

Interfederaal Gelijkekansencentrum
Centre interfédéral pour l'égalité des chances
Interföderales Zentrum für Chancengleichheit

Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

Overzicht van rechtspraak

Inhoudstafel

Inleiding	8
Overzicht van internationale instanties.....	9
<i>VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap .....</i>	<i>9</i>
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens.....</i>	<i>11</i>
<i>Hof van Justitie van de Europese Unie .....</i>	<i>14</i>
Artikel 1, § 2 - Personen met een handicap	18
<i>VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap .....</i>	<i>18</i>
F. v. Oostenrijk, 21 september 2015 (CRPD/C/14/D/21/2014).....	18
X v. Republiek Tanzania, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/22/2014)	22
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens.....</i>	<i>24</i>
I.B. v. Griekenland, 3 oktober 2013 (nr. 552/10).....	24
<i>Hof van Justitie van de Europese Unie .....</i>	<i>25</i>
Jette Ring v. Dansk almennyttigt Boligselskab, 11 april 2013 (C-335/11 en C-337/11)	25
Z. v. Government department and The Board of management of a community school, 18 maart 2014 (C-363/12).....	28
Daouidi v. Bootes Plus SL, 1 december 2016 (C-395/15)	31
D.W. v. Nobel Plastiques Ibérica, 11 september 2019 (C-397/18).....	34
<i>Nationale rechtspraak .....</i>	<i>36</i>
Arbeidshof Brussel, 20 september 2019	36
Arbeidsrechtbank Leuven, 5 augustus 2021	37
Grondwettelijk Hof, 12 januari 2023	37
Artikel 2, § 4 - Redelijke aanpassingen	38
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap .....</i>	<i>38</i>
M.L. en G.M. v. Australië, 11 mei 2016	38
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens.....</i>	<i>40</i>
D.G. v. Polen, 12 februari 2013 (nr. 45705/07)	40
Butrin v. Rusland, 22 maart 2016 (nr. 16179/14).....	41
Arnar Helgi Lárusson v. IJsland, 31 mei 2022 (nr. 23077/19)	42
T.H. v. Bulgarije, 11 april 2023 (nr. 46519/20)	44
<i>Hof van Justitie van de Europese Unie .....</i>	<i>49</i>
Jette Ring v. Dansk almennyttigt Boligselskab, 11 april 2013 (C-335/11 e, C-337/11).....	49
Europese Commissie v. Italië, 4 juli 2013 (C-312/11).....	49
XX. v. Tartu Vangla, 15 juli 2021 (C-795/19).....	52

XXXX. v. HR Rail, 10 februari 2022 (C-485/20).....	53
J.M.A.R. v. Ca Na Negreta SA, 18 januari 2024 (C-631/22).....	54
<i>Nationale rechtspraak</i>	57
Arbeidsrechtbank Luik, 20 juni 2016	57
Arbeidshof Brussel, 20 september 2019	58
Arbeidsrechtbank Charleroi, 10 januari 2020	58
Rechtbank eerste aanleg Bergen, 3 juni 2020	58
Arbeidsrechtbank Leuven, 10 juli 2020	59
Arbeidsrechtbank Brussel, 12 maart 2021	59
Arbeidshof Bergen, 2 april 2021	60
Arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Antwerpen, 15 februari 2022	60
Artikel 5 – Gelijkheid en non-discriminatie	63
<i>VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap</i>	63
X v. Republiek Tanzania, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/22/2014)	63
Fiona Given v. Australië, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/19/2014).....	63
Iulii Domina en Max Bendtsen v. Denemarken, 31 augustus 2018 (CRPD/C/20/D/39/2017).....	66
S.K. v. Finland, 24 maart 2022 (CRPD/C/26/D/46/2018).....	67
Garcia VARA v. Mexico, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/70/2011)	68
M. Köck v. Oostenrijk, 24 maart 2022 (CRPD/C/26/D/50/2018).....	68
<i>Hof van Justitie van de Europese Unie</i>	71
S. Coleman v. Attridge Law en Steve Law, 17 juli 2008 (C-303/06).....	71
VL v. Szpital Kliniczny im. dra J. Babińskiego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Krakowie, 26 januari 2021 (C-16/19)	77
<i>Nationale rechtspraak</i>	78
Arbeidsrechtbank Leuven, 12 december 2013.....	78
Ondernemingsrechtbank Brussel, 23 juni 2017	80
Arbeidshof Brussel, 8 juli 2022	80
Arbeidshof Brussel, 23 mei 2022.....	81
Grondwettelijk Hof, 9 november 2023.....	82
Artikel 7 – Kinderen met een handicap	83
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	83
T.H. v. Bulgarije, 11 april 2023 (nr. 46519/20)	83
<i>Hof van Justitie van de Europese Unie</i>	83
Zaak A. v. Veselības ministrija, 29 oktober 2020 (C-243/19).....	83
<i>Europees Comité voor Sociale Rechten</i>	85
Action Européenne des Handicapés (AEH) v. Frankrijk, 11 september 2013 (nr. 81/2012)	85
<i>Nationale rechtspraak</i>	87
Rechtbank van eerste aanleg Brussel, 26 juni 2017	87
Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen, 7 november 2018	88
Arbeidshof Luik, afdeling Luik, 24 oktober 2022	89
Grondwettelijk Hof, 1 juni 2023	89

Artikel 9 – Toegankelijkheid	91
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap .....</i>	92
Nyusti en Takacs v. Hongarije, 21 juni 2013 (CRPD/C/9/D/1/2010)	92
X v. Argentinië, 17 juni 2014 (CPRD/C/11/D/8/2012)	95
F. v. Oostenrijk, 21 september 2015 (CRPD/C/14/D/21/2014)	97
Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)	100
Fiona Given v. Australië, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/19/2014)	102
Lauren Henley v. Australië, 26 augustus 2022 (CRPD/C/27/D/56/2018)	102
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens.....</i>	104
Guberina v. Kroatië, 22 maart 2016 (nr. 23682/13)	104
Arnar Helgi Lárusson v. IJsland, 31 mei 2022 (nr. 23077/19)	105
<i>Europees Comité voor Sociale Rechten.....</i>	105
European Disability Forum (Forum européen des personnes handicapées) (EDF) en Inclusion Europe v. Frankrijk, 17 april 2023 (nr. 197/2020)	105
Artikel 10 – Recht op leven.....	118
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap .....</i>	118
Mangisto en al-Sayed v. Palestina, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/67-68/2019)	118
<i>Nationale rechtspraak .....</i>	119
Arbeidshof Gent, afdeling Brugge, 12 april 2022	119
Artikel 11 – Risicovolle situaties en humanitaire noodsituaties.....	121
<i>Europees Comité voor Sociale Rechten.....</i>	121
Validity Foundation v. Finland, 25 augustus 2023 (nr. 197/2020)	121
Artikel 12 – Gelijkheid voor de wet	126
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap .....</i>	127
Zsolt Bujdosó e.a. v. Hongarije, 9 september 2013 (CRPD/C/109/D/4/2011)	127
Makarova v. Litouwen, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/30/2015)	129
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens.....</i>	131
Kiss v. Hongarije, 20 mei 2010 (nr. 38832/06)	131
<i>Nationale rechtspraak .....</i>	133
Grondwettelijk Hof, 9 juli 2020	133
Artikel 13 – Toegang tot een rechter	134
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap .....</i>	134
Makarova v. Litouwen, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/30/2015)	134
Munir Al Adam v. Saoedi Arabië, 20 september 2018 (CRPD/C/20/D/38/2016)	134
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens.....</i>	136
Đorđević v. Kroatië, 24 juli 2012 (nr. 21526/10)	136
Nikolyan v. Armenië, 3 oktober 2019 (nr. 74438/14)	138
Artikel 14 – Vrijheid en veiligheid van personen	140

<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	140
X v. Argentinië, 17 juni 2014 (CPRD/C/11/D/8/2012)	140
Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)	140
Mangisto en al-Sayed v. Palestina, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/67-68/2019)	141
S.M. v. Denemarken, 25 augustus 2023 (CRPD/C/29/D/61/2019)	141
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	144
L.B. v. België (nr. 22831/08)	144
Dufoort v. België, 10 april 2013 (nr. 43653/09)	149
Swennen v. België, 10 april 2013 (nr. 53448/10)	152
Caryn v. België, 9 april 2014 (nr. 43687/09)	155
W.D. v. België, 6 september 2016 (nr. 73548/13)	157
P.W. v. Oostenrijk, 21 juni 2022 (nr. 10425/19)	160
Miranda Magro v. Portugal, 9 januari 2024 (nr. 30138/21)	162
<i>Nationale rechtspraak</i>	165
Grondwettelijk Hof, 20 mei 2021	165
Rechtbank van eerste aanleg Namen, afdeling Namen, 19 oktober 2022	165
Artikel 15 – Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing	167
<i>VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap</i>	167
X v. Republiek Tanzania, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/22/2014)	167
Munir Al Adam v. Saoedi Arabië, 20 september 2018 (CRPD/C/20/D/38/2016)	167
Mangisto en al-Sayed v. Palestina, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/67-68/2019)	168
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	169
Đorđević v. Kroatië, 24 juli 2012 (nr. 21526/10)	169
Claes v. België, 10 april 2023 (nr. 43418/09)	169
Savran v. Denemarken, 1 oktober 2019 (nr. 57467/15)	172
Miranda Magro v. Portugal, 9 januari 2024 (nr. 30138/21)	172
<i>Europees Comité voor Sociale Rechten</i>	173
Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Centre v. Tsjechië, 14 februari 2024 (nr. 188/2019) ...	173
<i>Nationale rechtspraak</i>	174
Arbeidsrechtbank Brussel, 26 februari 2020	174
Artikel 16 – Vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik	176
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	177
Munir Al Adam v. Saoedi Arabië, 20 september 2018 (CRPD/C/20/D/38/2016)	177
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	177
Đorđević v. Kroatië, 24 juli 2012 (nr. 21526/10)	177
Artikel 17 – Bescherming van persoonlijke integriteit	178
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	178
X v. Argentinië, 17 juni 2014 (CPRD/C/11/D/8/2012)	178
X. v. Republiek Tanzania, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/22/2014)	178

S.M. v. Denemarken, 25 augustus 2023 (CRPD/C/29/D/61/2019).....	178
<i>Europees Comité voor Sociale Rechten</i>	179
Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Centre v. Tsjechië, 14 februari 2024 (nr. 188/2019)...	179
Artikel 19 – Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij	180
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	180
H.M. v. Zweden, 21 mei 2012 (CRPD/C/8/D/6/2011)	180
F. v. Oostenrijk, 21 september 2015 (CRPD/C/14/D/21/2014).....	182
Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)	182
S.K. v. Finland, 24 maart 2022 (CRPD/C/26/D/46/2018).....	183
Bellini e.a. v. Italië, 26 augustus 2022 (CRPD/C/27/D/51/2018)	185
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	187
Glaisen v. Zwitserland, 25 juni 2019 (nr. 40477/13)	187
<i>Hof van Justitie van de Europese Unie</i>	188
TC en UB, 21 oktober 2021 (C-827/19)	188
J.M.P. v. AP Assistenzprofis GmbH, 7 december 2023 (C-518/22).....	189
<i>Europees Comité voor Sociale Rechten</i>	193
European Disability Forum (Forum européen des personnes handicapées) (EDF) en Inclusion Europe v. Frankrijk, 17 april 2023 (nr. 197/2020)	193
<i>Nationale rechtspraak</i>	193
Arbeidshof Brussel, 8 juli 2022	193
Grondwettelijk Hof, 9 november 2023.....	194
Raad van State, 8 januari 2024.....	194
Raad van State, 8 januari 2024.....	194
Artikel 20 – Persoonlijke mobiliteit	195
Artikel 23 – Eerbiediging van de woning en het gezinsleven.....	198
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	199
Bellini e.a. v. Italië, 26 augustus 2022 (CRPD/C/27/D/51/2018).....	199
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	199
G.M. e.a. v. Republiek Moldavië, 22 november 2022 (nr. 44394/15)	199
Artikel 24 – Onderwijs.....	203
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	205
Garcia VARA v. Mexico, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/70/2011)	205
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	206
Çam v. Turkije, 23 februari 2016 (nr. 51500/08)	206
GL v. Italië, 10 september 2020 (nr. 59751/15)	208
T.H. v. Bulgarije, 11 april 2023 (nr. 46519/20)	209
<i>Europees Comité voor Sociale Rechten</i>	209
Action Européenne des Handicapés (AEH) v. Frankrijk, 11 september 2013 (nr. 81/2012)	209

<i>Nationale rechtspraak</i>	209
Rechtbank van eerste aanleg Brussel, 26 juni 2017	209
Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen, 7 november 2018	209
Grondwettelijk Hof, 1 juni 2023	210
Artikel 25 – Gezondheid	211
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	212
H.M. v. Zweden, 21 mei 2012 (CRPD/C/8/D/6/2011)	212
Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)	212
Munir Al Adam v. Saoedi Arabië, 20 september 2018 (CRPD/C/20/D/38/2016)	212
Mangisto en al-Sayed v. Palestina, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/67-68/2019)	212
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	213
Enver Sahin v. Turkije, 30 januari 2018 (nr. 23065/12)	213
G.M. e.a. v. Republiek Moldavië, 22 november 2022 (nr. 44394/15)	214
<i>Europees Comité voor Sociale Rechten</i>	214
Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Centre v. Tsjechië, 14 februari 2024 (nr. 188/2019) ...	214
<i>Nationale rechtspraak</i>	214
Arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Mechelen, 11 januari 2022	214
Arbeidshof Antwerpen, afdeling Antwerpen, 13 december 2023	215
Artikel 26 - Habilitatie en revalidatie	216
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	216
H.M. v. Zweden, 21 mei 2012 (CRPD/C/8/D/6/2011)	216
A.F. v. Italië, 17 april 2015 (CRPD/C/13/D/9/2012)	217
Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)	218
Artikel 27 - Werk en werkgelegenheid	219
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	220
Liliane Gröninger v. Duitsland, 4 april 2014 (CRPD/C/7/D/3/2011)	220
A.F. v. Italië, 17 april 2015 (CRPD/C/13/D/9/2012)	225
M.R. i V. t. Spanje, 24 maart 2022 (CRPD/C/26/D/48/2018)	226
J.M.V.A. v. Spanje, 25 augustus 2023 (CRPD/C/29/D/47/2018)	227
<i>Hof van Justitie van de Europese Unie</i>	229
Carlos Enrique Ruiz Conejero v. Ferroservicios Auxiliares SA en Ministerio Fiscal, 18 januari 2018 (c-270/16)	229
D.W. v. Nobel Plásticos Ibérica, 11 september 2019 (C-397/18)	231
XXXX v. HR Rail, 10 februari 2022 (C-485/20)	231
J.M.A.R. v. Ca Na Negreta SA, 18 januari 2024 (C-631/22)	232
<i>Nationale rechtspraak</i>	232
Arbeidsrechtbank Brugge, 10 december 2012	232
Arbeidsrechtbank Gent, 31 mei 2017	233
Arbeidsrechtbank Antwerpen, 29 september 2020 en Arbeidshof Antwerpen, 28 juni 2021	234
Arbeidshof Brussel, 15 juni 2021	235
Arbeidshof Brussel, 4 januari 2022	235

Arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Antwerpen, 15 februari 2022	236
Hof van Cassatie, 3 oktober 2022	236
Arbeidshof Brussel, 26 juli 2023	236
Artikel 28 - Behoorlijke levensstandaard en sociale bescherming	237
<i>VN-Comité voor de rechten van personen met een Handicap</i>	237
Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)	237
Bellini e.a. v. Italië, 26 augustus 2022 (CRPD/C/27/D/51/2018)	238
<i>Hof van justitie van de Europese Unie</i>	238
Johann Odar v. Baxter Deutschland, 6 december 2012 (C-152/11)	238
<i>Nationale rechtspraak</i>	240
Arbeidshof Brussel, 8 juli 2022	240
Grondwettelijk Hof, 9 november 2023	240
Artikel 29 – Participatie in het politieke en openbare leven	241
<i>VN-Comité voor de rechten van personen met een Handicap</i>	242
Zsolt Bujdosó e.a. v. Hongarije, 9 september 2013 (CRPD/C/109/D/4/2011)	242
Fiona Given v. Australië, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/19/2014)	242
<i>Europees Hof voor de Rechten van de Mens</i>	242
Kiss v. Hongarije, 20 mei 2010 (nr. 38832/06)	242
Strøbye en Rosenlind v. Denemarken, 2 februari 2021 (nr. 25802/18 en 27338/18)	242
Caamaño Valle v. Spanje, 11 mei 2021 (nr. 43564/17)	243
Anatoliy Marinov v. Bulgarije, 15 februari 2022 (nr. 26081/17)	243
<i>Nationale rechtspraak</i>	245
Rechtbank eerste aanleg Luik, 10 december 2018	245
Artikel 30 – Participatie in het culturele en sportieve leven	246
<i>VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap</i>	247
Lauren Henley v. Australië, 26 augustus 2022 (CRPD/C/27/D/56/2018)	247
<i>Hof van justitie van de Europese Unie</i>	247
Negovanović e.a. v. Servië, 25 januari 2022 (nr. 29907/16)	247
Arnar Helgi Lárusson v. IJsland, 31 mei 2022 (nr. 23077/19)	249

Inleiding

Inhoud document

Dit document biedt een overzicht van de rechtspraak die de inhoud van het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap van de Verenigde Naties (VN-Verdrag Handicap) verduidelijkt en de diverse artikelen van het Verdrag verder vormgeeft. Onder elk artikel van het Verdrag wordt de relevante rechtspraak over dat artikel van de internationale en nationale rechterlijke instanties actief op het gebied van rechten van personen met een handicap gegroepeerd.

Het Hof van Justitie van de Europese Unie, het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) en het VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap (VN-Comité) zijn enkele internationale instanties die uitspraken hebben gedaan die relevant zijn voor het verkrijgen van een beter begrip van het VN-Verdrag Handicap.

Overzicht van internationale instanties

VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap¹

Instantie

Het VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap is **een orgaan van onafhankelijke experts** dat is ingesteld krachtens artikel 34 VN-Verdrag Handicap. Het is dan ook geen gerechtelijke instantie.

Jurisdictie

Het Comité is bevoegd om **de implementatie van het VN-Verdrag Handicap door de staten te controleren**.

Procedure

Er zijn twee vormen van procedures voor het Comité:

1) Het Comité **ontvangt de rapporten van staten** over de nationale stand van de implementatie van de rechten van het verdrag.

Staten zijn namelijk verplicht om binnen twee jaar nadat het Verdrag voor hen in werking is getreden een uitgebreid rapport in te dienen over de genomen maatregelen om hun verplichtingen onder het Verdrag na te komen, alsmede over de vooruitgang die in dit verband geboekt is.² Daarna brengen staten minstens elke vier jaar een volgerapport uit.³ Het Comité formuleert hierop suggesties en algemene aanbevelingen die ze in de vorm van “concluding observations” doorstuurt naar de betrokken staat.⁴

2) Het Facultatief Protocol bij het Verdrag biedt het Comité de bevoegdheid om **individuele klachten te behandelen** over schendingen van het Verdrag door staten die partij zijn.⁵

¹ Zie officiële website: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>.

² Artikel 35 (1) VN-Verdrag Handicap.

³ Artikel 35 (2) VN-Verdrag Handicap.

⁴ Artikel 36 (1) VN-Verdrag Handicap en

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/QuestionsAnswers.aspx>.

Een staat die partij is bij het Protocol erkent dat het Comité bevoegd is voor klachten namens personen of groepen van personen die onder de rechtsmacht van de staat vallen en beweren het slachtoffer te zijn van een schending van de bepalingen van het Verdrag door deze staat.⁶

Rechtsgevolgen

De rapportage door de staten en de behandeling van deze rapporten door het Comité, is een controlemechanisme met beperkte rechtsgevolgen. Dit soort van mechanisme blijkt vaak niet sterk genoeg om staten ertoe aan te zetten zich te schikken naar hun verdragsverplichtingen.⁷

De individuele klachtenprocedure uit het Facultatief Protocol vergroot de motiverende werking. Toch is het Comité geen gerechtelijke instantie waardoor zijn slagkracht niet mag worden overschat. Ook kunnen enkel staten voor het Comité worden gedaagd. Andere rechtspersonen en natuurlijke personen zijn geen partij bij het Verdrag en tegen hen kan dan ook geen klacht worden ingesteld.⁸ Een vaststelling van een schending van het Verdrag door het Comité kan voor de nationale rechtbank worden ingeroepen als bewijs van een buitencontractuele fout van de overheid. Om schadevergoeding te kunnen verkrijgen, dient verder wel nog schade en een oorzakelijk verband tussen fout en schade te worden aangetoond.⁹

---

⁵ A. D'ESPALLIER, S. SOTTIAUX en J. WAUTERS, *De doorwerking van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 45.

⁶ Artikel 1 (1) Facultatief Protocol bij het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (Facultatief Protocol).

⁷ A. D'ESPALLIER, S. SOTTIAUX en J. WAUTERS, *De doorwerking van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 45.

⁸ A. D'ESPALLIER, S. SOTTIAUX en J. WAUTERS, *De doorwerking van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 45.

⁹ A. D'ESPALLIER, S. SOTTIAUX en J. WAUTERS, *De doorwerking van het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 45-46.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens¹⁰

Instantie

Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) is een **internationaal gerechtshof** opgericht onder het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM). Het is een belangrijk orgaan van de Raad van Europa¹¹ en is gevestigd in Straatsburg.¹²

Jurisdictie

De rechtsmacht van het EHRM strekt zich uit over **alle kwesties met betrekking tot de interpretatie en de toepassing van het EVRM en de Protocolen**.¹³ Het EVRM voorziet in de bescherming van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden in Europa. De rechtspraak van het EHRM is dan ook potentieel van groot belang om de mensenrechten van personen met een handicap te bevorderen en te beschermen.¹⁴

Tot nu toe stelt het EHRM zich redelijk terughoudend op wat betreft de regelgeving rond gedwongen detentie en rond de behandeling van personen met een handicap waarbij het de staten een ruime appreciatiemarge geeft. Ook erkent het slechts geleidelijk aan dat staten bepaalde verplichtingen hebben om maatschappelijke integratie en onafhankelijk leven te bevorderen. Toch zijn er ontwikkelingen aan de gang en ook het VN-Verdrag Handicap met zijn articulatie van de mensenrechten specifiek voor personen met een handicap kan een positieve impact hebben op het Hof.¹⁵ Het VN-Verdrag Handicap is ook al in meerdere arresten van het Hof naar voren gekomen. Op deze manier kan de rechtspraak van het EHRM een belangrijke leidraad vormen voor de precieze betekenis en draagwijdte van de rechten uit het VN-Verdrag Handicap.

---

¹⁰ Zie de officiële site: <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>.

¹¹ “De Raad van Europa is Europa’s voornaamste instelling voor mensenrechten.” L. WADDINGTON, G. QUINN and E. FLYNN, *European Yearbook of Disability Law*, Antwerp, Intersentia, 2013, 339.

¹² http://www.echr.coe.int/Documents/Court_in_brief_NLD.pdf.

¹³ Artikel 32 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

¹⁴ L. WADDINGTON, G. QUINN en E. FLYNN, *European Yearbook of Disability Law*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 339.

¹⁵ L. WADDINGTON, G. QUINN en E. FLYNN, *European Yearbook of Disability Law*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 348.

Procedure

Zowel staten als individuen kunnen een vordering instellen voor het EHRM:

- 1) **Elke verdragsluitende partij** kan krachtens artikel 33 EVRM elke vermeende niet-nakoming van de bepalingen van het EVRM en de Protocollen door een andere staat die partij is bij het EVRM bij het Hof aanhangig maken. Aangezien dit statenklachtrecht tot doel heeft de Europese openbare orde te waarborgen, moet de staat geen belang aantonen. Aangezien dergelijke zaken voornamelijk via diplomatieke kanalen worden opgelost, zijn er in het verleden evenwel slechts een beperkt aantal statenklachten ingediend.

Een statenklacht is slechts ontvankelijk indien alle (nuttige) nationale rechtsmiddelen zijn uitgeput. Het komt eerst aan de nationale rechter toe om de toepassing van het EVRM te verzekeren en het beschermingsmechanisme van het Hof geldt slechts subsidiair. Vervolgens dient de zaak binnen zes maanden na de definitieve nationale beslissing aanhangig te worden gemaakt.¹⁶

- 2) Artikel 34 EVRM stelt een **individueel klachtrecht** in waardoor het Hof verzoekschriften kan ontvangen van iedere natuurlijk persoon, iedere niet-gouvernementele organisatie en van iedere groep personen die beweert slachtoffer te zijn van een schending van zijn rechten uit het EVRM of de Protocollen door een staat die partij is.

Ook hier kan een individueel verzoekschrift slechts worden ingediend na uitputting van de interne rechtsmiddelen. Ook de termijn van zes maanden geldt. Opdat een individueel verzoekschrift ontvankelijk zou zijn, gelden daarboven nog andere voorwaarden.

Rechtsgevolgen

Het EHRM is zelf onbevoegd om (grond)wetgevende of uitvoerende normen of rechterlijke beslissingen te vernietigen, te wijzigen of te hervormen. Het beperkt er zich toe die normen

---

¹⁶ Artikel 35 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

of beslissingen, alsook bepaalde praktijken, al dan niet strijdig te verklaren met het EVRM of zijn Protocollen. In geval van verdragsschending is **de verdragsstaat verplicht om hieraan een einde te stellen en de gevolgen ervan ongedaan te maken**. Wanneer het EHRM een verdragsschending vaststelt en het interne recht volgens het Hof geen of slechts gedeeltelijk rechtsherstel biedt, kan het Hof aan de benadeelde een “billijke genoegdoening” toekennen.¹⁷ Het Comité van Ministers van de Raad van Europa ziet toe op de tenuitvoerlegging van de arresten van het EHRM.¹⁸

Het EHRM aanvaardt geen directe derdenwerking, er kunnen **enkel procedures worden gestart voor de schending van een verdragsrecht door een overheid**, niet door een particulier. Het EHRM aanvaardt wel **indirecte derdenwerking** waarbij de staat de plicht heeft om wetgeving en andere maatregelen te nemen om de eerbiediging van de verdragsrechten in de verhouding tussen particulieren onderling te verzekeren. **Het EHRM kan een verdragsstaat dus veroordelen voor een schending van het EVRM door een particulier ten aanzien van een andere particulier**. De verplichting van de staat omvat zowel een ex ante als een ex post bescherming. Enerzijds moet de staat voorkomen dat een private actor het EVRM schendt. Anderzijds moet de staat in het geval van een schending door een particulier afdoende rechtsherstel bieden. De nationale wetgeving dient niet enkel in overeenstemming te zijn met het EVRM, ze moet ook effectief afgedwongen kunnen worden.

Het gezag van gewijsde van een arrest van het EHRM strekt zich slechts uit tot het geval dat aanleiding heeft gegeven tot het arrest zelf. De uitspraak is dan ook enkel bindend voor de partijen. Toch heeft de rechtspraak van het Hof een **aanzienlijke invloed op de interne rechtsorde van de verdragsstaten die vaak hun wetgeving, reglementering of rechtspraak preventief aanpassen om zelf een veroordeling door het Hof te vermijden**.¹⁹ Het Hof van Cassatie aanvaardt dat de interpretatie die het EHRM geeft aan een rechtstreeks toepasselijke verdragsbepaling zich in die bepaling incorporeert, zodat een cassatieberoep

---

¹⁷ Artikel 41 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

¹⁸ Artikel 46 § 2 Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.

¹⁹ A. ALEN en K. MUYLLE, *Compendium van het Belgisch Staatsrecht*, Mechelen, Kluwer, 2012, 57.

kan worden ingesteld wegens schending van de verdragsbepaling zoals die wordt geïnterpreteerd door het EHRM.²⁰ Het Grondwettelijk Hof van zijn kant houdt bij zijn toetsing aan grondrechten in Titel II van de Grondwet rekening met verdragsbepalingen die analoge rechten en vrijheden waarborgen, zoals deze vervat in het EVRM.²¹

Hof van Justitie van de Europese Unie²²

Instantie

Het Hof van Justitie van de Europese Unie is de **rechtsprekende instantie van de Europese Unie**, gevestigd in Luxemburg. Het omvat drie instanties: het Hof van Justitie, het Gerecht en het Gerecht voor ambtenarenzaken.²³

Jurisdictie

Het Hof verzekert de eerbiediging van het recht bij de interpretatie en toepassing van de verdragen.²⁴ Meer bepaald omvat de rechtsmacht van het Hof **het recht van de Verdragen die ten grondslag liggen aan de Europese Unie en het afgeleid recht**, i.e. handelingen van de instellingen van de Unie.²⁵

Van belang is hier op te merken dat internationale overeenkomsten die gesloten zijn door de unie, zoals het VN-Verdrag Handicap dat werd goedgekeurd door de Unie en daardoor deel uitmaakt van haar rechtsorde, voorrang hebben op teksten van afgeleid unierecht. Deze teksten dienen dan ook **voor zover mogelijk conform deze overeenkomsten, en dus ook**

---

²⁰ Zie bijv. Cass., 10 mei 1989, *J.T.*, 1989, 330.

²¹ Vaste rechtspraak sedert Grondwettelijk Hof, nr. 136/2004, 22 juli 2004, B.5.3; geherformuleerd in Grondwettelijk Hof, nr. 189/2005, 14 december 2005, B.3.5.

²² Zie officiële website: http://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/.

²³ Artikel 19 (1), eerste alinea Verdrag betreffende de Europese Unie.

²⁴ Artikel 19 (1), eerste alinea Verdrag betreffende de Europese Unie.

²⁵ L. Waddington, G. Quinn en E. Flynn, *European Yearbook of Disability Law*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 304.

conform het VN-Verdrag Handicap, te worden uitgelegd.²⁶ Het Hof, dat bevoegd is voor kwesties in verband met het afgeleid recht, ziet hier dan ook op toe.

Procedure en rechtsgevolgen

In het bijzonder de inbreukprocedure²⁷ en de procedure van de prejudiciële vraag²⁸ zijn relevant voor de bescherming, verduidelijking en concretisering van de rechten van personen met een handicap:²⁹

- i. **Beroep wegens niet-nakoming van verplichtingen onder Unierecht door een lidstaat (artikel 258-260 Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (WEU))**
  - Procedure

Indien een staat zijn verplichtingen onder het Unierecht niet nakomt, zoals het niet of onvolledig omzetten van een richtlijn naar nationaal recht, kan een **beroep wegens het niet nakomen van verplichtingen** worden ingesteld.

Deze inbreukprocedure beoogt in de eerste plaats de lidstaat ertoe aan te zetten het unierecht toe te passen en dit op de juiste wijze. Daarnaast kan de procedure duidelijkheid verschaffen over de precieze inhoud van de verplichtingen van de lidstaat. De betrokken lidstaat kan na het oordeel van het Hof de draagwijdte van zijn verplichtingen niet meer aanvechten.³⁰

Enkel **de commissie** kan krachtens artikel 258 VWEU een dergelijke vordering instellen.³¹

---

²⁶ HvJ C-335/11 en C-337/11, 11 april 2013, §§ 28-32 (Jette Ring)

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=136161&doclang=NL>.

²⁷ Artikel 258 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

²⁸ Artikel 267 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

²⁹ L. WADDINGTON, G. QUINN- en E. FLYNN, *European Yearbook of Disability Law*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 304.

³⁰ K. LENAERTS, I. MASELIS & K. GUTMAN, *Procedural Law of the European Union*, Londen, Sweet & Maxwell Ltd, 2006, 129-130.

³¹ Krachtens artikel 259 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie kan ook een lidstaat een klacht indienen, maar slechts nadat ze die klacht eerst aan de commissie heeft voorgelegd. De commissie brengt dan een advies uit aan de betrokken staat. Indien de commissie geen advies heeft uitgebracht binnen drie maanden

- Rechtsgevolgen

Indien het Hof een inbreuk door een lidstaat vaststelt, is deze staat **gehouden de maatregelen te nemen die nodig zijn ter uitvoering van de uitspraak van het Hof**.³² Deze gehoudenheid houdt zowel een verbod in om een nationale regel toe te passen die in strijd is met het Unierecht als een verplichting om elke maatregel te nemen opdat het Unierecht ten volle wordt toegepast.³³ Als de inbreuk van de lidstaat erin bestaat een richtlijn niet of onvolledig te hebben omgezet in nationaal recht, kan het Hof in zijn arrest tot vaststelling van niet-nakoming bovendien de betaling van een forfaitaire som of een dwangsom opleggen.³⁴

Individuen kunnen niet rechtstreeks rechten putten uit arrest tot vaststelling van niet-nakoming. Zij kunnen zich enkel beroepen op de bepaling van Unierecht met directe werking die volgens het arrest geschonden is.³⁵ Het arrest kan wel mogelijkwijze een basis vormen voor de **aansprakelijkheid van de lidstaat**. De staat is aansprakelijk bij een voldoende ernstige inbreuk van het Unierecht. Een vonnis dat een niet-nakoming van verplichtingen vaststelt, is op zichzelf echter onvoldoende om een voldoende ernstige inbreuk in hoofde van de lidstaat aan te tonen. Indien de lidstaat na de uitspraak van het Hof zijn verplichtingen nog steeds niet nakomt, maakt dit wel een voldoende ernstige inbreuk van het Unierecht uit en is de lidstaat gehouden om de schade of het verlies uit die periode te compenseren.³⁶

Het is aan de Commissie om ervoor te zorgen dat de uitspraak van het Hof wordt nagekomen. Indien de lidstaat geen gevolg geeft aan de uitspraak, kan de Commissie de zaak

---

na indiening, kan de klacht ook zonder dit advies worden ingediend. Tot nu toe zijn er heel weinig klachten krachtens artikel 259 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie ingediend. K. LENAERTS, I. MASELIS & K. GUTMAN, *Procedural Law of the European Union*, Londen, Sweet & Maxwell Ltd, 2006, 147-148.

³² Artikel 260 (1) Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie

³³ K. LENAERTS, I. MASELIS & K. GUTMAN, *Procedural Law of the European Union*, Londen, Sweet & Maxwell Ltd, 2006, 168.

³⁴ Artikel 260 (3) Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

³⁵ K. LENAERTS, I. MASELIS & K. GUTMAN, *Procedural Law of the European Union*, Londen, Sweet & Maxwell Ltd, 2006, 169.

³⁶ K. LENAERTS, I. MASELIS & K. GUTMAN, *Procedural Law of the European Union*, Londen, Sweet & Maxwell Ltd, 2006, 169-170.

weer voor het Hof brengen. Indien het Hof vaststelt dat de lidstaat zijn uitspraak niet heeft nageleefd, kan het deze staat verplichten een forfaitaire som of een dwangsom te betalen.³⁷

ii. Prejudiciële vraag over de uitlegging van Unierecht (artikel 267 VWEU)

▪ Procedure

Nationale rechterlijke instanties van de lidstaten kunnen een rechtsvraag over een bij hen aanhangige zaak naar het Hof verwijzen om een **uitlegging van het Unierecht** te verkrijgen.³⁸ Het Hof is dan gehouden deze prejudiciële vraag te beantwoorden op een wijze die in principe tot de oplossing van de zaak aanhangig bij de nationale rechter leidt. Het is natuurlijk aan de nationale rechter om de zaak af te handelen. Het antwoord van het hof gaat steeds het uiteindelijke oordeel in het hoofdgeding vooraf.³⁹

▪ Rechtsgevolgen

De prejudiciële beslissing is vooreerst **bindend voor de nationale rechterlijke instantie die het hoofdgeding behandelt**. Alle hoven en rechtbanken die in de zaak betrokken zijn, dus ook in een later stadium van de procedure zoals in beroep, zijn verplicht om de inhoud van de uitspraak te volgen.⁴⁰ Daarenboven geldt de prejudiciële beslissing ook buiten het voorliggende geschil. De uitspraak geldt **erga omnes en bindt alle nationale rechterlijke instanties**.⁴¹

---

³⁷ Artikel 260 (2) Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie.

³⁸ Artikel 267 Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie en L. WADDINGTON, G. QUINN en E. FLYNN, *European Yearbook of Disability Law*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 304.

³⁹ K. LENAERTS, I. MASELIS & K. GUTMAN, *Procedural Law of the European Union*, Londen, Sweet & Maxwell Ltd, 2006, 192.

⁴⁰ K. LENAERTS, I. MASELIS & K. GUTMAN, *Procedural Law of the European Union*, Londen, Sweet & Maxwell Ltd, 2006, 193.

⁴¹ K. LENAERTS, I. MASELIS & K. GUTMAN, *Procedural Law of the European Union*, Londen, Sweet & Maxwell Ltd, 2011, 194.

Artikelsgewijze bespreking

Artikel 1, § 2 - Personen met een handicap

“**Personen met een handicap** omvat personen met langdurige fysieke, mentale, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving.”

VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap

F. v. Oostenrijk, 21 september 2015 (CRPD/C/14/D/21/2014)⁴²

In feite

2.1 The author lives in Linz, the capital of Upper Austria, one of the nine federal provinces of Austria. The author is blind and depends on public transportation for his daily activities, for private and business purposes. He particularly uses tram line 3 of the city of Linz, which is managed by Linz Linien GmbH, a company that is owned by the city and that runs the entire public transport of the area.

2.2 In March 2004, Linz Linien GmbH started to equip the tram stops of the city with digital audio systems, which reproduces the written text of the digital information displays by pressing a button of a hand held transmitter. The digital audio information therefore provides real-time information on the direction of the trams, their arrival and departure time and disruptions of services. More than 40 digital audio systems were installed before June 2009 to enable persons with visual impairments to use the trams independently and on an equal basis with others. The author explains that the audio system enables him and other persons with visual impairment to know if they are already in the tram station or where the

---

⁴² <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2087>.

stop is if they are still outside, and to receive all the information that is available visually, such as delays, interruption of services and waiting time for the next tram.

2.3 In August 2011, Linz Linien GmbH extended the railway network of tram line 3. However, none of the stops along the extended railway network of line 3 has been equipped with the digital audio system. The information for passengers is only available visually. The author therefore has to ask passers-by to get access to the information, which makes it difficult to find his way to the new stops and prevents him from using them on an equal basis with others.

In rechte

9. The Committee on the Rights of Persons with Disabilities, acting under article 5 of the Optional Protocol, is of the view that the State party has failed to fulfil its obligations under articles 5 (2); and 9 (1) and (2) (f) and (h) of the Convention. The Committee therefore makes the following recommendations to the State party:

(a) With respect to the author, the State party is under an obligation to remedy the lack of accessibility to the information visually available for all lines of the tram network. The State party should also provide adequate compensation to the author for the legal costs incurred during domestic proceedings and the costs incurred in filing the present communication;

(b) In general, the State party is under an obligation to take measures to prevent similar violations in the future, including by:

(i) Ensuring that the existing minimum standards for the accessibility of public transport guarantee the access of all persons with visual and other types of impairments to the live information visually available to other users of the tram and of all other forms of public transport. In this context, the Committee recommends that the State party create a legislative framework with concrete, enforceable and time-bound benchmarks for monitoring and assessing the gradual modification and adjustment necessary to enable the access by persons with visual impairment to the information that is visually available. The State

party should also ensure that all newly procured tram lines and other public transport networks are fully accessible for persons with disabilities;

(ii) Ensuring that appropriate and regular training on the scope of the Convention and its Optional Protocol, including on accessibility for persons with disabilities, is provided to all service providers involved in the design, construction and equipment of public transport networks, to guarantee that future networks are built and equipped in compliance with the principle of universal design;

(iii) Ensuring that disability rights laws concerned with non-discriminatory access in areas such as transport and procurement include access to information and communications technology and the many goods and services central to modern society that are offered through such technology. The Committee recommends that the review and adoption of these laws and regulations be carried out in close consultation with persons with disabilities and their representative organizations, in accordance with article 4 (3) of the Convention, as well as all other relevant stakeholders, including members of the academic community and expert associations of architects, urban planners, engineers and designers. Legislation should incorporate and be based on the principle of universal design and should provide for the mandatory application of accessibility standards and for sanctions for those who fail to apply them.

Aandachtspunt(en)

8.4 The Committee recalls that “accessibility is related to groups, whereas reasonable accommodation is related to individuals. This means that the duty to provide accessibility is an *ex ante* duty. States parties therefore have the duty to provide accessibility before receiving an individual request to enter or use a place or service”. The Committee also recalls that “the obligation to implement accessibility is unconditional, i.e. the entity obliged to provide accessibility may not excuse the omission to do so by referring to the burden of providing access for persons with disabilities”.

8.5 Persons with disabilities face technical and environmental barriers, such as a lack of information in accessible formats. In accordance with the article 9 (1) of the Convention, “States Parties shall take appropriate measures to ensure to persons with disabilities access, on an equal basis with others, ... to transportation, to information and communications, including information and communications technologies and systems”. Under article 9 (2) (f), of the Convention, “States parties shall also take appropriate measures to ... [p]romote other appropriate forms of assistance and support to persons with disabilities to ensure their access to information”. The Committee further recalls that the importance of information and communications technology lies in its ability to open up a wide range of services, transform existing services and create greater demand for access to information and knowledge, particularly in underserved and excluded populations, such as persons with disabilities. In this perspective, new technologies can be used to promote the full and equal participation of persons with disabilities in society, but only if they are designed and produced in a way that ensures their accessibility. New investments, research and production should contribute to eliminating inequality, not creating new barriers. Article 9 (2) (h) therefore calls on States parties to promote the design, development, production and distribution of accessible information and communications technologies and systems at an early stage, so that these technologies and systems become accessible at minimum cost. The Committee further recalls that, under article 5 (2) of the Convention, “States parties shall prohibit all discrimination on the basis of disability and guarantee to persons with disabilities equal and effective legal protection against discrimination on all grounds”, and that denial of access to the physical environment, transportation, information and communication, or services open to the public should be clearly defined as a prohibited act of discrimination.

X v. Republiek Tanzania, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/22/2014)⁴³

In feite

2.1 The author is from the village of Merda, Mvomero District, Morogoro Region, United Republic of Tanzania. He is a person with albinism. Until the age of 41, when his left arm was chopped off, he was a farmer and was self-sufficient.

2.2 On 10 April 2010, between 2 and 3 p.m., the author was fetching firewood from the bush in Melela Kibaoni area, Mvomero District, when two Maasai *morans* (young men between the ages of 14 and 30) came and asked him for tobacco. As he bent down to get it from his plastic bag, the men hit him on the head with clubs. The author lost consciousness and the men hacked off half of his left arm, from below the elbow, and left him behind, alone. When he regained consciousness, he was in great pain and screamed for help. Villagers took him to Morogoro Municipal Hospital, where he received treatment. The author's arm was never found and it is assumed that the men took it with them. The matter was reported to the police, but there has been no prosecution.

In rechte

9. The Committee, acting under article 5 of the Optional Protocol, is of the view that the State party has failed to fulfil its obligations under articles 5, 15 and 17, read in conjunction with article 4, of the Convention. The Committee therefore makes the following recommendations to the State party:

(a) Concerning the author, the State party is under an obligation to:

- (i) Provide him with an effective remedy, including compensation, redress for the abuses suffered, and the support necessary to enable him to live independently again;
- (ii) Conduct an impartial, speedy and effective investigation into the attack that he suffered, and to prosecute the perpetrators;

---

⁴³ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2390>.

(iii) Publish the present Views and circulate them widely in accessible formats so that they are available to all sectors of the population.

(b) In general, the State party is under an obligation to take measures to prevent similar violations in the future. In this regard, the Committee refers to the recommendations made by the Independent Expert on the enjoyment of human rights by persons with albinism and requires the State party to:

(i) Review and adapt legal frameworks as needed to ensure that they encompass all aspects of attacks against persons with albinism, including with regard to trafficking of body parts;

(ii) Ensure prompt investigation and prosecution of cases of attacks against persons with albinism as well as trafficking of body parts;

(iii) Ensure that the practice of using body parts for witchcraft-related practices is adequately and unambiguously criminalized in domestic legislation;

(iv) Develop and implement long-lasting awareness-raising campaigns and training based on the human rights model of disability and in compliance with State party's obligations under article 8 of the Convention to address harmful practices and rampant myths affecting the enjoyment of human rights by persons with albinism, as well as training on the scope of the Convention and its Optional Protocol.

10. In accordance with article 5 of the Optional Protocol and rule 75 of the Committee's rules of procedure, the State party should submit to the Committee within six months a written response, including information on any action taken in the light of the present Views and the recommendations of the Committee.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

I.B. v. Griekenland, 3 oktober 2013 (nr. 552/10)⁴⁴

In feite

Een groot deel van de werknemers van een onderneming die juwelen vervaardigt vragen de werkgever een collega te ontslaan nadat ze vernemen dat hij seropositief is om zo “hun gezondheid en hun recht op werk te vrijwaren”.

De werkgever trachtte zijn werknemers gerust te stellen door een dokter uit te nodigen die hen uitlegde dat er geen risico's waren indien voorzorgen werden genomen. De werknemers bleven het ontslag van de collega eisen en de werkgever stemde hierin uiteindelijk toe.

In tegenstelling tot het Hof van Beroep van Athene oordeelde het Hof van Cassatie dat het ontslag gerechtvaardigd was door de belangen van de werkgevers zoals het herstel van een harmonieuze samenwerking tussen de werknemers en de goede werking van de onderneming.

In rechte

79. In *Kiyutin* bepaalde het Hof dat als een beperking op fundamentele rechten werd toegepast op een bijzonder kwetsbare groep in de samenleving dat zwaar heeft geleden van discriminatie in het verleden, is de appreciatiemarge van staten substantieel enger en dienen er heel gewichtige redenen te zijn om beperkingen op te leggen.

83. Er is een duidelijke tendens onder de lidstaten om personen die met HIV leven te beschermen tegen elke discriminatie op de werkvloer. Ook anti-discriminatiebepalingen in internationale instrumenten bieden bescherming aan personen die HIV hebben opgelopen

---

⁴⁴ [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-127055#{"itemid":\["001-127055"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-127055#{).

90. Het Hof meent dat het Hof van Cassatie niet adequaat heeft uitgelegd waarom de belangen van de werkgever voorgaan op deze van de eiser en is er niet in geslaagd om de rechten van de twee partijen op een EVRM-conforme wijze tegen elkaar af te wegen.

91. De eiser is gediscrimineerd op grond van zijn gezondheid waardoor artikel 14 in samenhang met artikel 8 geschonden zijn.

Aandachtspunt(en)

70. De HIV aandoening kan niet louter als een medisch probleem beschouwd worden gelet op het feit dat de gevolgen ervan gevoeld worden in elk deel van het privéleven.

80. Personen die HIV-positief zijn worden geconfronteerd met een veelheid aan problemen die niet alleen medisch zijn, maar ook professioneel, sociaal, persoonlijk en psychologisch en vooral met soms diepgewortelde vooroordelen zelfs onder de meest hoogopgeleide personen.

=> Het Hof neemt een sociale notie van het begrip handicap aan in plaats van een strikt medische notie.⁴⁵

Hof van Justitie van de Europese Unie

Jette Ring v. Dansk almennyttigt Boligselskab, 11 april 2013 (C-335/11 en C-337/11)⁴⁶

In feite

HK Danmark, een Deense vakbond, heeft twee zaken tot schadevergoeding ingesteld in naam van Mevrouw Ring en Mevrouw Skouboe Werge, omwille van hun ontslag met beperkte opzegvergoeding. De vakbond was de mening toegedaan dat de twee dames in

---

⁴⁵ E. BRIBOSIA en I. RORIVE, “Droit de l'égalité et de la non-discrimination” in *JEDH* 2014, 208.

⁴⁶ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=136161&doclang=NL>.

kwestie een handicap hadden en hun respectievelijke werkgevers er toe gehouden waren een werktijdvermindering voor te stellen. De vakbond stelt eveneens dat de nationale bepaling inzake beperkte opzegvergoeding niet op deze twee werkneemsters kon toegepast worden want hun afwezigheid omwille van ziekte is te wijten aan hun handicap.

Ring is in 1996 in dienst genomen door de woningcorporatie Boligorganisationen Samvirke te Lyngby en vervolgens vanaf 17 juli 2000 door DAB, die deze corporatie heeft overgenomen. Tussen 6 juni 2005 en 24 november 2005 was Ring meermaals afwezig. Volgens de doktersattesten leed zij met name aan een onbehandelbare permanente pijn aan de lumbale wervelkolom. Het was onmogelijk om te voorspellen of en vanaf wanneer Ring opnieuw voltijds zou kunnen werken. Bij brief van 24 november 2005 heeft DAB Ring op de hoogte gebracht van haar ontslag.

De verwijzende rechter stelde in deze context onder andere de vraag of het begrip “handicap” uit de richtlijn 2000/78⁴⁷ ook de situatie van mevrouw Ring omvat.⁴⁸

In rechte

- 1) Door de Unie gesloten internationale overeenkomsten hebben voorrang op teksten van afgeleid unierecht en deze teksten dienen zoveel mogelijk in overeenstemming met deze overeenkomsten te worden uitgelegd.

Het VN-Verdrag Handicap is goedgekeurd door de Unie en maakt deel uit van de rechtsorde van de Unie.

Overigens blijkt uit het aanhangsel bij bijlage II bij voormeld besluit dat op het gebied van zelfstandig leven en sociale insluiting, werk en tewerkstelling richtlijn 2000/78 behoort tot de handelingen van de Unie die verwijzen naar aangelegenheden waarop het VN-Verdrag van toepassing is.

---

⁴⁷ Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, *Pb.L.* 2 december 2000, afl. 303, 16-22.

⁴⁸ Een andere vraag van de rechter is of de richtlijn 2000/78 zo moet worden uitgelegd dat arbeidstijdverkorting een maatregel tot aanpassing kan vormen (zie bespreking artikel 2 § 4 - ‘redelijke aanpassingen’).

Om deze reden dient richtlijn 2000/78 voor zo ver mogelijk in overeenstemming met dit verdrag te worden uitgelegd.

⇒ Het **begrip “handicap”**:

- dient te worden opgevat als een beperking die met name het gevolg is van lichamelijke, geestelijke of psychische aandoeningen die in wisselwerking met diverse drempels de betrokkene kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met andere werknemers aan het beroepsleven deel te nemen;
  - de fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperkingen dienen daarenboven langdurig te zijn.
- 2) Een ziekte die niet tot een dergelijke beperking leidt, valt daarentegen niet onder het begrip “handicap” (arrest Chacón Navas, § 57).
- 3) De aard van de maatregelen tot aanpassing, zoals het gebruik van bijzondere hulpmiddelen, is niet bepalend voor de vaststelling dat er sprake is van een handicap.

Het Hof besluit dat **een geneeslijke of ongeneeslijke ziekte onder het begrip “handicap” in de zin van richtlijn 2000/78 kan vallen** indien deze ziekte leidt tot een beperking die onder meer het gevolg is van lichamelijke, geestelijke of psychische aandoeningen die in wisselwerking met diverse drempels de betrokkene kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met andere werknemers aan het beroepsleven deel te nemen, en die beperking langdurig is.

Aandachtspunt(en)

- 1) Het afgeleid recht van de unie dient voor zo ver mogelijk in overeenstemming met het VN-Verdrag Handicap te worden uitgelegd.
- 2) Het begrip “handicap” in de zin van richtlijn 2000/78 wordt gedefinieerd in overeenstemming met artikel 1, tweede alinea VN-Verdrag Handicap. Het is een beperking die het gevolg is van lichamelijke, geestelijke of psychische aandoeningen die in wisselwerking met diverse drempels de betrokkene kunnen beletten volledig,

daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met andere werknemers aan het beroepsleven deel te nemen. De fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperkingen moeten langdurig zijn.

Het Hof heeft het wel enkel over het “beroepsleven” in tegenstelling tot het VN-Verdrag het ruimer over “samenleving” heeft. Dat heeft te maken met het materiële toepassingsgebied van richtlijn 2000/78 die zich beperkt tot arbeid.

- 3) Het Hof bekijkt de problematiek van de handicap in dit arrest niet langer vanuit een ‘medisch model’, maar verschuift naar een ‘sociaal model’. Het accent ligt niet meer exclusief op het onvermogen of de beperkingen van personen met een handicap, maar op de interactie met verschillende belemmeringen die te maken hebben met gedragingen en de omgeving die de deelname aan het professionele leven bemoeilijken.

Z. v. Government department and The Board of management of a community school, 18 maart 2014 (C-363/12)⁴⁹

In feite

Dit verzoek is ingediend in het kader van een geding tussen enerzijds Z., een wensmoeder die een kind heeft gekregen dankzij een draagmoederschapsovereenkomst, en anderzijds een “Government department” (Iers ministerie) en de “Board of management of a community school” (raad van bestuur van een openbare school; hierna: „Board of management”), over hun weigering om haar naar aanleiding van de geboorte van dit kind aan zwangerschaps- en bevallingsverlof of adoptieverlof gelijkwaardig betaald verlof toe te kennen.

In rechte

- 1) (...)
- 2) Richtlijn 2000/78⁵⁰ moet aldus worden uitgelegd dat geen sprake is van discriminatie op grond van handicap wanneer aan een werkneemster die geen kinderen kan krijgen en

---

⁴⁹

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=149388&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=524102>.

een beroep heeft gedaan op draagmoederschap geen aan zwangerschaps- en bevallingsverlof of adoptieverlof gelijkwaardig betaald verlof wordt toegekend.

De geldigheid van die richtlijn kan niet worden getoetst aan het VN-Verdrag Handicap, maar die richtlijn moet zoveel mogelijk in overeenstemming met dat verdrag worden uitgelegd.

Aandachtspunt(en)

- 1) Richtlijn 2000/78 definieert het begrip „handicap” niet.
- 2) Door de Unie gesloten internationale overeenkomsten hebben voorrang op teksten van afgeleid unierecht en deze teksten dienen zoveel mogelijk in overeenstemming met deze overeenkomsten te worden uitgelegd. Het VN-Verdrag Handicap is goedgekeurd door de Unie en maakt deel uit van de rechtsorde van de Unie.

Daarnaast wordt in het aanhangsel bij bijlage II bij dat besluit richtlijn 2000/78 op het gebied van zelfstandig leven en sociale insluiting, werk en tewerkstelling vermeld als een handeling van de Unie die verwijst naar aangelegenheden waarop het VN-Verdrag van toepassing is.

Bijgevolg kan het VN-Verdrag in casu worden aangevoerd om richtlijn 2000/78 uit te leggen, en moet deze zoveel mogelijk in overeenstemming met dat verdrag worden uitgelegd (zie arrest HK Danmark, punt 32).

- 3) Om die reden heeft het Hof na de ratificatie van het VN-Verdrag door de Unie geoordeeld dat het begrip „handicap” in de zin van richtlijn 2000/78 moet worden opgevat als een beperking die met name het gevolg is van langdurige lichamelijke, geestelijke of psychische aandoeningen die in wisselwerking met diverse drempels de betrokkene kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met andere werknemers aan het beroepsleven deel te nemen (zie arrest HK Danmark, reeds aangehaald, punten 37-39).
- 4) Daaraan moet worden toegevoegd dat het begrip „handicap” in de zin van richtlijn 2000/78 niet enkel betrekking heeft op de onmogelijkheid om een beroepsactiviteit uit te oefenen, maar ook op belemmeringen bij het uitoefenen van een dergelijke activiteit.

---

⁵⁰ Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, *Pb.L.* 2 december 2000, afl. 303, 16-22.

Een andere uitlegging zou onverenigbaar zijn met de doelstelling van die richtlijn, die onder meer beoogt dat een persoon met een handicap toegang tot arbeid krijgt of daarin kan participeren (zie in die zin arrest HK Danmark, reeds aangehaald, punt 44).

- 5) In casu kan Z. door een zeldzame aandoening – ontbreken van de baarmoeder – geen kinderen krijgen.
- 6) Gelet op het begrip „handicap” is er sprake van een langdurige beperking die met name het gevolg is van lichamelijke, geestelijke of psychische aandoeningen. In het bijzonder kan in dit verband niet worden betwist dat de onmogelijkheid voor een vrouw om zwanger te zijn voor haar een bron van groot lijden kan zijn.
- 7) Het begrip „handicap” in de zin van richtlijn 2000/78 veronderstelt echter dat de beperking van de persoon in wisselwerking met diverse drempels de betrokkene kan beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met andere werknemers aan het beroepsleven deel te nemen.
- 8) Zoals de advocaat-generaal heeft opgemerkt, belet de onmogelijkheid om op gebruikelijke wijze een kind te krijgen op zich een wensmoeder in beginsel niet om toegang te hebben tot arbeid, te werken of carrière te maken. In casu blijkt niet uit de verwijzingsbeslissing dat Z.’s aandoening op zich haar heeft belet te werken of heeft belemmerd in de uitoefening van haar beroepsactiviteit.
- 9) In die omstandigheden zij vastgesteld dat Z.’s aandoening geen „handicap” in de zin van richtlijn 2000/78 is en deze richtlijn, in het bijzonder artikel 5, dus niet van toepassing is op een geval zoals dat in het hoofdgeding. De omstandigheid dat de wensmoeder sinds de geboorte zorg draagt voor het kind, zoals is vermeld in de derde vraag, doet niet af aan die vaststelling.

Daouidi v. Bootes Plus SL, 1 december 2016 (C-395/15)⁵¹

In feite

- 22 Op 17 april 2014 is Daouidi door Bootes Plus in dienst genomen als keukenhulp in een van de restaurants van een hotel in Barcelona (Spanje).
- 23 In dit verband is tussen Daouidi en Bootes Plus een tijdelijke arbeidsovereenkomst van drie maanden voor 20 uur per week gesloten wegens een toename van de werkdruk in het restaurant. Die overeenkomst voorzag in een proeftijd van 30 dagen. Op 1 juli 2014 zijn Daouidi en Bootes Plus overeengekomen om die deeltijdarbeidsovereenkomst om te zetten in een voltijdovereenkomst voor 40 uur per week.
- 24 Op 15 juli 2014 is de overeenkomst van Daouidi met negen maanden verlengd, tot 16 april 2015. Die verlenging had de instemming van de chef-kok, die eveneens de omzetting van de deeltijdovereenkomst van Daouidi in een voltijdovereenkomst had goedgekeurd.
- 25 Op 3 oktober 2014 is Daouidi uitgegleden op de vloer van de keuken van het restaurant waar hij werkte. Hierbij heeft hij zijn linkerelleboog ontwricht, die in het gips moest worden gezet. Op dezelfde dag heeft Daouidi een procedure ingesteld tot erkenning van zijn tijdelijke arbeidsongeschiktheid.
- 26 Twee weken na dat arbeidsongeval heeft de chef-kok contact opgenomen met Daouidi om naar zijn gezondheidstoestand te informeren en zijn bezorgdheid over de duur van deze situatie kenbaar te maken. Daouidi heeft hem geantwoord dat hij voorshands zijn arbeid niet kon hervatten.
- 27 Op 26 november 2014, terwijl hij nog tijdelijk arbeidsongeschikt was, heeft Daouidi van Bootes Plus een mededeling van ontslag om dringende redenen ontvangen, die als volgt was geformuleerd:
- „Tot onze spijt moeten wij u meedelen te hebben besloten uw dienstverband met onze onderneming te beëindigen en u met onmiddellijke ingang te ontslaan. De reden

---

⁵¹

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=185743&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=428775>.

voor deze beslissing is dat u niet voldoet aan de verwachtingen van de onderneming en dat uw prestaties volgens de onderneming niet voldoende zijn voor de vervulling van uw taken op uw werkplek. Krachtens [het werknemersstatuut] leiden deze feiten tot ontslag.”

In rechte

Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep moet aldus worden uitgelegd dat:

- het feit dat de betrokkene als gevolg van een arbeidsongeval voor onbepaalde tijd tijdelijk arbeidsongeschikt is in de zin van het nationale recht, op zich niet betekent dat de functiebeperking van die persoon kan worden aangemerkt als „langdurig” in de zin van de definitie van „handicap” als bedoeld in die richtlijn, gelezen in het licht van het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap, dat namens de Europese Gemeenschap is goedgekeurd bij besluit 2010/48/EG van de Raad van 26 november 2009;
- tot de aanwijzingen waaruit kan worden opgemaakt dat een dergelijke beperking „langdurig” is, met name het feit behoort dat er op de datum van de beweerdelijk discriminerende handeling geen duidelijk vooruitzicht bestaat op een beëindiging op korte termijn van de ongeschiktheid van de betrokkene, alsook het feit dat die ongeschiktheid lang kan voortduren tot het herstel van die persoon, en
- bij de toetsing van dat „langdurige” karakter de verwijzende rechter zich moet baseren op alle objectieve gegevens waarover hij beschikt, in het bijzonder op documenten en attesten betreffende de toestand van die persoon die zijn opgesteld op basis van de huidige kennis en medische en wetenschappelijke gegevens.

Aandachtspunt(en)

- 44 Hieraan moet worden toegevoegd dat onder die richtlijn met name door een ongeval veroorzaakte handicaps vallen (zie in die zin arrest van 11 april 2013, HK Danmark, C-335/11 en C-337/11, EU:C:2013:222, punt 40).

- 45 Indien een ongeval tot een beperking leidt die met name het gevolg is van lichamelijke, geestelijke of psychische aandoeningen die in wisselwerking met diverse drempels de betrokkene kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met andere werknemers aan het beroepsleven deel te nemen, en die beperking langdurig is, kan die beperking derhalve onder het begrip „handicap” in de zin van richtlijn 2000/78 vallen (zie naar analogie arrest van 11 april 2013, HK Danmark, C-335/11 en C-337/11, EU:C:2013:222, punt 41).
- 46 In casu blijkt uit de verwijzingsbeslissing dat Daouidi een arbeidsongeval heeft gehad en zijn linkerelleboog heeft ontwricht, die in het gips moest worden gezet. Een dergelijke lichaamsgesteldheid is in beginsel omkeerbaar.
- 54 Aangaande het begrip „langdurig” karakter van een beperking in de context van artikel 1 van richtlijn 2000/78 en de doelstelling van die richtlijn zij eraan herinnerd dat volgens de rechtspraak van het Hof het belang dat de Uniewetgever aan maatregelen ter aanpassing van de werkplek aan de handicap hecht, aantoont dat hij gevallen op het oog had waarin de deelneming aan het beroepsleven gedurende een lange periode wordt belemmerd (zie arrest van 11 juli 2006, Chacón Navas, C-13/05, EU:C:2006:456, punt 45).
- 55 Het staat aan de verwijzende rechter om na te gaan of de functiebeperking van de betrokkene een „langdurig” karakter heeft, aangezien een dergelijke beoordeling vóór alles van feitelijke aard is.
- 56 Tot de aanwijzingen waaruit kan worden opgemaakt dat een beperking „langdurig” is, behoren met name het feit dat er op de datum van de beweerdelijk discriminerende handeling geen duidelijk vooruitzicht bestaat op een beëindiging op korte termijn van de ongeschiktheid van de betrokkene alsook, zoals de advocaat-generaal in punt 47 van zijn conclusie in wezen heeft opgemerkt, het feit dat die ongeschiktheid lang kan voortduren tot het herstel van die persoon.
- 57 Bij de toetsing van het „langdurige” karakter van de functiebeperking van de betrokkene moet de verwijzende rechter zich baseren op alle objectieve gegevens waarover hij beschikt, in het bijzonder op documenten en attesten betreffende de

toestand van die persoon die zijn opgesteld op basis van de huidige kennis en medische en wetenschappelijke gegevens.

D.W. v. Nobel Plastiques Ibérica, 11 september 2019 (C-397/18)⁵²

In feite

- 17 Op 1 juli 2004 werd DW in dienst genomen door Nobel Plastiques Ibérica. Zij had als taak de assemblage en vormgeving van plastic buizen en genoot een verkorting van de arbeidstijd, omdat zij het ouderlijk gezag over minderjarige kinderen uitoefende. DW werkte een 35-urige werkweek in ochtend- en nachtdiensten.
- 18 Op 12 september 2011 is vastgesteld dat zij leed aan epicondylitis, aan welke aandoening zij op 18 januari 2012 is geopereerd.
- 19 Deze aandoening is aangemerkt als „beroepsziekte” en DW was tijdelijk arbeidsongeschikt gedurende meerdere perioden tussen september 2011 en april 2014. Ook was zij van 4 september 2015 tot 31 maart 2016 en van 6 tot 20 mei 2016 arbeidsongeschikt vanwege een bij haar gediagnosticeerde angststoornis.
- 20 Met ingang van 15 december 2011 is DW erkend als een „werknemer die bijzonder gevoelig is voor beroepsrisico's” in de zin van artikel 25 van wet nr. 31/1995 en zij is dat sindsdien gebleven.
- 21 Van april tot augustus 2016 is DW meermaals bij de medische dienst van de onderneming op consult geweest in verband met pijn in haar elleboog en zij heeft die medische dienst en haar werkgever meerderde malen gevraagd om aanpassing van haar taken aan haar fysieke toestand.
- 22 Vanaf 31 augustus 2016 was DW ook meermaals tijdelijk arbeidsongeschikt als gevolg van een arbeidsongeval dat te wijten was aan de epicondylitis waaraan zij leed.
- 23 Sinds de datum waarop de diagnose epicondylitis bij DW werd gesteld, heeft zij na elke werkhervatting een medisch onderzoek ondergaan. Na elk bezoek werd vastgesteld dat zij „geschikt [was] met beperkingen” om haar functie of taken in

---

⁵²

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217624&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=428775>.

verband met „vormingsprocessen met stoom” uit te oefenen. Als gevolg hiervan werd zij gedurende de perioden waarin zij in het jaar 2016, werkte bij voorkeur ingezet voor taken die de bewerking van kleine buizen met zich meebrachten en waaraan minder gezondheidsrisico's waren verbonden dan aan taken waarbij dikke buizen werden gemanipuleerd.

- 24 Met het oog op ontslag om objectieve redenen binnen de onderneming, heeft Nobel Plastiques Ibérica de volgende vier criteria vastgesteld, die van toepassing zijn op het jaar 2016: werkzaam zijn in processen voor de assemblage en vormgeving van plastic buizen, een productiviteit van minder dan 95 %, een lage multi-inzetbaarheid binnen de onderneming en een hoog ziekteverzuim vertonen.
- 25 Nobel Plastiques Ibérica was van mening dat DW in de loop van 2016 aan die vier selectiecriteria voldeed, aangezien zij werkzaam was in processen voor de assemblage en vormgeving van plastic buizen, haar gewogen gemiddelde productiviteit van 59,82 % bedroeg, zij in zeer beperkte mate meervoudig kon worden ingezet voor de basistaken waaruit haar werk bestond en een verzuim van 69,55 % had.
- 26 Daarom heeft Nobel Plastiques Ibérica DW op 22 maart 2017, toen zij tijdelijk arbeidsongeschikt was, een ontslagbrief gestuurd houdende ontslag om objectieve redenen, en zich beroepen op economische, technische, productie- en organisatorische redenen. Negen andere personen die voor de onderneming werkten, werden in dezelfde periode eveneens ontslagen.

In rechte

1) Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep moet aldus worden uitgelegd dat de gezondheidstoestand van een werknemer die is aangemerkt als bijzonder gevoelig voor beroepsrisico's in de zin van het nationale recht, welke gezondheidstoestand die werknemer belet bepaalde functies te vervullen omdat dit een risico voor zijn eigen gezondheid of die van andere personen inhoudt, slechts valt onder het begrip „handicap” in de zin van die richtlijn, wanneer die gezondheidstoestand leidt tot een beperking van de geschiktheid, met name ten gevolge van een langdurige fysieke, mentale of psychische aandoening, die de

betrokken persoon in wisselwerking met diverse drempels kan beletten ten volle, effectief en op voet van gelijkheid met andere werknemers te participeren in de samenleving. Het staat aan de nationale rechter om na te gaan of in het hoofdgeding aan deze voorwaarden is voldaan.

2) Artikel 2, lid 2, onder b), ii), van richtlijn 2000/78 moet aldus worden uitgelegd dat het ontslag om „objectieve redenen” van een werknemer met een handicap op grond dat deze beantwoordt aan de selectiecriteria die door de werkgever in aanmerking zijn genomen om te bepalen welke personen moeten worden ontslagen, te weten een productiviteit die lager is dan een bepaald percentage, een lage multi-inzetbaarheid binnen de onderneming en een hoog ziekteverzuim, indirecte discriminatie op grond van handicap vormt in de zin van die bepaling, tenzij de werkgever vooraf ten aanzien van die werknemer heeft voorzien in redelijke aanpassingen als bedoeld in artikel 5 van die richtlijn, teneinde te waarborgen dat het beginsel van gelijke behandeling met betrekking tot personen met een handicap wordt nageleefd, wat door de nationale rechter moet worden nagegaan.

Nationale rechtspraak

Arbeidshof Brussel, 20 september 2019⁵³

Een man is slachtoffer van een arbeidsongeval. Daarna is hij eerst een tijd tijdelijk arbeidsongeschikt en daarna volledig arbeidsongeschikt tot het einde van de arbeidsovereenkomst. De arbeidsrechtbank van Brussel verklaart op 30 oktober 2017 de vordering van de werknemer ongegrond.

Het arbeidshof hervormt het vonnis en beslist dat er voor de werknemer wel sprake is van een handicap in de zin van het VN-Verdrag en de rechtspraak van het Europees Hof van Justitie. Uit het mailverkeer tussen beide partijen blijkt immers duidelijk dat er een vraag was voor redelijke aanpassingen en dat daar nooit een reactie op kwam.

---

⁵³ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-brussel-20-september-2019>.

Arbeidsrechtbank Leuven, 5 augustus 2021⁵⁴

Een hoofdverpleegster revalideert nog van een heupoperatie wanneer ze in dienst treedt bij een WZC. Regelmatig verwittigt ze zeer laat haar werkgever dat ze die dag niet zal komen werken. Ze wordt ontslaan en vecht haar ontslag aan op basis van discriminatie wegens handicap en gezondheidstoestand. De rechtbank meent dat er geen sprake is van handicap aangezien de revalidatie beperkt is in de tijd en dat de werkgever voldoende organisatorische redenen aanbrengt om aan te tonen dat de gezondheidstoestand niet aan de basis ligt van het ontslag.

Grondwettelijk Hof, 12 januari 2023⁵⁵

Een persoon met een alcohol-, toxicologische of medicijnverslaving - voor zover die ernstig is - kan worden beschouwd als een geesteszieke in de zin van de Wet van 26 juni 1990 betreffende de bescherming van de persoon van de geesteszieke.

---

⁵⁴ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-leuven-5-augustus-2021>.

⁵⁵ <https://www.const-court.be/public/n/2023/2023-006n.pdf>.

Artikel 2, § 4 - Redelijke aanpassingen

“„Redelijke aanpassingen”: noodzakelijke en passende wijzigingen, en aanpassingen die geen disproportionele of onevenredige, of onnodige last opleggen, indien zij in een specifiek geval nodig zijn om te waarborgen dat personen met een handicap alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid met anderen kunnen genieten of uitoefenen.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

M.L. en G.M. v. Australië, 11 mei 2016⁵⁶

In rechte

Zoals zovelen die in Australië wonen, werd M.L. opgeroepen om op te treden als jurylid. M.L. verheugde zich op deze gelegenheid en liet aan de sheriff van New South Wales weten dat hij beschikbaar was, maar hulp nodig zou hebben. M.L. is doof en heeft real-time ondertitels in steno nodig om te communiceren met anderen in een formeel kader. Zijn vraag werd geweigerd door de diensten van de *sheriff*, die het verschaffen van stenogeschrijf hinderlijk achten betreffende de kosten en de werklust. Toch werd M.L. nog tweemaal opgeroepen als jurylid en dreigde men hem te beboeten indien hij geen reden kon geven om zich niet van zijn taak als jurylid te kwijten.

G.M. werd ook opgeroepen als jurylid in New South Wales en wou daar graag op ingaan. Als dove persoon vroeg ze om een haar een doventolk ter beschikking te stellen zodat ze kon deelnemen aan de debatten. Haar mogelijkheid om op te treden als jurylid werd haar eveneens ontnomen vermits de diensten van de *sheriff* haar lieten verstaan dat de

---

⁵⁶ <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/Australiadisabilityrightsviolated.aspx#sthash.pJgr3ahD.dpuf>.

terbeschikkingstelling van een tolk “de getrouwheid van de jurydeliberaties in het gedrang bracht door de toevoeging van een persoon die daar geen deel van uitmaakt”

In rechte

Het Comité oordeelde dat de Australische regering geen bewijs aangebracht had dat de terbeschikkingstelling van een doventolk of een stenotypist zulke invloed zou hebben op de complexiteit, de kost of de duur van het proces dat het een buitensporige last zou vormen voor de Staat. Eveneens was het van mening dat als de betrouwbaarheid van de jurydeliberaties gerespecteerd moet worden, Australië geen enkele rechtvaardiging leverde voor de bewering dat een tolk of stenotypist zich niet van zijn taken kon kwijten zonder over te gaan tot een aanpassing, zoals een eedaflegging voor de rechtbank.

Aandachtspunt(en)

1) « De Staten die het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap geratificeerd hebben, zoals Australië, zijn ertoe gehouden redelijke maatregelen te nemen om te verzekeren dat gehandicapte personen kunnen genieten van dezelfde rechten als elke andere persoon en deelnemen aan alle aspecten van het leven”, zegt Comitélid Damjan Tatic. “ Dat was hier niet het geval.”

2) Dit is de eerste maal dat het Comité zich uitspraak over het recht van personen met een handicap om jurylid te zijn.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

D.G. v. Polen, 12 februari 2013 (nr. 45705/07)⁵⁷

In feite

De eiser lijdt aan paraplegie waardoor hij aan een rolstoel gebonden is. Daarenboven is hij incontinent. Hij werd berecht in een aantal strafzaken werd veroordeeld tot een totaal van 8 jaar cel. Ondanks zijn incontinentie krijgt de eiser in de gevangenis onvoldoende incontinentieluiers en mag hij de douche niet onbeperkt gebruiken. Indien hij dan toch een toelating krijgt om de douche te gebruiken, kan hij dit enkel doen met de hulp van zijn medege-detineerden. Daarenboven is zijn cel op geen enkele manier aangepast waardoor de eiser volledig afhankelijk is van anderen voor al zijn bewegingen waaronder ook de toegang tot zijn bed.

Voor het EHRM argumenteert de eiser dat artikel 3 EVRM (Verbod van foltering. Niemand mag worden onderworpen aan foltering of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen) geschonden is omdat de zorg en de omstandigheden van zijn detentie niet aangepast zijn aan zijn bijzondere noden.

In rechte

- 1) Het vasthouden van de eiser gedurende 18 maanden in een gevangenis die niet geschikt is voor de opsluiting van personen met een fysieke handicap en **het treffen van onvoldoende inspanningen om redelijke aanpassingen te voorzien** voor zijn bijzondere noden, is een ernstige zaak onder het EVRM ook al was het voortduren van de detentiemaatregel op zichzelf niet incompatibel met de gezondheidstoestand van de gedetineerde.
- 2) Het detineren van een persoon die aan een rolstoel gebonden is en die aan paraplegia en aan incontinentie lijdt, in omstandigheden waarin hij niet ongelimiteerd en continu

---

⁵⁷ [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-116410#{"itemid":\["001-116410"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-116410#{).

wordt voorzien van incontinentieluiers en katheters en geen onbeperkte toegang heeft tot de douche, waarin hij voor de noodzakelijke hulp op zijn celgenoten is aangewezen, waarin hij niet kan schoonmaken zonder de grootste moeilijkheid, bereikt het niveau van ernst vereist door artikel 3 EVRM. Deze situatie komt neer op een onmenselijke en vernederende behandeling en schendt artikel 3 EVRM zelfs al was er geen sprake van een positieve bedoeling om de eiser te vernederen.

Aandachtspunt(en)

Het EHRM legt een verband tussen de verplichting voor penitentiaire overheden om redelijke aanpassingen te voorzien en de onmenselijke of vernederende behandeling van een gevangene met paraplegia wegens van de omstandigheden van zijn detentie.⁵⁸

Butrin v. Rusland, 22 maart 2016 (nr. 16179/14)⁵⁹

In feite

De eiser, Sergey Butrin, is een Russische onderdaan geboren in 1949 in de regio van Khabarovsk (Rusland). Hij zit momenteel een gevangenisstraf van 19 jaar uit in een penitentiaire instelling in het dorp Kochubeyevskoe (regio Stavropol) wegens moord, inbraak et vuurwapenbezit.

Butrin beweert dat de detentieomstandigheden in de instelling waar hij zijn straf uitzit sinds februari 2012 niet aangepast zijn aan zijn gezondheidstoestand.: hij is immers blind geworden tijdens zijn detentie als gevolg van katarakt. Meneer Butrin klaagt zich met name over de overbevolking in de gevangenis en meer bepaald het feit dat hijzelf en zijn 45 medegevangenen elk over niet meer dan 2.82 m² persoonlijke leefruimte beschikken in hun gemeenschappelijke slaapzaal.

In april 2013 dient Butrin een aanvraag tot vrijlating in bij de interne rechtbanken omwille van gezondheidsredenen. Hij baseert zich daarvoor op de conclusies van een medische

---

⁵⁸ E. BRIBOSIA en I. RORIVE, "Droit de l'égalité et de la non-discrimination" in *JEDH* 2014, 210-211.

⁵⁹ [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-161534"\]](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{).

commissie volgens welke hij vrijgesteld werd om zijn straf uit te zitten wegens zijn blindheid. De rechtbanken zijn echter van oordeel dat hij in de penitentiaire instelling moet blijven, gelet op de ernst van zijn misdaden en de resterende duur van zijn gevangenisstraf. Uiteindelijk verwerpt het Hooggerechtshof van Rusland in juli 2014 het cassatieberoep omdat het meent dat meneer Butrin zijn voorziening niet binnen de vereiste termijn heeft ingediend.

Butrin roept voor het Hof een schending in van artikel 3 van het Verdrag (verbod van foltering en onmenselijke en vernederende behandeling)

In rechte

Het Hof besloot tot een schending van artikel 3 van het Verdrag vermits de eiser, een gehandicapte persoon wiens toestand voortdurende begeleiding vereiste, opgesloten zat en over minder dan 3 m² persoonlijke levensruimte beschikte en gelet op het feit dat de verleende assistentie van een medegevangene, aangewezen door de gevangenis om hem te helpen met zijn dagdagelijkse noden, van bedenkelijke kwaliteit was.

Aandachtspunt(en)

Dit arrest bevat een link met artikel 2 van het VN-Verdrag Handicap.

Arnar Helgi Lárusson v. IJsland, 31 mei 2022 (nr. 23077/19)⁶⁰

In feite

De eiser, Arnar Helgi Lárusson, gebruikt een rolstoel. Hij heeft in zijn gemeente geen toegang tot twee gebouwen (een kunst- en cultuurcentrum). Hij voert een discriminatie aan op basis van artikel 8 EVRM (bescherming privé-leven) in combinatie met artikel 14 EVRM (discriminatieverbod).

---

⁶⁰ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-217436%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-217436%22]}).

In rechte

Het Hof oordeelt dat er geen schending is van artikel 8 EVMR in combinatie met artikel 14 EVRM. IJsland had reeds aanzienlijke inspanningen gedaan en het land verplichten om nog verder te gaan zou niet meer redelijk zijn.

63. Nevertheless, taking account of the nature and limited scope of its assessment, as described above, and the State's wide margin of appreciation, the Court is not convinced that the lack of access to the buildings in question amounted to a discriminatory failure by the respondent State to take sufficient measures to correct factual inequalities in order to enable the applicant to exercise his right to private life on an equal basis with others. The Court notes, in this regard, that considerable efforts seem to have been made to improve accessibility of public buildings and buildings with public functions in Reykjanesbær following the parliamentary resolution of 2011. In deciding on those improvements, the municipality prioritised improving accessibility to educational and sports facilities, which is neither an arbitrary nor unreasonable strategy of prioritisation, also considering the emphasis which the Court has placed on access to education and educational facilities in its case-law (see *Enver Sahin and Çam*, both cited above). Further accessibility improvements which have since been made, although not decisive for the assessment of the present case, nevertheless demonstrate a general commitment to work towards the gradual realisation of universal access in line with the relevant international materials. The Court thus accepts that, in the circumstances of the present case, imposing on the State a requirement under the Convention to put in place further measures would have amounted to imposing a "disproportionate or undue burden" on it within the context of its positive obligations established by the Court's case-law to reasonably accommodate the applicant.

64. Therefore, in conclusion, the Court finds that the respondent State and Reykjanesbær took considerable measures to assess and address accessibility needs in public buildings, within the confines of the available budget and having regard to the cultural heritage protection of the buildings in question. The Court reiterates that the scope of its assessment was limited to whether the respondent State had complied with its positive obligations by

taking sufficient measures to correct factual inequalities impacting the applicant's equal enjoyment of his right to private life. In the light of the above and considering the measures already undertaken, the Court concludes that the applicant was not discriminated against in the enjoyment of his right to respect for private life.

Aandachtspunt(en)

Dit arrest bevat een link met de artikelen 2, 9 en 30 van het VN-Verdrag Handicap.

T.H. v. Bulgarije, 11 april 2023 (nr. 46519/20)⁶¹

In feite

The applicant, a child born in 2004, had behavioural difficulties in school and was later diagnosed with a hyperkinetic disorder and a specific developmental disorder of scholastic skills. He complains that he was discriminated against by the head teacher and his teacher in the first two years of primary school from 2011 to 2013. In this connection he complains, firstly, that they harassed him and treated him unprofessionally, and, secondly, that they failed to organise his education in a manner corresponding to his special educational needs.

The Commission for Protection from Discrimination ("Commission") and the national administrative courts dismissed his claims.

In rechte

(a) General principles

Discrimination on grounds of disability, which fell under the rubric "other status", could consist not only in less favourable treatment on grounds of a disability without a reasonable and objective justification but also in a failure to provide "reasonable accommodation" for someone with a disability. The notion of "reasonable accommodation" in this context must be understood in the sense ascribed to it by Article 2 of the 2006 United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities, in whose light Article 14 must be read when being

---

⁶¹ <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-224076%22>].

applied in this domain. Furthermore, “reasonable accommodation” in the educational field could take different material or non-material forms, for instance, teacher training, curricular adaptation, or appropriate facilities, depending in particular on the disability in question. However, it was not for the Court to define its modalities in a given case, the national authorities being much better placed to do so, it being emphasised however that they had to take great care with the choices that they made in this respect. Lastly, the Court underlined that a disability might consist in, or result from, not only a physical but also a mental or behavioural impairment.

(b) Application of those principles

The Court’s examination of the case was confined to certain incidents referred to by the applicant which had taken place during his first two years of primary schooling. Furthermore, while its analysis was chiefly based on the domestic findings, it could not rely exclusively on them, since the somewhat broad-brush manner in which parts of the domestic decisions – especially those of the Commission, had been drawn up made it difficult to ascertain all relevant details solely on their basis.

(i) Was the applicant unjustifiably treated less favourably than others on grounds of disability?

The alleged ground of distinction had been the disability resulting from the applicant’s hyperkinetic and scholastic-skills disorders. The Court proceeded on the basis that the applicant had been in a relevantly similar situation with pupils in his school who had had no impairments causing them behavioural difficulties and had been treated differently from them in analogous respects. The main question was thus whether the way in which the applicant had been treated by his teacher and the head teacher in each of the various occasions had had an objective and reasonable justification.

It was plain that the applicant’s behaviour in school and the resulting incidents, particularly with classmates, had elicited a number of reactions from his teacher and the head teacher. Although there had been some indications that he had behavioural problems and would

hence encounter difficulties at school even before he started attending it, his teacher and the head teacher had only been apprised of the precise nature of his disorders when he had been starting year two.

Having examined the incidents one by one and chronologically, the Court could not conclude, on the available evidence, that on each occasion in question the head teacher or his teacher had had no objective and reasonable justification for acting as they had. It could not be said that their actions had been unjustified, unreasonable or disproportionate. These comprised:

- The convening at their initiative of a meeting of the school's commission for the prevention of anti-social behaviour. This had been an attempt to bring their concerns about the applicant's behaviour to his parents' attention and seek a way to tackle that behaviour with their assistance. It had not resulted in any concrete actions with respect to him.
- The head teacher's reaction to the violent incidents between the applicant and other pupils and to the complaints by his mother about those incidents. These had also been investigated by the head teacher or by her deputy.
- The disciplinary sanction imposed on the applicant, apparently preceded by sustained informal efforts to tackle his behaviour, had been prompted by a considerable number of instances of misbehaviour in class, particularly displays of aggression towards other pupils and teachers. It had been relatively mild - a mere warning that he would be transferred to another school - had been deferred until the beginning of the next school year, and then, rescinded after diagnosis, with no tangible effects for him. Nor could the sanction be seen as an automatic and inflexible enforcement of the school's disciplinary rules and policies without the possibility being considered that the applicant's disruptive behaviour might have been a result of from his impairment rather than a conscious choice on his part.
- The reprimands by his teacher on many occasions in connection with his behaviour and his removal from class to prevent him disrupting the teaching process. In this connection and in view, inter alia, of the findings made in the domestic anti-

discrimination proceedings, the Court was also not persuaded that she had targeted or harassed him owing to his disability or the resultant behaviour.

- The head teacher's reaction to the incident in which the applicant had been slapped by one of his teachers. The Court had had occasion to note, albeit in different contexts, that a slap on the face administered by a person in authority having control of another – even if an impulsive act carried out in response to an attitude perceived as disrespectful – was unjustified, undermined human dignity and ran counter to Article 3, especially if directed against a minor. Further, under Article 8 the national authorities must take steps to ensure zero tolerance to any violence or abuse in educational institutions. However, the head teacher had promptly investigated the matter after the parents' complaint and had given the teacher a disciplinary sanction. In the absence of more details about the circumstances of the incident and the head teacher's reasons for opting for a reprimand rather than harsher measures, the Court was not able to say that that sanction had been unduly lenient and thus indicative of discrimination. There was also no evidence that the applicant or his parents had sought further redress in respect of the slap from the specific teacher or the school.
- The head teacher's decision to allow the applicant to interrupt his schooling in the second term of his second year. This had been based on his parents' express request and a medical recommendation obtained by them. The applicant had then been able to repeat year two in another school.

(ii) Was "reasonable accommodation" made for the applicant?

The head teacher and his teacher had been aware before his formal diagnosis that he had had behavioural problems and would hence encounter difficulties at school even before he started attending it. At that stage they had already taken steps to handle those problems and to enable the applicant and his parents to manage his behaviour and for him to obtain an effective education. It seemed that at that time the precise nature of his disorders and the specific steps to be taken to accommodate them had not been fully apparent, either to the school or his parents; that had only become clear at the beginning of his second year following his assessment by specialists at a child psychiatry clinic.

In the face of accumulating difficulties with the applicant's behaviour, during the second term of his first year the head teacher and his teacher had resorted to more formal steps, such as convening meetings of the school's commission for the prevention of anti-social behaviour and of the school's pedagogical council. It did not, however, appear that in those meetings they had acted in an intransigent manner but that the purpose of the meetings, as of the aforementioned disciplinary sanction imposed on the applicant, had not been so much to punish him but to direct his behaviour in a positive direction, with his parents' help.

Within a month after having been notified of the applicant's diagnosis and of the certification of his special educational needs, the head teacher had taken steps to accommodate them: she had proposed a draft individual education plan, put together a team to devise such a plan and ensured that he would have individual lessons with a resource teacher. She had not insisted on one-on-one lessons, a solution which had been rejected by his parents. Her refusal of their request for his transfer to another class had been based on the school's policy of having only one child with special educational needs per class and on advice that the applicant's challenging behaviour would remain constant in the school environment, irrespective of the personalities of his teacher and his classmates. Those delicate and highly context-specific assessments fell within the school authorities' margin of appreciation.

The steps taken by the head teacher had not unfortunately resolved the applicant's behavioural problems, and his parents, having obtained medical advice, had decided to interrupt his schooling in the second term of his second year. Those difficulties had been to some extent caused by the applicant's parents, who, by resisting the measures proposed by the school and by insisting that all the problems had stemmed exclusively from the attitude of the head teacher, the applicant's teacher, the school staff in general and other pupils, had jeopardised the relationship between the parties concerned.

In sum, it could not be said that the head teacher and the applicant's teacher had turned a blind eye to his disability and his resulting special needs; it appeared that they had made a series of reasonable adjustments for him. The nature of the applicant's impairments had

been such that it had caused him to behave in a manner which had had an immediate negative impact on the safety and well-being of other pupils and on the possibility of providing effective education to them. In devising adjustments to those impairments, the applicant's teacher and the head teacher had been engaged in a difficult balancing act between his interests and those of his classmates. Article 14 required reasonable accommodation, rather than all possible adjustments which could be made to alleviate the disparities resulting from someone's disability regardless of their costs or the practicalities involved.

Conclusion: no violation (unanimously).

Hof van Justitie van de Europese Unie

Jette Ring v. Dansk almennyttigt Boligselskab, 11 april 2013 (C-335/11 e, C-337/11)⁶²

Zie samenvatting onder artikel 1 § 2.

Europese Commissie v. Italië, 4 juli 2013 (C-312/11)⁶³

In feite

De Commissie stelt een vordering in tegen Italië wegens het niet nakomen van zijn verplichtingen onder het Unierecht. Ze haalt daarbij aan dat Italië de verplichting uit artikel

---

⁶² <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=136161&doclang=NL>.

⁶³

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d534de5d551c124268a1a683819f6786c3.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuNch50?text=&docid=139105&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=78890>.

⁵⁶⁴ van de richtlijn 2000/78⁶⁵ op een onvolledige manier heeft omgezet in nationale wetgeving.

Hoewel de waarborgen en de redelijke aanpassingen uit de Italiaanse wet verder gaan dan de richtlijn, betreffen ze niet alle personen met een handicap noch alle werkgevers en zelfs niet alle verschillende aspecten van een arbeidsrelatie. Bovendien is de toepassing van de redelijke aanpassingen afhankelijk van de aanneming van toekomstige maatregelen door de lokale overheden of van het sluiten van specifieke overeenkomsten tussen deze overheden en de werkgevers. Daardoor biedt de wet geen rechten aan personen met een handicap die rechtstreeks kunnen worden ingeroepen voor een rechtbank.

In rechte

- 1) Uit artikel 5 van de richtlijn 2000/78, gelezen in het licht van consideransen 20 en 21, volgt dat staten vereist zijn om werkgevers een verplichting op te leggen om **redelijke aanpassingen aan te nemen, meer bepaald doeltreffende en praktische maatregelen** zoals een aanpassing van de lokalen, van het werkgereedschap, van het werkritme of van de taakverdeling terwijl er **rekening wordt gehouden met elke concrete situatie** om ervoor te zorgen dat elke persoon met een handicap toegang heeft tot arbeid, in arbeid kan participeren of daarin vooruit kan komen dan wel een opleiding kan genieten, **tenzij deze maatregelen voor de werkgever een onevenredige belasting vormen.**

Zulke maatregelen kunnen conform arrest *HK Danmark*, punt 64 ook slaan op een arbeidsverkorting.

---

⁶⁴ “Redelijke aanpassingen voor personen met een handicap. Teneinde te waarborgen dat het beginsel van gelijke behandeling met betrekking tot personen met een handicap nageleefd wordt, wordt voorzien in redelijke aanpassingen. Dit houdt in dat de werkgever, naargelang de behoefte, in een concrete situatie passende maatregelen neemt om een persoon met een handicap in staat te stellen toegang tot arbeid te hebben, in arbeid te participeren of daarin vooruit te komen dan wel om een opleiding te genieten, tenzij deze maatregelen voor de werkgever een onevenredige belasting vormen. Wanneer die belasting in voldoende mate wordt gecompenseerd door bestaande maatregelen in het kader van het door de lidstaten gevoerde beleid inzake personen met een handicap, mag zij niet als onevenredig worden beschouwd.”

⁶⁵ Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, *Pb.L.* 2 december 2000, afl. 303, 16-22.

- 2) Het Hof benadrukt dat de verplichting uit artikel 5 richtlijn 2000/78 om gepaste maatregelen te nemen, op alle werkgevers slaat. De maatregelen mogen aan de andere kant geen disproportionele belasting vormen.
- 3) De Italiaanse wetgeving blijkt, zelfs in zijn geheel bekeken, niet alle werkgevers een verplichting op te leggen in de zin van artikel 5.
- 4) Italië verzekert dan ook geen correcte en volledige implementatie van artikel 5 en schendt haar verplichting onder richtlijn 2000/78.

Aandachtspunt(en)

- 1) Volgens artikel 2, vierde alinea, van het VN-Verdrag zijn „**redelijke aanpassingen**” „noodzakelijke en passende wijzigingen, en aanpassingen die geen disproportionele of onevenredige, of onnodige last opleggen, indien zij in een specifiek geval nodig zijn om te waarborgen dat personen met een handicap alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid met anderen kunnen genieten of uitoefenen”. Deze bepaling pleit dus voor een **ruime uitlegging** van het begrip „redelijke aanpassing” (zie arrest *HK Danmark*, punt 53).
- 2) **Het volstaat niet om overheidsmaatregelen van aansporing en steun vast te stellen om de richtlijn correct en volledig om te zetten.** De staten zijn daarentegen verplicht om alle werkgevers de verplichting op te leggen om **doeltreffende en praktische maatregelen** te nemen, in functie van de concrete situatie, in het voordeel van alle personen met een handicap, met betrekking tot de verschillende aspecten van arbeid en werk. Staten dienen deze personen in staat te stellen toegang te hebben tot arbeid, in arbeid te participeren of daarin vooruit te komen dan wel een opleiding te genieten.

XX. v. Tartu Vangla, 15 juli 2021 (C-795/19)⁶⁶

In feite

- 15 Verzoeker in het hoofdgeding is gedurende bijna 15 jaar als penitentiair beambte werkzaam geweest in de penitentiare inrichting van Tartu (Estland). Vanaf 2 december 2002 werkte hij als bewaarder op de „gevangenisafdeling” van die penitentiare inrichting en vervolgens, vanaf 1 juni 2008, als bewaarder op de „observatieafdeling” van diezelfde inrichting. In laatstgenoemde functie had verzoeker onder meer tot taak om – overeenkomstig de instructies – door middel van een volgsysteem toezicht te houden op personen die onder elektronisch toezicht stonden en informatie te verstrekken over deze personen, om toezicht- en signaleringsinstallaties te monitoren, om te reageren op en informatie te verstrekken over met name alarmeringen, en om overtredingen van het interne reglement van de penitentiare inrichting te constateren.
- 16 Volgens een gezondheidsverklaring van 4 april 2017 voldeed de gehoordrempel van het linkeroor van verzoeker in het hoofdgeding aan de vereisten van besluit nr. 12, terwijl de gehoordrempel van zijn rechteroor tussen 55 en 75 dB bedroeg in het frequentiebereik 500-2 000 Hz. Volgens verzoeker ging het om gehoorverlies dat reeds dateerde uit zijn kindertijd.
- 17 Bij besluit van 28 juni 2017 heeft de directeur van de penitentiare inrichting van Tartu verzoeker in het hoofdgeding ontslagen op grond van de relevante bepalingen van het Estse recht, waaronder met name § 5 van besluit nr. 12, omdat zijn gehoorvermogen niet voldeed aan de in dat besluit vastgestelde minimumgehoordrempels.

In rechte

Artikel 2, lid 2, onder a), artikel 4, lid 1, en artikel 5 van richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid

---

⁶⁶

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=244186&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=437446>.

en beroep moeten aldus worden uitgelegd dat zij zich verzetten tegen een nationale regeling op grond waarvan het absoluut onmogelijk is om een penitentiair beambte in dienst te houden van wie het gehoorvermogen niet voldoet aan de bij deze regeling vastgestelde minimumgehoordrempels, zonder dat die regeling de mogelijkheid biedt om na te gaan of de betrokken beambte in staat is om, in voorkomend geval na het doorvoeren van redelijke aanpassingen in de zin van artikel 5 van die richtlijn, de aan die functie verbonden taken te verrichten.

XXXX. v. HR Rail, 10 februari 2022 (C-485/20)⁶⁷

In feite

13 Verzoeker in het hoofdgeding is door HR Rail, de exclusieve werkgever van het personeel van de Belgische spoorwegen, in dienst genomen als gespecialiseerd spoorwegonderhoudsmedewerker. Op 21 november 2016 begon hij een proeftijd bij Infrabel, de juridische entiteit die optreedt als „infrastructuurbeheerder” voor de Belgische spoorwegen. In december 2017 is bij verzoeker in het hoofdgeding een hartaandoening geconstateerd waardoor een pacemaker moest worden geplaatst. Dit apparaat is gevoelig voor elektromagnetische velden die met name aanwezig zijn in de omgeving van spoorwegen. Aangezien dit medisch hulpmiddel onverenigbaar is met de herhaalde blootstelling van spoorwegonderhoudsmedewerkers aan elektromagnetische velden, was verzoeker in het hoofdgeding niet meer in staat om de taken waarvoor hij aanvankelijk in dienst was genomen, uit te voeren.

24 In deze omstandigheden heeft de Raad van State de behandeling van de zaak geschorst en het Hof verzocht om een prejudiciële beslissing over de volgende vraag:

„Moet artikel 5 van richtlijn 2000/78 aldus worden uitgelegd dat een werkgever verplicht is om een persoon die ten gevolge van zijn handicap niet meer in staat is de essentiële taken uit te voeren van de functie waarin hij was aangesteld, in een andere functie aan te stellen

---

⁶⁷

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?mode=lst&pageIndex=0&docid=253723&part=1&doclang=NL&text=&dir=&occ=first&cid=306813>.

waarvoor hij de vereiste bekwaamheid en capaciteiten heeft en waarvoor hij beschikbaar is, wanneer deze maatregel geen onevenredige belasting voor de werkgever vormt?”

In rechte

49 Gelet op een en ander, dient op de gestelde vraag te worden geantwoord dat artikel 5 van richtlijn 2000/78 aldus moet worden uitgelegd dat het begrip „redelijke aanpassingen voor gehandicapten” in de zin van dit artikel inhoudt dat een werknemer – met inbegrip van diegene die na zijn aanwerving een proeftijd doorloopt – die wegens zijn handicap ongeschikt is verklaard om de essentiële taken van de door hem vervulde functie uit te oefenen, moet worden aangesteld in een andere functie waarvoor hij de vereiste bekwaamheden en capaciteiten heeft en waarvoor hij beschikbaar is, op voorwaarde dat deze maatregel voor de werkgever geen onevenredige belasting vormt.

J.M.A.R. v. Ca Na Negreta SA, 18 januari 2024 (C-631/22)⁶⁸

In feite

20 J.M.A.R. was sinds oktober 2012 voltijds als vuilniswagenchauffeur in dienst bij Ca Na Negreta. In december 2016 heeft hij een arbeidsongeval gehad, met een open breuk van zijn rechterhielbeen tot gevolg.

21 Na dat arbeidsongeval was J.M.A.R. tijdelijk arbeidsongeschikt.

33 Met zijn twee vragen, die gezamenlijk dienen te worden onderzocht, wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of artikel 5 van richtlijn 2000/78, gelezen in het licht van de artikelen 21 en 26 van het Handvest alsook van de artikelen 2 en 27 van het [VN-Verdrag], aldus moet worden uitgelegd dat die bepaling zich verzet tegen een nationale regeling op grond waarvan de werkgever de arbeidsovereenkomst kan beëindigen omdat de werknemer ten gevolge van een binnen de arbeidsverhouding ontstane handicap blijvend ongeschikt is om de taken uit te voeren die op hem rusten krachtens die overeenkomst,

---

⁶⁸

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=281797&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2631142>.

zonder dat de werkgever voorafgaandelijk gehouden is om te voorzien in redelijke aanpassingen of deze te handhaven opdat die werknemer zijn baan kan behouden, noch om in voorkomend geval aan te tonen dat dergelijke aanpassingen een onevenredige belasting vormen.

In rechte

47 In casu volgt uit de nationale regeling die in het hoofdgeding aan de orde is, dat zij toestaat dat een werknemer wordt ontslagen zodra hij ten gevolge van een handicap formeel ongeschikt wordt verklaard om zijn functie te vervullen, zonder dat zijn werkgever voorafgaandelijk passende maatregelen in de zin van artikel 5 van richtlijn 2000/78 hoeft te nemen, of de passende maatregelen hoeft te handhaven die hij reeds heeft genomen. Uit de door de verwijzende rechter verstrekte inlichtingen blijkt namelijk dat verzoeker in het hoofdgeding van 6 augustus 2018 tot en met 13 maart 2020 – datum van het ontslag, dat de werkgever hem 11 dagen na de formele erkenning van zijn ongeschiktheid om zijn vorige functie te vervullen ter kennis heeft gebracht – naar een andere functie binnen de onderneming was overgeplaatst. Volgens de verwijzende rechter leek die nieuwe functie waarnaar de werknemer gedurende meer dan een jaar was overgeplaatst, verenigbaar te zijn met de fysieke beperkingen die hij aan zijn arbeidsongeval had overgehouden.

48 Zoals de Griekse regering en de Europese Commissie in hun schriftelijke opmerkingen hebben uiteengezet, lijkt een dergelijke regeling – onder voorbehoud van verificatie door de verwijzende rechter – tot gevolg te hebben dat de werkgever wordt ontslagen van zijn verplichting om te voorzien in redelijke aanpassingen, zoals een overplaatsing naar een andere functie, of om deze in voorkomend geval te handhaven, zelfs indien de betrokken werknemer voor de essentiële taken van die andere functie de vereiste bekwaamheden en capaciteiten heeft en hij daarvoor beschikbaar is in de zin van overweging 17 van richtlijn 2000/78 en de in punt 46 van dit arrest aangehaalde rechtspraak. Bovendien lijkt die regeling de werkgever evenmin de verplichting op te leggen om, vooraleer hij de werknemer ontslaat, aan te tonen dat een dergelijke overplaatsing voor hem een onevenredige belasting in de zin van de in punt 45 van dit arrest aangehaalde rechtspraak zou vormen.

49 In dit verband komt geen relevantie toe aan de omstandigheid dat de volledige en blijvende ongeschiktheid op grond van de in het hoofdgeding aan de orde zijnde nationale regeling wordt erkend op verzoek van de werknemer en dat deze erkenning hem recht geeft op een socialezekerheidsuitkering, te weten een maandelijkse vergoeding met behoud van de mogelijkheid om andere functies uit te oefenen.

50 Een dergelijke nationale regeling op grond waarvan een werknemer met een handicap het risico moet lopen zijn werk te verliezen om een socialezekerheidsuitkering te kunnen ontvangen, doet namelijk afbreuk aan het nuttig effect van artikel 5 van richtlijn 2000/78, gelezen in het licht van artikel 27, lid 1, van het VN-Verdrag, waarin is bepaald dat de verwezenlijking van het recht op werk – ook voor personen die gehandicapt raken tijdens de uitoefening van hun functie – en het behoud van de baan moeten worden gewaarborgd en bevorderd. Door een „volledige en blijvende ongeschiktheid”, die enkel betrekking heeft op de gewone taken, gelijk te stellen met het overlijden van de werknemer of met een „absolute blijvende ongeschiktheid” – waarmee volgens de schriftelijke opmerkingen van de Spaanse regering een ongeschiktheid voor elk werk wordt bedoeld – is die nationale regeling in strijd met de in artikel 26 van het Handvest genoemde doelstelling van beroepsintegratie van personen met een handicap.

51 Ten slotte dient met betrekking tot het door de Spaanse regering in haar schriftelijke opmerkingen aangevoerde argument dat enkel de betrokken lidstaat bevoegd is om zijn socialezekerheidsstelsel in te richten en de voorwaarden voor de toekenning van socialezekerheidsuitkeringen vast te stellen, in herinnering te worden gebracht dat deze lidstaat bij de uitoefening van deze bevoegdheid het Unierecht dient te eerbiedigen [zie in die zin arrest van 30 juni 2022, INSS (Cumulatie van uitkeringen wegens volledige arbeidsongeschiktheid), C-625/20, EU:C:2022:508, punt 30 en aldaar aangehaalde rechtspraak].

52 Een nationale socialezekerheidsregeling mag dus niet in strijd zijn met onder meer artikel 5 van richtlijn 2000/78, gelezen in het licht van de artikelen 21 en 26 van het Handvest, doordat zij bepaalt dat de vaststelling dat de werknemer een handicap heeft een

reden is voor ontslag, zonder dat de werkgever voorafgaandelijk gehouden is om te voorzien in redelijke aanpassingen of deze te handhaven opdat die werknemer zijn baan kan behouden, noch om in voorkomend geval aan te tonen dat dergelijke aanpassingen een onevenredige belasting zouden vormen in de zin van de in punt 45 van het onderhavige arrest aangehaalde rechtspraak.

53 Derhalve dient op de prejudiciële vragen te worden geantwoord dat artikel 5 van richtlijn 2000/78, gelezen in het licht van de artikelen 21 en 26 van het Handvest alsook van de artikelen 2 en 27 van het VN-Verdrag, aldus moet worden uitgelegd dat die bepaling zich verzet tegen een nationale regeling op grond waarvan de werkgever de arbeidsovereenkomst kan beëindigen omdat de werknemer ten gevolge van een binnen de arbeidsverhouding ontstane handicap blijvend ongeschikt is om de taken uit te voeren die op hem rusten krachtens die overeenkomst, zonder dat de werkgever voorafgaandelijk gehouden is om te voorzien in redelijke aanpassingen of deze te handhaven opdat die werknemer zijn baan kan behouden, noch om in voorkomend geval aan te tonen dat dergelijke aanpassingen een onevenredige belasting vormen.

Nationale rechtspraak

Arbeidsrechtbank Luik, 20 juni 2016⁶⁹

Een man postuleert voor een job als rijinstructeur in een autorijschool. Na een eerste onderhoud ontvangt hij een bericht waarin hem wordt medegedeeld dat zijn uiterlijk niet past en waarbij hem tevens gevraagd wordt of hij er al aan gedacht heeft gewicht te verliezen.

De arbeidsrechtbank meent dat er sprake is van directe discriminatie en dat er ook een weigering tot redelijke aanpassing dient vastgesteld te worden. Ze kent de forfaitaire schadevergoeding van zes maanden loon toe.

---

⁶⁹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-luik-20-juni-2016>.

Arbeidshof Brussel, 20 september 2019⁷⁰

Zie samenvatting onder artikel 1 § 2.

Arbeidsrechtbank Charleroi, 10 januari 2020⁷¹

Een leerkracht lager onderwijs lijdt aan multiple sclerose. Tussen 2011 en 2015 weigert de werkgever redelijke aanpassingen te treffen. Pas daarna wordt, na tussenkomst van Unia, op bepaalde punten toegegeven. Het is pas na een gerechtelijke bemiddeling dat de werkgever zijn verplichtingen nakomt, hoewel hij blijft weigeren de discriminatie te erkennen. Er is wel degelijk sprake van discriminatie. De leerkracht kan aanspraak maken op een schadevergoeding van zes maanden loon. En dat zelfs indien de situatie intussen is opgelost, aangezien er risico op herhaling bestaat.

Rechtbank eerste aanleg Bergen, 3 juni 2020⁷²

Door een chronische ziekte stapte een werknemster van een Waalse semi-openbare dienst over van een voltijds uurrooster naar een medisch halftijds uurrooster. Omwille van medische aanbevelingen werd dit systeem meerdere jaren toegepast. Na 4 jaar krijgt ze te horen dat ze, op grond van het personeelsstatuut, geen recht meer heeft op dit systeem. Om halftijds aan de slag te blijven, wordt haar voorgesteld om deeltijds verlof te nemen om persoonlijke redenen. Maar dat voorstel houdt een gevoelige loonvermindering in (60% van haar volledig loon voor de niet-gepresteerde halftijds). De werknemster meent dat de werkgever zich daardoor schuldig maakt aan een weigering van redelijke aanpassing. De rechtbank meent dat de bepalingen van het personeelsstatuut niet strijdig zijn met het Waals Decreet van 6 november 2008.

---

⁷⁰ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-brussel-20-september-2019>.

⁷¹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-charleroi-10-januari-2020>.

⁷² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-eerste-aanleg-bergen-3-juni-2020>.

Arbeidsrechtbank Leuven, 10 juli 2020⁷³

Een arbeider in een magazijn van een klein bedrijf, verliest een hand ingevolge een arbeidsongeval. De werkgever kan hem geen andere job aanbieden en de man wordt ontslagen. Gelet op de context binnen dit kleine bedrijf is een redelijke aanpassing niet mogelijk.

Arbeidsrechtbank Brussel, 11 december 2020⁷⁴

Na een lange afwezigheid gaat een bediende van een openbare dienst een re-integratietraject aan. Dit traject vertoont ernstige tekortkomingen en draait op niets uit. De betrokken persoon wordt ontslagen. Ze meent slachtoffer te zijn van discriminatie omwille van haar handicap. De openbare dienst draagt inderdaad alle verantwoordelijkheid voor de manier waarop het re-integratietraject werd geleid. Maar toch kan er geen sprake zijn van weigering van redelijke aanpassingen aangezien het profiel van betrokkene onderzocht werd en haar drie functies werden aangeboden.

Arbeidsrechtbank Brussel, 12 maart 2021⁷⁵

Na tal van jaren wordt een bediende als administratieve hulp ontslaan. Ze heeft zware gezichtsproblemen en meent dat haar ontslag een discriminatie vormt. De rechtbank maakt een andere analyse: de werkpost en het uurrooster werden aangepast maar er is wel degelijk sprake van minpunten bij het uitvoeren van de werkzaamheden die het ontslag rechtvaardigen.

---

⁷³ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/tribunal-du-travail-de-louvain-10-juillet-2020>.

⁷⁴ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/tribunal-du-travail-de-bruxelles-11-decembre-2020>.

⁷⁵ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/tribunal-du-travail-de-bruxelles-12-mars-2021>.

Arbeidshof Bergen, 2 april 2021⁷⁶

Een leerkracht lager onderwijs lijdt aan multiple sclerose. Tussen 2011 en 2015 weigert de werkgever redelijke aanpassingen te treffen. Pas daarna wordt, na tussenkomst van Unia, op bepaalde punten toegegeven. Het is pas na een gerechtelijke bemiddeling dat de werkgever zijn verplichtingen nakomt, hoewel hij blijft weigeren de discriminatie te erkennen. Bij beslissing dd. 10 januari 2020 beslist de arbeidsrechtbank te Charleroi dat er wel degelijk sprake is van discriminatie. Bij beslissing dd. 10 januari 2020 beslist de arbeidsrechtbank te Charleroi dat er wel degelijk sprake is van discriminatie. De leerkracht kan aanspraak maken op een schadevergoeding van zes maanden loon. En dat zelfs indien de situatie intussen is opgelost, aangezien er risico op herhaling bestaat. Het Arbeidshof bevestigt de beslissing die in eerste aanleg werd geveld.

Arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Antwerpen, 15 februari 2022⁷⁷

De wet voorziet geen specifieke procedure voor het aanvragen van redelijke aanpassingen. Het initiatief kan uitgaan van de werknemer of van de werkgever die vaststelt dat de werknemer moeite heeft met het uitvoeren van bepaalde taken. De arbeidsrechtbank oordeelt dat de werkgever niet bewijst voldoende inspanningen te hebben geleverd om de man een nieuwe functie te bezorgen. Dat staat gelijk met het weigeren van redelijke aanpassingen.

Arbeidshof Brussel, 1 maart 2023⁷⁸

Een bedrijf kon niet aantonen dat het niet mogelijk was om in redelijke aanpassingen te voorzien voor een chauffeur die getroffen was door de ziekte van Verneuil en werd veroordeeld voor discriminatie op basis van handicap.

---

⁷⁶ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-bergen-2-april-2021>.

⁷⁷ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-antwerpen-afdeling-antwerpen-15-februari-2022>.

⁷⁸ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-brussel-franstalig-1-maart-2023>.

Arbeidsrechtbank Henegouwen, afdeling Doornik, 21 april 2023⁷⁹

Een materniteit werkt volgens het principe dat alle vroedvrouwen polyvalent moeten zijn en alle taken autonoom moeten kunnen uitvoeren. Redelijke aanpassingen die inhouden dat een vroedvrouw niet polyvalent kan werken en niet alle taken autonoom kan uitvoeren vormen een onredelijke belasting voor de werkgever.

Arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Antwerpen, 24 april 2023⁸⁰

Een man wilde, na een afwezigheid wegens depressie/burn-out, terug werken. Hij kreeg niet de mogelijkheid om het werk progressief te hervatten en werd uiteindelijk ontslagen. De arbeidsrechtbank oordeelde dat de man werd gediscrimineerd op basis van handicap en dat het bedrijf redelijke aanpassingen had geweigerd.

Arbeidsrechtbank Luik, afdeling Neufchâteau, 26 april 2023⁸¹

Een man werkte in een maatwerkbedrijf. Na afwezigheid wegens ziekte mocht hij het werk hervatten mits een aantal redelijke aanpassingen. Het bedrijf ging hier niet op in en ontsloeg de man wegens medische overmacht.

Het arbeidshof leidt hieruit af dat het louter weigeren van redelijke aanpassingen voldoende is om discriminatie vast te stellen, op voorwaarde dat de redelijke aanpassingen niet onevenredig lijken.

In casu had het bedrijf geen enkel concreet bewijs aangebracht dat aantoonde dat het niet mogelijk was om in redelijke aanpassingen te voorzien. Het bedrijf had enkel bevestigd dat geen redelijke aanpassingen mogelijk waren. Daardoor was voor de man het weigeren van redelijke aanpassingen aangetoond en bijgevolg ook de discriminatie.

---

⁷⁹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-henegouwen-afdeling-doornik-21-april-2023>.

⁸⁰ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-antwerpen-afdeling-antwerpen-24-april-2023>.

⁸¹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-luik-afdeling-neufchateau-26-april-2023>.

Arbeidsrechtbank Luik, afdeling Luik, 24 oktober 2023⁸²

Een buschauffeur vroeg om halftijds te mogen werken omwille van een handicap. Een sectorale CAO maakte het mogelijk om gedurende maximaal zes maanden halftijds te werken om medische redenen. Daarna moest de man opnieuw voltijds aan de slag. Volgens de voorzitter van de arbeidsrechtbank kwam dit neer op een weigering van redelijke aanpassingen.

Arbeidshof Luik, afdeling Luik, 17 november 2023⁸³

Een werkgever uit de publieke sector weigert redelijke aanpassingen. Het arbeidshof oordeelt dat een werknemer die multiple sclerose heeft wordt gediscrimineerd en legt, op basis van het Waals decreet van 6 november 2008 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie, positieve maatregelen op aan de werkgever.

Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen, afdeling Mechelen, 5 december 2023⁸⁴

De Lijn discrimineert mensen met een handicap door niet te voorzien in redelijke aanpassingen die ervoor moeten zorgen dat ze zelfstandig het openbaar vervoer kunnen nemen. Er is sprake van een patroon van ongunstige behandeling ten aanzien van mensen met een handicap en dat heeft een impact op de levenskwaliteit van reizigers met een handicap.

---

⁸² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-luik-afdeling-luik-24-oktober-2023>.

⁸³ <https://www.unia.be/fr/jurisprudence-alternatives/jurisprudence/cour-du-travail-de-liege-division-liege-17-novembre-2023>.

⁸⁴ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-antwerpen-afdeling-mechelen-5-december-2023>.

Artikel 5 – Gelijkheid en non-discriminatie

“1. De Staten die Partij zijn, erkennen dat eenieder gelijk is voor de wet en zonder onderscheid recht heeft op dezelfde bescherming door, en hetzelfde voordeel van de wet.
2. De Staten die Partij zijn, verbieden alle discriminatie op grond van handicap en garanderen personen met een handicap op voet van gelijkheid daadwerkelijke wettelijke bescherming tegen discriminatie op welke grond dan ook.
3. Teneinde gelijkheid te bevorderen en discriminatie uit te bannen, nemen de Staten die Partij zijn alle passende maatregelen om te waarborgen dat redelijke aanpassingen worden verricht.
4. Specifieke maatregelen die nodig zijn om de feitelijke gelijkheid van personen met een handicap te bespoedigen of verwezenlijken, worden niet aangemerkt als discriminatie in de zin van dit Verdrag.”

VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap

X v. Republiek Tanzania, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/22/2014)⁸⁵

Zie samenvatting onder artikel 1.

Fiona Given v. Australië, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/19/2014)⁸⁶

In feite

2.1 The author has cerebral palsy and, as a result, she has limited muscle control and dexterity and no speech. She uses an electric wheelchair for mobility and an electronic synthetic speech generating device for communication.

2.2 On 7 September 2013, federal elections were held in the states and territories for the House of Representatives and for the Senate. Under the Commonwealth Electoral Act 1918, the Australian Electoral Commission (the Electoral Commission) is the authority responsible for conducting elections and referendums in the State party. The Electoral Commission

⁸⁵ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2390>.

⁸⁶ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2393>.

conducted the 2013 federal election by means of postal voting, polling stations and electronically assisted voting for persons with visual impairments, in line with the Electoral Act.

2.3 At the time of the elections, the author wanted to vote by secret ballot on an equal basis with other electors. However, due to her limited dexterity, she is unable to mark a ballot paper and fold and deposit it in a ballot box without live assistance, which would compromise the secrecy of her vote. She argues that, in order to be able to cast an independent and secret ballot, she requires access to an electronic voting system, such as a computer-generated interface. She notes that she routinely utilizes adaptive technology that enables her to use a computer keyboard and screen independently of any other person. Prior to polling day, the author read the Electoral Commission literature on voting options. She determined that, pursuant to the Electoral Act, electronically assisted voting would only be made available to persons with visual impairments registered as such.

2.4 On 7 September 2013, the author attended the Electoral Commission polling station in the North Sydney electoral division. She was accompanied by her attendant. In the absence of an electronic voting facility, she opted to exercise her right as a person with physical disabilities, under article 234 of the Electoral Act, to request the assistance of the polling booth's presiding officer in marking the ballot papers according to her instructions, folding them and depositing them in the ballot box. However, the presiding officer refused the author's request for assistance on the grounds that she was "too busy" and directed the author to obtain assistance from her attendant. The author attempted to respond, through her electronic communication device, that she did not wish to disclose her voting intention to her attendant, as the attendant is a person with whom the author is obliged to have a close, continuing relationship. The presiding officer insisted that the author obtain the aid of her attendant to vote, which she eventually unwillingly did. In the absence of access to an electronic voting system, the author would have preferred the assistance of an electoral officer who was a stranger to her, but this would still have been objectionable as this option would not have enabled her to cast a secret ballot.

In rechte

9. The Committee, acting under article 5 of the Optional Protocol, is of the view that the State party has failed to fulfil its obligations under article 29 (a) (i) and (ii), read alone and in conjunction with articles 5 (2), 4 (1) (a), (b), (d), (e) and (g) and 9 (1) and (2) (g) of the Convention. The Committee therefore makes the following recommendations to the State party:

(a) Concerning the author, the State party is under an obligation to:

- (i) Provide her with an effective remedy, including compensation for any legal costs incurred in filing the present communication;
- (ii) Take adequate measures to ensure that the author has access to voting procedures and facilities that will enable her to vote by secret ballot without having to reveal her voting intention to any other person in all future elections and referendums in the State party;
- (iii) Publish the present Views and circulate them widely in accessible formats so that they are available to all sectors of the population.

(b) In general, the State party is under an obligation to take measures to prevent similar violations in the future. In that regard, the Committee requires the State party to:

- (i) Consider amending the Electoral Act in order to ensure that electronic voting options are available and accessible to all people with disabilities who so require, whatever the types of impairment;
- (ii) Uphold, and guarantee in practice, the right to vote for persons with disabilities, on an equal basis with others, as required by article 29 of the Convention, by ensuring that voting procedures, facilities and materials are appropriate, accessible and easy to understand and use, and protect the right of persons with disabilities to vote by secret ballot through the use of assistive technologies;
- (iii) Consider amending the Electoral Act in order to ensure that, in cases where assistance by another person may be necessary to enable a voter to

cast his or her vote, the person providing such assistance is under an obligation to maintain the confidentiality of that vote.

10. In accordance with article 5 of the Optional Protocol and rule 75 of the Committee's rules of procedure, the State party should submit to the Committee, within six months, a written response, including any information on action taken in the light of the present Views and recommendations of the Committee.

Luliia Domina en Max Bendtsen v. Denemarken, 31 augustus 2018 (CRPD/C/20/D/39/2017)⁸⁷

In feite

2.1. On 30 May 2013, the authors applied for family reunification and a residence permit for Ms. Domina in the State party based on their marriage, which they had celebrated on 13 April 2013. Documentation and information about Mr. Bendtsen's physical and mental health was included in the application submitted to the immigration authorities. The information documented that in 2009 he had been involved in a severe car accident, which had left him with permanent brain damage, and that he had, on that basis, received social benefits from May 2009, as he could not support himself through employment. The authors' application was rejected on 29 August 2013 by the Danish Immigration Service on the basis that Mr. Bendtsen had received social benefits within a period of three years prior to the date on which family reunification could be granted. Reference was made by the authorities to section 9 (5) of the Aliens (Consolidation) Act, according to which a residence permit based on family reunification cannot be granted if the applicant's spouse has received social benefits within a period of three years prior to the application. The decision was upheld by the Immigration Appeals Board on 3 December 2014.

In rechte

9. The Committee, acting under article 5 of the Optional Protocol, is of the view that the State party has failed to fulfil its obligations under article 5 (1) and (2) read alone and in

---

⁸⁷ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2510>.

conjunction with article 23 (1) of the Convention. The Committee therefore makes the following recommendations to the State party:

- (a) Concerning the authors, the State party is under an obligation to:
  - (i) Provide them with an effective remedy, including compensation for any legal costs incurred in filing the present communication;
  - (ii) Refrain from expelling Ms. Domina to Ukraine and ensure that the authors' right to family life in the State party is respected;
  - (iii) Publish the present Views and circulate them widely in accessible formats so that they are available to all sectors of the population.
- (b) In general, the State party is under an obligation to take measures to prevent similar violations in the future. In that regard, the Committee requires the State party to ensure that barriers to the enjoyment by persons with disabilities of the right to family life on an equal basis with others are removed under domestic legislation.

10. In accordance with article 5 of the Optional Protocol and rule 75 of the Committee's rules of procedure, the State party should submit to the Committee, within six months, a written response, including information on any action taken in the light of the present Views and recommendations of the Committee.

[S.K. v. Finland, 24 maart 2022 \(CRPD/C/26/D/46/2018\)](#)⁸⁸

Zie samenvatting onder artikel 19.

---

⁸⁸

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhstnRzaesAKUsl4YXQ%2FsgfthsboMbWy6Tlv%2Bgfpw7loumKAr5cJgOyJxaqLh6wZXD9jYuEp5vylimg9O06JgqyRCERyji3N5VX6jyw4ZJ9xmC9MMNZj0EGCn2cNdESbAelg%3D%3D.

Garcia VARA v. Mexico, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/70/2011)⁸⁹

Zie samenvatting onder artikel 24.

M. Köck v. Oostenrijk, 24 maart 2022 (CRPD/C/26/D/50/2018)⁹⁰

In feite

2.1 The author is deaf and her first language is Austrian Sign Language. In primary school, her education was bilingual, in German and in Austrian Sign Language. However, starting from 2007, through secondary school, upper secondary school and commercial school and during an advanced course for the matriculation examination, she received only interpretation from German into Austrian Sign Language and followed a curriculum for deaf pupils. The lack of bilingual education was disadvantageous to her, as simultaneous interpretation is selective and therefore the information conveyed is not always complete. This was compounded by the lack of certification of certain interpreters. Moreover, she could not take notes systematically while looking at the interpretation. This affected her performance in mathematics and German. As a result, she had to repeat the 2011/12 school year and had to change schools in 2013. She did not pass the 2016/17 school year and decided to repeat it voluntarily.

3.2 The author argues that the State party discriminated against her as it forced her to be educated in German, and to be graded as if German were her first language, without allowing instruction in Austrian Sign Language or offering Austrian Sign Language as a compulsory course. The School Instruction Act requires pupils' performance to be advanced in their mother tongue compared to foreign languages, but deaf pupils are forced to deliver

---

⁸⁹

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhsuDB7cZN2XG1%2BfNkCvWht2p7FtyR%2FPYSjCQqW1KUuxTOiiPOH09001nQkB%2FwWfeYjNk%2BtLiVP8cWZGFoS%2BRUKra2RxtLj4V48niiQtr%2BTWv2zLaNdGKjYiZn5AMu0Q6w%3D%3D.

⁹⁰

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhstnRzaesAKUsl4YXQ%2Fsgftiv6Rn0pGLayOafnT0ld5%2Fmhzvo%2Fg9TY6skrFgF4sXw%2Fr2%2BA37UbnQzWBv9wecOM1yWktRgl%2F32e3FLNp3%2B4Ofv5JxyBan7iW99a9asSJO8vw%3D%3D.

this performance in German rather than in their mother tongue. She argues that the State party's parliament has failed to enact legislation allowing for instruction in Austrian Sign Language, as the School Instruction Act accommodates autochthonous groups and immigrant children only. Likewise, the Federal Constitutional Act excludes deaf people by defining linguistic minorities according to ethnic criteria. The author also argues that the State party lacks a curriculum for bilingual education and does not provide for inclusive teaching, teaching materials that meet applicable standards or training for teachers. Moreover, Austrian Sign Language is excluded from the Government's efforts towards multilingualism. The author submits that these facts render her unequal before and under the law, in breach of article 5 of the Convention, as the State party has invoked the legislation in force to deny her instruction in her first language. She notes that the President of the Regional School Board for Carinthia publicly supported her application, but stated that the legislation precluded him from granting it.

In rechte

7.5 In this regard, the Committee notes that the author was continuously supported by two teachers proficient in Austrian Sign Language and by sign language interpreters, including during oral examinations, that her curriculum was adapted and that she received learning support and remedial teaching, including visual teaching material. The Committee further notes that these measures were coordinated with the author, her parents and relevant institutions and were tailored to her individual needs. Moreover, an independent sign language expert supported her in her learning environment, she received a special education allowance of €11,270 between 2012 and 2016, and her family received a family allowance. The Committee notes that, with these measures, the author progressed through the State party's school system, although she had to repeat the 2011/12 school year, had to change schools and opted to repeat the 2016/17 school year. In the light of all the circumstances, the Committee concludes that, given the nature and extent of the measures taken to accommodate the author, and her actual development and progression at her schools, these measures were not irrelevant, inappropriate or ineffective. The information before it, therefore, does not allow the Committee to find that the State party failed in its obligation

to take concrete specific measures, by providing reasonable accommodation, to achieve de facto equality for the author to ensure that she could enjoy all human rights and fundamental freedoms. Accordingly, the Committee finds that the author's rights under article 5, read in conjunction with articles 21 (b) and (e), 24 and 30 (4), of the Convention have not been violated.

7.6 The Committee notes the author's claim that the State party did not consider her best interests and that the administrative and judicial authorities never asked her about her needs or opinions. The Committee also notes the State party's observation according to which the measures taken for the author were coordinated with her and her parents and were tailored to her individual needs. The Committee further notes that the author has not provided additional information to show how the treatment of her case by the State party's authorities was affected by the alleged disregard of her interests. In view of the foregoing, the Committee considers that the State party has not violated the author's rights under article 5, read in conjunction with article 7, of the Convention.

7.7 In light of the above, the Committee is of the view that the facts before it do not disclose a violation of article 5, read in conjunction with articles 7, 21 (b) and (e), 24 and 30 (4), of the Convention.

Europees Hof voor de rechten van de mens

Popovic e.a. v. Servië, 30 juni 2020 (nr. 38350/04)⁹¹

In today's Chamber judgment in the case of Popović and Others v. Serbia (application nos. 26944/13, 14616/16, 14619/16 and 22233/16) the European Court of Human Rights held, by five votes to two, that there had been: no violation of Article 14 (prohibition of discrimination), read in conjunction with Article 1 of Protocol No. 1 (protection of property)

---

⁹¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-83390%22%5D%7D>.

to the European Convention on Human Rights. The case concerned the applicants' complaint that the domestic legislation on disability benefits for paraplegics was discriminatory. They alleged in particular that paraplegic civilians such as themselves were awarded fewer benefits than war veterans with the same disability. The Court found in particular that the choice made by the Serbian legislator to vary the provision of benefits for paraplegics, depending on whether they were civilians or war veterans, had not been without reasonable foundation. That choice had been based on relevant and sufficient grounds, namely the distinct ways in which the two groups had sustained their injuries. Disabled war veterans were injured in the line of duty, involving greater risk and more difficulties to obtain redress, while disabled civilians, such as the applicants, had been injured in accidents and had access to other benefits not necessarily available to all war veterans.

Hof van Justitie van de Europese Unie

S. Coleman v. Attridge Law en Steve Law, 17 juli 2008 (C-303/06)⁹²

In feite

Mevrouw Coleman werkte voor haar vroegere werkgever sinds januari 2001 als juridische secretaresse.

In de loop van 2002 wordt haar zoon geboren. Hij lijdt aan apneucrisissen, aangeboren laryngomalacie en bronchomalacie. De toestand van haar zoontje vereist bijzondere zorgen. Zij staat voornamelijk in voor het toedienen van deze zorgen.

Ingevolge deze situatie krijgt ze opmerkingen, bekommt ze geen vlottend uurrooster terwijl andere collega's, ook zonder kind met een handicap, deze wel verkrijgen, enz.

---

⁹²

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=9ea7d0f130de8f08dac98f5546ffbd50959c332fb061.e34KaxiLc3eQc40LaxqMbN4OaNyQe0?text=&docid=67793&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=508443>.

In rechte

- 1) Richtlijn 2000/78⁹³ en inzonderheid de artikelen 1 en 2, leden 1 en 2, sub a, ervan, moeten aldus worden uitgelegd dat het daarin neergelegde **verbod van directe discriminatie niet alleen geldt ten aanzien van personen die zelf een handicap heeft**. Wanneer een werkgever een werknemer die niet zelf een handicap heeft, minder gunstig behandelt dan een andere werknemer in een vergelijkbare situatie wordt, is of zou worden behandeld, en wanneer is aangetoond dat de ongunstige behandeling waarvan deze werknemer het slachtoffer is, is gebaseerd op de handicap van zijn kind, van wie hij de hoofdverzorger is, is een dergelijke behandeling in strijd met het in voornoemd artikel 2, lid 2, sub a, neergelegde verbod van directe discriminatie.
- 2) Richtlijn 2000/78 en inzonderheid de artikelen 1 en 2, leden 1 en 3, ervan, moeten aldus worden uitgelegd dat het daarin **neergelegde verbod van intimidatie niet alleen geldt ten aanzien van personen die zelf een handicap hebben**. Wanneer wordt aangetoond dat de uit het ongewenste gedrag voortvloeiende intimidatie van een werknemer die niet zelf een handicap heeft, verband houdt met de handicap van zijn kind, van wie hij de hoofdverzorger is, is dat gedrag in strijd met het in voornoemd artikel 2, lid 3, neergelegde verbod van intimidatie.

Aandachtspunt(en)

Invoering van het begrip **discriminatie bij associatie**. Dit begrip wordt textueel opgenomen in het Decreet van de Vlaamse Gemeenschap dd. 10 juli 2008.

Dit arrest houdt **verband met artikel 5 VN-Verdrag Handicap** dat immers een regeling bevat over gelijkheid en non-discriminatie.

---

⁹³ Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, *Pb.L.* 2 december 2000, afl. 303, 16-22.

Wolfgang Glatzel v. Freistaat Bayern, 22 mei 2014 (C-356/12)⁹⁴

In feite

De heer Glatzel probeert opnieuw een rijbewijs te bekomen zowel voor een voertuig voor privé gebruik als voor beroepsgebruik. De bijlage van Richtlijn 2006/126/EU voorziet minimale normen inzake fysieke geschiktheid betreffende de gezichtsscherpte voor het besturen van een motorvoertuig. Is de norm niet bereikt voor het rijbewijs ten behoeve van het besturen van een privé voertuig dan is toch een uitzondering mogelijk, maar dergelijke uitzondering is onmogelijk voor het besturen van voertuigen voor beroepsgebruik. Deze bijlage kan daardoor de toegang tot de arbeidsmarkt voor bepaalde personen bemoeilijken en dus niet conform te zijn met het VN Verdrag Handicap en het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

In rechte

Bij onderzoek van de vraag is niet gebleken van feiten of omstandigheden die de geldigheid van punt 6.4 van bijlage III bij richtlijn 2006/126/EG van het Europees Parlement en de Raad van 20 december 2006 betreffende het rijbewijs, zoals gewijzigd bij richtlijn 2009/113/EG van de Commissie van 25 augustus 2009, kunnen aantasten in het licht van de artikelen 20, 21, lid 1, of 26 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

Aandachtspunt(en)

37 Met zijn vraag verzoekt de verwijzende rechter het Hof in wezen de geldigheid van punt 6.4 van bijlage III bij richtlijn 2006/126, dat betrekking heeft op de minimumnormen inzake het gezichtsvermogen van bestuurders van voertuigen van de categorieën C1 en C1E, te weten, onder meer vrachtwagens, te beoordelen in het licht van de artikelen 20, 21, lid 1, en 26 van het Handvest, die respectievelijk de gelijkheid voor de wet, het verbod van

---

94

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152650&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=469707>.

discriminatie op grond van handicap en de integratie van personen met een handicap betreffen.

40 Om de vraag van de verwijzende rechter te beantwoorden, moet in de eerste plaats worden bepaald of de wetgever van de Unie bij de vaststelling van de minimale gezichtsscherpte in punt 6.4 van bijlage III bij richtlijn 2006/126 het recht op gelijke behandeling van artikel 21, lid 1, van het Handvest heeft geschonden. Tevens moet worden onderzocht wat de eventuele gevolgen zijn van het VN-Verdrag betreffende personen met een handicap voor deze bepaling. In de tweede plaats moet worden beoordeeld of artikel 26 van het Handvest, waarin het beginsel betreffende de integratie van personen met een handicap is vervat, zich verzet tegen punt 6.4 van bijlage III bij richtlijn 2006/126, waarvan de geldigheid wordt betwist. In de derde plaats moet worden onderzocht of artikel 20 van het Handvest, dat bepaalt dat eenieder gelijk is voor de wet, zich ertegen verzet dat bestuurders van bepaalde vrachtwagens niet via een individueel medisch onderzoek kunnen aantonen dat zij, hoewel zij niet over bepaalde door richtlijn 2006/126 vereiste fysieke bekwaamheden beschikken, geschikt zijn dergelijke voertuigen te besturen, terwijl andere bestuurders van bepaalde andere types voertuigen die mogelijkheid wel hebben.

43 Het beginsel van gelijke behandeling is een algemeen rechtsbeginsel van de Unie dat in artikel 20 van het Handvest is vastgelegd en waarvan het non-discriminatiebeginsel, vastgelegd in artikel 21, lid 1, van het Handvest, een bijzondere uitdrukking vormt. Volgens vaste rechtspraak van het Hof vereist dit beginsel van de wetgever van de Unie dat overeenkomstig de vereisten van artikel 52, lid 1, van het Handvest vergelijkbare situaties niet verschillend en verschillende situaties niet gelijk worden behandeld, tenzij een dergelijke behandeling objectief gerechtvaardigd is (zien in die zin arrest Akzo Nobel Chemicals en Akros Chemicals/Commissie, C-550/07 P, EU:C:2010:512, punten 54 en 55 en aldaar aangehaalde rechtspraak). Een verschil in behandeling is gerechtvaardigd indien het berust op een objectief en redelijk criterium, dat wil zeggen wanneer het verband houdt met een door de betrokken wetgeving nagestreefd wettelijk toelaatbaar doel, en dit verschil in verhouding staat tot het met de betrokken behandeling nagestreefde doel (arresten Arcelor Atlantique en Lorraine e.a., C-127/07, EU:C:2008:728, punt 47, en Schaible, C-101/12, EU:C:2013:661, punt 77).

49 Het Hof heeft aangaande het algemene beginsel van gelijke behandeling in de context van leeftijd of geslacht immers reeds vastgesteld dat een verschil in behandeling op basis van een kenmerk dat met deze gronden is verbonden, geen discriminatie vormt – te weten een schending van artikel 21, lid 1, van het Handvest – indien het betrokken kenmerk, wegens de aard van een beroepsactiviteit of de voorwaarden waaronder die wordt uitgevoerd, een wezenlijk en bepalend beroepsvereiste vormt, mits het doel van een dergelijk verschil in behandeling legitiem is en het vereiste evenredig aan dat doel (zie in die zin, betreffende discriminatie op grond van leeftijd, arresten *Wolf*, C-229/08, EU:C:2010:3, punt 35, en *Prigge e.a.*, C-447/09, EU:C:2011:573, punt 66; en, in die zin, aangaande discriminatie op grond van geslacht, arresten *Johnston*, 222/84, EU:C:1986:206, punt 40, en *Sirdar*, C-273/97, EU:C:1999:523, punt 25).

56 In een zaak als in het hoofdgeding vereist het evenredigheidsbeginsel dus dat zoveel mogelijk een evenwicht tot stand worden gebracht tussen het beginsel van gelijke behandeling en de eisen van verkeersveiligheid, die bepalend zijn voor de voorwaarden voor het besturen van gemotoriseerde voertuigen (zie naar analogie arresten *Johnston*, EU:C:1986:206, punt 38; *Sirdar*, EU:C:1999:523, punt 26, en *Kreil*, C-285/98, EU:C:2000:2, punt 23).

66 Gelet op de nauwe band tussen de verkeersveiligheid en de bescherming van de gezondheid van weggebruikers kan de wetgever van de Unie, wanneer hij overeenkomstig artikel 8 van richtlijn 2006/126 de minimumnormen inzake de gezichtsscherpte aanpast aan de wetenschappelijke en technische vooruitgang, bij wetenschappelijke onzekerheid de voorrang geven aan overwegingen betreffende de verbetering van de verkeersveiligheid. Bijgevolg wordt deze maatregel tot aanpassing niet onevenredig door de beslissing van deze wetgever om, ter verzekering van de verkeersveiligheid, niet elk minimumvereiste betreffende de gezichtsscherpte voor het minder goede oog voor bestuurders van groep 2 in de zin van bijlage III bij deze richtlijn af te schaffen.

69 Aangezien volgens vaste rechtspraak van het Hof de bepalingen van het VN-Verdrag betreffende personen met een handicap slechts kunnen worden uitgevoerd of slechts gevolgen kunnen hebben voor zover de verdragsluitende partijen verdere handelingen verrichten, zijn de bepalingen van dit verdrag, wat de inhoud ervan betreft, echter niet

onvoorwaardelijk en niet voldoende nauwkeurig om de rechtshandeling van de Unie aan de bepalingen van dit verdrag te kunnen toetsen (zie in die zin arrest Z, EU:C:2014:159, punten 89-90).

70 Dit neemt echter niet weg dat volgens de rechtspraak van het Hof uit de voorrang van door de Unie gesloten internationale overeenkomsten op teksten van afgeleid recht volgt dat deze teksten zoveel mogelijk in overeenstemming met deze overeenkomsten moeten worden uitgelegd (zie met name arresten Commissie/Duitsland, C-61/94, EU:C:1996:313, punt 52; HK Danmark, EU:C:2013:222, punt 29, en Z, EU:C:2014:159, punt 72).

72 Uit de voorgaande overwegingen volgt dat de wetgever van de Unie, door de bepaling vast te stellen waarvan de geldigheid wordt betwist, de vereisten inzake verkeersveiligheid en het recht van personen met een visuele handicap om niet te worden gediscrimineerd tegen elkaar heeft afgewogen op een wijze die niet kan worden geacht onevenredig te zijn ten aanzien van de nagestreefde doelstellingen.

76 Aangezien richtlijn 2006/126 een wetgevingshandeling van de Unie vormt waarbij het in artikel 26 van het Handvest vervatte beginsel ten uitvoer wordt gebracht, kan deze bepaling dus op het hoofdgeding worden toegepast.

78 Hoewel artikel 26 van het Handvest dus gebiedt dat de Unie het recht van gehandicapten op integratiemaatregelen erkent en eerbiedigt, verplicht het in dat artikel vervatte beginsel de wetgever van de Unie daarentegen niet bepaalde maatregelen te nemen. Dit artikel verkrijgt immers pas zijn volle werking nadat het nader is bepaald in Unierechtelijke en nationaalrechtelijke voorschriften. Bijgevolg kan dit artikel op zich particulieren geen subjectief recht verlenen waarop als zodanig een beroep kan worden gedaan (zie in die zin, aangaande artikel 27 van het Handvest, arrest Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, punten 45 en 47).

83 Zoals is opgemerkt door de advocaat-generaal in punt 62 van zijn conclusie heeft de Uniewetgever in dit verband bewust gekozen voor de creatie van twee categorieën van bestuurders waarbij deze categorieën zijn gebaseerd op de afmetingen van het voertuig, het aantal vervoerde passagiers en de om die reden uit het besturen van die voertuigen voortvloeiende verantwoordelijkheden. De kenmerken van de betrokken voertuigen, zoals het formaat, het gewicht of de wendbaarheid ervan, rechtvaardigen immers dat voor de

afgifte van een rijbewijs voor deze voertuigen andere voorwaarden gelden. Bijgevolg zijn de situaties van de bestuurders van dergelijke voertuigen niet vergelijkbaar.

VL v. Szpital Kliniczny im. dra J. Babińskiego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Krakowie, 26 januari 2021 (C-16/19)⁹⁵

In feite

- 12 VL was als psycholoog in dienst bij het in het hoofdgeding aan de orde zijnde ziekenhuis, laatstelijk van 3 oktober 2011 tot en met 30 september 2016. Op 8 december 2011 verkreeg zij een attest van erkenning van een handicap, die werd gekwalificeerd als een permanente matige handicap. Zij heeft dit attest op 21 december 2011 aan haar werkgever verstrekt.
- 13 Na een personeelsvergadering in de tweede helft van 2013 heeft de directeur van het in het hoofdgeding aan de orde zijnde ziekenhuis besloten een maandelijkse loontoeslag van 250 Poolse zloty (PLN) (ongeveer 60 EUR) uit te keren aan de werknemers die na die vergadering een attest van erkenning van een handicap zouden overleggen.
- 14 Deze maatregel was bedoeld om het bedrag van de bijdragen van het in het hoofdgeding aan de orde zijnde ziekenhuis aan het PFRON te verlagen.
- 15 Op basis van dit besluit werd de loontoeslag individueel toegekend aan 13 werknemers die hun attest van erkenning van een handicap na deze personeelsvergadering hebben overgelegd. De 16 werknemers die hun attest vóór die vergadering aan hun werkgever hadden verstrekt, onder wie VL, kregen deze toeslag daarentegen niet.

95

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=236963&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=469707>.

In rechte

Artikel 2 van richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep moet aldus worden uitgelegd dat:

- de praktijk van een werkgever om een loontoeslag te betalen aan werknemers met een handicap die hun attest van erkenning van een handicap na een door die werkgever gekozen datum hebben afgegeven en niet aan werknemers met een handicap die dat attest vóór die datum hadden verstrekt, directe discriminatie kan vormen wanneer blijkt dat die praktijk is gebaseerd op een criterium dat onlosmakelijk verbonden is met de handicap, omdat zij het een duidelijk omschreven groep werknemers – bestaande uit alle werknemers met een handicap wier handicap ten tijde van de invoering van die praktijk noodzakelijkerwijs bekend was bij de werkgever – definitief onmogelijk kan maken om aan deze tijdsvoorwaarde te voldoen;
- die praktijk, ook al is zij ogenschijnlijk neutraal, indirecte discriminatie op grond van handicap kan vormen wanneer blijkt dat zij tot gevolg heeft dat werknemers met een handicap bijzonder worden benadeeld naargelang van de aard van hun handicap, met name omdat die handicap opvallend is of behoorlijke aanpassingen van de arbeidsvoorwaarden vereist, en dat zij niet objectief wordt gerechtvaardigd door een legitiem doel of dat de middelen voor het bereiken van dat doel niet passend en noodzakelijk zijn.

Nationale rechtspraak

Arbeidsrechtbank Leuven, 12 december 2013⁹⁶

In feite

---

⁹⁶ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-leuven-12-december-2013>.

Mijnheer VH werkt aanvankelijk als arbeider, en vervolgens als bediende-hoofdbegeleider in een fitnesszaak. In de loop van 2010 wordt een nieuwe verkoopstrategie op punt gesteld waardoor mijnheer VH voor nieuwe uitdagingen en meer verantwoordelijkheden komt te staan. In dezelfde periode wordt mijnheer VH vader van een kind dat lijdt aan een ernstige afwijking die gezondheidsproblemen en/of handicaps veroorzaakt. Hij meldde dit per e-mail aan het management en de volgende dag werd hij ontslagen.

In rechte

In het arrest-Jette Ring⁹⁷ heeft het Hof van Justitie de definitie van handicap in overeenstemming gebracht met die van het VN-Verdrag inzake handicap (artikel 1, § 2: "**Personen met een handicap** omvat personen met langdurige fysieke, mentale, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving").

Mijnheer VH kan zich beroepen op het beschermde criterium "handicap", ook al is hij zelf geen persoon met een handicap. Zoals in het arrest-Coleman⁹⁸ moet hij worden beschouwd als de voornaamste verzorger van zijn kind (discriminatie door associatie). De artikelen 1 en 2, delen 1 en 2a van Richtlijn 2000/78 moeten zo worden uitgelegd dat het discriminatieverbod niet alleen betrekking heeft op personen die zelf een handicap hebben. Directe of indirecte discriminatie is in België verboden (wet van 10 mei 2007 en Richtlijn 2000/78).

De opvallende timing tussen de e-mail en het ontslag doet een vermoeden van discriminatie rijzen. De werkgever moet bewijzen en aantonen dat het ontslag op objectieve gronden gerechtvaardigd was. Dit moet gebeuren met concrete bewijzen en louter verklaringen zijn onvoldoende.

---

⁹⁷ <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=136161&doclang=FR>.

⁹⁸

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=9ea7d0f130dee0c89519df54478c8766d67e9bc3d5bb5.e34KaxilC3eQc40LaxqMbN4Ob3qKe0?text=&docid=67793&pageIndex=0&doclang=FR&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=404818>.

De werkgever kan niet bewijzen dat andere bepalende factoren een rol hebben gespeeld bij het ontslag. Volgens het hof was het gedrag van de werkgever impulsief, ingegeven door de vrees dat de geboorte van het kind de werknemer zijn motivatie zou doen verliezen.

Ondernemingsrechtbank Brussel, 23 juni 2017⁹⁹

Een dame wenst haar hypothecaire lening te koppelen aan een verzekering tegen het nog verschuldigd saldo, maar wordt omwille van haar seropositiviteit geweigerd. De verzekeraar weigerde haar vraag tot tweemaal toe en verduidelijkte dat zijn weigering gehandhaafd bleef welke ook het te verzekeren bedrag was of de looptijd van de verzekering.

De rechtbank wijst erop dat de contractuele vrijheid van de verzekeraar niet absoluut is en dat hij gebonden is door de antidiscriminatiewetgeving. Het onvoorwaardelijk weigeren van de verzekering op grond van de seropositiviteit vormt een discriminatie. De twee voorgaande weigeringen konden de toets ten aanzien van de antidiscriminatiewetgeving wel doorstaan. De rechtbank beveelt de staking van de discriminatie en heeft het slachtoffer de forfaitaire schadevergoeding van 1300 € toegekend.

Arbeidshof Brussel, 8 juli 2022¹⁰⁰

In feite

De verhoogde kinderbijslag op grond van handicap wordt beschouwd als een inkomen en in mindering gebracht van het leefloon dat het OCMW toekent. In eerste aanleg oordeelde de arbeidsrechtbank dat dit in strijd was met het gelijkheidsbeginsel uit de Grondwet, maar dat het niet aan de arbeidsrechtbank toekwam om deze lacune in de regelgeving op te vullen. Het arbeidshof oordeelt daar anders over en houdt onder meer rekening met het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

In rechte

---

⁹⁹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/handelsrechtbank-brussel-23-juni-2017>.

¹⁰⁰ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-brussel-8-juli-2022>.

Artikel 22 van het Koninklijk Besluit van 11 juli 2002 over het algemeen reglement voor het recht op maatschappelijke integratie, vermeldt de verhoogde kinderbijslag op grond van handicap niet bij de vrijgestelde bestaansmiddelen. Het arbeidshof stelt vast dat er daardoor sprake is van een discriminatie tussen:

- Enerzijds een zelfstandig wonend kind dat een leefloon krijgt en daarnaast een verhoogde kinderbijslag op grond van handicap (verhoogde kinderbijslag wordt in mindering gebracht).
- Anderzijds een ouder die een leefloon krijgt en daarnaast een verhoogde kinderbijslag voor een kind met een handicap (verhoogde kinderbijslag wordt niet in mindering gebracht).

In afwachting van een aanpassing van de regelgeving oordeelt het arbeidshof dat de discriminerende bepaling niet mag worden toegepast ten aanzien van de betrokkene.

Unia kwam in hoger beroep vrijwillig tussen in deze zaak op grond van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Deze vrijwillige tussenkomst werd ontvankelijk verklaard op grond van het Samenwerkingsakkoord van 12 juni 2013 (artikel 3, § 1, b.). Het VN-verdrag laat toe de nationale regelgeving te interpreteren en daarbij rekening te houden met de internationale verplichtingen van België. Het VN-verdrag waarborgt aan personen met een handicap het recht op individuele autonomie (artikel 3 en 19), gelijke behandeling (artikel 5) en sociale bescherming (artikel 28, § 2).

Arbeidshof Brussel, 23 mei 2022¹⁰¹

Een man solliciteert spontaan bij een maatwerkbedrijf en krijgt een positief antwoord. Maar toen het maatwerkbedrijf even later vernam dat de man in een psychiatrisch ziekenhuis verbleef, werd de belofte om hem aan te werven meteen verbroken. Doordat zijn moeder was overleden, kon de man niet alleen in het ouderlijk huis blijven wonen en werd hij, in afwachting van een definitieve verblijfplaats, tijdelijk ondergebracht in een psychiatrisch

---

¹⁰¹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-brussel-franstalig-23-mei-2022>.

ziekenhuis. De arbeidsrechtbank oordeelde dat er sprake was van directe discriminatie op grond van handicap.

Grondwettelijk Hof, 9 november 2023¹⁰²

In 2022 werd, gelet op de historisch hoge energieprijzen, een verwarmingspremie toegekend aan huishoudelijke afnemers. De wet was niet van toepassing op personen die in woonzorgcentra verbleven. Het niet toekennen van de verwarmingspremie aan deze groep mensen, vormt volgens het Grondwettelijk Hof geen discriminatie.

Het Grondwettelijk Hof stelde vast dat vooral ouderen in woonzorgcentra verblijven. Er kan van worden uitgegaan dat een groot aantal onder hen voldoen aan de definitie van persoon met een handicap. De wettelijke bepaling brengt bijgevolg een indirect verschil in behandeling op grond van leeftijd en handicap teweeg.

De bewoners die in woonzorgcentra verblijven genieten een globaal dienstenpakket. Ze betalen niet zelf rechtstreeks de energie die ze verbruiken. Bijgevolg worden ze op een minder directe manier geconfronteerd met de hogere energieprijzen. Ze bevinden zich objectief in een andere situatie dan huishoudelijke afnemers.

Bovendien moet er rekening mee worden gehouden:

- Dat de federale overheid en de deelentiteiten steunmaatregelen hebben toegekend aan de woonzorgcentra om hen te helpen het hoofd te bieden aan de stijgende energiekosten.
- Dat de wetgever snel een eerste antwoord wilde bieden aan de impact van de historisch hoge energieprijzen.

Het Grondwettelijk Hof oordeelde dat niet werd aangetoond dat het verschil in behandeling onevenredige gevolgen had voor de bewoners van de woonzorgcentra. De maatregel berustte bovendien op bijzondere dwingende redenen van sociaaleconomische aard.

---

¹⁰² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/grondwettelijk-hof-9-november-2023>.

Artikel 7 – Kinderen met een handicap

“1. De Staten die Partij zijn nemen alle nodige maatregelen om te waarborgen dat kinderen met een handicap op voet van gelijkheid met andere kinderen ten volle alle mensenrechten en fundamentele vrijheden genieten.

2. Bij alle beslissingen betreffende kinderen met een handicap vormt het belang van het kind de eerste overweging.

3. De Staten die Partij zijn waarborgen dat kinderen met een handicap het recht hebben vrij blijk te geven van hun opvattingen over alle aangelegenheden die hen betreffen, waarbij op voet van gelijkheid met andere kinderen en in overeenstemming met hun leeftijd en ontwikkeling naar behoren rekening wordt gehouden met hun opvattingen en waarbij zij bij hun handicap en leeftijd passende ondersteuning krijgen om dat recht te realiseren.”

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

T.H. v. Bulgarije, 11 april 2023 (nr. 46519/20)¹⁰³

Zie samenvatting onder artikel 2.

Hof van Justitie van de Europese Unie

Zaak A. v. Veselības ministrija, 29 oktober 2020 (C-243/19)¹⁰⁴

De zoon van verzoeker in het hoofdgeding, een minderjarig kind met een aangeboren hartafwijking, moest een openhartoperatie ondergaan.

¹⁰³ <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-224076%22>].

¹⁰⁴

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=7871F04AAABA6F3E9804B68D87F51C51?text=&docid=233023&pageIndex=0&doclang=nl&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=14328374>.

Verzoeker in het hoofdgeding, die is aangesloten bij het Letse gezondheidszorgstelsel, heeft zich ertegen verzet dat tijdens die operatie een bloedtransfusie zou worden verricht, omdat hij een Jehova's getuige is. Aangezien deze operatie in Letland niet mogelijk was zonder bloedtransfusie, heeft verzoeker in het hoofdgeding de Nacionālais veselības dienests (nationale gezondheidsdienst, Letland; hierna: „gezondheidsdienst”) verzocht om voor zijn zoon een S2-formulier af te geven, op grond waarvan een persoon bepaalde geplande gezondheidszorg kan ontvangen, met name in een andere lidstaat van de Unie dan zijn staat van aansluiting, met het doel dat zijn zoon deze operatie in Polen zou ondergaan. Bij besluit van 29 maart 2016 heeft de gezondheidsdienst geweigerd om dit formulier af te geven. Bij besluit van 15 juli 2016 heeft het ministerie van Volksgezondheid het besluit van de gezondheidsdienst bevestigd op grond dat de betrokken operatie in Letland kon worden uitgevoerd en dat voor de afgifte van voornoemd formulier alleen de gezondheidstoestand en fysieke beperkingen van een persoon in aanmerking mogen worden genomen.

Het Hof (Tweede kamer) verklaart voor recht:

1) Artikel 20, lid 2, van verordening (EG) nr. 883/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 betreffende de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels, gelezen in het licht van artikel 21, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, moet aldus worden uitgelegd dat het zich er niet tegen verzet dat de lidstaat van de woonplaats van de verzekerde weigert om hem de in artikel 20, lid 1, van deze verordening bedoelde toestemming te verlenen indien in die lidstaat een ziekenhuisbehandeling beschikbaar is waarvan de medische doeltreffendheid niet in twijfel wordt getrokken, maar de gebruikte behandelingsmethode indruist tegen de geloofsovertuiging van die verzekerde.

2) Artikel 8, lid 5 en lid 6, onder d), van richtlijn 2011/24/EU van het Europees Parlement en de Raad van 9 maart 2011 betreffende de toepassing van de rechten van patiënten bij grensoverschrijdende gezondheidszorg, gelezen in het licht van artikel 21, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, moet aldus worden uitgelegd dat het zich ertegen verzet dat de lidstaat van aansluiting van een patiënt weigert om hem de in artikel 8, lid 1, van die richtlijn bedoelde toestemming te verlenen indien in die lidstaat een

ziekenhuisbehandeling beschikbaar is waarvan de medische doeltreffendheid niet in twijfel wordt getrokken, maar de gebruikte behandelingsmethode indruist tegen de geloofsovertuiging van die patiënt, tenzij deze weigering objectief wordt gerechtvaardigd door een legitieme doelstelling die verband houdt met het behoud van gezondheidszorgcapaciteit of medische deskundigheid en een passend en noodzakelijk middel vormt om dat doel te bereiken, hetgeen de verwijzende rechter dient na te gaan.

Europees Comité voor Sociale Rechten

Action Européenne des Handicapés (AEH) v. Frankrijk, 11 september 2013 (nr. 81/2012)¹⁰⁵

In feite

Na een eerste beslissing van het Comité in 2002 heeft de Franse overheid actie ondernomen om de situatie van autistische kinderen en jongeren te verbeteren. De vraag is of deze maatregelen voldoende waren.

De organisatie Action Européenne des Handicapés (AEH) klaagt aan dat Frankrijk het recht op onderwijs van kinderen en jongeren met autisme niet garandeert en dat het niet alle noodzakelijke stappen neemt om de toegang tot een beroepsopleiding te waarborgen. Dat is volgens haar een schending van artikel 10 (Recht op vakopleiding) en artikel 15 §1 (Recht van personen met een handicap op onafhankelijkheid, sociale integratie en participatie in het gemeenschapsleven¹⁰⁶) op zichzelf gelezen en/of in samenhang met artikel E (non-discriminatie) van het Europees Sociaal Handvest.

---

¹⁰⁵ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC81Merits_fr.pdf. Zie ook: <http://www.non-discrimination.net/content/media/FR-117-Autism.pdf>.

¹⁰⁶ Artikel 15 §1 : “Teneinde de doeltreffende uitvoering van het recht van personen met een handicap, ongeacht hun leeftijd en de aard en oorsprong van hun handicap, op onafhankelijkheid, sociale integratie en participatie in het gemeenschapsleven te waarborgen, verbinden de Partijen zich met name: 1. de nodige maatregelen te nemen om personen met een handicap begeleiding, onderwijs en vakopleiding te geven waar

Sinds 2005 ontwikkelde de Franse overheden drie actieplannen voor autisme. Frankrijk argumenteert dat het aanzienlijke inspanningen heeft gedaan om onderwijs en beroepsopleiding te verstrekken en te stimuleren aan personen met autisme en vooruitgang heeft geboekt gelet op de budgettaire beperkingen.¹⁰⁷

In rechte

- 1) Het Comité beslist om de klacht niet te behandelen op basis van artikel 10, maar enkel op basis van artikel 15. Artikel 15 beoogt immers het recht van personen met een handicap op onafhankelijkheid, sociale integratie en participatie in het gemeenschapsleven te waarborgen. Het behandelt beroepsopleiding van personen met een handicap als een van de manieren om de ultieme doelen van onafhankelijkheid, integratie en participatie te verwezenlijken.
- 2) Het Handvest vereist een gelijke toegang tot het algemene en gespecialiseerde onderwijs en vereist dat alle nodige maatregelen worden genomen om de toegang tot algemene stelsels te garanderen indien dit een geschikte oriëntatie is voor het kind.
- 3) De evolutie en de implementatie van de programma's aangeboden door de Franse overheden blijven onvoldoende en overschrijden de appreciatiemarge van de staat. Dat wordt nog versterkt doordat deze tekortkomingen tot gevolg hebben dat er een gebrek aan aangepaste steun wordt verstrekt aan de volwassen autistische bevolking.
- 4) Budgettaire argumenten zouden relevant zijn indien ze op gelijke wijze van toepassing zouden zijn op het volledige onderwijssysteem. Gelet op het feit dat ze specifiek kinderen met een handicap treffen, is er sprake van indirecte discriminatie.
- 5) De leden van het Comité beslissen unaniem dat Frankrijk artikel 15 §1 van het Handvest schendt met betrekking tot:
  - het recht van kinderen en jongeren met autisme op maatregelen om hen toegang te verschaffen tot het onderwijs, in de eerste plaats tot het algemene stelsel van scholen;

---

mogelijk binnen het kader van algemene stelsels, of, waar dit niet mogelijk is, middels gespecialiseerde openbare of particuliere instellingen.”

¹⁰⁷ <http://www.non-discrimination.net/content/media/FR-117-Autism.pdf>.

- het recht van jongeren met autisme op toegang tot beroepsopleiding;
  - de zorg aangeboden door medische instellingen aan kinderen en jongeren met autisme waarvan de onderwijskundige dimensie onvoldoende is.
- 6) Bij negen stemmen tegenover vier dat dit een inbreuk uitmaakt op artikel E in samenhang gelezen met artikel 15 §1 omdat families geen andere keuze hebben dan het Franse grondgebied te verlaten om hun kinderen toegang te verschaffen tot gespecialiseerd onderwijs, wat een directe discriminatie uitmaakt.
- 7) Bij acht stemmen tegenover vijf, dat dit een schending uitmaakt van artikel E in samenhang gelezen met artikel 15 §1 omdat de budgettaire beperkingen toegepast op het plan voor autisme met betrekking tot het onderwijs van kinderen en jongeren met autisme een indirect nadeel uitmaakt voor personen met een handicap.

Aandachtspunt(en)

Dit oordeel kan in verband worden gebracht met het recht op onderwijs uit artikel 7 VN-Verdrag Handicap dat specifiek betrekking heeft op kinderen met een handicap.¹⁰⁸

Nationale rechtspraak

Rechtbank van eerste aanleg Brussel, 26 juni 2017¹⁰⁹

Een aantal ouders van slechtziende kinderen spande een rechtszaak in tegen de Vlaamse Gemeenschap omdat ze vonden dat hun kinderen op school onvoldoende ondersteuning kregen. De Brusselse rechtbank van eerste aanleg boog zich over de zaak en verplichtte de Vlaamse Gemeenschap om meer middelen te voorzien, zodat voldoende ondersteuning kan geboden worden om tegemoet te komen aan de noden van de betrokken leerlingen.

---

¹⁰⁸ Daarnaast kan het oordeel in verband worden gebracht met artikel 24 VN-Verdrag Handicap (onderwijs). Zie verder de bespreking van artikel 24 VN-Verdrag Handicap.

¹⁰⁹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-brussel-26-juni-2017>.

Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen, 7 november 2018¹¹⁰

Een leerling met Down die al van in de kleuterklas op dezelfde school voor gewoon onderwijs les volgt, kon niet doorstromen naar het tweede leerjaar. Met het oog op de overstap naar het tweede leerjaar werd een ‘poll’ gehouden onder de leerkrachten met de vraag wie bereid was om – mét maximale ondersteuning – les te geven aan de jongen. Behalve de zorgleerkrachten reageerde geen van de leerkrachten positief. De ouders kregen de boodschap dat ze op zoek moesten gaan naar een andere school. Gezien het manifest karakter van de discriminatie en aangezien de ouders niet verder wilden betrouwen op een school waar hun kind niet welkom is, besliste Unia om naar de rechtbank te stappen.

De Antwerpse rechtbank van eerste aanleg veroordeelt de school tot het betalen van een morele schadevergoeding van 650 euro.

De rechter argumenteert dat de weigering om Maxim te laten doorstromen naar het tweede leerjaar intimidatie is en een weigering van redelijke aanpassingen, en dus discriminatie in de zin van het Vlaamse Gelijkekansen- en Gelijkebehandelingsdecreet van 10 juni 2008.

De school toonde niet aan dat de gevraagde aanpassingen onredelijk waren en ging niet na in welke mate de klassikale aanpak aangepast kan worden om de drempels weg te werken. De rechter bevestigt dat buitengewoon onderwijs de uitzondering moet zijn. Dit principe creëert op zichzelf reeds het weerlegbaar vermoeden dat alle noodzakelijke aanpassingen in beginsel redelijk en niet-disproportioneel zijn.

In haar conclusies legt de school volgens de rechter tot slot te veel de nadruk op wat Maxim níét kan en welke problemen dit voor de leerkrachten met zich meebrengt. Het waren precies deze vooroordelen waaraan het M-decreet een einde wilde stellen.

---

¹¹⁰ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-antwerpen-7-november-2018>.

Arbeidshof Luik, afdeling Luik, 24 oktober 2022¹¹¹

In feite

Een jongen wordt gediagnosticeerd met dyslexie en krijgt van de mutualiteit toestemming om logopedie te volgen. De behandeling werpt geen vruchten af. Een nieuwe diagnose toont aan dat de jongen geen dyslexie (schrijfstoornis), maar wel dysfasie (taalstoornis) heeft.

Voor dyslexie heeft men recht op 140 sessies bij een logopedist. Voor dysfasie daarentegen heeft men recht op 384 sessies gedurende een periode van 2 jaar, met een mogelijke verlenging (tot de volle leeftijd van 17 jaar) met maximaal 96 sessies per jaar.

De ouders dienden bij het ziekenfonds een nieuwe aanvraag in voor de terugbetaling van de behandeling voor dysfasie. Maar dit werd geweigerd. In de nomenclatuur staat namelijk dat er geen terugbetaling is voor de behandeling van dysfasie wanneer er eerder al een terugbetaling was voor de behandeling van dyslexie.

In rechte

Het arbeidshof bevestigt een vonnis van de arbeidsrechtbank Luik, afdeling Verviers van 13 september 2021 en oordeelt dat de behandeling voor dysfasie toch moet worden terugbetaald. Het arbeidshof heeft hiervoor drie argumenten: overmacht, discriminatie op basis van de laattijdigheid van de diagnose en discriminatie op basis van de afwezigheid van dyslexie.

Grondwettelijk Hof, 1 juni 2023¹¹²

Het Grondwettelijk Hof vernietigde de artikelen 6.2.3-1, tweede lid, 2°, b), 6.2.5-4 en 6.2.5-5 van het Wetboek voor het basis- en secundair onderwijs. Deze bepalingen zorgden voor de verschillende financiering en voor het onderscheid tussen leerlingen met een sensomotorische en een verstandelijke handicap. Om de decreetgever voldoende tijd te

---

¹¹¹ [Arbeidshof Luik, afdeling Luik, 24 oktober 2022 | Unia](https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-luik-afdeling-luik-24-oktober-2022)<https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-luik-afdeling-luik-24-oktober-2022>.

¹¹² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/grondwettelijk-hof-1-juni-2023>.

geven om nieuwe bepalingen aan te nemen, handhaafde het Grondwettelijk Hof de gevolgen van de vernietigde bepalingen tot het einde van het schooljaar 2025-26.

Het Grondwettelijk Hof voerde aan dat het **onderscheid tussen leerlingen met een sensomotorische en een verstandelijke handicap** niet kon worden verantwoord: de decreetgever mag leerlingen niet op onverantwoorde wijze verschillend behandelen naargelang hun – sensomotorische of verstandelijke – handicap.

Artikel 9 – Toegankelijkheid

“1. Teneinde personen met een handicap in staat te stellen zelfstandig te leven en volledig deel te nemen aan alle facetten van het leven, nemen de Staten die Partij zijn passende maatregelen om personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen de toegang te garanderen tot de fysieke omgeving, tot vervoer, informatie en communicatie, met inbegrip van informatie- en communicatietechnologieën en –systemen, en tot andere voorzieningen en diensten die openstaan voor, of verleend worden aan het publiek, in zowel stedelijke als landelijke gebieden. Deze maatregelen, die mede de identificatie en bestrijding van obstakels en drempels voor de toegankelijkheid omvatten, zijn onder andere van toepassing op:

- a. gebouwen, wegen, vervoer en andere voorzieningen in gebouwen en daarbuiten, met inbegrip van scholen, huisvesting, medische voorzieningen en werkplekken;
- b. informatie, communicatie en andere diensten, met inbegrip van elektronische diensten en nooddiensten.

2. De Staten die Partij zijn nemen tevens passende maatregelen om:

- a. de tenuitvoerlegging van minimumnormen en richtlijnen voor de toegankelijkheid van faciliteiten en diensten die openstaan voor, of verleend worden aan het publiek, te ontwikkelen, af te kondigen en de toepassing ervan te controleren;
- b. te waarborgen dat private instellingen die faciliteiten of diensten aanbieden die openstaan voor, of verleend worden aan het publiek, zich rekenschap geven van alle aspecten van toegankelijkheid voor personen met een handicap;
- c. betrokkenen te trainen inzake kwesties op het vlak van de toegankelijkheid waarmee personen met een handicap geconfronteerd worden;
- d. openbare gebouwen en andere faciliteiten te voorzien van bewegwijzering in braille en in makkelijk te lezen en te begrijpen vormen;
- e. te voorzien in vormen van praktische hulp door mens of dier en in bemiddeling, waaronder begeleiders, mensen die voorlezen en professionele dovertolken om de toegang tot gebouwen en andere faciliteiten, die openstaan voor het publiek te vergemakkelijken;
- f. andere passende vormen van hulp en ondersteuning aan personen met een handicap te bevorderen, teneinde te waarborgen dat zij toegang hebben tot informatie;
- g. de toegang voor personen met een handicap tot nieuwe informatie en communicatietechnologieën en -systemen, met inbegrip van het internet, te bevorderen;
- h. het ontwerp, de ontwikkeling, productie en distributie van toegankelijke informatie- en communicatietechnologieën, en communicatiesystemen in een vroeg stadium te bevorderen, opdat deze technologieën en systemen tegen minimale kosten toegankelijk worden.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Nyusti en Takacs v. Hongarije, 21 juni 2013 (CRPD/C/9/D/1/2010)¹¹³

In feite

Twee personen uit Hongarije met een visuele handicap brengen een zaak voor het Comité omdat ze de bankautomaten van hun bank OTP niet kunnen gebruiken. Deze bankautomaten voorzien immers noch in aanduidingen in braille, noch in audio-instructies. De jaarlijkse kosten voor diensten en transacties via de bankkaart worden hen wel aangerekend, zodat zij, die in tegenstelling tot cliënten zonder visuele beperking niet in staat zijn gebruik te maken van alle diensten, minder diensten voor dezelfde kosten ontvangen.

Hongarije erkende het probleem en spoorde OTP aan om de nieuwe bankautomaten toegankelijk te maken en binnen vier jaar het volledige netwerk van bankautomaten aan te passen. Verder gaf ze de financiële toezichthoudende autoriteit de opdracht om regelgevende maatregelen vast te stellen om de toegankelijkheid van bankautomaten te garanderen.¹¹⁴

In rechte

1) De volledige klacht kan op basis van artikel 9 onderzocht worden. Het Comité acht het niet nodig de verplichtingen van de staat op grond van het door de eisers aangehaalde artikel 5 §§ 2 en 3¹¹⁵ te onderzoeken. In tegenstelling tot artikel 5 dat een recht op non-discriminatie bevat, heeft artikel 9 het enkel over een verplichting tot toegankelijkheid.

---

¹¹³

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f9%2fD%2f1%2f2010&Lang=en.

¹¹⁴ O. LEWIS, "Nyusti and Takacs v Hungary : decision of the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities" in *EHRLR* 2013, (1) 1-2.

¹¹⁵ Artikel 5 - Gelijkheid en non-discriminatie: § 2 De Staten die Partij zijn, verbieden alle discriminatie op grond van handicap en garanderen personen met een handicap op voet van gelijkheid effectieve wettelijke bescherming tegen discriminatie op welke grond dan ook. §3 Teneinde de gelijkheid te bevorderen en discriminatie uit te bannen, nemen de staten die Partij zijn alle passende maatregelen om te waarborgen dat redelijke aanpassingen worden verricht.

- ⇒ **Het Comité maakt duidelijk dat individuen zich op een verplichting van de staat kunnen beroepen en er rechten uit te putten.**¹¹⁶
- 2) Staten zijn verplicht ervoor te zorgen dat **private instellingen** toegankelijke producten en diensten aanbieden. Op grond van artikel 4 §1 (e) dienen staten immers “alle passende maatregelen te nemen om discriminatie op grond van een handicap door personen, organisaties of particuliere ondernemingen uit te bannen”.
- 3) Om deze verplichting onder artikel 4 te bereiken, zijn staten overeenkomstig artikel 9 verplicht om personen met een handicap een toegankelijke omgeving te creëren.
- **Dat houdt niet enkel de verplichting in om toegankelijke overheidsdiensten te organiseren, maar ook om diensten die openstaan voor of verleend worden aan het publiek toegankelijk te maken, wat ook bankdiensten** zoals bankautomaten inhoudt.
  - Krachtens artikel 9 §2 (a) dienen staten passende maatregelen te nemen om de **implementatie van minimumnormen en richtlijnen** voor de toegankelijkheid van faciliteiten en diensten te ontwikkelen, te bevorderen en te monitoren.
  - **Staten dienen ervoor te zorgen dat private instellingen** die faciliteiten en diensten die openstaan voor of verleend worden aan het publiek aanbieden, **zich rekenschap geven van alle aspecten van toegankelijkheid** (artikel 9, § 2 (b)).

Het Comité oordeelt dat Hongarije, ondanks haar erkenning van het probleem en ondanks de oplossingen die zij voorstelde, haar verplichtingen onder artikel 9, §2 (b) niet is nagekomen. Geen enkele voorgestelde maatregel zorgt er immers voor dat de eisers toegang hebben tot de bankdiensten.

Daardoor dient Hongarije:

- Het gebrek aan toegankelijkheid van de diensten rond bankkaarten weg te werken en verder een gepaste vergoeding voorzien voor de gerechtskosten en de kosten van de communicatie voor het comité.

---

¹¹⁶ O. LEWIS, “Nyusti and Takacs v Hungary : decision of the UN Committee on the Rights of Persons with Disabilities” in *EHRLR* 2013, (1) 2-3.

- Voor de toekomst gelijkaardige schendingen te vermijden door:
  - Een minimumkader voor de toegankelijkheid van de bankdiensten van de private financiële instellingen voor personen met visuele beperkingen vastleggen, een wetgevend kader creëren met concrete, afdwingbare en tijdgebonden maatstaven om de graduele wijziging en aanpassing van de bankdiensten te controleren en te evalueren en ervoor zorgen dat alle nieuw opgerichte bankautomaten en andere bankdiensten volledig toegankelijk zijn voor personen met een handicap.
  - Passende en reguliere training aanbieden aan rechters rond de reikwijdte van het verdrag en het aanvullend protocol zodat zij zich bij het rechtspreken bewust zijn van de specifieke noden van personen met een handicap.
    - Ervoor zorgen dat de wetgeving en de manier waarop die door de nationale rechtbanken wordt toegepast, consistent is met de verplichtingen onder het VN Verdrag Handicap.

Aandachtspunt(en)

- 1) De verplichting onder artikel 9 om een toegankelijke omgeving te creëren slaat niet enkel op het creëren van toegankelijke overheidsdiensten, maar ook op het toegankelijk maken van diensten die openstaan voor of verleend worden aan het publiek, wat private diensten omvat.
- 2) Indien een private bankinstelling bankautomaten voorziet die noch braille-aanduidingen, noch audio-instructies bevatten, schendt de staat haar verplichting onder artikel 9 §2 (b) op grond waarvan zij ervoor moet zorgen dat private instellingen die faciliteiten en diensten die openstaan voor of verleend worden aan het publiek aanbieden, zich rekenschap geven van alle aspecten van toegankelijkheid voor een persoon met een handicap.

X v. Argentinië, 17 juni 2014 (CPRD/C/11/D/8/2012)¹¹⁷

In feite

Eiser X die beschuldigd wordt van misdaden tegen de mensheid kreeg een beroerte tijdens zijn periode in voorhechtenis. Als gevolg daarvan lijdt hij aan een cognitieve aandoening, een gedeeltelijk verlies van zicht en bewegingsproblemen waardoor hij een rolstoel dient te gebruiken.

X haalt aan dat de omstandigheden in de gevangenis, zoals het gebrek aan toegankelijkheid, en de verplaatsing van de gevangenis naar het ziekenhuis zijn fysieke en mentale gezondheid aantasten.

In rechte

- 1) **Toegankelijkheid een algemeen principe is dat toepasselijk is op situaties waarin personen met een handicap van hun vrijheid zijn beroofd.** Staten zijn dan ook verplicht om maatregelen te nemen om de toegankelijkheid te waarborgen door het identificeren en wegnemen van obstakels en belemmeringen zodat personen met een handicap onafhankelijk kunnen leven en ten volle kunnen deelnemen aan alle aspecten van het leven in detentie.
- 2) Argentinië toont niet aan dat de aanpassingen voldoende waren om de toegankelijkheid tot de badkamer, douche, tuin en ziekenboeg te garanderen. Argentinië voert daarenboven ook niet aan dat bepaalde zaken haar verhinderen om alle mogelijke maatregelen te nemen om de mobiliteit van X te garanderen en spreekt de beweringen over het bestaan van architecturale belemmeringen niet tegen.
- 3) Er is dus sprake van een schending van **artikel 9 §§ 1 en 2**.¹¹⁸

---

¹¹⁷

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CPRD%2fC%2f11%2fD%2f8%2f2012&Lang=en (enkel in het Spaans beschikbaar). Zie ook: <http://www.internationaldisabilityalliance.org/en/crpd-committee-views-communications>.

¹¹⁸ Verder besloot het comité tot een schending van artikelen 14 §2 (veiligheid en vrijheid van de persoon) en 17 (bescherming van de persoonlijke integriteit).

Volgens het Comité is Argentinië verplicht om de schendingen van de rechten van de eiser ongedaan te maken door:

- aanpassingen in het detentiecentrum te voorzien die de toegang tot de penitentiaire faciliteiten en diensten op een gelijke basis met andere gedetineerden waarborgen; en
- de gerechtskosten die de eiser heeft opgelopen in de procedure terug te betalen.

Bovendien dient Argentinië ervoor te zorgen, rekening houdend met het recht van de patiënt om een medische behandeling te weigeren of erin toe te stemmen, dat de eiser toegang heeft tot passende en tijdige gezondheidszorg en continue en volledige toegang tot passende revalidatie.

In het algemeen is Argentinië verplicht om gelijkaardige schendingen in de toekomst te vermijden en, in het bijzonder om:

- Passende maatregelen aan te nemen en redelijke aanpassingen te voorzien om te garanderen dat personen met een handicap die van hun vrijheid zijn beroofd:
  - onafhankelijk kunnen leven en ten volle deel te nemen in alle aspecten van het detentiecentrum;
  - toegang hebben tot alle faciliteiten en diensten op een gelijke basis met andere gedetineerden;
  - toegang hebben tot medische behandeling en revalidatie opdat zij de hoogst bereikbare gezondheidsstandaard kunnen genieten zonder discriminatie.
- Ervoor te zorgen dat de detentieomstandigheden voor personen met een handicap niet, als een gevolg van het gebrek aan toegankelijkheid en redelijke aanpassingen, leiden tot omstandigheden die meer lijden veroorzaken en grotere fysieke en psychologische schade opwekken dat zou kunnen leiden tot wrede, onmenselijke of ontorende behandeling dat de fysieke en mentale integriteit van de individu aantast; en

- Geschikte en regelmatige training over het Verdrag en het Facultatief Protocol aan te bieden aan rechters, rechterlijke en penitentiaire overheden, inclusief de medewerkers betrokken in gezondheid.

Aandachtspunt(en)

- 1) Toegankelijkheid is een algemeen principe en is toepasselijk op situaties waarin personen met een handicap van hun vrijheid zijn beroofd.
- 2) Staten zijn dan ook verplicht om maatregelen te nemen om de toegankelijkheid te waarborgen door het identificeren en wegnemen van obstakels en belemmeringen zodat personen met een handicap onafhankelijk kunnen leven en ten volle kunnen deelnemen aan alle aspecten van het leven in detentie.

F. v. Oostenrijk, 21 september 2015 (CRPD/C/14/D/21/2014)¹¹⁹

In feite

De klager is blind en hangt af van het openbaar vervoer voor zijn beroepsmatige en privé verplaatsingen. Hij maakt in het bijzonder gebruik van tramlijn 3 van de stad Linz, beheerd door Linz Linien GmbH, een maatschappij eigendom van de stad die al het openbaar vervoer in de regio beheerd.

In augustus 2011 heeft de maatschappij tramlijn 3 verlengd maar geen enkele halte van het verlengde stuk is uitgerust met een digitaal audio systeem. De informatie voor passagiers is enkel op tekst beschikbaar. De klager moet daarom beroep doen op medereizigers om de informatie te bekomen wat het hem moeilijk maakt om wegwijs te geraken in de nieuwe haltes en hem belet op gelijke wijze als anderen er gebruik van te maken.

119

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/14/D/21/2014&Lang=en.

In rechte

Het Comité voor de rechten van personen met een handicap, optredend op grond van artikel 5 van het Aanvullend Protocol van het Verdrag, meent dat de betrokken staat zijn verplichtingen niet is nagekomen zoals voorzien in artikel 5, paragraaf 2 en artikel 9, paragraaf 1 en paragraaf 2, (f) en (h) van het Verdrag. Het Comité formuleert daarvoor de volgende aanbevelingen ten aanzien van de betrokken staat:

1. Aangaande de klager: de betrokken staat heeft de verplichting om te verhelpen aan het gebrek aan toegankelijkheid van de klager tot informatie die enkel leesbaar is, op alle lijnen van het tramnetwerk. De betrokken staat dient ook de klager te vergoeden voor de kosten die hij heeft opgelopen ingevolge de nationale procedures en onderhavige klachtenprocedure.
2. In het algemeen: de betrokken staat is verplicht om maatregelen te nemen zodat gelijkaardige schendingen zich in de toekomst niet meer voordoen, hierin begrepen:
  - a) Er voor zorgen dat de bestaande minimumstandaarden inzake toegankelijkheid tot openbaar vervoer gewaarborgd worden inzake de toegang voor personen met een visuele handicap of een andere handicap tot de informatie die leesbaar is voor de medereizigers op de tram of andere vormen van openbaar vervoer. Daartoe beveelt het Comité aan de betrokken staat aan om een kaderwet in het leven te roepen met concrete, afdwingbare en tijdsgebonden indicatoren om na te gaan welke, op korte of lange termijn, wijzingen moeten doorgevoerd worden om toegang te geven tot de informatie, die voor andere medereizigers leesbaar is, voor personen met een visuele handicap. De betrokken staat moet er ook over waken dat alle nieuwe tramlijnen of andere vormen van openbaar vervoer volledig toegankelijk zijn voor personen met een handicap.
  - b) Er voor zorgen dat aangepast en regelmatige vorming wordt gegeven over de draagwijdte van het Verdrag en het Protocol, inbegrepen toegankelijkheid voor personen met een handicap, aan alle instanties betrokken bij het ontwerpen, bouwen en inrichten van openbaar vervoer, zodat voor de toekomst

gewaarborgd wordt dat dit gebouwd en ingericht wordt overeenkomstig het principe van 'universeel concept'.

- c) Er voor zorgen de rechten van personen met een handicap wat betreft non-discriminatie in toegankelijkheid tot het openbaar vervoer, ook de toegankelijkheid betreffen tot ICT en de tal van goederen en diensten die deel uitmaken van een moderne samenleving en die via ICT aangeboden worden. Het Comité beveelt aan dat de totstandkoming van dergelijke wetgeving gebeurt in nauwe samenwerking met personen met een handicap en de organisaties die hen vertegenwoordigen (artikel 4, paragraaf 3), evenals met andere belangrijke stakeholders, zoals leden van de academische wereld, deskundigen, architecten, stadsplanners, ingenieurs en ontwerpers. Deze wetgeving moet steunen op het principe van het universeel concept, ze moet voorzien in de verplichte toepassing van toegankelijkheidsstandaarden en in sancties voor diegenen die ze niet toepassen.

Aandachtspunt(en)

1. Het Comité herinnert er aan dat toegankelijkheid groepen betreft, terwijl het bij redelijke aanpassingen gaan om individuen. Dit betekent dat de verplichting om te voorzien in toegankelijkheid een ex ante verplichting is en dat de staten de verplichting hebben om te voorzien in toegankelijkheid vooraleer ze een individueel verzoek ontvangen om te voorzien in het toegang hebben tot of gebruiken van een plaats of dienst. Het Comité herhaalt tevens dat de verplichting om in toegankelijkheid te voorzien onvoorwaardelijk is, diegene die verplicht is om te voorzien in de toegankelijkheid mag het gebrek daaraan niet rechtvaardigen door de kostprijs om toegang voor personen met een handicap te verzekeren.

2. Het Comité wijst er op dat de maatschappij de tramhaltes begon te voorzien van een digitaal audio systeem in maart 2004. In augustus 2011 werd tramlijn 3 uitgebreid. Nochtans werd geen enkele van deze nieuwe haltes uitgerust met een welbekend systeem dat bij de verlenging van de lijn aan een minimale kost kon toegevoegd worden. Het Comité heeft oren

naar het argument van de klager dat het audio systeem hem, en andere personen visuele handicap, onmiddellijk de nodige informatie kan verschaffen, net als voor andere medereizigers, terwijl andere systemen (internet, telefoonboodschap, SMS) dat niet kunnen. Het niet installeren van het audio systeem bij de uitbreiding van de lijn resulteert daarom in het toegang weigeren tot informatie en communicatietechnologie, installaties en diensten toegankelijk voor het publiek, in gelijke mate als voor andere personen. Daarom is er sprake van een schending van artikel 5, paragraaf 2 en artikel 9, paragraaf 1 en paragraaf 2 (f) en (h) van het Verdrag.

Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)¹²⁰

In feite

2.1 Mr. Bacher was born with Down's syndrome. He is on the autism spectrum and occasionally needs a wheelchair. He also has a chronic pulmonary condition and immunodeficiency that require regular medical assistance, for which he regularly visits the University Hospital in Innsbruck.

2.2 Mr. Bacher lives in the town of Vomp, in a house that his family bought in 1983. The house, and the two neighbouring houses, are only accessible by a footpath. When Mr. Bacher's parents bought the house, the Mayor of Vomp told them that it was his legal duty to have an emergency access built to their home and the two neighbouring houses, to ensure accessibility for example in the event of a fire. However, since that Mayor left office, nothing has been done with respect to the new means of access. Mr. Bacher's parents have constructed wooden steps filled with gravel along the footpath, which has an 18 per cent gradient, is 35 metres long and between 1.2 and 1.5 metres in width, and remains the only way to gain access to the house. When it rains, snows or hails, the path becomes particularly dangerous for Mr. Bacher and the persons who help him. As he grew, his parents became unable to carry him and decided to build a roof over the path to protect it from bad weather. Planning permission was granted by the local authority to build such a roof, with the

---

¹²⁰ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2394>.

agreement of the immediate neighbours. However, the owners of one of the neighbouring houses (Mr. R and his uncle) were not invited to attend the meeting to discuss the planning permission, as by law only those neighbours living within 15 metres of the place of the construction needed to be consulted. In compliance with the licence granted by the Vomp municipality, and with a grant from the Tyrol local government, a roof was built between November and December 2001.

2.3 Mr. R sued the author's parents before the Schwaz District Court, claiming that the roof had reduced the width of the path from 1.5 to 1.25 metres and that its height violated his right of way. On 17 July 2002, the Court decided in favour of Mr. R and ordered that the roof be demolished.

In rechte

10. The Committee, acting under article 5 of the Optional Protocol, is of the view that the State party has failed to fulfil its obligations under article 9, read alone and in conjunction with article 3 of the Convention. The Committee therefore makes the following recommendations to the State party:

(a) Concerning Mr. Bacher, the State party is under an obligation to provide him with an effective remedy, in particular:

(i) To facilitate a solution to the conflict related to the use of the path, which is the only means of gaining access to the Bacher family home, taking into account the special needs of Mr. Bacher as a person with disabilities and the criteria established in the present Views;

(ii) To award Mr. Bacher financial compensation for the violations suffered;

(iii) To reimburse the author for the legal costs reasonably incurred in domestic proceedings and in the processing of the present communication;

(b) The State party is also under an obligation to take measures to prevent similar violations in the future. In this perspective, the State party shall:

(i) Ensure continuous capacity-building of the local authorities and courts responsible for monitoring implementation of accessibility standards;

(ii) Develop an effective monitoring framework and set up efficient monitoring bodies with adequate capacity and appropriate mandates to make sure that accessibility plans, strategies and standardization are implemented and enforced;

(iii) Translate the Views of the Committee to the official language of the State party, to publish them and to distribute them widely, in an accessible format, so that they reach all sectors of the population.

11. In accordance with article 5 of the Optional Protocol and rule 75 of the Committee's rules of procedure, the State party should submit to the Committee, within six months, a written response, including information on any action taken in the light of the present Views and the recommendations of the Committee.

[Fiona Given v. Australië, 16 februari 2018 \(CRPD/C/19/D/19/2014\)](#)¹²¹

Zie samenvatting onder artikel 5.

[Lauren Henley v. Australië, 26 augustus 2022 \(CRPD/C/27/D/56/2018\)](#)¹²²

In feite

The author of the communication claimed that the State party had failed to enable her, as a person with a disability, to live independently and participate fully in all aspects of life by not providing audio description on free-to-air television. The author has been completely blind since an injury she endured following a motor vehicle accident in 2006. She alleged to be unable to access free-to-air television in the State party on an equal basis to sighted users, because of the lack of audio description, i.e., the narration of visual elements in television, film and live performance. During gaps in dialogue, audio description describes visual elements that appear on screen, such as scenes, settings, actions, costumes and onscreen text. The provision of audio description would enable access to television programming that is otherwise unavailable to Australians who are blind or visually impaired.

---

¹²¹ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2393>.

¹²²

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/treaty-bodies/2022-11-17/TB-Jurisprudence-Highlights-Oct22.pdf>.

In rechte

In its Views, the Committee on the Rights of Persons with Disabilities noted the author's argument that the measures taken by the State party to provide audio description content on television, including through trials and budget allocation, were insufficient and inconsistent with its obligation under article 4(2) of the Convention to take measures to the maximum of its available resources to ensure the progressive realization of economic, social and cultural rights of persons with disabilities. The Committee recalled that "progressive realization means that States parties have a specific and continuing obligation to move as expeditiously and effectively as possible towards the full realization of rights". The Committee considered that the steps taken towards the full realization of rights should be deliberate, concrete and targeted as clearly as possible towards meeting the obligations recognized in the Convention. The Committee also recalled that "[i]n accordance with the Convention, States parties are not allowed to use austerity measures as an excuse to avoid ensuring gradual accessibility for persons with disabilities. The obligation to implement accessibility is unconditional [...]". While giving due regard to the measures taken by the State party to provide audio description to persons with visual impairments, including through research, two trials in 2012 and 2015 and the provision of funding to the main television broadcasters in 2020, the Committee observed that these measures did not reveal the existence of a strategy to progressively and effectively take the necessary steps to provide audio description in a sustainable manner to persons with visual impairments. The Committee observed, in particular, that the State party had failed to adopt specific legislation, a policy framework, a sustainable budget line allocation or any other foreseeable measures to demonstrate its commitment to advance in the provision of audio description to persons with visual impairments in a sustainable manner.

The Committee therefore found that the State party had failed to comply with its obligations under articles 9 (1)(b) (accessibility in information, communications, and other services) and 30 (1)(b) (access to TV programmes and other cultural activities), read in conjunction with articles 4 (1) (prohibition of discrimination on the basis of disability) and (2) (progressive realization of economic, social and cultural rights) of the Convention.

The State party was requested, inter alia, to adopt action plans and strategies to identify existing barriers to accessibility – including the provision of audio description services to visually impaired persons-, set time frames with specific deadlines and provide both the human and material resources necessary to remove the barriers.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Guberina v. Kroatië, 22 maart 2016 (nr. 23682/13)¹²³

In feite

This case concerned the complaint by the father of a severely handicapped child about the tax authorities' failure to take account of the needs of his child when determining his eligibility for tax exemption on the purchase of property adapted to his child's needs.

In rechte

The Court held that there had been a violation of Article 14 (prohibition of discrimination) of the Convention taken in conjunction with Article 1 (protection of property) of Protocol No. 1, finding that the Croatian State had failed to provide objective and reasonable justification for their lack of consideration of the inequality pertinent to the applicant's situation. The Court noted in particular that, in excluding the applicant from tax exemption, the tax authorities and the domestic courts had not given any consideration to the specific needs of the applicant's family related to the child's disability. They had thus failed to recognise the factual specificity of the applicant's situation with regard to the question of the basic infrastructure and technical accommodation required to meet the family's housing needs. Moreover, by ratifying the United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities¹³, Croatia was under an obligation to take into consideration relevant principles, such as reasonable accommodation, accessibility and non-discrimination against persons

---

¹²³ <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=002-10898>.

with disabilities with regard to their full and equal participation in all aspects of social life. However, the domestic authorities had disregarded those national and international obligations. Therefore, the manner in which the domestic legislation had been applied in practice had failed to sufficiently accommodate the requirements of the specific aspects of the applicant's case.

Arnar Helgi Lárusson v. IJsland, 31 mei 2022 (nr. 23077/19)¹²⁴

Zie samenvatting onder artikel 2.

Europees Comité voor Sociale Rechten

European Disability Forum (Forum européen des personnes handicapées) (EDF) en Inclusion Europe v. Frankrijk, 17 april 2023 (nr. 197/2020)¹²⁵

In feite

1. The complaint presented by the European Disability Forum (EDF) and Inclusion Europe was registered on 14 May 2018.

2. The complainant organisations allege that France has failed to implement the necessary measures to guarantee in practice:

- sufficient and effective access for persons with disabilities to social support services and facilities, including those aimed at the inclusion of children with disabilities into mainstream education (Article 15§3 taken alone and/or in conjunction with Article E of the Revised European Social Charter (“the Charter”));

---

¹²⁴ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-217436%22%5D%7D>.

¹²⁵

<https://hudoc.esc.coe.int/eng/#%7B%22sort%22:%5B%22escpublicationdate%20descending%22%2C%22escdctype%22:%5B%22FOND%22%2C%22Conclusion%22%2C%22Ob%22%5D%2C%22escdidentifier%22:%5B%22cc-168-2018-dmerits-en%22%5D%7D>.

- equal and effective access to social welfare services for persons with disabilities (Article 14§1 taken alone and/or in conjunction with Article E of the Charter);
- the right to protection against poverty and social exclusion (Article 30 of the Charter);
- equal and effective access to housing for persons with disabilities (Article 31§1 and 3 taken alone and/or in conjunction with Article E);
- the full, complete and effective enjoyment by persons with disabilities, on an equal footing with the rest of population, of the right to protection of health, in particular due to the lack of accessibility of health services (Article 11§1 of the Charter taken alone and/or in conjunction with Article E).

3. In addition, the complainant organisations argue that, by not guaranteeing effective access to an independent and inclusive life in the community for persons with disabilities, France is failing in its duty to protect the families concerned placing them in a vulnerable and disadvantaged position (Article 16 taken alone and/or in conjunction with Article E).

4. Lastly, according to the complainant organisations, the insufficient access for persons with disabilities to appropriate community-based services, including personal assistance and services for the general public, makes it difficult for workers who partly or fully support their disabled family member(s), to reconcile work and family life, in comparison with other workers with family responsibilities (Article 27§1 taken alone and/or in conjunction with Article E of the Charter).

In rechte

ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 15§3 OF THE CHARTER

“Article 15 – The right of persons with disabilities to independence, social integration and participation in the life of the community

Part I: Disabled persons have the right to independence, social integration and participation in the life of the community.

Part II: With a view to ensuring to persons with disabilities, irrespective of age and the nature and origin of their disabilities, the effective exercise of the right to independence, social integration and participation in the life of the community, the Parties undertake, in particular:

...

3. to promote their full social integration and participation in the life of the community in particular through measures, including technical aids, aiming to overcome barriers to communication and mobility and enabling access to transport, housing, cultural activities and leisure.”

Social support services

186. Full social integration and participation in the life of the community, under Article 15§3, refers to personal autonomy, freedom to make choices concerning one’s own life, and control over one’s life and decisions. For many persons with disabilities, access to a range of individualised support services is a precondition for integration and participation in the life of the community. Moreover, the inclusion of persons with disabilities into a community as “ordinary citizens” with rights equal to others and ensuring that they have equal choices to determine where and with whom they live, in a community setting, leads to the strong presumption that any practice (whether intentional or otherwise) that involves or results in the isolation of persons with disabilities is not in conformity with this right. For the Committee, therefore, under Article 15§3, the States Parties have the obligation to make support services available to ensure full integration and participation by persons with disabilities in the life of the community.

198. The Committee considers that the measures taken or envisaged so far in order to obviate the need for persons with disabilities to be accommodated in establishments in Belgium because of the deficiencies of social support services and deficiencies in the medico-social supply in France do not meet the criterion of “reasonable timeframe”.

199. The Committee holds that there is a violation of Article 15§3 of the Charter due to the failure of the authorities to adopt effective measures to remedy the long-standing problems related to inadequate access to social support services within a reasonable timeframe.

Financial support

201. The Committee underlines the importance of financial support (compensation, social security benefits, allowances, pension schemes or other incentives) in making accessible a range of individualised support services (home assistance, self-care etc.), including technical aids, which are necessary to support independent living and being included in the community and to prevent isolation and segregation from the community. The Committee also assesses therefore, under Article 15§3, information concerning the different allowances and benefits available to persons with disabilities under different schemes (Conclusions 2020, Slovenia, Article 15§3). The Committee notes that in Conclusions 2008 and 2012 under Article 15§3 concerning France, it asked for information about the financial contributions that persons with disabilities must make themselves for the payment of the cost of certain technical aids. In 2016 Conclusions (Article 15§3, France, section “Forms of financial aid to increase the autonomy of persons with disabilities”), in the absence of an answer to this question, the Committee concluded that it had not been established that the situation in France was in conformity with the Charter in this respect.

202. The Committee further considers that “measures” in the meaning of Article 15§3, should be case-specific and person-centered. In the case of financial support, this approach requires that the process for selecting and organising the services to be covered by the financial support excludes any “one size fits all” approach and allows the identification of the person’s preferences in professional or recreational life and medical needs, etc.

211. The Committee notes that a number of measures are envisaged by the authorities, including those aimed at initiating the revision of the list of reimbursable products and services and updating the order setting the PCH tariffs for technical aids. However, in the absence of any information about the implementation and/or concrete results of those

measures, the Committee concludes that the authorities have failed to adopt effective measures within a reasonable timeframe to ensure the financial support services needed to guarantee the full social integration and participation in the life of the community of persons with disabilities.

212. The Committee holds that there is therefore a violation of Article 15§3 of the Charter in this respect.

Accessibility of public buildings and facilities, housing, and public transport

213. As noted above (see §183), in order to be in conformity with Article 15§3, public transport (land, rail, sea and air), all newly constructed or renovated public buildings open to the public, and cultural and leisure activities should be physically accessible. Furthermore, the needs of persons with disabilities must be taken into account in housing policies, including the construction of an adequate supply of suitable, public, social or private housing.

224. In sum, the Committee takes note of the Government's efforts to find solutions to make the buildings and facilities, transport and housing more accessible to persons with disabilities. However, the Committee also notes that, although the principle of the accessibility of public transport and buildings and facilities open to the public and the principle of the accessibility of housing have been provided for in legislation since 1975 and 2005 respectively, the authorities have failed to adopt effective measures within a reasonable timeframe with regard to the accessibility of buildings and facilities, housing and of public transport.

225. The Committee therefore holds that the situation is in violation of Article 15§3 of the Charter in this respect.

Coordinated policy for social integration and participation in the life of the community

226. The Committee notes from the Government's submissions that in line with the commitment made during the 2017 presidential elections, the rights of persons with

disabilities was made a priority for the five-year presidential term. This commitment is illustrated by the fact that the Secretary of State for Persons with Disabilities is now attached to the Prime Minister. The Committee also considers that the “disability roadmap” for five years adopted during the meeting of the Inter-ministerial Committee on 20 September 2017 is a significant step in the development of a comprehensive disability policy.

227. Nevertheless, the Committee considers that notwithstanding the efforts made in this field, the lack of reliable data statistics on the situation of persons with disabilities in France, as pointed out by the complainant organisations but also referenced by the third parties, the Commissioner for Human Rights (2015) and the UN Special Rapporteur (2019), appears to be a major problem in terms of the development and efficient implementation of disability policies aiming at social integration and participation in the life of the community by persons with disabilities.

228. The Committee further considers that the absence of a coherent and coordinated disability policy in this field is indicated by a range of factors, including: the very belated publication of important decrees about the use of “departmental compensation funds” (Decree of 25 April 2022) to cover the remaining expenses of personal assistance and technical aids (see, §141 above); the absence of solutions for long-standing problems, such as the accommodation of young adults in children’s services due to the lack of an alternative solution (see, §65 above); and the ongoing involuntary departures of persons with disabilities to establishments in Belgium because of the deficiencies in social support services and the medico-social supply in France.

229. Therefore, the Committee considers that the Government has failed to adopt a coordinated policy for social integration and participation in the life of the community as required under Article 15§3 and holds that the situation is in violation of Article 15§3 in this respect.

230. In conclusion, the Committee holds that there is a violation of Article 15§3 of the Charter because of the failure of the authorities: (i) to adopt effective measures within a reasonable timeframe with regard to the access to social support services and to financial

support; (ii) to adopt effective measures within a reasonable timeframe with regard to the accessibility of buildings and facilities (iii) to adopt effective measures within a reasonable timeframe with regard to the accessibility of public transport; (iv) to develop and adopt a coordinated policy for social integration and participation in the life of the community by persons with disabilities.

ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 15§1 OF THE CHARTER

“Article 15 – The right of persons with disabilities to independence, social integration and participation in the life of the community

Part I: Disabled persons have the right to independence, social integration and participation in the life of the community.

Part II: With a view to ensuring to persons with disabilities, irrespective of age and the nature and origin of their disabilities, the effective exercise of the right to independence, social integration and participation in the life of the community, the Parties undertake, in particular:

1 to take the necessary measures to provide persons with disabilities with guidance, education and vocational training in the framework of general schemes whenever possible or, where this is not possible, through specialised bodies, public or private;

(...)”

248. The Committee recalls that under Article 15§1 of the Charter, all persons with disabilities, irrespective of age and the nature and origin of their disabilities, are entitled to guidance, education and vocational training in the framework of general schemes wherever possible, or, where this is not possible, through specialised bodies, public or private (Conclusions 2020, Andorra). The Committee also recalls that vocational training encompasses all types of higher education, including university education (Conclusions 2012, Ireland). Article 15§1 therefore obliges the States Parties to take measures to enable the integration of persons with disabilities in education and to ensure that both mainstream and

special schools provide adequate teaching (see, for instance, Conclusions 2012, Article 15§1, Hungary). Furthermore, priority should be given to mainstream schools for the education of children and adolescents with disabilities (AEH v. France, op. cit., §78).

272. The Committee acknowledges the efforts made by the Government with regard to ensuring the inclusion of students with disabilities in mainstream classes, in particular, the improvements brought in 2019 in relation to the status of AESHs (including their recruitment and training). The Committee also notes the steady increase over the past years in the number of AESHs and students with disabilities enrolled in mainstream schools. Nevertheless, the Committee finds that 14 years after the adoption of the 2005 Law which established the right of all children to be enrolled in a mainstream school, and 16 years after the adoption by the Committee of its decision in the case of Autism-Europe v. France, Complaint No. 13/2002 (op. cit.), the measures taken by the Government to remedy the ongoing long-standing problems related to the inclusion of children with disabilities in mainstream schools cannot be regarded as having been taken within a reasonable time nor have they been effective.

273. The Committee holds that there is a violation of Article 15§1 of the Charter because of the failure of the authorities to adopt effective measures within a reasonable timeframe to remedy the ongoing and long-standing problems related to the inclusion of children and adolescents with disabilities in mainstream schools.

ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 11§1 OF THE CHARTER

“Article 11 – The right to protection of health

Part I: Everyone has the right to benefit from any measures enabling him to enjoy the highest possible standard of health attainable.

Part II: With a view to ensuring the effective exercise of the right to protection of health, the Parties undertake, either directly or in cooperation with public or private organisations, to take appropriate measures designed inter alia:

1. to remove as far as possible the causes of ill-health

(...)”

284. The Committee recalls that the right to protection of health includes the right of access to healthcare, and that access to healthcare must be ensured to everyone without discrimination. This implies that healthcare must be effective and affordable for everyone, and that vulnerable groups at particularly high risk, including persons with disabilities, must be adequately protected (see, for instance, International Commission of Jurists (ICJ) and European Council for Refugees and Exiles (ECRE) v. Greece, Complaint No. 173/2018, decision on the merits of 26 January 2021, §218). It also requires that the number of healthcare professionals and equipment must be adequate (Conclusions 2017, Serbia, Article 11§1).

285. As part of the obligations arising from Article 11§1, States Parties are required to provide appropriate and timely care on a non-discriminatory basis. A healthcare system that does not provide for the specific needs of persons with disabilities in terms of ensuring the accessibility of healthcare services will not conform with Article 11§1 of the Charter (see, mutatis mutandis, International Planned Parenthood Federation – European Network (IPPF EN) v. Italy, Complaint No. 87/2012, decision on the merits of 10 September 2013).

293. Given these circumstances, the Committee considers that the implementation of the accessibility requirements in healthcare facilities (provided in the legislation since 1975 and reaffirmed in 2005) and the measures taken to meet the specific needs of persons with disabilities in healthcare facilities, cannot be regarded as being in conformity with the requirement under Article 11§1 that vulnerable groups at particularly high risk of non-enjoyment of their right to protection of health, including persons with disabilities, must be adequately protected. Therefore, the authorities cannot be said to have achieved sufficient and timely progress in respect of ensuring the accessibility of healthcare for persons with disabilities.

294. In view of the above, the Committee holds that there is a violation of Article 11§1 of the Charter on the grounds that the authorities have failed to adopt effective measures within a reasonable timeframe to remedy long-standing problems related to access to healthcare services for persons with disabilities.

ALLEGED VIOLATION OF ARTICLE 16 OF THE CHARTER

“Article 16 – The right of the family to social, legal and economic protection

With a view to ensuring the necessary conditions for the full development of the family, which is a fundamental unit of society, the Parties undertake to promote the economic, legal and social protection of family life by such means as social and family benefits, fiscal arrangements, provision of family housing, benefits for the newly married and other appropriate means.”

304. The Committee recalls that in its decision in *FIDH v. Belgium*, Complaint No. 75/2011, op. cit., §183, it considered, under Article 16 of the Charter, that the provision of appropriate care for highly dependent persons with disabilities by the community is in no way incompatible with their families’ involvement in the lives of the persons concerned, or even with a duty for their families to sustain a constant, good quality relationship with them. The Committee nonetheless took the view that the relationship is fundamentally altered when families assume care and living support tasks for their relatives with severe disabilities, which could have been properly performed, in close co-operation with the family, by social services appropriate to these persons’ needs. The Committee considers that these considerations are valid not only in the case of persons with severe disabilities, but of all persons with disabilities who are in need of living support and care.

309. The Committee considered, in its assessment under Article 15§3 of the Charter, that the right of persons with disabilities to social integration and participation in the life of the community was violated because of the failure of the authorities to adopt effective measures within a reasonable timeframe to remedy the long-standing problems related to inadequate access to support services, including financial support, and access to buildings

and facilities for the general public, to housing and to public transport. For the Committee, the lack or inadequacy of the measures taken so far obliges highly dependent persons, including persons with disabilities, to live with their families, with potentially far-reaching negative implications for the family's living circumstances. For many family members, their devotion to a family member with disabilities and their efforts to provide care needed by that family member affect their professional activities. Amongst other things, there is evidence of caregivers having to give up their jobs or to reduce their working hours in order to be able to provide the support needed. In this respect, the Committee takes note of the submission by the Defender of Rights that according to a 2018 survey, 88% of parents of children with disabilities in France are impacted in their job for lack of adapted measures/response to the needs of their child. Amongst those parents, 81% of mothers (compared to 16% of fathers) cease all professional activity, reduce their working time, or change profession.

310. Consequently, the Committee holds that the shortage of support services and the lack of accessibility of buildings and facilities and public transport, cause many families to live in precarious circumstances, and thus amount to a lack of protection of the family, in violation of Article 16 of the Charter.

CONCLUSION

For these reasons, the Committee concludes:

- unanimously that there is a violation of Article 15§3 of the Charter;
- unanimously that there is a violation of Article 15§1 of the Charter;
- unanimously that there is a violation of Article 11§1 of the Charter;
- unanimously that there is a violation of Article 16 of the Charter.

Nationale rechtspraak

Hof van Beroep Luik, 16 juni 2020¹²⁶

Een dierenpark verbood de toegang voor personen met een beperking wanneer ze vergezeld zijn van een assistentiehond. Ondanks talrijke pogingen kon er geen minnelijke oplossing gevonden worden en hield het dierenpark vast aan dit standpunt. Bij vonnis van 10 december 2018 oordeelde de rechtbank van eerste aanleg te Luik dat er sprake was van indirecte discriminatie op basis van handicap. De beslissing diende aangeplakt en verspreid te worden in de pers. Het dierenpark ging in hoger beroep tegen deze maatregelen. De feiten dateren van 2015 en het vonnis van 2018. Ondertussen heeft het dierenpark zijn reglement aangepast. Het Hof meent dat de aanplakking en verspreiding geen zin meer hebben.

Rechtbank van eerste aanleg Luik, afdeling Luik, 27 december 2023¹²⁷

Twee personen hadden een lodge gereserveerd op een camping in de Ardennen. Toen ze lieten weten dat ze vergezeld zouden worden door twee assistentiehonden, liet de campinguitbater hen weten dat honden niet waren toegelaten. Dat stond zo in het reglement van interne orde. De campinguitbater stelde dat de andere gasten er vanuit mochten gaan dat er geen huisdieren hadden verbleven in hun lodge, “gelet op allergieën”. Uiteindelijk werd de reservering geannuleerd.

De twee personen en Unia stelden een stakingsvordering in op grond van het Waals decreet van 6 november 2008 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie.

De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg oordeelde dat er sprake was van een indirecte discriminatie op grond van handicap. De desbetreffende bepaling uit het reglement van interne orde werd nietig verklaard, want ze was in strijd met de antidiscriminatiewetgeving die van openbare orde is. De campinguitbater verwees naar het

---

¹²⁶ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/hof-van-beroep-luik-16-juni-2020>.

¹²⁷ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-luik-afdeling-luik-27-december-2023>.

risico op allergieën, maar toonde niet aan dat geen redelijke aanpassingen mogelijk waren om dit risico te verhelpen. De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg wees erop dat het bijvoorbeeld mogelijk was om de lodge grondig te reinigen nadat er een persoon met een assistentiehond had verbleven.

De voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg beval de staking van de discriminerende praktijk. Er werd een dwangsom opgelegd van 5.000 euro per nieuwe inbreuk (met een maximum van 30.000 euro). De twee personen kregen elk een morele schadevergoeding van 1.300 euro en samen een materiële schadevergoeding van 196,24 euro. Aan de twee personen en aan Unia werd een rechtsplegingsvergoeding toegekend. De campingsuitbater werd, ten slotte, veroordeeld tot het aanplakken van een tekst waarin de veroordeling werd vermeld gedurende een periode van 3 jaar.

Artikel 10 – Recht op leven

“De Staten die Partij zijn bevestigen opnieuw dat eenieder beschikt over het inherente recht op leven en nemen alle noodzakelijke maatregelen om te waarborgen dat personen met een handicap hiervan op voet van gelijkheid met anderen ten volle kunnen genieten.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Mangisto en al-Sayed v. Palestina, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/67-68/2019)¹²⁸

In feite

The communication was submitted by family members of two persons with psychosocial disabilities who had crossed into the Gaza Strip in 2014 and 2015. The authors claimed that the alleged victims were subjected to enforced disappearance.

In rechte

On the admissibility of the communication, the Committee considered, among other things, the issue of jurisdiction. The Committee found that according to the jurisprudence of the Treaty Bodies and the regional human rights courts, even in the absence of effective control by a State over parts of its territory, it still has a positive obligation to take the diplomatic, economic, judicial or other measures that are in its power to take and are in accordance with international law to secure to the residents in such a territory the rights guaranteed to them. The Committee therefore considered that despite limitations in the State party's ability to exercise its authority in the Gaza Strip, the alleged victims were within its jurisdiction within the meaning of article 1 of the Optional Protocol.

---

¹²⁸

tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2F28%2FD%2F67-68%2F2019&Lang=en.

On the merits, the Committee considered whether the State party had discharged its positive obligations to take appropriate and sufficient measures that were within its power to take it in order to secure the alleged victims' rights as guaranteed by the Convention. The Committee noted that the State party had not provided any specific information on any such measure it had taken, or attempted to take, including to inquire into the fate and whereabouts of the alleged victims or the conditions of detention, including by attempting to engage the de facto authorities in the Gaza Strip; to facilitate and secure their release and safe return to their families; to guarantee their placement under the protection of the law; to ensure that they have access to adequate health care, taking into account their psychosocial disabilities and particularly vulnerable situation; and to enable them to be in contact with their families, relatives and representatives. The Committee concluded that the failure by the State party to take, or attempt to take, any such measure amounted to a violation of the victims' rights under articles 10, 14, 15 and 25, read alone and in conjunction with article 11 of the Convention.

Nationale rechtspraak

Arbeidshof Gent, afdeling Brugge, 12 april 2022¹²⁹

In feite

Een persoon met een handicap kan aanspraak maken op een persoonsvolgend budget. Zijn bewindvoerder ontvangt een bericht van het Vlaams Agentschap voor personen met een handicap waarin staat dat het budget stelselmatig zal dalen in de loop van de komende jaren. De bewindvoerder tekent tegen deze beslissing beroep aan bij de arbeidsrechtbank.

---

¹²⁹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-gent-afdeling-brugge-12-april-2022>.

In rechte

Op 13 april 2021 oordeelde de arbeidsrechtbank dat het beschermingsniveau tegenover de betrokkene aanzienlijk was verminderd. De zorg en ondersteuning waaraan de betrokkene nood had, kon niet langer worden gewaarborgd. Er was volgens de arbeidsrechtbank een schending van artikel 23 Grondwet (dat iedereen het recht om een menswaardig leven te leiden waarborgt). Gelet op artikel 159 Grondwet mocht het besluit van de Vlaamse regering van 20 april 2018 (het zgn. Transitiebesluit 2018) niet worden toegepast. De arbeidsrechtbank vernietigde de beslissing van het Vlaams Agentschap voor personen met een handicap waardoor het personeelsvolgend budget werd verminderd.

Het Vlaams Agentschap voor personen met een handicap kon zich niet neerleggen bij het vonnis en ging in hoger beroep.

Het arbeidshof bevestigde het vonnis. Artikel 23 Grondwet bevat een *standstill*-verplichting die verbiedt dat het beschermingsniveau in aanzienlijke mate wordt verminderd, zonder dat daarvoor redenen zijn die verband houden met het algemeen belang. Door het Transitiebesluit 2018 was er een aanzienlijke vermindering van het beschermingsniveau van de betrokkene. De redenen van algemeen belang die de Vlaamse regering voor ogen had met het Transitiebesluit 2018 stonden niet in verhouding tot de onzekerheden die de vermindering van het persoonsvolgend budget meebracht voor de betrokkene.

Het persoonsvolgend budget van de betrokkene moet volgens het arbeidshof, op hetzelfde niveau worden gehouden, tot er een wijziging optreedt in zijn zorgbehoefte.

Artikel 11 – Risicovolle situaties en humanitaire noodsituaties

“1. De Staten die Partij zijn nemen in overeenstemming met hun verplichtingen uit hoofde van het internationale recht, met inbegrip van het internationale humanitaire recht en internationale mensenrechtenverdragen, alle nodige maatregelen om de bescherming en veiligheid van personen met een handicap in risicovolle situaties, met inbegrip van gewapende conflicten, humanitaire noodsituaties en natuurrampen, te waarborgen.”

Europees Comité voor Sociale Rechten

Validity Foundation v. Finland, 25 augustus 2023 (nr. 197/2020)¹³⁰

In feite

Volgens Validity Foundation had de Finse overheid de rechten van personen met een handicap niet gerespecteerd tijdens de lente van 2020, toen de Covid-pandemie begon:

- De Finse overheid had volgens Validity Foundation geen gepaste maatregelen genomen om het leven en de gezondheid van personen met een handicap te beschermen. De residentiële instellingen voor personen met een handicap waren immers broeihaarden voor de verspreiding van het corona-virus.
- De Finse overheid had volgens Validity Foundation niet op maat van personen met een handicap gecommuniceerd.
- De Finse overheid had volgens Validity Foundation aan personen met een handicap het recht ontzegd tot persoonlijke assistentie en gezondheidszorg doordat ze de residentiële instellingen niet mochten verlaten en geen bezoek mochten ontvangen.

¹³⁰ <https://rm.coe.int/cc-197-2020-dmerits-fr/1680ac589f>

Validity Foundation voerde een schending aan van het Europees Sociaal Handvest. In de beslissing van het Europees Comité voor Sociale Rechten werd eveneens verwezen naar artikel 3, 11, 19, 21 en 26 van het VN-Verdrag Handicap.

In rechte

Schending van artikel 11, § 1 en 3 Europees Sociaal Handvest (recht op bescherming van de gezondheid)

Het Europees Sociaal Comité oordeelde, met unanimitéit, dat er geen schending was van artikel 11, § 1 en 3 ESV.

48. Compte tenu de ce qui précède, le Comité considère que les mesures prises par les pouvoirs publics pour prévenir et limiter la propagation du virus dans les structures d'hébergement pour personnes handicapées entre mars 2020 et juin 2020 ont respecté l'obligation faites aux Etats parties de prendre des mesures de précaution compatibles avec le niveau élevé de protection prévu à l'article 11, afin de prévenir les effets potentiellement dangereux sur la santé humaine.

Het Europees Sociaal Comité verwees naar het volgende:

- De zeer specifieke context van een noodsituatie op het gebied van de volksgezondheid in het kader waarvan de maatregelen werden genomen.
- De ongekende en onzekere situatie aan het begin van de Covid-pandemie toen de beperkende maatregelen werden ingevoerd. Tegelijkertijd werden dergelijke maatregelen ook ingevoerd in andere wooneenheden voor anderen dan personen met een handicap, zoals ouderen.
- De beperkingen inzake bezoek waren van tijdelijke aard en niet van buitensporige duur.
- Geval per geval werden uitzonderlijke bezoeken toegestaan.
- Essentiële zorgen en diensten, zoals kinesitherapie en ergotherapie, waren beschikbaar voor personen met een handicap die in wooneenheden verbleven.

Schending van artikel E in combinatie met artikel 11, § 1 en 3 Europees Sociaal Handvest (discriminatieverbod en recht op bescherming van de gezondheid)

Het Europees Sociaal Comité oordeelde, met unanimititeit, dat er geen schending was van artikel 11, § 1 en 3 ESV in combinatie met artikel E ESV.

54. Dans ces circonstances, le Comité considère que les mesures prises par le Gouvernement cherchaient à empêcher les personnes handicapées de contracter le virus et donc à protéger leur santé. Ces mesures étaient largement similaires à celles applicables aux autres unités de « logement-services » et en place pour l'ensemble de la population. En effet, l'accès aux soins non urgents, comme les bilans de santé réguliers, certaines interventions chirurgicales programmées, a été limité pour tous les patients afin que les services médicaux puissent réaffecter leurs ressources vers la prise en charge d'urgence des patients Covid-19 et d'autres types de soins urgents.

Het Europees Sociaal Comité verwees naar het volgende:

- Dergelijke maatregelen werden tegelijkertijd ook ingevoerd in andere wooneenheden voor anderen dan personen met een handicap, zoals ouderen.
- De beperkingen inzake bezoek waren van tijdelijke aard en niet van buitensporige duur.
- Tijdens de beperkingen namen de overheden specifieke maatregelen om te voorkomen dat personen met een handicap het virus zouden oplopen en om hen de medische zorg te bieden die ze nodig hadden.
- Niet alle personen met een handicap behoren noodzakelijkerwijze tot een kwetsbare groep, maar niettemin liepen personen met een handicap die in wooneenheden verbleven een groter risico om het virus op te lopen vanwege de beperkingen aan hun bewegingsmogelijkheden

Schending van artikel 15, § 3 Europees Sociaal Handvest (recht van personen met een handicap op onafhankelijkheid, sociale integratie en participatie in het gemeenschapsleven)

Het Europees Sociaal Comité oordeelde, met 13 stemmen tegen 1, dat er geen schending was van artikel 15, § 3 ESV.

81. Le Comité considère que les restrictions ont été mises en place afin de protéger les personnes handicapées vivant dans les unités de « logement-services » du risque de contracter la Covid-19 et de ses conséquences potentiellement mortelles. Les autorités ont dû opérer une délicate mise en balance de différents droits. En outre, le Comité n'a reçu aucune information concernant des usagers des services sociaux qui auraient été dans l'impossibilité d'accéder à des services tels que les services d'assistance aux personnes, ce qui lui aurait permis d'apprécier si les restrictions étaient disproportionnées ou excessives.

82. De surcroît, le Gouvernement a adopté les mesures restrictives à titre préventif et temporaire pour prévenir la propagation du virus et protéger la vie et la santé des personnes handicapées vivant dans les unités de « logement-services ». Notant l'incidence des maladies et des décès liés à la Covid-19 dans ce type de structures, le Comité considère qu'un juste équilibre a été ménagé entre le but légitime poursuivi et les restrictions mises en place à cet égard.

83. De plus, le Comité relève en outre que les informations sanitaires sur la Covid-19 étaient disponibles en plusieurs langues, notamment dans un langage facile à lire et en langue des signes.

84. Enfin, s'agissant de la question de la consultation des personnes handicapées concernées par la présente réclamation, le Comité constate que les parties ont présenté des informations divergentes. Selon Validity, les représentants des personnes handicapées auraient été convié à participer aux travaux à la mi-mai 2020. Le Gouvernement indique pour sa part que des

consultations ont eu lieu à deux reprises au printemps 2020. Dans ces conditions, le Comité, tout en regrettant l'absence d'informations précises fournies par le gouvernement sur le calendrier exact des consultations, leur fréquence et leur contenu, ne peut que constater que des consultations ont bien eu lieu et n'est donc pas en mesure de conclure que la Finlande a violé ses obligations à cet égard.

Het Europees Sociaal Comité verwees naar het volgende:

- Artikel G van het Europees Sociaal Handvest laat de verdragsluitende staten toe om de in het Europees Sociaal Handvest vastgelegde rechten te beperken onder specifieke voorwaarden: elke beperking moet bij wet zijn voorgeschreven, een legitiem doel nastreven en in een democratische samenleving noodzakelijk zijn om dat doel te bereiken. Volgens het Europees Comité voor Sociale Rechten waren de beperkingen bij wet voorgeschreven (gebaseerd op de Grondwet en de wetgeving op overdraagbare ziekten), beoogden ze een legitiem doel (de bescherming van de volksgezondheid) en waren ze evenredig (de maatregelen als zodanig maakten het geval per geval mogelijk om bezoek te ontvangen, om beschermde ontmoetingsplaatsen te creëren waar in alle veiligheid contact met familieleden kon worden gelegd, om hulpdiensten te laten functioneren ...).

Artikel 12 – Gelijkheid voor de wet

“1. De Staten die Partij zijn bevestigen opnieuw dat personen met een handicap overal als persoon erkend worden voor de wet.

2. De Staten die Partij zijn erkennen dat personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen in alle aspecten van het leven rechtsbekwaam zijn.

3. De Staten die Partij zijn nemen passende maatregelen om personen met een handicap toegang te verschaffen tot de ondersteuning die zij mogelijk behoeven bij de uitoefening van hun handelingsbekwaamheid.

4. De Staten die Partij zijn waarborgen dat alle maatregelen die betrekking hebben op de uitoefening van handelingsbekwaamheid, voorzien in passende en doeltreffende waarborgen in overeenstemming met het internationale recht inzake de mensenrechten om misbruik te voorkomen. Deze waarborgen dienen te verzekeren dat maatregelen met betrekking tot de uitoefening van handelingsbekwaamheid de rechten, wil en voorkeuren van de desbetreffende persoon respecteren, vrij zijn van conflicterende belangen of onbehoorlijke beïnvloeding, proportioneel zijn en aangepast zijn aan de omstandigheden van de persoon in kwestie, van toepassing zijn gedurende een zo kort mogelijke periode en onderworpen zijn aan een regelmatige beoordeling door een bevoegde, onafhankelijke en onpartijdige autoriteit of gerechtelijke instantie. De waarborgen dienen evenredig te zijn aan de mate waarin deze maatregelen van invloed zijn op de rechten en belangen van de persoon in kwestie.

5. Met inachtneming van de bepalingen van dit artikel nemen de Staten die Partij zijn alle passende en doeltreffende maatregelen om de rechten te garanderen van personen met een handicap, op voet van gelijkheid met anderen, op eigendom of het erven van vermogen en te waarborgen dat zij hun eigen financiële zaken kunnen behartigen en onder dezelfde voorwaarden als anderen toegang hebben tot bankleningen, hypotheek en andere vormen van financiële kredietverstrekking en verzekeren zij dat het vermogen van personen met een handicap hen niet willekeurig wordt ontnomen.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Zsolt Bujdosó e.a. v. Hongarije, 9 september 2013 (CRPD/C/109/D/4/2011)¹³¹

In feite

Zes personen die lijden aan een intellectuele handicap werden onder gedeeltelijke of algemene voogdij geplaatst op basis van rechterlijke uitspraken. Krachtens de Hongaarse grondwet hebben personen onder voogdij geen recht om te stemmen en worden hun namen automatisch uit het verkiezingsregister verwijderd. Daardoor konden de eisers niet deelnemen aan de parlementaire en gemeentelijke verkiezingen in 2010. Tot op vandaag de dag zijn ze ontzet uit hun rechten en kunnen ze niet deelnemen aan verkiezingen.

De eisers argumenteren dat de automatische ontzetting uit hun kiesrechten, ongeacht de aard van de handicap en de individuele capaciteiten, discriminatoir is en ongerechtvaardigd.

Hongarije argumenteert dat de grondwet gewijzigd is en dat het nieuwe artikel XXIII §6 van de Fundamentele Wet en artikel 26§2 van de Tijdelijke Bepalingen van de Fundamentele Wet een geïndividualiseerde inschatting inhouden van het recht om te stemmen van een persoon met een handicap, gebaseerd op zijn handelingsbekwaamheid.

In rechte

- 1) Hongarije geeft een louter abstracte omschrijving van de nieuwe wetgeving toepasselijk op personen onder voogdij, zonder dat ze daarbij aantoont hoe dit regime invloed heeft op de eisers. De staat heeft ook niet gereageerd op het feit dat de eisers niet konden stemmen in 2010 en tot op de dag van vandaag ontzet zijn uit hun stemrechten door hun plaatsing onder voogdij, dit ondanks de wettelijke veranderingen die zijn doorgevoerd.
- 2) Artikel 29 (participatie in het politieke en openbare leven) is geschonden.
- 3) Het Comité gaat verder met een bespreking van artikel 12:

131

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f10%2fD%2f4%2f2011&Lang=en.

Volgens §2 van artikel 12 erkennen staten de handelingsbekwaamheid van personen met een handicap “op voet van gelijkheid met anderen in alle aspecten van het leven”, inbegrepen het politieke leven, wat het stemrecht omvat.

Staten hebben krachtens §3 de plicht om passende maatregelen te nemen om te garanderen dat personen met een handicap hun handelingsbekwaamheid daadwerkelijk kunnen uitoefenen.

- Door de eisers het recht om te stemmen te ontnemen, op basis van een vermeende of daadwerkelijke intellectuele handicap, heeft Hongarije zijn verplichtingen geschonden onder artikel 29 op zichzelf gelezen en in samenhang met artikel 12.

Het Comité vereist dat Hongarije:

- Met betrekking tot de eisers: de verwijdering van de namen van de eisers uit de verkiezingsregisters ongedaan maakt en hen passende compensatie aanbiedt voor de morele schade die zij hebben geleden doordat ze niet konden stemmen en voor de gerechtskosten.
- In het algemeen: gelijkaardige schendingen in de toekomst vermijdt door:
  - de intrekking van artikel XXIII, §6 van de Fundamentele Wet en artikel 26, §2 van de Transitionele Bepalingen van de Fundamentele Wet in overweging te nemen. Deze bepalingen zijn immers strijdig met artikelen 12 en 29 VN-Verdrag Handicap;
  - wetten uit te vaardigen die het recht om te stemmen erkennen voor alle personen met een handicap, zonder enige “bekwaamheidsinschatting”, ook voor zij die meer nood hebben aan hulp en passende bijstand en die passende bijstand en redelijke aanpassingen voorzien zodat personen met een handicap hun politieke rechten kunnen uitoefenen; en
  - het recht om te stemmen, op voet van gelijkheid met anderen, in de praktijk te garanderen. De procedures om te stemmen, de faciliteiten en de hulpmiddelen dienen daarbij adequaat, toegankelijk en gemakkelijk te begrijpen en te gebruiken zijn. Verder dient Hongarije, waar nodig, op verzoek van de betrokken persoon in de mogelijkheid te voorzien dat de persoon bij het stemmen geholpen wordt door een persoon van zijn keuze.

Aandachtspunt(en)

- 1) Artikel 12 §2 waarbij staten de handelingsbekwaamheid van personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen erkennen in alle aspecten van het leven, slaat ook op het politieke leven, met inbegrip van het stemrecht.
- 2) Artikel 12 §3 dat staten verplicht om passende maatregelen te nemen om personen met een handicap toegang te verschaffen tot de ondersteuning die zij mogelijks behoeven bij het uitoefenen van hun handelingsbekwaamheid, slaat ook op het uitoefenen van politieke rechten, met inbegrip van het stemrecht.
- 3) Door de eisers het recht om te stemmen te ontnemen, op basis van een vermeende of daadwerkelijke een intellectuele handicap, heeft Hongarije zijn verplichtingen geschonden onder artikel 29 op zichzelf gelezen en in samenhang met artikel 12.
Dat is een andere zienswijze dan die van het EHRM: een ontzetting uit het stemrecht op basis van een individuele evaluatie zou geen schending van artikel 3 van het Eerste Protocol (Recht op vrije verkiezingen) uitmaken. De Hoge Verdragsluitende Partijen verbinden zich om met redelijke tussenpozen vrije, geheime verkiezingen te houden onder voorwaarden die de vrije meningsuiting van het volk bij het kiezen van de wetgevende macht waarborgen (EHRM n°38832/06, *Kiss v. Hongarije*, §44).

Makarova v. Litouwen, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/30/2015)¹³²

In feite

2.1 The author submits that on 12 June 2005, his wife was the victim of a road accident which was caused by V.M.¹³³ As a result, the author's wife, Glafira Makarova, suffered multiple bodily injuries, including a head injury. On 9 January 2006, a government medical commission established a medical disability ratio of 60 per cent for Ms. Makarova. Subsequently, she also suffered from headaches. According to the author, her disability,

---

¹³² <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2392>.

¹³³ The author submits that V.M. is a well-known entrepreneur and political activist. The collision took place on a crossroads in Vilnius, when V.M.'s abrupt manoeuvre forced the author to hit V.M.'s car, leading to the injury of the author's passenger, Glafira Makarova.

headaches and loss of memory and capacity were a direct consequence of the head injury she sustained in the traffic incident.

2.2 The author contends that by 19 January 2007, the consequences of the head injury had aggravated to the point where his wife was diagnosed with a disability ratio of 80 per cent. According to the author, the condition of Ms. Makarova continued to deteriorate until her death on 24 November 2011, when she succumbed to the consequences of her traumatic brain injury.

2.3 The author further submits that due to Ms. Makarova's health condition, she was unable to come to the police station in person. By letters of 25 January 2006 and 15 April 2006, she therefore requested to be informed of the criminal investigation initiated against V.M. The author contends that the requests were ignored by the authorities. The author contends that the actions of the prosecutor's office were unlawful, as the prosecutor failed to inform the author's wife of the indictment of V.M. on 2 May 2006 and that, as a consequence, she was unlawfully deprived of her right to challenge the decisions and conclusions of the prosecutor.

In rechte

8. The Committee, acting under article 5 of the Optional Protocol, is of the view that the State party has failed to fulfil its obligations under articles 12 (3) and 13 (1) of the Convention. The Committee therefore makes the following recommendations to the State party:

- (a) Concerning the author, the State party is under an obligation to:
  - (i) Provide him with an effective remedy, including reimbursement of any legal costs incurred by him and his wife throughout the legal proceedings at national level, together with compensation;
  - (ii) Provide him with access to court and investigation records, including, but not limited to, the transcripts of all court hearings and the results of expert examinations, and to all relevant documentation;
  - (iii) Publish the present Views and circulate them widely in accessible formats so that they are available to all sectors of the population;

(b) In general, the State party is under an obligation to take measures to prevent similar violations in the future. In this regard, the Committee also refers to the recommendations contained in its concluding observations (CRPD/C/LTU/CO/1) and requires the State party to:

- (i) Adopt the necessary amendments to the laws regulating the provision of legal assistance to include free legal assistance to persons with disability whenever necessary;
- (ii) Adopt a national plan of action to build the capacity of judicial and law enforcement personnel, including judges, prosecutors, police officers and prison staff, to enhance their knowledge of the rights of persons with disabilities and to ensure the provision of procedural and age-appropriate accommodation in all legal procedures (para. 28);
- (iii) Promote, ensure and monitor the provision of reasonable accommodation for persons with disabilities across all public and private sectors and recognize the denial of reasonable accommodation as a form of discrimination on the basis of disability (para. 14).

9. In accordance with article 5 of the Optional Protocol and rule 75 of the Committee's rules of procedure, the State party should submit to the Committee within six months a written response, including information on any action taken in the light of the present Views and recommendations of the Committee.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Kiss v. Hongarije, 20 mei 2010 (nr. 38832/06)¹³⁴

In feite

In 1991 werd bij de eiser, geboren in 1945, een manische depressie gediagnosticeerd. In 2005 werd hij onder gedeeltelijke voogdij geplaatst. Deze maatregel heeft, naast gevolgen terug te vinden in het Burgerlijk Wetboek, in overeenstemming met de Hongaarse Grondwet ook automatisch tot gevolg dat het stemrecht wordt ontnomen.

134

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98800#{"itemid":\["001-98800"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98800#{).

De eiser argumenteert voor het Hof dat de ontzetting uit zijn stemrecht omwille van de gedeeltelijke voogdij ongerechtvaardigd is, niet kan worden aangevochten omdat het gebaseerd is op de grondwet en discriminatoir is en strijdig met artikel 3 van het Eerste Protocol (Recht op vrije verkiezingen. De Hoge Verdragsluitende Partijen verbinden zich om met redelijke tussenpozen vrije, geheime verkiezingen te houden onder voorwaarden die de vrije meningsuiting van het volk bij het kiezen van de wetgevende macht waarborgen). Verder verwees de eiser ook naar artikel 12 (Gelijkheid voor de wet) en artikel 29 (Participatie in het politieke en openbare leven) van het VN-Verdrag Handicap.

In rechte

- 1) De maatregel streeft een legitiem doel na, met name ervoor zorgen dat enkel burgers die bekwaam zijn om de gevolgen van hun beslissingen in te schatten en om bewuste en oordeelkundige beslissingen te nemen, deelnemen aan het openbaar bestuur.
- 2) De beperking van het stemrecht geldt zonder dat er een onderscheid wordt gemaakt tussen zij die onder volledige en zij die onder gedeeltelijke voogdij zijn geplaatst.
- 3) Hoewel de appreciatiemarge in dit domein wijd is, kan het Hof niet aanvaarden dat een absolute onmogelijkheid om te stemmen voor elke persoon onder gedeeltelijke voogdij, onafhankelijk van zijn of haar werkelijke mogelijkheden, binnen de appreciatiemarge van de staat valt. Bovendien wordt de wijde appreciatiemarge ingeperkt doordat de beperkingen op fundamentele rechten in dit geval betrekking hebben op een groep uit de samenleving, personen met een mentale handicap, die in het verleden geleden aanzienlijk is gediscrimineerd waardoor de beperkingen heel gewichtige redenen dienen te hebben.
- 4) Het Hof besluit dat een willekeurige ontzetting uit het stemrecht en dit zonder enige geïndividualiseerde evaluatie en louter gebaseerd op een mentale handicap die een gedeeltelijke voogdij vereist, niet compatibel is met het legitieme doel om het stemrecht in te perken. Er is een schending van artikel 3 van het Eerste Protocol.

Aandachtspunt(en)

- 1) Dit arrest kan in verband worden gebracht met artikel 12 VN-Verdrag Handicap (gelijkheid voor de wet).
- 2) Uit het arrest kan worden afgeleid dat indien de ontzetting uit het stemrecht gebaseerd is op een individuele evaluatie, deze ontzetting artikel 3 van het Eerste Protocol niet zou schenden.

Dat is een andere visie dan deze van het VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap dat bepaalt dat de ontzetting uit het recht om te stemmen op basis van een psychosociale of intellectuele handicap, ook indien deze beperking gebaseerd is op een geïndividualiseerde inschatting van de bekwaamheid van de persoon, maakt discriminatie uit op grond van handicap (zie *Zsolt Bujdosó en anderen v. Hongarije*, §9.4).

Nationale rechtspraak

Grondwettelijk Hof, 9 juli 2020¹³⁵

Op grond van artikel 2 van de wet van 27 februari 1987 kan het recht op tegemoetkomingen voor personen met een handicap niet toegekend worden aan een meerderjarige die nog geen 21 jaar is. Er is wel degelijk een schending van het gelijkheidsbeginsel, vervat in artikel 10 en 11 van de Grondwet.

---

¹³⁵ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/grondwettelijk-hof-9-juli-2020>.

Artikel 13 – Toegang tot een rechter

“1. De Staten die Partij zijn waarborgen personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen de toegang tot een rechterlijke instantie, met inbegrip van procedurele en leeftijdsconforme voorzieningen, teneinde hun effectieve rol als directe en indirecte partij, waaronder als getuige, in alle juridische procedures, met inbegrip van de onderzoeksfase en andere voorbereidende fasen, te vergemakkelijken.

2. Teneinde effectieve toegang tot rechterlijke instanties voor personen met een handicap te helpen waarborgen, bevorderen de Staten die Partij zijn passende training voor diegenen die werkzaam zijn in de rechtsbedeling, met inbegrip van medewerkers van politie en het gevangeniswezen.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Makarova v. Litouwen, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/30/2015)¹³⁶

Zie samenvatting onder artikel 12.

Munir Al Adam v. Saoedi Arabië, 20 september 2018 (CRPD/C/20/D/38/2016)¹³⁷

In feite

2.1 When he was a child, the author suffered an injury. As a consequence, he acquired a partial hearing impairment in his right ear. The impairment remained stable. On 8 April 2012, Saudi security forces arrested him at a checkpoint between Safwa and Awamia and transported him to the Al-Qatif police station, where he was repeatedly subjected to falaqa, a method of torture whereby the detainee is beaten with a stick on the soles of his feet. Thereafter, he started crawling for days because he could not walk. Although he cannot remember the exact dates of all the acts of torture he suffered, he particularly remembers that, on 20 May, he was tortured in Al-Qatif police station, in the presence of the detective Mohammed Fahed al Shneeber.

¹³⁶ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2392>.

¹³⁷ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2513>.

2.2 After two weeks of detention at the Al-Qatif police station, the author was transferred to the General Directorate of Investigation, in Al Dammam, where he was put in solitary confinement and tortured again. A torturer threw him on the floor and, as he was lying face down, the torturer kicked him while wearing shoes forcefully on his back and kicked him in the face and other parts of his body. In addition, a torturer stepped with his shoes on the author's fingers and toes and crushed them, resulting in the removal of a fingernail and a toenail. As a result of those acts, his hearing impairment began to worsen. From that day on, the author requested access to medical services.

2.3 Some four and a half months later, the Saudi authorities transported the author to a military hospital in Dahrán for a routine health check. The doctor said that the author suffered from hearing loss in his right ear of 70/110, and that urgent surgery was necessary in order to prevent permanent and complete hearing loss. The prison administration left the author untreated for six months, during which time his hearing progressively worsened. Six months later, the author was taken to another appointment with a doctor. The doctor stated that his condition had worsened to the point that he could no longer hear in his right ear. The doctor also stated that, at that point, surgery could not fix the author's hearing.

In rechte

12. The Committee, acting under article 5 of the Optional Protocol, is of the view that the State party has failed to fulfil its obligations under article 13 (1) read alone and in conjunction with articles 4, 15, 16 and 25 of the Convention. The Committee therefore makes the following recommendations to the State party:

- (a) Concerning the author, the State party is under an obligation to:
  - (i) Provide him with an effective remedy, including an impartial, effective and thorough investigation into the claims of torture, prosecution of those responsible and effective reparation to the author and his family, and adequate monetary compensation for the loss of hearing in his right ear following the denial of access to necessary the medical services;
  - (ii) Review his conviction in accordance with the guarantees enshrined in the Convention, including the exclusion of the evidence obtained under torture, permanent

suspension of solitary confinement, full access to his representatives, the provision of adapted procedural accommodations to ensure that he can effectively take part in proceedings and access to the necessary health services.

(b) In general, the State party is under an obligation to take measures to prevent similar violations in the future. In this regard, the Committee requires the State party to:

- (i) Establish a clear prohibition of any act of torture in the justice and prison system;
- (ii) Establish mechanisms to effectively and independently report and investigate allegations of torture;
- (iii) Ensure the timely access to medical services in the context of detention, in accordance with article 25 of the Convention;
- (iv) Give due consideration to abolishing the death penalty;
- (v) Provide sufficient, regular training on the scope of the Convention and its Optional Protocol to judges, other judicial officers and prison officials.

13. In accordance with article 5 of the Optional Protocol and rule 75 of the Committee's rules of procedure, the State party should submit to the Committee, within six months, a written response, including information on any action taken in the light of the present Views and the recommendations of the Committee.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Dorđević v. Kroatië, 24 juli 2012 (nr. 21526/10)¹³⁸

In feite

Een moeder en haar zoon, die een mentale en fysieke handicap heeft, zijn vier jaar het slachtoffer geweest van mishandeling en pesterijen door jongeren uit de buurt. Het geweld tegen hen was ingegeven door de ernstige handicap van de zoon (en daarnaast door hun

---

138

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-112322#{"languageisocode":\["FRA"\],"appno":\["41526/10"\],"documentcollectionid2":\["CHAMBER"\],"itemid":\["001-112454"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-112322#{).

Servische afkomst). De eisers hadden herhaaldelijk over deze situatie geklaagd bij verschillende overheden.

De klacht is gericht tegen Kroatië omdat de verschillende personen en instellingen hun verantwoordelijkheid niet hebben genomen en het onaanvaardbare gedrag niet hebben doen stoppen ondanks verschillende opmerkingen van de familie.

In rechte

- 1) Het Hof stelt een schending vast van artikel 3 EVRM (verbod van foltering) met betrekking tot de zoon en een schending van artikel 8 EVRM (recht op eerbiediging van privé-, familie- en gezinsleven) met betrekking tot de moeder.
- 2) Het EHRM bepaalt dat artikel 13 EVRM (recht op een daadwerkelijk rechtsmiddel) is geschonden aangezien de eisers geen daadwerkelijk rechtsmiddel hadden om hun klachten op grond van artikelen 3 en 8 uit te oefenen.

Aandachtspunt(en)

Er kan een verband worden gelegd met **artikel 13 VN-Verdrag Handicap** inzake de toegang tot de rechter:

- **Artikel 13, §1 VN-Verdrag Handicap** vereist staten om personen met een handicap de toegang tot een rechterlijke instantie te waarborgen op voet van gelijkheid met anderen, met inbegrip van procedurele en leeftijdsconforme voorzieningen, teneinde hun effectieve rol als directe en indirecte partij, waaronder als getuige, in alle juridische procedures, met inbegrip van de onderzoeksfase en andere voorbereidende fases, te faciliteren.
  - ⇒ Personen met een handicap worden al te vaak als onbetrouwbaar beschouwd in verhoren en strafprocedures. Er is te weinig belang gehecht aan de verschillende klachten van moeder en zoon.

- **Artikel 13, §2 VN-Verdrag Handicap** vereist staten om passende training te bevorderen voor diegenen die werkzaam zijn in de rechtsbedeling, met inbegrip van medewerkers van politie en gevangeniswezen.
  - ⇒ De feiten van de zaak tonen aan dat Kroatië onvoldoende opleiding heeft verstrekt aan zijn agenten om op een afdoende wijze om te gaan met dergelijke klachten.

Nikolyan v. Armenië, 3 oktober 2019 (nr. 74438/14)¹³⁹

In feite

The applicant in this case had lodged a divorce and eviction claim before the courts against his wife, submitting that their conflictual relationship made co-habitation unbearable. However, the domestic courts never examined his claim as he was declared legally incapable, following proceedings brought by his wife and son, who was living with his family in the same flat. The applicant argued that after he had been declared legally incapable he had no standing before the domestic courts to pursue his divorce and eviction claim or to apply for judicial review of his legal incapacity. He also complained that his being deprived of legal capacity had breached his right to respect for his private life.

In rechte

The Court found that the applicant's lack of access to court in the divorce and eviction proceedings and to seek restoration of his legal capacity had breached Article 6 § 1 (right to a fair trial) of the Convention. It observed in particular that the applicant could neither pursue his divorce and eviction claim against his wife nor seek restoration of his legal capacity in court because Armenian law imposed a blanket ban on direct access to the courts for those declared incapable. That situation had been exacerbated by the fact that the authorities had appointed the applicant's son as his legal guardian, despite their having a conflictual relationship. The Court also held that there had been a violation of Article 8 (right to respect for private life) in this case, finding that the applicant's right to respect for his private life had been restricted more than had been strictly necessary. Indeed, the judgment

---

¹³⁹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-196149%22%5D%7D>.

depriving the applicant of his legal capacity had relied on just one, out dated psychiatric report, without analysing in any detail the degree of his mental disorder or taking into account that he had no history of such illness.

Artikel 14 – Vrijheid en veiligheid van personen

“1. De Staten die Partij zijn waarborgen dat personen met een handicap op voet van gelijkheid met anderen:

a. het recht op vrijheid en veiligheid van hun persoon genieten;

b. niet onrechtmatig of willekeurig van hun vrijheid worden beroofd, en dat iedere vorm van vrijheidsberoving geschiedt in overeenstemming met de wet, en dat het bestaan van een handicap in geen geval vrijheidsberoving rechtvaardigt.

2. De Staten die Partij zijn waarborgen dat indien personen met een handicap op grond van om het even welke procedure van hun vrijheid worden beroofd, zij op voet van gelijkheid met anderen recht hebben op de waarborgen in overeenstemming met internationale mensenrechtenverdragen en in overeenstemming met de doelstellingen en beginselen van dit Verdrag worden behandeld, met inbegrip van de verschaffing van redelijke aanpassingen.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

X v. Argentinië, 17 juni 2014 (CPRD/C/11/D/8/2012)¹⁴⁰

Zie samenvatting onder artikel 9.

Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)¹⁴¹

Zie samenvatting onder artikel 9.

¹⁴⁰

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f11%2fD%2f8%2f2012&Lang=en (enkel in het Spaans beschikbaar). Zie ook:

<http://www.internationaldisabilityalliance.org/en/crpd-committee-views-communications>.

¹⁴¹ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2394>.

Mangisto en al-Sayed v. Palestina, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/67-68/2019)¹⁴²

Zie samenvatting onder artikel 10.

S.M. v. Denemarken, 25 augustus 2023 (CRPD/C/29/D/61/2019)¹⁴³

In feite

2.1 The author describes himself as a human rights activist who has been subjected to forced psychiatric interventions since 2011, as a result of which the author took an interest in the treatment of psychiatric patients in Denmark. In 2012, the author began sending threatening emails to various doctors and public officials responsible for psychiatric treatment. As a result, the author was charged for making multiple threats, and he was forcibly hospitalized. The author continued sending such emails thereafter.

2.2 On 11 March 2015, by order of the District Court of Hillerød, a psychiatric examination of the author was carried out. The conclusions of the examination were that he had been “of unsound mind” when he committed the alleged violations. On 23 June 2016, a supplementary examination was conducted, and the conclusions were that the author’s condition had not changed conclusively and that he exhibited clear symptoms of chronic paranoid psychosis. On 30 June 2016, the District Court found the author guilty in relation to 31 counts of violations of sections 119 (1) and 121 of the Penal Code, on offences against public authority, section 266 of the Penal Code, on threats to commit a punishable act likely to induce serious fear concerning life, health or welfare, and section 21 (1) of the Act on Restraining Orders, Exclusion Orders and Expulsions. The District Court ordered the psychiatric treatment of the author, without indicating a time limit. As of 12 September

---

¹⁴²

tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2F28%2FD%2F67-68%2F2019&Lang=en.

¹⁴³

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhsvFZptv2M%2BPNnV9iV2F9NKi%2BG%2FF6ABiWcdcXU%2BSucsuSuZUfQmldTtmzVsOvzTnlLaJxO385JKPo0Nyoe8EWo5NbGEVPB9Zt3Wz8DCM9kTRK5Y7v3RB3S0r%2FiYV1UB%2FnsW%3D%3D.

2017, the author had been subjected to three years of forced psychiatric interventions and had been in pretrial detention for six months.

2.3 The author argues that, pursuant to the State party's legislation, persons considered "unfit to stand trial" on account of their impairment are not punished, but are instead sentenced to treatment. The author argues, however, that forced treatment is a "social control sanction" and should be replaced by formal criminal sanctions for offenders. In the present case, the author's psychosocial condition was the only reason presented to explain why he had sent the emails. The author claims that he was not given an opportunity to respond to the charges in writing before the start of the trial, likely because he was regarded as "mentally ill". The procedure applied to determine whether he should be sentenced was therefore not in accordance with the safeguards of a criminal trial, including the presumption of innocence. Psychiatrists investigated his emails for signs of "mental illness", because of his long history in that regard, and the public prosecutor was therefore not obliged to criminally investigate the matter.

In rechte

9.2 With regard to the author's allegations under article 14 of the Convention, the Committee reaffirms that liberty and security of person is one of the most precious rights to which everyone is entitled. In particular, all persons with disabilities, and especially persons with intellectual and psychosocial disabilities, are entitled to liberty, pursuant to article 14 of the Convention. The Committee notes that, on 30 June 2016, the District Court of Hillerød sentenced the author to psychiatric treatment and that it found him to have been "of unsound mind" at the time of the commission of the crimes. The Committee notes that the District Court applied section 16 (1) of the Penal Code, which provides that persons of unsound mind due to a mental disorder or a comparable condition at the time of committing the act are not punished. The Committee notes that the District Court therefore applied section 68 of the Penal Code, which expressly provides for sentencing a person to a hospital "for the mentally ill or to an institution for the severely mentally impaired". The Committee takes note of the State party's argument that the possibility of sentencing offenders to

alternative measures, and thereby the distinction between punishment and treatment, is grounded in the needs of the group of offenders covered by section 16 of the Penal Code. However, the Committee recalls that treatment is a social control sanction and should be replaced by formal criminal sanctions for offenders whose involvement in crime has been determined. The procedure applied when determining whether a person should be sentenced to treatment is not in accordance with the safeguards that a criminal procedure should have if it may result in a sanction being imposed on a person. Sentencing a person to treatment is therefore incompatible with article 14 of the Convention. In addition, the Committee notes that, whereas the State party argues that the author was entitled to continuous judicial and medical review and that the District Court chose not to set a maximum time on the treatment, with a view to prevention pursuant to Section 68A (2) of the Penal Code, the State party has not contested the author's argument that the decision not to establish a maximum time exposed him to the possibility of a much lengthier sanction than would be imposed on an offender not found to be "of unsound mind". The Committee considers that the jurisprudence of the European Court of Human Rights invoked by the State party does not establish that the decision to sentence the author to forced psychiatric treatment was compatible with his rights under the Convention. The Committee therefore finds that the imposition of forced psychiatric treatment on the author was in breach of his rights under article 14 of the Convention.

9.3 The Committee considers that the author has not substantiated his assertion that he was not presumed innocent or how the time taken to file charges against him, the decision to sentence him despite the prior decision to drop certain charges, the alleged failure of the District Court of Hillerød to consider the Committee's concluding observations in breach of his rights under article 14 of the Convention. The Committee notes that although the author argues that he was not heard "properly" and was not afforded a possibility to submit his views in writing, the judgment of the District Court of Hillerød contains a detailed and extensive reflection of his submissions, including his argument that the reasons for sending the emails originated in his conviction that forced psychiatric treatment was incompatible with the Convention. The Committee also notes that the author was represented by counsel

before the District Court, the High Court and the Appeals Permission Board. Therefore, the Committee cannot conclude, on the basis of the information in the file, that the author's rights under article 14 of the Convention were violated.

9.4 The Committee takes note of the author's argument under article 17 of the Convention that he was forced to take medication without his consent. The Committee recalls that it has previously expressed its concerns about the use of forced treatment under articles 17 and 25 of the Convention. The Committee also recalls that forced treatment by psychiatric and other health and medical professionals is an infringement of the right to personal integrity. In the present case, the Committee notes that the forced administration of Cisordinol on the author from March to September 2017 caused him to develop akathisia. The Committee also notes that this caused the author to move around constantly and that it was so painful that it made him suicidal, which led to the physician changing the medication. In the light of the foregoing, the Committee finds that the forced administration of medication on the author, which caused him pain to the point of rendering him suicidal, was in violation of his rights under article 17, read in conjunction with article 25, of the Convention.

10. The Committee, acting under article 5 of the Optional Protocol, is of the view that the State party has failed to fulfil its obligations under articles 14 and 17, read in conjunction with, article 25 of the Convention.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

L.B. v. België (nr. 22831/08)¹⁴⁴

In feite

De eiser is geïnterneerd in de psychiatrisch afdeling van de gevangenis van Gent. Na verschillende keren veroordeeld te zijn geweest tot gevangenisstraffen, stelt een

---

144

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\"itemid\":\[\"001-113295\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\).

psychiatrisch rapport vast dat de eiser aan een serieuze persoonlijkheidsstoornis lijdt waarbij hij de neiging heeft de rechten van anderen te schenden en regels te overtreden. Het rapport bevestigt dat hij een constante bedreiging vormt voor de samenleving en er een belangrijk risico op recidive is.

De commissie tot bescherming van de maatschappij (CBM) beslist na een nieuw delict de eiser voorlopig te interneren in de psychiatrische afdeling van de gevangenis van Gent. Nadien wordt hij overgeplaatst naar de psychiatrische afdeling van de gevangenis van Merksplas. Bij dat laatste vonnis wordt bepaald dat de toelating tot een psychiatrische residentie de enige oplossing is om de re-integratie in de samenleving mogelijk te maken en dat de plaatsing voorlopig is. Nadien wordt de eiser nogmaals voorlopig overgeplaatst naar de gevangenis van Gent.

Verschillende private residentiële instellingen weigeren vervolgens de eiser op te nemen omwille van zijn gevaarlijkheid.

De eiser wordt nog een paar keer overgeplaatst, maar verblijft sinds 2011 opnieuw in de psychiatrische afdeling van Gent.

De eiser haalt aan dat zijn recht op vrijheid uit artikel 5 §1 EVRM (“Recht op vrijheid en veiligheid. §1: Een ieder heeft recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Niemand mag zijn vrijheid worden ontnomen, behalve in de navolgende gevallen en overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure: (e) in het geval van rechtmatige detentie van personen ter voorkoming van de verspreiding van besmettelijke ziekten, van geesteszieken, van verslaafden aan alcohol of verdovende middelen of van landlopers”) wordt geschonden. De detentieplaats is immers onaangepast. Hij geniet er niet van een medische opvolging, noch van een therapeutische omgeving die aangepast is aan zijn mentale gezondheidstoestand. Hij wacht bovendien reeds meerdere jaren op een overplaatsing naar een psychiatrische instelling of op een toelating door een dienst die aangepaste ambulante zorgen verstrekt.

[In rechte](#)

- 1) Het Hof volgt de redenering van de overheid niet volgens dewelke, in tegenstelling tot de zaak *Aerts*, de eiser in casu geschikte zorgen krijgt in het psychiatrisch gedeelte van de gevangenis van Gent. Het CBM maakt immers duidelijk dat deze instelling geen geschikte plaats is om de zorgen te verstrekken die de eiser omwille van zijn toestand nodig heeft om in de samenleving te worden heropgenomen. Alle beslissingen met betrekking tot de eiser tonen aan dat de internering voorlopig is in afwachting van het vinden van een aangepaste structuur.
- 2) Deze zaak is geen geïsoleerd geval. In België zijn er veel geïnterneerden aan het wachten op een overplaatsing naar een instelling van sociale bescherming of een private instelling en bevinden zich in een gelijkaardige situatie als de eiser: geen therapeutische zorgen die kunnen bijdragen tot hun re-integratie in het sociale leven. Dat werd bevestigd door de minister van Justitie zelf. De centrale raad voor de penitentiaire veiligheid bevestigt dat er een schrijnend gebrek is in het aanbod van psychiatrische zorgen en dat de situatie verergert door de stijging van de overbevolking in de gevangenissen. Het CPT, de Commissaris voor de rechten van de mens van de Raad van Europa, het Comité tegen foltering en het Comité voor de rechten van de mens van de Verenigde Naties net als het internationaal observatorium voor de gevangenissen uitten op terugkerende wijze dezelfde bezorgdheden.
- 3) De overheid beroept zich op de toegang van de eiser tot professionele hulp in de instelling en de rapporten van psychologen en psychiaters die de gevaarlijkheid en zijn kansen op reclassering beoordelen. Er is echter geen sprake van een therapie noch van een geïndividualiseerde medische opvolging in de gevangenis die de situatie van de eiser kan doen evolueren.
- 4) De overheid heeft inspanningen gedaan om de eiser te plaatsen in een private psychiatrische instelling. Al deze inspanningen faalden, buiten het regime van semi-vrijheid dat de eiser van februari 2010 tot augustus 2011 genoot.

Volgens de overheid is deze mislukking te wijten aan de houding en de gevaarlijkheid van de eiser. Deze zienswijze strookt echter niet met de analyse van het CBM die een

positieve analyse maakt van de ervaring van het regime van semi-vrijheid en de mislukking toeschrijft aan de zwakke persoonlijkheid van de eiser, maar ook aan een gebrek aan psychosociale opvolging in de gevangenis en dus aan het onaangepast karakter van de plaats van detentie.

In elk geval meent het Hof dat als de persistente houding van de eiser het vinden van een aangepast detentieregime mee belemmert, quod non, dit de overheden nog niet ontslaat van het nemen van passende initiatieven die garanderen dat de eiser een behandeling krijgt die aangepast is aan zijn toestand en van die aard is om hem te helpen zijn vrijheid terug te vinden (*De Schepper*, §48).

- 5) Deze zaak dient te worden onderscheiden van de zaak *De Schepper* waar de toestand van de eiser, die reeds gevaarlijk was, zich nog had verslechterd en er geen indicatie was tot verbetering. Er bestond ook geen enkele instelling voor seksuele delinquenten met een hoog tot gemiddeld risico in België. De situatie in de onderhavige zaak is heel anders: de toestand van de eiser is verbeterd, realistische verwachtingen voor zijn reclassering zijn geuit door de bevoegde instanties, een ervaring van semi-vrijheid is goed verlopen en er bestaan aangepaste structuren. In werkelijkheid belemmeren het structureel gebrek aan plaatsen in de instellingen en hun statuut van private instelling de passende behandeling van de eiser.
- 6) Het houden van de eiser gedurende zeven jaar in een penitentiaire instelling terwijl de medische en psychosociale adviezen en de beslissingen van bevoegde autoriteiten aantonen dat de detentie niet aangepast is aan de pathologie en aan de reclassering van de eiser aantonen, doorbreekt het verband tussen het doel van de detentie en de voorwaarden waaronder ze plaatsvindt.

Aandachtspunt(en)

- 1) Het feit dat een internering in overeenstemming is met het interne recht van de staat is op zich niet bepalend. Daarnaast dient de detentie in overeenstemming te zijn met het doel van artikel 5 §1, meer bepaald personen beschermen tegen elke arbitraire

ontneming van hun vrijheid. De ontneming van de vrijheid is inderdaad een zulke ernstige maatregel dat ze enkel gerechtvaardigd is indien andere, minder strenge maatregelen zijn overwogen en als onvoldoende worden beschouwd om het belang van het individu of het publiek belang te vrijwaren die een detentie vereisen.

- 2) Met betrekking tot de ontneming van de vrijheid van personen met psychische stoornissen, dienen daarenboven drie voorwaarden vervuld te zijn: 1. de krankzinnigheid dient op een overtuigende wijze te worden vastgesteld, 2. de stoornis dient van een karakter of van een omvang te zijn om een verplichte opsluiting te rechtvaardigen, 3. de internering kan niet geldig worden verlengd zonder dat een dergelijke stoornis blijft voortbestaan.
- 3) Vervolgens dient er een verband te bestaan tussen het motief dat de ontneming van de vrijheid rechtvaardigt en de plaats en de omstandigheden van de detentie. De detentie van een persoon die lijdt aan een mentale stoornis kan in principe slechts als “rechtmatig” worden beschouwd in de zin van artikel 5 §1 e) als het zich voltrekt in een ziekenhuis, kliniek of in een andere geschikte instelling (*Aerts*, §46).
- 4) Het loutere feit dat de persoon niet in een geschikte instelling is opgenomen, heeft niet automatisch tot gevolg dat de detentie niet in overeenstemming is met artikel 5 §1 e). Er dient een redelijk evenwicht te worden gevonden tussen de betrokken belangen met dien verstande dat een bijzonder gewicht wordt toegekend aan het recht op vrijheid.

Daarnaast neemt het Hof de inspanningen van de interne overheden om een aangepaste instelling te vinden voor de therapeutische behandeling van een eiser met een hoog risicoprofiel in rekening om de rechtmatigheid van de detentie in een psychiatrische afdeling in de gevangenis te beoordelen (*De Schepper* §48).

- 5) Zelfs indien de persistente houding van de eiser bijdraagt aan de belemmering van het vinden van een aangepast detentieregime ontslaat dit de overheden niet van het nemen van passende initiatieven die garanderen dat de eiser een behandeling krijgt die

aangepast is aan zijn toestand en van die aard is om hem te helpen zijn vrijheid terug te vinden (*De Schepper*, §48).

- 6) Deze zaak kan in verband worden gebracht met artikel 14 VN-Verdrag Handicap (Vrijheid en veiligheid van de persoon).

Dufoort v. België, 10 april 2013 (nr. 43653/09)¹⁴⁵

In feite

De eiser is geïnterneerd in de psychiatrische afdeling van de gevangenis van Merksplas. Hij heeft een lage intelligentie en is afhankelijk van alcohol, heroïne, cocaïne en amfetamines. Een test wees uit dat hij een psychopathische persoonlijkheid heeft en dat er een belangrijk risico op recidive is. Na zijn internering in een psychiatrische afdeling, werden een aantal gespecialiseerde instanties gecontacteerd. Deze weigerden de eiser toe te laten omwille van de test en zijn lage intellectuele capaciteiten. De eiser vroeg de nationale rechtbank om de staat te veroordelen, op straffe van een boete, tot het hem beschikking stellen van een team van gespecialiseerde zorgverleners, bestaande uit een psychiater, een psycholoog, een psychiatrisch verpleegkundige en een maatschappelijk werker. Hij vroeg ook om een onderzoek ter plaatse te organiseren. Deze eisen werden afgewezen.

Voor het Hof haalt de eiser aan dat zijn recht op vrijheid in de zin van artikel 5 §1 EVRM (“Een ieder heeft recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Niemand mag zijn vrijheid worden ontnomen, behalve in de navolgende gevallen en overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure: (e) in het geval van rechtmatige detentie van personen ter voorkoming van de verspreiding van besmettelijke ziekten, van geesteszieken, van verslaafden aan alcohol of verdovende middelen of van landlopers”) werd geschonden.

In rechte

145

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-115768#{'itemid':\["001-115768"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-115768#{'itemid':[).

- 1) Geen enkel argument van de overheid overtuigt het Hof van het feit dat de eiser zich in een verschillende situatie bevindt dan zoveel andere geïnterneerden die zich in een psychiatrische afdeling van de gevangenis bevinden in afwachting van een overplaatsing naar een instelling van sociale bescherming of een privé-instelling en die niet de therapeutische zorgen krijgen die zouden kunnen bijdragen aan hun succesvolle re-integratie in het sociale leven. Deze stand van zaken is vastgesteld door de minister van Justitie zelf. De centrale raad voor de penitentiaire veiligheid bevestigt dat er een schrijnend gebrek is in het aanbod van psychiatrische zorgen en dat de situatie verergert door de stijging van de overbevolking in de gevangenissen. Het CPT, de Commissaris voor de rechten van de mens van de Raad van Europa, het Comité tegen foltering en het Comité voor de rechten van de mens van de Verenigde Naties net als het internationaal observatorium voor de gevangenissen uitten op terugkerende wijze dezelfde bezorgdheden.
- 2) De hoge scores van de eiser voor de test voor psychopathie in 2001 hebben duidelijk zijn toelating in instellingen buiten de gevangenis bemoeilijkt. Toch werd een her-evaluatie slechts in 2007 in overweging werd genomen en er nadien nog vier jaren verstreken zijn vooraleer een nieuwe test in 2011 werd uitgevoerd. Gelet op het specifieke gewicht dat het Hof hecht aan het recht op vrijheid, meent het dat de inspanningen van de overheden niet op dezelfde hoogte staan als de belangen van de eiser.
- 3) Zelfs indien de persistente houding van de eiser het vinden van een aangepast detentieregime mee belemmert, ontslaat dit de overheden niet van het nemen van passende initiatieven die garanderen dat de eiser een behandeling krijgt die aangepast is aan zijn toestand en van die aard is om hem te helpen zijn vrijheid terug te vinden (*De Schepper*, §48). De omstandigheden van de zaak tonen aan dat de eiser zijn zaak met het oog op zijn reclassering serieus nam en regelmatig op een verantwoordelijke wijze in de bezoekruimte van de gevangenis werkte en hiervoor werd geapprecieerd.
- 4) De internering van de eiser gedurende dertien jaar in een instelling waarin hij niet genoot van een kader aangepast aan zijn pathologie ervoor zorgt dat de band tussen het

doel van de detentie en de omstandigheden waarin ze plaatsheeft verbroken is. Er is een schending van artikel 5 §1 EVRM.

Aandachtspunt(en)

- 1) Het feit dat een internering in overeenstemming is met het interne recht van de staat is op zich niet bepalend. Daarnaast dient de detentie in overeenstemming te zijn met het doel van artikel 5 §1, meer bepaald personen beschermen tegen elke arbitraire ontneming van hun vrijheid. De ontneming van de vrijheid is inderdaad een zulke ernstige maatregel dat ze enkel gerechtvaardigd is indien andere, minder strenge maatregelen zijn overwogen en als onvoldoende worden beschouwd om het belang van het individu of het publiek belang te vrijwaren die een detentie vereisen.
- 2) Met betrekking tot de ontneming van de vrijheid van personen met psychische stoornissen, dienen daarenboven drie voorwaarden vervuld te zijn: 1. de krankzinnigheid dient op een overtuigende wijze te worden vastgesteld, 2. de stoornis dient van een karakter of van een omvang te zijn om een verplichte opsluiting te rechtvaardigen, 3. de internering kan niet geldig worden verlengd zonder dat een dergelijke stoornis blijft voortbestaan.
- 3) Vervolgens dient er een verband te bestaan tussen het motief dat de ontneming van de vrijheid rechtvaardigt en de plaats en de omstandigheden van de detentie. De detentie van een persoon die lijdt aan een mentale stoornis kan in principe slechts als “rechtmatig” worden beschouwd in de zin van artikel 5 §1 e) als het zich voltrekt in een ziekenhuis, kliniek of in een andere geschikte instelling (*Aerts*, §46).
- 4) Het loutere feit dat de persoon niet in een geschikte instelling is opgenomen, heeft niet automatisch tot gevolg dat de detentie niet in overeenstemming is met artikel 5 §1 e). Er dient een redelijk evenwicht te worden gevonden tussen de betrokken belangen met dien verstande dat een bijzonder gewicht wordt toegekend aan het recht op vrijheid.
- 5) Zelfs indien de persistente houding van de eiser het vinden van een aangepast detentieregime mee belemmert, ontslaat dit de overheden niet van het nemen van

passende initiatieven die garanderen dat de eiser een behandeling krijgt die aangepast is aan zijn toestand en van die aard is om hem te helpen zijn vrijheid terug te vinden (*De Schepper*, §48).

- 6) Deze zaak kan in verband worden gebracht met artikel 14 VN-Verdrag Handicap (Vrijheid en veiligheid van de persoon).

Swennen v. België, 10 april 2013 (nr. 53448/10)¹⁴⁶

In feite

De eiser werd geïnterneerd in de psychiatrische afdeling van Merksplas. De gevangenis nam contact op met instellingen die echter alle weigerden de eiser toe te laten.

De eiser vroeg voor de nationale rechters om de staat te veroordelen, in afwachting van zijn overplaatsing, tot een geïndividualiseerde therapeutische behandeling in de gevangenis gedurende twee uren en dit twee keer per week. Hij specificeerde dat het doel van de behandeling was om een seksuoloog te consulteren.

De eiser argumenteert voor het EHRM dat zijn recht op vrijheid uit artikel 5 §1 EVRM (“Een ieder heeft recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Niemand mag zijn vrijheid worden ontnomen, behalve in de navolgende gevallen en overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure: (e) in het geval van rechtmatige detentie van personen ter voorkoming van de verspreiding van besmettelijke ziekten, van geesteszieken, van verslaafden aan alcohol of verdovende middelen of van landlopers”) werd geschonden.

In rechte

- 1) Deze zaak is vergelijkbaar met de zaak *De Schepper*. In beide gevallen worden de eisers strafrechtelijk verantwoordelijk beschouwd voor hun daden en veroordeeld. Het zijn beide zedendelinquenten die een gevaar vormen voor de samenleving. In de zaak *De Schepper* kwam de periode van de vrijheidsbeneming in kwestie echter overeen met een

---

¹⁴⁶

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-115859#{"itemid":\["001-115859"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-115859#{).

bijkomende straf bij de gevangenisstraf waartoe de eiser veroordeeld was en de vraag ressorteerde onder artikel 5 §1 a) EVRM (“1. Een ieder heeft recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Niemand mag zijn vrijheid worden ontnomen, behalve in de navolgende gevallen en overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure: (a) indien hij op rechtmatige wijze is gedetineerd na veroordeling door een daartoe bevoegde rechter”). In deze zaak is de situatie anders: het valt onder artikel 5 §1 e) en de vraag of de eiser al dan niet geïnterneerd is in een geschikte instelling staat centraal.

- 2) Het Hof meent dat twaalf consultaties over een periode van zeven jaar een bijzonder laag aantal is en vindt dat er nergens sprake is van therapeutische zorg, noch van een geïndividualiseerde medische opvolging binnen de gevangenis die zou toelaten de bijzondere situatie van de eiser te laten evolueren.
- 3) Indien de persistente houding van de eiser bijdraagt aan de belemmering van het vinden van een aangepast detentieregime, ontslaat dit de overheden nog niet van het nemen van passende initiatieven die garanderen dat de eiser een behandeling krijgt die aangepast is aan zijn toestand en van die aard is om hem te helpen zijn vrijheid terug te vinden (*De Schepper*, §48). In deze zaak blijkt de eiser zijn wensen duidelijk te hebben geformuleerd met het oog op het doen evolueren van zijn situatie. Deze verzoeken zijn niet kennelijk onredelijk en stemmen op het eerste gezicht overeen met een “passende zorg” voor een persoon die lijdt aan persoonlijkheidsstoornissen en aan pedofilie en een heel laag bewustzijn heeft over zijn problemen.
- 4) Deze zaak is geen geïsoleerd geval. In België zijn er veel geïnterneerden aan het wachten op een overplaatsing naar een instelling van sociale bescherming of een private instelling en bevinden zich in een gelijkaardige situatie als de eiser: geen therapeutische zorgen die kunnen bijdragen tot hun re-integratie in het sociale leven. Dat werd bevestigd door de minister van Justitie zelf. De centrale raad voor de penitentiaire veiligheid bevestigt dat er een schrijnend gebrek is in het aanbod van psychiatrische zorgen en dat de situatie verergert door de stijging van de overbevolking in de gevangenissen. Het CPT, de Commissaris voor de rechten van de mens van de Raad van Europa, het Comité tegen

foltering en het Comité voor de rechten van de mens van de Verenigde Naties net als het internationaal observatorium voor de gevangenen uitten op terugkerende wijze dezelfde bezorgdheden.

- 5) Het Hof besluit dat het vasthouden van de eiser gedurende dertien jaar in een penitentiaire instelling waar hij niet geniet van een gepaste omkadering van zijn pathologie, ervoor zorgt dat de band tussen het doel van de detentie en de omstandigheden waaronder ze plaatshebben verbroken is. Er is een schending van artikel 5 §1 EVRM.

Aandachtspunt(en)

- 1) Het feit dat een internering in overeenstemming is met het interne recht van de staat is op zich niet bepalend. Daarnaast dient de detentie in overeenstemming te zijn met het doel van artikel 5 §1, meer bepaald personen beschermen tegen elke arbitraire ontneming van hun vrijheid. De ontneming van de vrijheid is inderdaad een zulke ernstige maatregel dat ze enkel gerechtvaardigd is indien andere, minder strenge maatregelen zijn overwogen en als onvoldoende worden beschouwd om het belang van het individu of het publiek belang te vrijwaren die een detentie vereisen.
- 2) Met betrekking tot de ontneming van de vrijheid van personen met psychische stoornissen, dienen daarenboven drie voorwaarden vervuld te zijn: 1. de krankzinnigheid dient op een overtuigende wijze te worden vastgesteld, 2. de stoornis dient van een karakter of van een omvang te zijn om een verplichte opsluiting te rechtvaardigen, 3. de internering kan niet geldig worden verlengd zonder dat een dergelijke stoornis blijft voortbestaan.
- 3) Vervolgens dient er een verband te bestaan tussen het motief dat de ontneming van de vrijheid rechtvaardigt en de plaats en de omstandigheden van de detentie. De detentie van een persoon die lijdt aan een mentale stoornis kan in principe slechts als “rechtmatig” worden beschouwd in de zin van artikel 5 §1 e) als het zich voltrekt in een ziekenhuis, kliniek of in een andere geschikte instelling.

- 4) Zelfs indien de persistente houding van de eiser het vinden van een aangepast detentieregime mee belemmert, ontslaat dit de overheden niet van het nemen van passende initiatieven die garanderen dat de eiser een behandeling krijgt die aangepast is aan zijn toestand en van die aard is om hem te helpen zijn vrijheid terug te vinden (*De Schepper*, §48).
- 5) Deze zaak kan in verband worden gebracht met artikel 14 VN-Verdrag Handicap (Vrijheid en veiligheid van de persoon).

Caryn v. België, 9 april 2014 (nr. 43687/09)¹⁴⁷

In feite

De eiser is geïnterneerd in de psychiatrische afdeling van de gevangenis van Gent. Hij lijdt aan complexe ziektebeelden, persoonlijkheidsstoornissen en seksuele afwijkingen.

De eiser haalt aan dat de zorgen die hem worden verleend niet aangepast zijn aan zijn toestand. Hij vraagt de nationale rechters om de staat te veroordelen, onder verbeurte van een dwangsom, tot het aanduiden van een psychiater en een psychiatrische verzorger en hem een geïndividualiseerde en aangepaste medische behandeling te garanderen in de gevangenis gedurende twee uren en dit twee keer per week. Verder vraagt hij dat er een onderzoek ter plaatse georganiseerd wordt. Deze eisen worden door de nationale rechters verworpen.

De eiser vordert voor het EHRM dat zijn recht op vrijheid uit artikel 5 §1 EVRM (“Een ieder heeft recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Niemand mag zijn vrijheid worden ontnomen, behalve in de navolgende gevallen en overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure: (e) in het geval van rechtmatige detentie van personen ter voorkoming van de verspreiding van besmettelijke ziekten, van geesteszieken, van verslaafden aan alcohol of verdovende middelen of van landlopers”) werd geschonden.

147

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-139912#{\"itemid\":\[\"001-139912\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-139912#{\).

In rechte

- 1) De wet sociale bescherming schrijft duidelijk voor dat de internering niet mag plaatsvinden in gewone gevangenissen, maar enkel in een gespecialiseerde instelling of, uitzonderlijk en als een voorlopige maatregel, in een psychiatrische afdeling van een gevangenis.
- 2) De informatie uit het dossier is ontoereikend om te beoordelen in welke mate er therapeutische zorgen werden verstrekt aan de eiser.
- 3) De overheid schrijft het gebrek aan verbetering van de situatie van de eiser toe aan diens toestand en de ernst van de ziekte, het gebrek aan middelen om hem te behandelen en het blijvend gevaar dat hij vormt voor de samenleving.

Het Hof herhaalt dat zelfs indien de persistente houding van de eiser het vinden van een aangepast detentieregime mee belemmert, ontslaat dit de overheden niet van het nemen van passende initiatieven die garanderen dat de eiser een behandeling krijgt die aangepast is aan zijn toestand en van die aard is om hem te helpen zijn vrijheid terug te vinden (*De Schepper*, §48).

In deze zaak is het Hof niet overtuigd dat de houding van de eiser de evolutie van zijn situatie heeft belemmerd, integendeel heeft de eiser duidelijke eisen geformuleerd om zijn toestand te doen evolueren. Deze verzoeken zijn volgens het Hof niet kennelijk onredelijk en stemmen op het eerste gezicht overeen met de “passende zorg” voor een persoon die lijdt aan dergelijk belangrijke pathologieën en die een heel laag bewustzijn heeft over zijn stoornissen. Een dergelijke zorgverlening is niet beschikbaar in de gevangenis van Merksplas.

- 4) Deze zaak is geen geïsoleerd geval. Er is een structureel probleem in België om delinquente personen die lijden aan mentale aandoeningen de nodige zorgen te verstrekken. Een groot aantal van hen worden vastgehouden in psychiatrische afdelingen van gewone gevangenissen in afwachting van het vinden van aangepaste plaats die hen therapeutische zorgen kan verstrekken die kunnen bijdragen aan hun gezondheidstoestand en aan een succesvolle re-integratie in het sociale leven. Dit probleem wordt erkend door de Belgische overheden en meerdere internationale

instanties hebben op terugkerende wijze hun bezorgdheid hierover geuit (*L.B. §95, Claes §116, Dufourt §81 en Swennen §80*).

- 5) De verlengde internering van de eiser in een plaats die onaangepast is aan zijn gezondheidstoestand heeft het verband vereist door artikel 5 §1 e) tussen het doel van de detentie en de omstandigheden waaronder ze plaatsheeft, verbroken.

Aandachtpunt(en)

- 1) Indien de persistente houding van de eiser bijdraagt aan de belemmering van het vinden van een aangepast detentieregime, ontslaat dit de overheden nog niet van het nemen van passende initiatieven die garanderen dat de eiser een behandeling krijgt die aangepast is aan zijn toestand en van die aard is om hem te helpen zijn vrijheid terug te vinden (*De Schepper, § 48*).
- 2) Deze zaak kan in verband worden gebracht met artikel 14 VN-Verdrag Handicap (Vrijheid en veiligheid van de persoon).

W.D. v. België, 6 september 2016 (nr. 73548/13)¹⁴⁸

In feite

De eiser is een seksuele delinquent die te kampen heeft met mentale stoornissen. Hij zat voor onbepaalde tijd vast in de psychiatrische vleugel van een gevangenis. In juli 2007 werd hij geïnterneerd in een afdeling sociaal verweer van de gevangenis in Merksplas, waar hij sindsdien verblijft. Verschillende psychiatrische rapporten melden dat hij voorbestemd was tot perversie en pedofilie, dat hij een hoog recidivegevaar vertoonde, dat hij leed aan “autismespectrum” stoornissen et dat hij opgenomen moest worden in een vestiging van het Vlaams Agentschap voor gehandicapte personen (VAHP).

Gedurende zijn hele detentie, besliste de commissie tot bescherming van de maatschappij in Antwerpen om W.D. in Merksplas te laten zitten. Op 6 december 2012, weigert de hogere commissie tot bescherming van de maatschappij het beroep ingesteld door W.D. tegen de

---

¹⁴⁸ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-166489%22%5D%7D>.

beslissing tot verlenging van het CSV aangezien de gezondheidstoestand van de betrokkene zijn detentie rechtvaardigde. Zijn voorziening in cassatie wordt eveneens verworpen door het Hof van Cassatie op 30 april 2013. In de tussentijd leverden de stappen ondernomen door de autoriteiten of door W.D. zelf, in het kader van een plaatsing in één van de “externe opvangcentra” erkend door VAHP, geen resultaat op, bij gebrek aan beschikbare plaatsen of wegens het psychiatrische profiel van de betrokkene.

Steunend op artikel 3 (verbod van onmenselijke en vernederende behandelingen) van het Verdrag beklagt W.D. zich over zijn gevangensteroestand sinds 9 jaar, zonder aangepaste zorgen aan de mentale gezondheidstoestand en zonder realistisch perspectief op rehabilitatie. Tevens roept hij een schending in van artikel 5, §1 (het recht op veiligheid), hij beklagt zich met name over de rechtmatigheid van zijn vrijheidsberoving en de verlenging van zijn detentie.

In rechte

1) Het Hof is van mening dat de nationale autoriteiten geen adequate inachtneming van de gezondheidstoestand van de eiser hebben verzekerd, die hem zou kunnen verhinderen zich in een situatie te bevinden die strijdig is met artikel 3 van het Verdrag. Het aanhouden van zijn verblijf in de psychiatrische vleugel zonder realistische hoop op verandering, zonder gepaste medische omkadering en dit tijdens een significante periode, vormt een bijzonder moeilijke beproeving die hem onderwierp aan een ontredde met een intensiteit die het onvermijdelijke niveau van lijden inherent aan de detentie overschrijdt.

Het hof besluit dat er sprake is van vernederende behandeling wegens de verlenging van de eiser zijn detentie sinds meer dan 9 jaar in een gevangenisomgeving zonder aangepaste therapie aan zijn mentale gezondheidstoestand en zonder perspectief op rehabilitatie. Bijgevolg is er een schending van artikel 3 van het Verdrag.

2) Het Hof herinnert aan de vier principiële arresten, L.B. v. België, Claes, Dufoort, en Swennen, waarin het tot een schending van artikel 5, §1 van het Verdrag besloot met als

overweging dat de detentie van de eisers, strafrechtelijk onverantwoordelijk verklaard voor hun daden, gedurende een significante periode, in een psychiatrische vleugel van een gevangenis erkend als zijnde onaangepast aan hun noden, als gevolg had dat de link tussen het doel van de detentie en de omstandigheden waarin ze plaatsgevonden had, verbroken werd. Geen enkel element van het dossier van eiser, noch de argumentatie van de Regering, laat het Hof toe tot een andersluidende conclusie te komen in deze zaak.

Het Hof besluit dat de internering van de eiser in een plaats die niet aangepast was aan zijn gezondheidstoestand sinds 2006, de band verbroken heeft die artikel 5, §1, e) van het Verdrag vereist tussen het doel van de detentie en de omstandigheden waarin ze plaatsvindt. Bijgevolg werd artikel 5, §1 van het Verdrag geschonden.

Aandachtspunt(en)

1. Welke inbreuken de Regering ook aanvoert die de eiser zelf zou hebben kunnen uitlokken door zijn gedrag, deze ontslaan de Staat niet van haar verplichtingen t.o.v. de eiser, aldus het Hof. Het herinnert eraan dat een toestand van inferioriteit en onmacht die geïnterneerde patiënten in psychiatrische ziekenhuizen kenmerkt, een verhoogde waakzaamheid vereist wat betreft een controle van de naleving van het Verdrag. Dit geldt des te meer wanneer het gaat over personen die lijden aan persoonlijkheidsstoornissen en zich in een gevangensmilieu bevinden.
2. Deze zaak houdt verband met artikel 14 van het VN-Verdrag Handicap (Vrijheid en veiligheid van de persoon).

P.W. v. Oostenrijk, 21 juni 2022 (nr. 10425/19)¹⁴⁹

In feite

3. In August 2017 the Linz Regional Court ordered the confinement of the applicant, who suffers from a schizophrenic disorder, in an institution for mentally ill offenders as a preventive measure following criminal proceedings relating to charges of having attempted to resist arrest by the police in May 2016. The applicant had also been the subject of two earlier civil placement proceedings held in 2016-2017. Both her nullity plea and her challenge against the constitutionality of the relevant domestic law were unsuccessful. Her case was referred for a decision on appeal and in August 2018 the Court of Appeal confirmed her continued confinement. In October 2020 the Linz Regional Court ordered her conditional release.

In rechte

Article 5 § 1 (e): The applicant had mainly contended that her confinement had been disproportionate to the underlying minor offence, and that there had been differing conclusions by the experts and therefore another, decisive, expert opinion had been called for. Three psychiatric experts, who were all medical specialists in psychiatry and neurology, had given their opinion concerning the applicant: two during the criminal proceedings and one in both the civil placement proceedings. Their opinions had thus been sufficiently recent in the circumstances of this case. The applicant had been diagnosed by all three experts, two of whom had been able to conduct face-to-face examinations of her, with a type of schizophrenic disorder. This was undoubtedly serious enough to be considered as a “true” mental disorder which might render treatment in an institution necessary. She had thus been reliably shown to be of unsound mind. Further, the applicant’s mental disorder had been established before a competent authority on the basis of objective medical expertise

---

149

[https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22display%22:\[2\],%22languageisocode%22:\[%22ENG%22\],%22docname%22:\[%22P.W.%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-218020%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22display%22:[2],%22languageisocode%22:[%22ENG%22],%22docname%22:[%22P.W.%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-218020%22]})

and had been of a kind or degree warranting compulsory confinement. The applicant's deprivation of liberty had therefore been shown to have been necessary in the circumstances of her case. In this connection, the Court highlighted the Regional Court's reliance above all on the detailed and lengthy opinion of one of the experts, who had conducted a face-to-face examination of the applicant, and his assessment of the danger she represented to others. During the trial that expert had discussed the other expert opinions and had explained the differences between them. Moreover, when deciding on the applicant's confinement as opposed to outpatient treatment, the domestic courts had taken into account that the applicant had been described as lacking awareness of the fact that she suffered from a disorder, as displaying a negative attitude towards treatment, and as sometimes having refused to take medication in the past.

Furthermore, the Court of Appeal before confirming her continued confinement one year later, had reliably verified the persistence of her mental disorder on the basis of objective medical evidence. In particular, because of the lapse of time, it had sought a supplementary opinion from the expert whose report the Regional Court had relied on and who then held another face-to-face examination of the applicant. About two years later, the same regional court had ordered her conditional release from confinement.

While the Court was mindful of the fact that the applicant had been accused of attempted resistance to State authority, which the applicant considered an offence of a minor character and therefore not proportionate to the sanction of confinement as preventive measure imposed on her, it had already held that whether or not an offence was minor was not decisive when examining the compliance of a person's deprivation of liberty with Article 5 § 1 (e). Indeed, the authorities were not required to take into account the nature of the acts committed by the individual concerned which gave rise to his or her compulsory confinement. Nonetheless, the Court took note of the currently ongoing discussion on a comprehensive reform of the system of preventive measures in Austria, in particular its aim to achieve compliance with the Court's case-law, to strengthen the principle of proportionality in the system of preventive detention and to improve considerably the

quality of the risk prognoses. This encompassed the aim of improving the quality of expert opinions produced in this context by, for example, establishing (minimum) quality standards for such expert opinions.

Conclusion: no violation (unanimously).

Article 14: It was evident from the definition in the Criminal Code of the offence of resistance to State authority that, while the use of “force” was a necessary requirement to establish that offence, its purpose was not to punish the fact that the applicant had hit a police officer but rather to punish (in this case) the attempt to prevent the police officer from performing an official act when the latter had been arresting her, contrary to the special protection the Austrian legislator had intended to confer on the enforcement and the exercise of State authority. The same provision could not come into play when the same action was done vis-à-vis a private citizen, so far as the latter were not entitled to perform an official act in the exercise of State authority. The applicant was therefore not in a relevantly similar situation with someone who had hit a private person.

Conclusion: manifestly ill-founded.

Miranda Magro v. Portugal, 9 januari 2024 (nr. 30138/21)¹⁵⁰

In feite

The applicant, Rui Miguel Miranda Magro, is a Portuguese national who was born in 1975 and lives in Évora (Portugal). Mr Miranda Magro was diagnosed with paranoid schizophrenia in 2002. In September 2019 he was found guilty of, but not criminally responsible for, criminal damage, making threats and sexual harassment. The Évora Criminal Court ordered

---

150

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%22\%2230138/21\%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-229894%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%22\%2230138/21\%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-229894%22]})

his preventative detention for a maximum of three years in a psychiatric facility. However it suspended that order on the condition that he undergo the necessary psychiatric treatment at the Espírito Santo Hospital in Évora. As Mr Miranda Magro had missed some appointments or had not seen a specialist when at the appointments, and further serious criminal allegations had been made against him, the authorities concluded that he was in a vulnerable situation. As a result, in February 2021 the Criminal Court concluded that he had broken the terms of the suspension of his preventative detention, and ordered his confinement. In April of that year owing to a shortage of space at the Júlio de Matos Hospital in Lisbon, he was placed in the psychiatric unit of the Caxias Prison Hospital to await admission outside the prison system.

On an unspecified date Mr Miranda Magro's brother lodged a habeas corpus application with the Supreme Court of Justice, claiming that his brother was being unlawfully detained at the Caxias Prison Hospital. That was dismissed, but the Supreme Court did note the temporary nature of his detention in the Caxias Prison Hospital and that he should be urgently transferred to a healthcare facility outside of the prison system. As regards conditions and care in the Caxias Prison Hospital, the applicant submitted that he had not received the medical treatment required by his mental health condition but had instead been treated with excessive medication which had long-lasting effects. He asserted that the prison hospital was not a mental-health institution and had not been an appropriate facility in which to hold him, and had led to a deterioration in his condition. The Government stated, however, that Mr Miranda Magro had received appropriate care. There had been an agreed treatment plan carried out by a multidisciplinary team. He had received the correct medication and had been able to take part in activities while in detention, and to maintain contact with his brother. Furthermore, the conditions of his detention had been adequate, and he had not been subjected to inhuman and degrading treatment. On 18 October 2021 Mr Miranda Magro was transferred to the Sobral Cid Psychiatric Clinic, a mental-health facility in Coimbra.

In rechte

Violation of Article 3 (prohibition of inhuman and degrading treatment)

The Government had failed to provide any evidence of an individual treatment plan for Mr Miranda Magro and failed to refute his consistent allegations as regards the level of care received. The nature of his condition had rendered him more vulnerable than the average detainee and his detention may have exacerbated to a certain extent his feelings of distress, anguish and fear. The failure of the authorities to provide him with appropriate assistance and care had unnecessarily exposed him to a risk to his health and had to have resulted in stress and anxiety. Overall, the Court therefore concluded that there had been a violation of Article 3.

Violation of Article 5 § 1 (right to liberty and security)

Again, the Court noted that the Caxias Prison Hospital, where Mr Miranda Magro had been held for about six months, was not part of the healthcare system. It reiterated that keeping detainees with mental illnesses in the psychiatric ward of ordinary prisons pending their placement in a proper mental-health establishment without the provision of sufficient and appropriate care was not compatible with the protection guaranteed by the Convention for such individuals. The care, beyond basic care, and the environment had not been appropriate for Mr Miranda Magro's situation. His detention in a prison facility environment must have aggravated his state of confusion and fear. There had therefore been a violation of Article 5 § 1 of the Convention.

Nationale rechtspraak

Grondwettelijk Hof, 20 mei 2021¹⁵¹

Door artikel 46 van de wet van 20 december 2020 "houdende diverse tijdelijke en structurele bepalingen inzake justitie in het kader van de strijd tegen de verspreiding van het coronavirus COVID-19 kan enkel de advocaat van de geïnterneerden gehoord worden maar verschijnen zij niet meer persoonlijk. Het Hof vernietigt de bepaling aangezien het doel wel legitiem is, namelijk de bestrijding van de pandemie, maar de aangewende middelen zijn strijdig met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet.

Rechtbank van eerste aanleg Namen, afdeling Namen, 19 oktober 2022¹⁵²

In feite

Een gedetineerde wordt eind 2019 overgebracht naar de gevangenis van Andenne. De man is doof sinds zijn geboorte. Tijdens het onthaalgesprek en tijdens zes gesprekken in het kader van het opstellen van een individueel detentieplan was er geen tolk Gebarentaal aanwezig. Er was ook geen tolk Gebarentaal aanwezig tijdens een gesprek met de directie in het kader van een disciplinaire procedure.

In rechte

De rechtbank van eerste aanleg oordeelde dat de Belgische Staat had nagelaten om redelijke aanpassingen te treffen voor een persoon met een handicap en dus de betrokkene had gediscrimineerd.

Het niet voorzien in redelijke aanpassingen had verstrekking gevolgen voor de gedetineerde: "De betrokkene wordt dagelijks geconfronteerd met communicatiebarrières met horende mensen. Ongewild kan hij zijn gesprekspartners niet horen en zijn gebaren worden door de meesten van hen niet begrepen. Volgens de Antidiscriminatiewet moeten

---

¹⁵¹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/grondwettelijk-hof-20-mei-2021>.

¹⁵² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-namen-afdeling-namen-19-oktober-2022>.

doven kunnen beschikken over redelijke communicatiemiddelen en de maatschappij moet haar structuren en handelingen aanpassen om het gedwongen isolement en het gebrek aan participatie van mensen met een handicap te vermijden.”

De rechtbank van eerste aanleg stelt vast dat tijdens acht cruciale – “formele” – gesprekken er geen tolk Gebarentaal aanwezig was. De gesprekken waren belangrijk voor de toekomst en de rechten van de gedetineerde. De Belgische Staat kon niet aantonen dat het onredelijk was om tijdens die gesprekken te voorzien in een tolk Gebarentaal en had de bepalingen over redelijke aanpassingen uit de Antidiscriminatiewet geschonden.

De rechtbank van eerste aanleg voegde daar aan toe dat niet verwacht kan worden dat bij elk informeel contact een tolk Gebarentaal aanwezig zou zijn. Dat zou logistiek en financieel onhaalbaar zijn en was, nog steeds volgens de rechtbank van eerste aanleg, vergelijkbaar met de situatie buiten de gevangenis waar er ook geen bijstand was van een tolk Gebarentaal voor elke informeel contact.

De rechtbank van eerste aanleg oordeelde ook dat het verzuim van de Belgische Staat geen onmenselijke en vernederende behandeling vormde in de zin van artikel 3 EVRM omdat de voor deze bepaling vereiste graad van ernst ontbrak.

De gedetineerde kreeg een schadevergoeding van 2.600 euro, namelijk 650 euro voor het onthaalgesprek, 650 euro voor het gesprek met de directie in het kader van een disciplinaire procedure en 1.300 voor de zes gesprekken in het kader van het opstellen van een individueel detentieplan (die als één geheel werden aanzien).

Artikel 15 – Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing

“1. Niemand zal worden onderworpen aan foltering en aan wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen. In het bijzonder zal niemand zonder zijn of haar vrij gegeven toestemming worden onderworpen aan medische of wetenschappelijke experimenten.

2. De Staten die Partij zijn nemen alle doeltreffende wetgevende, administratieve, juridische of andere maatregelen om, op gelijke wijze als voor anderen, te voorkomen dat personen met een handicap worden onderworpen aan foltering en aan wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen.”

VN-Comité voor de rechten van personen met een handicap

X v. Republiek Tanzania, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/22/2014)¹⁵³

Zie samenvatting onder artikel 1.

Munir Al Adam v. Saoedi Arabië, 20 september 2018 (CRPD/C/20/D/38/2016)¹⁵⁴

Zie samenvatting onder artikel 13.

V.L. c. France, 23 mars 2023 (CRPD/C/28/D/59/2019)¹⁵⁵

In feite

The communication was submitted by the parents and siblings of V.L., who was hospitalized and fed and hydrated through a gastrostomy tube since 2008, when an accident rendered

¹⁵³ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2390>.

¹⁵⁴ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2513>.

¹⁵⁵

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsuDB7cZN2XG1%2BfNkCvWHt2pRnButOK92Eubjz4qyqLYiBJ5iZ%2BSTWLzHk842LiVEhvBlej0vO8wYtiQe3VadLilzmUOdWZqlcHWQFDS3%2BWFh70NV6NM4puDPTIXdS8cw%2BQ%3D%3D

him tetraplegic and caused him to be in a minimally conscious or vegetative state. The authors claimed that the decision to cease the life support and the conditions of his hospitalization amounted to breaches of his rights under the Convention.

In rechte

11.5 The Committee notes that the authors dispute the consistency of R.L.'s statements, refer to the absence of a written statement and argue that the doctor should have identified V.L.'s wishes after the accident, which was impossible. However, the Committee considers that the above-mentioned analyses of V.L.'s wishes made by the Conseil d'État were detailed and extensive. The authors have not effectively challenged the finding that V.L.'s wishes were determined to the extent possible, in line with the legal provisions on the collective procedure. They have also failed to identify any factual evidence which could have been taken into account but was ignored. The conclusion of these analyses was that V.L. would not have wished to be in the condition in which he was being sustained by tube feeding and hydration. In the light of the foregoing and the materials in the case file, the Committee is not convinced that the communication submitted represents the assumed wishes of V.L. Accordingly, the Committee considers that the authors lack standing to act on behalf of V.L. under article 1 of the Optional Protocol.

Mangisto en al-Sayed v. Palestina, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/67-68/2019)¹⁵⁶

Zie samenvatting onder artikel 10.

---

¹⁵⁶

https://internet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2F28%2FD%2F67-68%2F2019&Lang=en.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Đorđević v. Kroatië, 24 juli 2012 (nr. 21526/10)¹⁵⁷

Zie samenvatting onder artikel 13.

Claes v. België, 10 april 2023 (nr. 43418/09)¹⁵⁸

In feite

De eiser, een persoon met een ernstige mentale handicap, is sinds 1994 geïnterneerd in psychiatrische afdelingen van gevangenissen, met een onderbreking van september 2009 tot juni 2011. Van 1994 tot 2009 bevond hij zich in de gevangenis van Merksplas, sinds 2011 bevindt hij zich in de psychiatrische afdeling van de gevangenis van Leuven.

De eiser argumenteert dat er een schending is geweest van artikel 5 §1 e) (“Een ieder heeft recht op vrijheid en veiligheid van zijn persoon. Niemand mag zijn vrijheid worden ontnomen, behalve in de navolgende gevallen en overeenkomstig een wettelijk voorgeschreven procedure: (e) in het geval van rechtmatige detentie van personen ter voorkoming van de verspreiding van besmettelijke ziekten, van geesteszieken, van verslaafden aan alcohol of verdovende middelen of van landlopers”) en artikel 3 EVRM (“Verbod van foltering. Niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen”) omwille van de duur van zijn wachttijd voor een beschikbare plaats in een instelling in het Vlaamse systeem voor sociale re-integratie voor personen met een handicap, en de jaren dat hij in de psychiatrische afdeling in Merksplas als een gevolg hiervan heeft doorgebracht. Deze zaak is nog steeds aanhangig.

De eiser haalt voor het EHRM aan dat zijn detentie van meer dan 15 jaar in een psychiatrische afdeling van een gevangenis waar hij niet de zorgen en de steun kreeg die zijn

---

¹⁵⁷ [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-112322#{\"languageisocode\":\"FRA\",\"appno\":\"41526/10\",\"documentcollectionid2\":\"CHAMBER\",\"itemid\":\"001-112454\"}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-112322#{\).

¹⁵⁸ [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\"appno\":\"43418/09\",\"itemid\":\"001-115981\"}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\).

toestand vereiste en waar hij geen realistisch perspectief had op revalidatie neerkomt op een onmenselijke en degraderende behandeling strijdig met artikel 3 EVRM.

In rechte

- 1) De overheid haalt aan dat de eiser er niet in slaagt voldoende bewijs voor te leggen om zijn beschuldigingen te onderbouwen. Deze formalistische aanpak wordt verworpen. Bij het beoordelen van de overeenstemming van een behandeling of een straf met de standaarden van artikel 3 dient, in het geval van personen met een mentale handicap, steeds rekening te worden gehouden met hun kwetsbaarheid en hun onvermogen, in sommige gevallen, om te klagen over hoe een bepaalde behandeling hen treft of om dit op een coherente wijze te doen.
- 2) De overheid toont niet aan dat de eiser een behandeling heeft gekregen die passend is voor zijn toestand. Er is enkel concreet bewijs van het aantal en de frequentie van zijn consultaties met psychiaters en psychologen. Het louter onderzoek en de diagnose van een gedetineerde is echter onvoldoende. Daarnaast is het immers essentieel dat er in een passende behandeling van het gediagnosticeerde probleem en in een geschikt medisch toezicht wordt voorzien.
- 3) De blijvende internering in een psychiatrische afdeling, onveranderlijk sinds 1994, heeft een negatieve impact op de geestelijke gezondheid van de eiser.
- 4) Hoewel er inspanningen zijn gebeurd in de gevangenis van Merksplas om het toezicht op de gedetineerden in de psychiatrische afdeling te verbeteren, is het duidelijk dat de beweringen van de eiser stroken met de unanieme visie op nationaal en internationaal niveau dat de psychiatrische afdelingen geen geschikte plaatsen zijn voor de detentie van personen die lijden aan een mentale aandoening. De redenen hiervoor zijn het algemeen gebrek aan personeel, de slechte kwaliteit en het gebrek aan continuïteit in de verschaftte behandeling, de leeftijd van de gebouwen, de overbevolking en het structureel gebrek aan capaciteit in psychiatrische instellingen buiten de gevangissen. De situatie van de eiser is het gevolg van een structureel probleem. De zorg die ter beschikking wordt gesteld aan personen geplaatst in de psychiatrische afdelingen van een gevangenis is onvoldoende en de plaatsing buiten het gevangeniswezen is vaak

onmogelijk, ofwel wegens het gebrek aan plaatsen, ofwel omdat de wetgeving de relevante mentale gezondheidsinstanties niet toelaat om de plaatsing buiten gevangenisfaciliteiten te bevelen.

- 5) Het Hof meent dat de nationale overheden onvoldoende zorg hebben besteed aan de gezondheid van de eiser om te waarborgen dat hij niet onderworpen werd aan een situatie die in overeenstemming is met artikel 3 EVRM. Het feit dat de eiser zo lang in een psychiatrische afdeling van een gevangenis werd gehouden, zonder werkelijke hoop op enige verandering en zonder geschikte medische zorgen, zorgt ervoor dat hij onderworpen is geweest aan een acute ontbering. Dat zorgde op zijn beurt voor leed waarvan de intensiteit het onvermijdelijke niveau van lijden inherent aan een detentie te boven ging.
- 6) Door de detentie gedurende een significante periode in omstandigheden als hierboven omschreven, is de eiser onderworpen geweest aan een vernederende behandeling en heeft België heeft artikel 3 EVRM geschonden.

Aandachtspunt(en)

- 1) Bij het beoordelen van de overeenstemming van een behandeling of een straf met de standaarden van artikel 3 dient, in het geval van personen met een mentale handicap, steeds rekening te worden gehouden met hun kwetsbaarheid en hun onvermogen om te klagen over hoe een bepaalde behandeling hen treft of om dit op een coherente wijze te doen.
- 2) Wat ook de belemmeringen zijn die de eiser via zijn gedrag heeft doen ontstaan, dit alles zorgt er niet voor dat de staat ontslagen is van zijn verplichtingen naar hem toe. De positie van ondergeschiktheid en machteloosheid die typisch is voor patiënten in psychiatrische ziekenhuizen zorgt ervoor dat het Hof een verhoogde waakzaamheid aanneemt bij het beoordelen van een eventuele schending van het EVRM. Dit is zelfs nog meer het geval indien personen die lijden aan persoonlijkheidsstoornissen worden vastgehouden in een gevangenisomgeving.

- 3) Dit arrest kan in verband worden gebracht met artikel 15 VN-Verdrag Handicap (Vrijwaring van foltering en andere wrede, onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing).

Savran v. Denemarken, 1 oktober 2019 (nr. 57467/15)¹⁵⁹

In feite

This case concerned a Turkish national's complaint that owing to his mental health his rights would be violated if he were to be returned to Turkey.

In rechte

The Court held that that removing the applicant to Turkey without the Danish authorities receiving sufficient and individual assurances on his care in Turkey would violate Article 3 (prohibition of inhuman or degrading treatment) of the Convention. It found in particular that psychiatrists had recommended that the applicant receive close monitoring and follow-up in order to make his treatment effective and allow for his reintegration into society after committing a serious offence. The Court also had doubts about the applicant receiving such care in Turkey, where moreover he had no family network and would need a regular and personal contact person to help him.

Miranda Magro v. Portugal, 9 januari 2024 (nr. 30138/21)¹⁶⁰

Zie samenvatting onder artikel 14.

---

¹⁵⁹ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-214330%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-214330%22]}).

¹⁶⁰

[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:\[%22\%2230138/21\%22%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-229894%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22appno%22:[%22\%2230138/21\%22%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-229894%22]})

Europees Comité voor Sociale Rechten

Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Centre v. Tsjechië, 14 februari 2024 (nr. 188/2019)¹⁶¹

In feite

The complaint lodged by Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Centre (“Validity”) was registered on 5 December 2019.

Validity alleges that in the Czech Republic persons with psychosocial disabilities and older persons suffer abuse in psychiatric hospitals and psychiatric wards as a result of being placed in cage-beds or netted cage-beds. It argues that the use of such restraints interferes both with the right to protection of health and the right of older persons to social protection in breach of Article 11§1 of the 1961 European Social Charter (“the 1961 Charter”) and Article 4 of the 1988 Additional Protocol to the 1961 European Social Charter (“the 1988 Additional Protocol”).

In rechte

98. In view of the above, the Committee considers that the use of netted cage-beds is not consistent with the State’s obligations to ensure the enjoyment of the basic rights of older persons under Article 4§3 of the 1988 Additional Protocol, such as the right to autonomy, the right to privacy, the right to personal dignity, the right to be protected against abuse and neglect. While the Government cites the principle of ‘progressive realisation’ in its argumentation, the Committee notes that the use of cage-beds is not a situation that gives rise to concerns about the achievement of a Charter right that is exceptionally complex and particularly expensive to resolve (International Association Autism-Europe v. France, Complaint No. 13/2002, decision on the merits of 4 November 2003, §53). Rather, any such

---

¹⁶¹

[https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{sort:\[escpublicationdate%20descending\],escdctype:\[FOND,Conclusion,Ob\],escdcidentifier:\[cc-188-2019-dmerits-en\]}](https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{sort:[escpublicationdate%20descending],escdctype:[FOND,Conclusion,Ob],escdcidentifier:[cc-188-2019-dmerits-en]})

cage-beds (and resultant violation of Article 4§3 the 1988 Additional Protocol) must be addressed immediately.

99. However, the Committee recalls that it rules on the legal situation prevailing on the day of its decision on the merits (European Council of Police Trade Unions (CESP) v. France, Complaint No. 57/2009, decision on the merits of 1 December 2010, §52). It notes that, in the case at hand, Act No. 371/2021 has repealed the impugned measure. Considering that the contested measure was abolished, and the use of netted cage-beds is no longer permitted, the Committee considers that the situation in law in this respect is compatible with the 1961 Charter.

100. The Committee recalls that the aim and purpose of the Charter is to protect rights not merely theoretically, but also in fact. However, the Committee notes that there is nothing in the evidence at the Committee's disposal to suggest that the new legislation ruling out the use of netted cage-beds is not properly implemented in practice.

101. On the basis of the above, the Committee holds that there is no violation of Article 4§3 of the 1988 Additional Protocol.

Nationale rechtspraak

Arbeidsrechtbank Brussel, 26 februari 2020¹⁶²

De verzoekster heeft zowel een lichamelijke als een mentale handicap. Ze verplaatst zich moeilijk en heeft blaasproblemen. Na 22 jaar gewerkt te hebben in een werkplaats, wordt ze ontslagen omwille van haar gebrek aan productiviteit en te lange plaspauzes. Ze meent het slachtoffer geweest te zijn van pesten op het werk.

De rechtbank meent dat er ook in dergelijke situaties sprake is van de verdeling van bewijslast en dat verzoekster drie feiten aanvoert die wijzen op pesterij:

---

¹⁶² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-brussel-26-februari-2020>.

- Haar diensthoofd vergezelt haar naar het toilet en luistert aan de deur, wat een bijzondere stress veroorzaakt bij de verzoekster.
- De werkgever eist een medisch attest voor het toiletbezoek terwijl de situatie al lang gekend is.
- Binnen haar dienst wordt de vrouw 'piskous' genoemd.

Volgens de rechtbank zijn deze gedragingen te wijten aan het streven naar productiviteit binnen de werkplaats via een wijze van management die moeilijk te rijmen valt met werknemers met een beperking. Zo wordt de evaluatie van de werknemers bekend gemaakt via emoticons in de gang. Er is wel degelijk sprake van pesten op het werk en de werkgevers worden veroordeeld tot een schadevergoeding van zes maanden.

Artikel 16 – Vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik

“1. De Staten die Partij zijn nemen alle passende wetgevende, administratieve, sociale, educatieve en andere maatregelen om personen met een handicap, zowel binnen- als buitenshuis, te beschermen tegen alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik, met inbegrip van de op geslacht gebaseerde aspecten daarvan.

2. De Staten die Partij zijn nemen voorts alle passende maatregelen om alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik te voorkomen door voor personen met een handicap, hun gezinnen en verzorgers onder andere passende vormen van aan geslacht en leeftijd aangepaste hulp en ondersteuning te waarborgen, met inbegrip van het verschaffen van informatie en scholing omtrent het voorkomen, herkennen en melden van uitbuiting, geweld en misbruik. De Staten die Partij zijn waarborgen dat de dienstverlening op het gebied van bescherming is aangepast aan leeftijd, geslacht en handicap.

3. Teneinde alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik te voorkomen, waarborgen de Staten die Partij zijn, dat alle faciliteiten en programma's die zijn ontwikkeld om personen met een handicap te dienen, daadwerkelijk worden opgevolgd door onafhankelijke autoriteiten.

4. De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om het fysieke, cognitieve en psychologische herstel, de revalidatie en de terugkeer in de maatschappij van personen met een handicap die het slachtoffer zijn van enige vorm van uitbuiting, geweld of misbruik te bevorderen, waaronder het verschaffen van dienstverlening op het gebied van bescherming. Het herstel en de terugkeer dienen plaats te vinden in een omgeving die bevorderlijk is voor de gezondheid, het welzijn, het zelfrespect, de waardigheid en autonomie van de persoon en houden rekening met geslachts- en leeftijdsspecifieke behoeften.

5. De Staten die Partij zijn leggen doeltreffende wetgeving en doeltreffend beleid, met inbegrip van wetgeving en beleid, specifiek gericht op vrouwen en kinderen, ten uitvoer om te waarborgen dat gevallen van uitbuiting, geweld en misbruik van personen met een handicap worden geïdentificeerd en onderzocht en, indien daartoe aanleiding bestaat, waar aangewezen, strafrechtelijk worden vervolgd.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Munir Al Adam v. Saoedi Arabië, 20 september 2018 (CRPD/C/20/D/38/2016)¹⁶³

Zie samenvatting onder artikel 13.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Đorđević v. Kroatië, 24 juli 2012 (nr. 21526/10)¹⁶⁴

Zie samenvatting onder artikel 13.

---

¹⁶³ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2513>.

¹⁶⁴

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-112322#{"languageisocode":\["FRA"\],"appno":\["41526/10"\],"documentcollectionid":\["CHAMBER"\],"itemid":\["001-112454"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/pages/search.aspx?i=001-112322#{).

Artikel 17 – Bescherming van persoonlijke integriteit

“Elke persoon met een handicap heeft op voet van gelijkheid met anderen recht op eerbiediging van zijn fysieke en geestelijke integriteit.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

X v. Argentinië, 17 juni 2014 (CPRD/C/11/D/8/2012)¹⁶⁵

Zie samenvatting onder artikel 9.

X. v. Republiek Tanzania, 18 augustus 2017 (CRPD/C/18/D/22/2014)¹⁶⁶

Zie samenvatting onder artikel 1.

V.L. c. France, 23 mars 2023 (CRPD/C/28/D/59/2019)¹⁶⁷

Zie samenvatting onder artikel 15.

S.M. v. Denemarken, 25 augustus 2023 (CRPD/C/29/D/61/2019)¹⁶⁸

Zie samenvatting onder artikel 14a) say.

¹⁶⁵

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f11%2fd%2f8%2f2012&Lang=en (enkel in het Spaans beschikbaar). Zie ook:

<http://www.internationaldisabilityalliance.org/en/crpd-committee-views-communications>.

¹⁶⁶ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2390>.

¹⁶⁷

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsuDB7cZN2XG1%2fBfNkCvWHt2pRnButOK92Eubjz4qyqLYiBJ5iZ%2fBSTWLzHk842LiVEhvBlej0vO8wYtiQe3VadLilzmUOdWZqIcHWQFDS3%2fBWFh70NV6NM4puDPTIXdS8cw%2fBQ%3D%3D

¹⁶⁸

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsVFZptv2M%2fBPNnV9iV2F9NKi%2fBG%2fF6ABiWcdcXU%2fBSucsuSuZUfQmldTtmzVsOvzTnlLaJxO385JKPo0Nyoe8EWo5NbGEVPB9Zt3Wz8DCM9kTRk5Y7v3RB3S0r%2fYV1UB%2fFnsW%3D%3D.

Europees Comité voor Sociale Rechten

Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Centre v. Tsjechië, 14 februari 2024 (nr. 188/2019)¹⁶⁹

Zie samenvatting onder artikel 15.

169

[https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{%22sort%22:\[%22escpublicationdate%20descending%22\],\[%22escdctype%22:\[%22FOND%22,%22Conclusion%22,%22Ob%22\],\[%22escdcidentifier%22:\[%22cc-188-2019-dmerits-en%22}\].](https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{%22sort%22:[%22escpublicationdate%20descending%22],[%22escdctype%22:[%22FOND%22,%22Conclusion%22,%22Ob%22],[%22escdcidentifier%22:[%22cc-188-2019-dmerits-en%22}].)

Artikel 19 – Zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij

“De Staten die Partij zijn bij dit Verdrag erkennen het recht van alle personen met een handicap om in de maatschappij te wonen met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen en nemen doeltreffende en passende maatregelen om het personen met een handicap gemakkelijker te maken dit recht ten volle uit te oefenen en volledig deel uit te maken van, en te participeren in de maatschappij, onder meer door te waarborgen dat:

- a. personen met een handicap de kans hebben, op voet van gelijkheid met anderen, vrij hun verblijfplaats te kiezen, alsmede waar en met wie zij leven, en niet verplicht zijn te leven in een bepaalde leefstructuur;
- b. personen met een handicap toegang hebben tot een reeks van thuis, residentiële en andere maatschappij ondersteunende diensten, waaronder persoonlijke assistentie, noodzakelijk om het wonen en de opname in de maatschappij te ondersteunen en isolatie of uitsluiting uit de maatschappij te voorkomen;
- c. de sociale diensten en faciliteiten voor het algemene publiek op voet van gelijkheid beschikbaar zijn voor personen met een handicap en beantwoorden aan hun behoeften.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

H.M. v. Zweden, 21 mei 2012 (CRPD/C/8/D/6/2011)¹⁷⁰

In feite

De eiser lijdt aan een chronische aandoening, het Ehlers-Danlos syndroom, waardoor ze niet meer kan stappen of staan en moeite heeft met zitten en liggen. De laatste twee jaar is ze door de gevolgen van de aandoening bedlegerig wat haar verder heeft verzwakt. De enige revalidatie die dit voortschrijdend proces kan stoppen, is hydrotherapie. Gelet op de omstandigheden waarin de eiser zich bevindt, zou dat enkel mogelijk zijn via een

---

¹⁷⁰

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f7%2fD%2f3%2f2011&Lang=en.

binnenzwembad bij haar in huis. Zweden weigerde echter een vergunning af te leveren voor de uitbreiding van het huis van de eiser op haar eigen private grond omdat de uitbreiding incompatibel is met het stadsontwikkelingsplan. De relevante wet bevatte een mogelijkheid om in specifieke situaties af te wijken van het plan.

In rechte

- 1) Een afwijking van het ontwikkelingsplan in het specifieke geval van de eiser legt Zweden geen disproportionele of onevenredige last op. De wet voorziet immers in een mogelijkheid om af te wijken.
- 2) Het Comité verwijst naar het argument van de eiser dat, zonder het binnenzwembad voor hydrotherapie bij haar thuis, ze uiteindelijk in een gespecialiseerde gezondheidsinstelling zal moeten wonen.
- 3) Artikel 19 (b) staten vereist dat staten alle doeltreffende en passende maatregelen nemen om het personen met een handicap gemakkelijker te maken om ten volle te genieten van hun gelijke recht om in de maatschappij te wonen door te waarborgen dat ze “toegang hebben tot een reeks van thuis, residentiële en andere maatschappij-ondersteunende diensten, waaronder persoonlijke assistentie, noodzakelijk om het wonen en de opname in de maatschappij te ondersteunen en isolatie of uitsluiting uit de maatschappij te voorkomen”.
- 4) De **weigering van de vergunningsaanvraag heeft de eiser de toegang tot hydrotherapie ontzegd, wat voor haar de enige mogelijkheid was om in de gemeenschap te leven en er geïntegreerd te blijven.**
- 5) Zweden schond de rechten van de eiser onder **artikel 19 (b)**.

Het Comité vereist dat Zweden:

- met betrekking tot de eiser: de schending van haar rechten onder het Verdrag wegneemt door de vergunningsaanvraag in heroverweging te nemen en compensatie te voorzien voor de kosten die de eiser heeft gehad voor het comité;

- in het algemeen: voor de toekomst ervoor zorgt dat de wetgeving en de toepassing ervan door de nationale rechters in overeenstemming is met de verplichtingen onder het VN-Verdrag Handicap.

Aandachtspunt(en)

- 1) Artikel 19 (b) staten vereist dat staten alle doeltreffende en passende maatregelen nemen om het personen met een handicap gemakkelijker te maken om ten volle te genieten van hun gelijke recht om in de maatschappij te wonen door te waarborgen dat ze toegang hebben tot een reeks van thuis, residentiële en andere maatschappij-ondersteunende diensten, waaronder persoonlijke assistentie, noodzakelijk om het wonen en de opname in de maatschappij te ondersteunen en isolatie of uitsluiting uit de maatschappij te voorkomen.
- 2) Gelet op het feit dat de weigering van de vergunningsaanvraag de eiser de toegang tot hydrotherapie heeft ontzegd, wat voor haar enige mogelijkheid was om in de gemeenschap te leven en er geïntegreerd te blijven, schendt de staat artikel 19 (b).

F. v. Oostenrijk, 21 september 2015 (CRPD/C/14/D/21/2014)¹⁷¹

Zie samenvatting onder artikel 9.

Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)¹⁷²

Zie samenvatting onder artikel 9.

---

¹⁷¹

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD/C/14/D/21/2014&Lang=en.

¹⁷² <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2394>.

S.K. v. Finland, 24 maart 2022 (CRPD/C/26/D/46/2018)¹⁷³

In feite

2.1 The author has physical and intellectual disabilities. He needs assistance in all daily activities. According to medical reports, the author cannot be accommodated in a group residence, and for independent living he needs a personal assistant 24 hours a day.

2.4 On 1 January 2014, the author rented an apartment so that he could live independently in his own home. The same year, he applied for personal assistance for 140 hours per week in accordance with the Disability Services Act, to be able to live independently. The plan was that the author would live in his own home initially with personal assistance and the help of his parents and thereafter with only personal assistance.

2.5 On 2 October 2015, an official of the Basic Security Division of Kirkkonummi municipality granted the author personal assistance for 60 hours per week, for independent activity outside his home, which was against his plan to live independently with personal assistance in his own home. In a decision of 11 November 2015, the Basic Security Unit of the Basic Security Division of Kirkkonummi municipality upheld the official's decision.

3.1 Invoking the Committee's general comment No. 5 (2017), the author complains under article 19 of the Convention that he has been denied his personal and individual choice and control across the key areas of his life. He has been presumed to be unable to live independently in his own home with the help of personal assistance. The support given to him is in practice tied to particular living arrangements. Resources are invested not in individually planned services, but rather in institution-like services. The municipality and the State party have refrained from providing suitable welfare services that would enable him to live independently in the community, which, in his case, has led to dependence on his family, isolation and segregation.

---

¹⁷³

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhstnRzaesAKUsl4YXQ%2FsgfthsboMbWy6Tlv%2Bgfpw7loumKAr5cJgOyJxaqLh6wZXD9jYuEp5vylimg9O06JggyRCERyji3N5VX6jyw4ZJ9xmC9MMNZj0EGCn2cNdESbAelg%3D%3D.

3.2 The author claims that because of the lack of adequate personal assistance, he is unable to live his own life with his own daily schedule and routines, and is always obliged to adapt and follow the routines of his family members. Yet, informal help from his parents is the only way to keep him away from institution-like settings, which are not compatible with his personal needs and would very quickly lead to a deterioration in his well-being. Furthermore, article 19 of the Convention does not permit any form of institutional support services, because of the associated segregation and limitation of personal autonomy. The institutionalization of the author would therefore amount to a violation of article 19. Should the informal support of the family members come to an end, the author's institutionalization would be the only option left, under the State party's interpretation of the legislation. For the time being, the violation results from the fact that assistance to the author should not have to be provided informally by his family.

In rechte

9.7 In the present case, the Committee notes that the author receives personal assistance for activities outside his home. The State party has not explained the grounds on which the author was deemed to have the ability to determine his outdoor assistance, but not his indoor assistance. The State party has also not explained how such a requirement with an intellectual component – the ability to determine the content of assistance and the modalities for providing it – makes it possible for people who require support to be able to express their choice on an equal basis with others. The Committee therefore concludes that, in the present case, in the absence of an objective and reasonable justification by the State party, the application of the resources criterion under section 8 c (2) of the Disability Services Act disproportionately affected the author, as a person who required support to meet that criterion, and resulted in him being subjected to indirect discrimination.

9.8 The Committee therefore finds that the relevant domestic authorities' rejection of the author's application for personal assistance on the basis of the resources criterion constituted indirect discrimination against persons with intellectual disabilities, as it had the effect of impairing or nullifying the author's enjoyment and exercise, on an equal basis with

others, of the right to live independently and to be included in the community, in violation of his rights under article 5 (1) and (2), read alone and in conjunction with article 19, of the Convention.

9.9 In the light of the above, the Committee concludes that the State party has failed to fulfil its obligations under article 19 (b) and article 5 (1) and (2), read alone and in conjunction with article 19, of the Convention.

Bellini e.a. v. Italië, 26 augustus 2022 (CRPD/C/27/D/51/2018)¹⁷⁴

In feite

The communication was submitted by Ms. Bellini on her own behalf and on behalf of her daughter and her partner. The author is a family caregiver to her daughter and partner, both of whom are persons with disabilities. She claimed that the lack of legal recognition of the status of family caregiver in the Italian legal system and the lack of individualized support provided to the family, including a lack of financial assistance, social support services, care services or respite care amounted to a violation of her, her daughter's and her partner's rights under the Convention.

In rechte

The Committee concluded that the right of family members under article 28 (2) (c) is indivisibly linked to the protection of the rights of family members with disabilities and that it confers a right on family members who do not have a disability to submit a claim on their own behalf under the Convention, under the condition that such a right is a necessary prerequisite for the realization of the rights of family members with disabilities. The Committee further emphasized its General Comment No. 6 on equality and nondiscrimination, in which it noted that the reason for incorporating the concept of “**discrimination by association**” into the Convention was to eradicate and combat all

---

¹⁷⁴

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/treaty-bodies/2022-11-17/TB-Jurisprudence-Highlights-Oct22.pdf>.

discriminatory situations that are linked to disability. The Committee therefore concluded that it was not precluded by article 1 of the Optional Protocol from considering the claims presented by the author on her own behalf under article 28 (2) (c), read in conjunction with article 5 of the Convention.

As to the merits of the case, the Committee found that that the lack of individualized support services provided to the author's daughter and partner; the failure by the State party to promote, facilitate and provide appropriate legislative, administrative, budgetary, judicial, programmatic, promotional and other measures to ensure the full realization of the right to live independently and be included in the community as enshrined in the Convention; and the failure to provide adequate support services to family carers so they can in turn support their relatives to live independently in the community amounted to a violation of the rights of the author's daughter and partner under **article 19** of the Convention. The Committee further found that the failure by the State party to provide the family with adequate support amounted to a violation of the rights of the author's daughter and partner to home and family under **article 23** of the Convention. The Committee finally found that the lack of social protection, assistance with disability-related expenses, adequate training, counselling, financial assistance and respite care provided by the State party authorities amounted to a violation of the rights of the author, her daughter and her partner rights under **article 28 (2) (c)**, read in conjunction with article 5 of the Convention.

The State party was therefore asked to, inter alia, take appropriate measures to ensure that the author's family has access to adequate individualized support services, including respite care services, financial support, counselling services, social support, and other adequate support options in order to ensure their rights under articles 19, 23 and 28 (2) (c) of the Convention. The State party was also asked to ensure, through amending its domestic legislation, as necessary, that social protection programmes meet the requirements of the diverse range of persons with disabilities on an equal basis with others.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Glaisen v. Zwitserland, 25 juni 2019 (nr. 40477/13)¹⁷⁵

In feite

Paraplegic and using a wheelchair, the applicant complained about his inability to gain access to a cinema in Geneva and that the refusal of access to the cinema on account of his disability had not been characterised as discrimination by the Swiss courts.

In rechte

The Court declared the application inadmissible. It was of the view that Article 8 (right to respect for private life) of the Convention could not be construed as requiring access to a specific cinema to see a given film in a situation where access to other cinemas in the vicinity was possible. As regards the rights of disabled people and in the circumstances of the present case, the Court found pertinent one of the principles of the 2006 UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities, namely that of “[f]ull and effective participation and inclusion in society”. It nevertheless reiterated that Article 8 of the Convention only applied in such circumstances to exceptional cases where a lack of access to public buildings and buildings open to the public affected the person’s life in such a way as to interfere with his or her right to personal development and right to establish and develop relationships with other human beings and the outside world.

---

¹⁷⁵ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-194652%22%5D%7D>.

Hof van Justitie van de Europese Unie

TC en UB, 21 oktober 2021 (C-827/19)¹⁷⁶

In feite

22 VA is blijvend gedeeltelijk arbeidsongeschikt omdat zij haar gezichtsvermogen is verloren, zoals blijkt uit een in 1976 verricht deskundigenonderzoek. Zij heeft de studie rechtsgeleerdheid voltooid en in 1977 met succes de juridische bekwaamheidsproef afgelegd. Daarna was zij werkzaam bij de blindenvereniging en de Europese Blindenunie.

23 In 2014 werd VA na een door de gemeenteraad van Sofia (Bulgarije) georganiseerde procedure toegelaten als jurylid bij de Sofiyski gradski sad (rechter voor de stad Sofia, Bulgarije). Zij werd aangesteld bij de Sofiyski rayonen sad (rechter in eerste aanleg Sofia, Bulgarije) en bij loting toegewezen aan de zesde strafkamer daarvan, waarin rechter UB en drie andere juryleden zitting hadden. Zij heeft in die hoedanigheid bij die rechterlijke instantie de eed afgelegd op 25 maart 2015.

24 In de periode van 25 maart 2015 tot en met 9 augustus 2016 heeft VA aan geen enkele strafzitting deelgenomen. Zij heeft de president van de Sofiyski rayonen sad, te weten TC, in mei 2015 verzocht om aan een andere rechter te worden toegewezen, maar geen antwoord ontvangen.

25 Op 24 september 2015 heeft VA zich tot de commissie voor de bescherming tegen discriminatie gewend, waarbij zij aanvoerde dat zij op grond van haar handicap was benadeeld door rechter UB, die haar aan geen enkele strafprocedure had laten deelnemen, en door TC, die geen gehoor had gegeven aan haar verzoek om aan een andere rechter te worden toegewezen teneinde haar recht op arbeid als jurylid te kunnen uitoefenen. TC en UB hebben zich daartegen verweerd door zich met name te beroepen op de aard van de verplichtingen van juryleden, op de noodzaak om over specifieke fysieke kenmerken te beschikken en op het bestaan van een wettelijk doel, te weten de inachtneming van de beginselen van het wetboek van strafvordering, welk doel volgens hen overeenkomstig

---

¹⁷⁶

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=247862&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=537173>.

artikel 7, lid 1, punt 2, van de antidiscriminatiewet rechtvaardigt dat VA verschillend wordt behandeld op grond van een kenmerk dat verband houdt met een handicap.

In rechte

Artikel 2, lid 2, onder a), en artikel 4, lid 1, van richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, gelezen in het licht van de artikelen 21 en 26 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap, dat namens de Europese Gemeenschap is goedgekeurd bij besluit 2010/48/EG van de Raad van 26 november 2009, moeten aldus worden uitgelegd dat zij zich ertegen verzetten dat een blinde persoon elke mogelijkheid wordt ontnomen om de taken van een jurylid in een strafprocedure uit te voeren.

J.M.P. v. AP Assistenzprofis GmbH, 7 december 2023 (C-518/22)¹⁷⁷

In feite

29 AP Assistenzprofis, verweerster in het hoofdgeding, is een vennootschap die voor personen met een handicap overeenkomstig § 78, lid 1, SGB IX assistentie- en adviesdiensten verricht om hen in staat te stellen zelf en autonoom hun dagelijkse leven te organiseren.

30 In juli 2018 heeft die vennootschap een vacature gepubliceerd waarin stond te lezen dat A., een 28-jarige studente, op zoek was naar persoonlijke assistenten van het vrouwelijke geslacht op alle gebieden van het dagelijkse leven. Deze assistenten moesten „bij voorkeur tussen 18 en 30 jaar oud zijn”.

31 J.M.P., verzoekster in het hoofdgeding, die in 1968 geboren is, solliciteerde voor die vacature, maar ontving van AP Assistenzprofis een negatief antwoord.

32 Nadat J.M.P. tevergeefs had getracht haar rechten buitengerechtelijk te doen gelden, heeft zij voor het Arbeitsgericht Köln (arbeidsrechter in eerste aanleg Keulen, Duitsland)

---

¹⁷⁷

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=280433&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=11999932>.

tegen AP Assistenzprofis een vordering tot betaling van schadevergoeding wegens discriminatie op grond van leeftijd ingesteld overeenkomstig § 15, lid 2, AGG.

47 Met zijn vraag wenst de verwijzende rechter in wezen te vernemen of artikel 2, lid 5, artikel 4, lid 1, artikel 6, lid 1, en/of artikel 7 van richtlijn 2000/78, gelezen in het licht van de vereisten van het Handvest en artikel 19 van het VN-Verdrag, aldus moeten worden uitgelegd dat zij eraan in de weg staan dat voor de indienstneming van een persoon die persoonlijke assistentie verleent, een leeftijdsvoorwaarde wordt gesteld op grond van een nationale wettelijke regeling die bepaalt dat rekening moet worden gehouden met de individuele wensen van personen die wegens hun handicap recht hebben op persoonlijkeassistentiediensten.

In rechte

Vloeit het verschil in behandeling voort uit een nationale wettelijke bepaling?

55 In dit verband blijkt uit het aan het Hof overgelegde dossier dat de nationale wettelijke regeling die in het hoofdgeding aan de orde is – te weten § 8, lid 1, SGB IX, gelezen in samenhang met § 33 SGB I – bepaalt dat bij het nemen van beslissingen over en bij het verrichten van persoonlijkeassistentiediensten ter bevordering van de maatschappelijke participatie van personen met een handicap, de gerechtvaardigde wensen van die personen worden gehonoreerd voor zover die wensen redelijk zijn, waarbij ook rekening wordt gehouden met de persoonlijke situatie, de leeftijd, het geslacht, de gezinstoestand en de religieuze en levensbeschouwelijke behoeften van die personen.

Wordt met de nationale wettelijke bepaling een legitieme doelstelling nagestreefd met name de bescherming van de rechten en vrijheden van derden?

58 Zoals blijkt uit de verwijzingsbeslissing, heeft de wettelijke regeling op grond waarvan die maatregel is vastgesteld, tot doel de zelfbeschikking van personen met een handicap te beschermen door de waarborging van het recht van deze personen om hun wensen kenbaar

te maken en om vrije keuzen te maken bij beslissingen over persoonlijkeassistentiediensten en bij het ontvangen daarvan, aangezien de diensten in kwestie betrekking hebben op alle gebieden van het leven en diep ingrijpen in de persoonlijke en intieme levenssfeer van degene die deze diensten ontvangt. Die wettelijke regeling is dus gericht op het waarborgen van het recht van personen met een handicap om zoveel mogelijk zelf en onder hun eigen verantwoordelijkheid hun levensomstandigheden vorm te geven.

59 Zoals de advocaat-generaal in punt 63 van zijn conclusie heeft opgemerkt, valt een dergelijke doelstelling onder artikel 2, lid 5, van richtlijn 2000/78, omdat zij strekt tot bescherming van het zelfbeschikkingsrecht van personen met een handicap, op grond waarvan deze moeten kunnen kiezen hoe, waar en met wie zij leven.

60 Dat recht houdt noodzakelijkerwijs in dat zij de mogelijkheid hebben om vorm te geven aan de persoonlijkeassistentiedienst die hun zal worden verleend, wat tevens inhoudt dat zij de criteria kunnen vaststellen voor de selectie van de persoon die een dergelijke dienst moet verlenen en actief kunnen deelnemen aan de procedure voor de indienstneming van deze persoon.

62 Daarnaast is de eerbiediging van de zelfbeschikking van personen met een handicap ook een doelstelling die is neergelegd in artikel 19 van het VN-Verdrag, waarvan de bepalingen kunnen worden aangehaald om richtlijn 2000/78 – daaronder begrepen artikel 2, lid 5 – uit te leggen. Deze richtlijn moet immers zoveel mogelijk worden uitgelegd in overeenstemming met dat verdrag (zie in die zin arrest van 11 september 2019, *Nobel Plastiques Ibérica*, C-397/18, EU:C:2019:703, punt 40 en aldaar aangehaalde rechtspraak).

Vloeit het verschil in behandeling op grond van leeftijd voort uit een maatregel die noodzakelijk is voor de bescherming van de rechten en vrijheden van derden ?

64 In casu blijkt het feit dat in de betreffende kennisgeving van vacature melding is gemaakt van een voorkeur voor de leeftijdsgroep tussen 18 tot 30 jaar, het gevolg te zijn van de individuele behoefte van A. aan persoonlijke assistentie bij haar begeleiding op alle gebieden van haar dagelijkse maatschappelijke leven als 28-jarige studente. Deze assistentie raakt dus haar persoonlijke en intieme levenssfeer ten aanzien van algemene taken die niet

alleen betrekking hebben op de organisatie van haar dagelijkse leven – waaronder de planning van strikt persoonlijke behoeften – maar ook op het beheer van haar maatschappelijke en culturele leven. Uit het dossier waarover het Hof beschikt, blijkt dat die voorkeur voor een bepaalde leeftijdsgroep met name was ingegeven door het feit dat de persoon die de assistentie verleent gemakkelijk moet kunnen integreren in de persoonlijke, sociale en universitaire omgeving van A.

65 In een situatie als die van het hoofdgeding kan het in aanmerking nemen van de voorkeur voor een bepaalde leeftijdsgroep die kenbaar is gemaakt door de persoon met een handicap die persoonlijkeassistentiediensten ontvangt, dus de eerbiediging van zijn zelfbeschikkingsrecht bevorderen wanneer die persoonlijkeassistentiediensten worden verricht, aangezien redelijkerwijs kan worden verwacht dat een persoon van dezelfde leeftijdsgroep als de persoon met een handicap, gemakkelijker integreert in de persoonlijke, sociale en universitaire omgeving van die persoon.

Besluit

68 Gelet op een en ander dient op de prejudiciële vraag te worden geantwoord dat artikel 2, lid 5, van richtlijn 2000/78, gelezen in het licht van artikel 26 van het Handvest en artikel 19 van het VN-Verdrag, aldus moet worden uitgelegd dat het er niet aan in de weg staat dat voor de indienstneming van een persoon die persoonlijke assistentie verleent, een leeftijdsvoorwaarde wordt gesteld op grond van een nationale wettelijke regeling die bepaalt dat rekening moet worden gehouden met de individuele wensen van personen die wegens hun handicap recht hebben op persoonlijkeassistentiediensten, indien een dergelijke maatregel noodzakelijk is voor de bescherming van de rechten en vrijheden van derden.

Europees Comité voor Sociale Rechten

European Disability Forum (Forum européen des personnes handicapées) (EDF) en Inclusion Europe v. Frankrijk, 17 april 2023 (nr. 197/2020)¹⁷⁸

Zie samenvatting onder artikel 9.

Nationale rechtspraak

Vredegerecht Charleroi, 9 januari 2020¹⁷⁹

Alle parkeerplaatsen voor personen met een beperking zijn bezet en dus parkeert eenpersoon met een beperking haar wagen op de openbare weg. In dergelijk geval moet de persoon zijn voertuig eerder laten registreren bij een specifieke stadsdienst. Bij gebrek hieraan loopt de vrouw een boete op die ze aanvecht. Het betrokken reglement is in strijd met het VN-verdrag voor personen met een handicap en mag dus niet toegepast worden.

Arbeidshof Brussel, 8 juli 2022¹⁸⁰

Zie samenvatting onder artikel 5.

Rechtbank van eerste aanleg Luik, afdeling Luik, 27 december 2023¹⁸¹

Zie samenvatting onder artikel 9.

---

¹⁷⁸

[https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{%22sort%22:\[%22escpublicationdate%20descending%22\],%22escdctype%22:\[%22FOND%22,%22Conclusion%22,%22Ob%22\],%22escdcidentifier%22:\[%22cc-168-2018-dmerits-en%22\]}](https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{%22sort%22:[%22escpublicationdate%20descending%22],%22escdctype%22:[%22FOND%22,%22Conclusion%22,%22Ob%22],%22escdcidentifier%22:[%22cc-168-2018-dmerits-en%22]}).

¹⁷⁹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/vredegerecht-charleroi-9-januari-2020>.

¹⁸⁰ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-brussel-8-juli-2022>.

¹⁸¹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-luik-afdeling-luik-27-december-2023>.

Grondwettelijk Hof, 9 november 2023¹⁸²

Zie samenvatting onder artikel 5.

Raad van State, 8 januari 2024¹⁸³

In Vlaanderen wordt een zorgbudget toegekend aan personen met een handicap. Een decreet had tot gevolg dat de sociale bescherming van personen met een handicap die een volledige aanvraag hadden ingediend voor 17 maart 2020 aanzienlijk verminderde. De Raad van State oordeelt dat dit strijdig is met het standstill-beginsel en de materiële motiveringsplicht.

Raad van State, 8 januari 2024¹⁸⁴

In Vlaanderen wordt een zorgbudget toegekend aan personen met een handicap. Tot 1 januari 2027 is er een transitieperiode waardoor sommige personen met een handicap momenteel een lager zorgbudget krijgen dan datgene waar ze recht op zouden hebben gelet op hun noden. De Raad van State oordeelt dat de overheid, rekening houdend met de budgettaire beperkingen, mag opteren voor een langere transitieperiode.

---

¹⁸² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/grondwettelijk-hof-9-november-2023>.

¹⁸³ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/raad-van-state-8-januari-2024-1>.

¹⁸⁴ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/raad-van-state-8-januari-2024>.

Artikel 20 – Persoonlijke mobiliteit

“De Staten die Partij zijn nemen alle doeltreffende maatregelen om de persoonlijke mobiliteit van personen met een handicap met de grootst mogelijke mate van zelfstandigheid te waarborgen onder meer door :

- a) de persoonlijke mobiliteit van personen met een handicap te vergemakkelijken op de wijze en op het tijdstip van hun keuze en tegen een betaalbare prijs;
- b) de toegang voor personen met een handicap tot hoogwaardige mobiliteitshulpmiddelen, -apparaten, ondersteunende technologieën en vormen van hulp door mens of dier en tot bemiddeling te vergemakkelijken, onder meer door deze beschikbaar te maken tegen een betaalbare prijs;
- c) personen met een handicap en gespecialiseerd personeel dat met personen met een handicap werkt, training in mobiliteitsvaardigheden te verschaffen;
- d) instellingen die mobiliteitshulpmiddelen, -apparaten en ondersteunende technologieën produceren, aan te moedigen rekening te houden met alle aspecten van mobiliteit voor personen met een handicap.”

Nationale rechtspraak

Rechtbank van eerste aanleg Brussel, 2 mei 2022¹⁸⁵

Het systeem van scan-cars gaat na of er parkeergeld werd betaald maar herkent niet de specifieke parkeerkaarten die personen met een handicap kunnen gebruiken. Deze personen krijgen daardoor een boete die ze moeten betalen en betwisten dit om het bedrag terugbetaald te krijgen.

De rechtbank van eerste aanleg te Brussel is van oordeel dat het geautomatiseerde parkeercontrolesysteem - zoals het door Parking.brussels wordt georganiseerd - leidt tot indirecte discriminatie op grond van handicap en verzoekt de beëindiging van deze discriminatie.

De rechtbank wees erop dat het Agentschap een controlesysteem had ingevoerd dat personen met een handicap tot bijkomende stappen verplichtte in vergelijking met die waarin de federale en regionale wetgeving voorzag.

De rechtbank gelast het parkeeragentschap: "alle nodige maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat de voertuigen die door de scannende voertuigen als in gebreke worden aangemerkt, geen voertuigen omvatten waarvan de Europese parkeerkaart voor gehandicapten op de voorruit is aangebracht." Dit moet gebeuren binnen vier maanden na de betekening van de beschikking, op straffe van een geldboete van 1.000 euro per dag tot een maximum van 60.000 euro.

Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen, afdeling Mechelen, 5 december 2023¹⁸⁶

---

¹⁸⁵ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-brussel-2-mei-2022>.

¹⁸⁶ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-antwerpen-afdeling-mechelen-5-december-2023>.

De Lijn discrimineert mensen met een handicap door niet te voorzien in redelijke aanpassingen die ervoor moeten zorgen dat ze zelfstandig het openbaar vervoer kunnen nemen. Er is sprake van een patroon van ongunstige behandeling ten aanzien van mensen met een handicap en dat heeft een impact op de levenskwaliteit van reizigers met een handicap.

Artikel 23 – Eerbiediging van de woning en het gezinsleven

“1. De Staten die Partij zijn nemen doeltreffende en passende maatregelen om discriminatie van personen met een handicap uit te bannen op het gebied van huwelijk, gezinsleven, ouderschap en relaties, en dit op voet van gelijkheid met anderen, teneinde te waarborgen dat :

a) het recht van alle personen met een handicap van huwbare leeftijd om in vrijheid en met volledige instemming van de beide partners in het huwelijk te treden en een gezin te stichten, wordt erkend;

b) de rechten van personen met een handicap om in vrijheid en bewust te beslissen over het gewenste aantal kinderen en geboortespreiding en op toegang tot leeftijdsrelevante informatie, voorlichting over reproductieve gezondheid en geboorteplanning worden erkend en dat zij worden voorzien van de noodzakelijke middelen om deze rechten te kunnen uitoefenen;

c) personen met een handicap, met inbegrip van kinderen, op voet van gelijkheid met anderen hun vruchtbaarheid behouden.

2. De Staten die Partij zijn waarborgen de rechten en verantwoordelijkheden van personen met een handicap, met betrekking tot de voogdij, curatele, zaakwaarneming, adoptie van kinderen of soortgelijke instellingen, indien deze begrippen voorkomen in de nationale wetgeving; in alle gevallen dient het belang van het kind voorop te staan. De Staten die Partij zijn verlenen passende hulp aan personen met een handicap bij het opnemen van hun verantwoordelijkheden op het gebied van de verzorging en opvoeding van hun kinderen.

3. De Staten die Partij zijn waarborgen dat kinderen met een handicap gelijke rechten hebben op het gebied van het familieleven. Teneinde deze rechten te realiseren en te voorkomen dat kinderen met een handicap worden verborgen, verstoten, verwaarloosd of buitengesloten, verplichten de Staten die Partij zijn zich tijdige en uitvoerige informatie, diensten en ondersteuning te bieden aan kinderen met een handicap en hun families.

4. De Staten die Partij zijn waarborgen dat een kind niet tegen zijn wil of die van de ouders van hen wordt gescheiden, tenzij de bevoegde autoriteiten, onderworpen aan rechterlijke toetsing, in overeenstemming met de toepasselijke wet en procedures bepalen dat zulks noodzakelijk is in het belang van het kind. In geen geval zal een kind van zijn ouders worden gescheiden op grond van een handicap van het kind of die van een of beide ouders.

5. De Staten die Partij zijn stellen alles in het werk om, indien de naaste familieleden niet in staat zijn voor een kind met een handicap te zorgen, alternatieve zorg te bewerkstelligen binnen de ruimere familiekring en bij ontbreken daarvan in een gezinsvervangend verband binnen de gemeenschap.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Bellini e.a. v. Italië, 26 augustus 2022 (CRPD/C/27/D/51/2018)¹⁸⁷

Zie samenvatting onder artikel 19.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

G.M. e.a. v. Republiek Moldavië, 22 november 2022 (nr. 44394/15)¹⁸⁸

In feite

5. The applicants are affected by intellectual disabilities of varying levels of severity and have been institutionalised in the Bălți neuropsychiatric residential asylum (“the asylum”) for different periods of time. During their stays in the asylum they were raped on various occasions by F.S., the head doctor of one of the units. The first and third applicants claim to have become pregnant after being raped by F.S. and all three applicants claim to have been subjected to forced abortions. All three applicants also claim that after the forced abortions, intrauterine contraceptive devices were implanted without their consent inside their uteruses to prevent further pregnancies.

In rechte

Article 3 The Court considered that the invasive medical interventions, combined with the applicants’ vulnerability due to their gender, disability and institutionalisation, were sufficiently serious to come within the scope of Article 3 of the Convention and decided, therefore, to examine the case from that standpoint. The Court first observed that the domestic authorities had been prompt to initiate a preliminary inquiry into their allegations,

---

¹⁸⁷

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/treaty-bodies/2022-11-17/TB-Jurisprudence-Highlights-Oct22.pdf>.

¹⁸⁸ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-220954%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-220954%22]}).

interviewing them and certain medical staff at the Bălți asylum and the Bălți maternity hospital, who had partially confirmed the applicants' statements. However, no criminal investigation had been initiated to assess the credibility of the claims, clarify the circumstances of the case and identify those responsible. The inquiry had relied essentially on the content of G.M.'s and T.M.'s medical files and had not attempted to check their accuracy. It had simply focused on whether the facts revealed elements of various criminal offences, none of which appeared to concern non-consensual medical interventions. The Court therefore concluded that the authorities had failed to carry out an effective investigation into the applicants' allegations of ill-treatment despite it having been reopened on four occasions following their appeals. The inquiry had not factored in their vulnerability as intellectually disabled women exposed to sexual abuse in an institutional context. The Court found, therefore, that there had been a violation of the procedural limb of Article 3 in respect of all three applicants. Regarding the State's substantive obligations under Article 3, the Court examined whether G.M., T.M. and M.P., who were intellectually disabled but not deprived of legal capacity, had been subjected to invasive medical procedures without their informed consent. It assessed the adequacy of the legal framework governing the conduct of doctors in carrying out those medical interventions and how the relevant laws were applied in practice, as well as the adequacy of the legal framework governing the conduct of the authorities in investigating the applicants' complaints. The Court observed the paternalistic tone of the 1994 ministerial order concerning termination of pregnancies in respect of persons with intellectual disabilities. On the one hand, the order indicated intellectual disability as a contraindication for pregnancy without any further assessment of medical risks, which by itself was contrary to international standards. On the other hand, the order excluded the women concerned from being involved in the decision-making process concerning their own pregnancies. The domestic authorities had concluded that before 2006 the domestic law had not required consent for the medical procedures, while the Government argued that the domestic law had required verbal consent, not prior written consent. The Court noted that the text of the Moldovan law had established a system of presumed consent for all medical interventions which did not "pose significant risks for the patient or which [were] not likely to violate his or her intimacy" but that, in any event, the

presumed consent was to be confirmed in writing by the doctor in the patient's medical file. In view of the nature of the medical interventions, the Court considered that the applicants' actual consent had been required under domestic law with written confirmation by the doctor or the patient in the medical file. The Court found that the Government had failed to demonstrate the existence of any legal provisions, safeguards and mechanisms meant to enable persons like G.M., T.M. and M.P., who were intellectually disabled but had not been deprived of their legal capacity, to express valid and fully informed consent for medical interventions. Even the 2020 updated national standards seemed to transfer the decision to the legal representative. The Court found that the existing legal framework fell short of the requirement inherent in the State's duty to establish and apply effectively a system providing protection to women living in psychiatric institutions against serious breaches of their integrity. The criminal legislation was inadequate and therefore unable to protect the applicants from non-consensual abortion and contraception. Also, when the Court assessed the individual circumstances of each applicant, it found that, although there was no indication that the medical staff had acted with the intention of ill-treating G.M. and T.M., they had nevertheless displayed gross disregard for their right to autonomy and choice as patients. The Court therefore concluded that there had been a violation of the substantive limb of Article 3 of the Convention on account of the inadequate legal protection of all three women and on account of G.M. and T.M. being forced to abort. It observed that the difficulty in determining whether there was any substance to M.P.'s allegations of ill-treatment stemmed from the authorities' failure to investigate her complaints effectively. They had limited their inquiry to her medical file, establishing thus that she had never been pregnant. However, witness statements revealed, on the one hand, that abortions among women at the Bălți asylum were common practice and, on the other hand, that she had indeed been pregnant at a certain point in time. The proven rape of multiple residents of the asylum (including M.P.), the forced abortions carried out on G.M. and T.M., and the deficiencies in the legal framework led the Court to conclude in favour of her version of events. It found, therefore, that there had also been a violation of Article 3 of the Convention in its substantive limb in respect of M.P. As regards the applicants' complaints concerning the birth-control measures, the difficulty in determining whether there was any

substance to G.M.'s allegations of ill-treatment also stemmed from the authorities' failure to investigate her complaints effectively. The Court noted that the Government had failed to produce any evidence to cast doubt on her submission that the foreign body described by her doctor had been a contraceptive device implanted in her body while she was under State control in the Bălți asylum. The Court therefore considered that fact proven and concluded that there had been a violation of the substantive limb of Article 3 of the Convention in respect of G.M. on that account. In view of that, the Court did not find it necessary to examine separately her complaint concerning her alleged inability to procreate. T.M. and M.P. were still residents of the asylum. T.M. submitted that in 2014 a contraceptive coil had been extracted from her body but failed to provide the Court with any evidence. Likewise, M.P. did not submit any evidence or details in support of her allegation that she had been fitted with an intrauterine contraceptive device. Therefore, given that no effective investigation had been carried out, the Court was unable to draw a conclusion as to whether T.M. and M.P. had been subjected to forced contraception. It concluded, therefore, that there had not been a violation of the substantive limb of Article 3 of the Convention in their respect on that account.

Artikel 24 – Onderwijs

“1. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op onderwijs. Teneinde dit recht zonder discriminatie en op basis van gelijke kansen te verwezenlijken, waarborgen Staten die Partij zijn een inclusief onderwijssysteem op alle niveaus en voorzieningen voor een leven lang leren en wel met de volgende doelen:

- a. de volledige ontwikkeling van het menselijk potentieel en het gevoel van waardigheid en eigenwaarde en de versterking van de eerbiediging van mensenrechten, fundamentele vrijheden en de menselijke diversiteit;
- b. de optimale ontwikkeling door personen met een handicap van hun persoonlijkheid, talenten en creativiteit, alsmede hun mentale en fysieke mogelijkheden, naar staat van vermogen;
- c. het in staat stellen van personen met een handicap om daadwerkelijk te participeren in een vrije maatschappij.

2. Bij de uitoefening van dit recht waarborgen de Staten die Partij zijn dat:

- a. personen met een handicap niet op grond van hun handicap worden uitgesloten van het algemene onderwijssysteem, en dat kinderen met een handicap niet op grond van hun handicap worden uitgesloten van gratis en verplicht basisonderwijs of van het voortgezet onderwijs;
- b. personen met een handicap toegang hebben tot inclusief, hoogwaardig en gratis basisonderwijs en tot voortgezet onderwijs en wel op basis van gelijkheid met anderen in de gemeenschap waarin zij leven;
- c. redelijke aanpassingen worden verschaft naar gelang de behoefte van de persoon in kwestie;
- d. personen met een handicap, binnen het algemene onderwijssysteem, de ondersteuning ontvangen die zij nodig hebben om effectieve deelname aan het onderwijs te vergemakkelijken;
- e. doeltreffende, aan het individu aangepaste, ondersteunende maatregelen worden genomen in omgevingen waarin de cognitieve en sociale ontwikkeling wordt geoptimaliseerd, overeenkomstig het doel van onderwijs waarbij niemand wordt uitgesloten.

3. De Staten die Partij zijn stellen personen met een handicap in staat praktische en sociale vaardigheden op te doen, teneinde hun volledige deelname aan het onderwijs en in het gemeenschapsleven op voet van gelijkheid te vergemakkelijken. Daartoe nemen de Staten die Partij zijn passende maatregelen, waaronder:

a. het vergemakkelijken van het leren van braille, alternatieve schrijfwijzen, het gebruik van ondersteunende en alternatieve communicatiemethoden, -middelen en -vormen, alsmede het opdoen van vaardigheden op het gebied van oriëntatie en mobiliteit en het vergemakkelijken van ondersteuning en begeleiding door lotgenoten;

b. het leren van gebarentaal vergemakkelijken en de taalkundige identiteit van de gemeenschap van doven bevorderen;

c. waarborgen dat het onderwijs voor personen, en in het bijzonder voor kinderen, die blind, doof of doofblind zijn, plaatsvindt in de talen en met de communicatiemethoden en -middelen die het meest geschikt zijn voor de desbetreffende persoon en in een omgeving waarin hun cognitieve en sociale ontwikkeling worden geoptimaliseerd.

4. Teneinde de uitoefening van dit recht te vergemakkelijken, nemen de Staten die Partij zijn passende maatregelen om leerkrachten aan te stellen, met inbegrip van leerkrachten met een handicap, die zijn opgeleid voor gebarentaal en/of braille, en leidinggevend en medewerkers op te leiden die op alle niveaus van het onderwijs werkzaam zijn. Bij deze opleiding moeten de studenten worden getraind in het omgaan met personen met een handicap en het gebruik van de desbetreffende ondersteunende communicatie en andere methoden, middelen en vormen van en voor communicatie, onderwijstechnieken en materialen om personen met een handicap te ondersteunen.

5. De Staten die Partij zijn waarborgen dat personen met een handicap, zonder discriminatie en op voet van gelijkheid met anderen, toegang verkrijgen tot het tertiair onderwijs, beroepsopleidingen, volwassenenonderwijs en een leven lang leren. Daartoe waarborgen de Staten die Partij zijn dat redelijke aanpassingen worden verschaft aan personen met een handicap.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Garcia VARA v. Mexico, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/70/2011)¹⁸⁹

In feite

The communication was submitted by Selene Militza García Vara, a Mexican national with an intellectual disability who was refused admission to the Bachelor of Visual Arts at the Morelense Centre for the Arts. She claimed that the failure to provide her reasonable accommodation during the selection procedure and the authorities' failure to take measures to realize her right to tertiary education on an equal basis with others breached her rights under the Convention.

In rechte

The Committee considered that the State party had not demonstrated that it had taken the legislative, administrative, and other measures, including policies on reasonable accommodations and the training of staff at tertiary education institutions, to ensure the accessibility of inclusive tertiary education for the author. The Committee considered that requirements concerning the knowledge and skills needed to gain admission to tertiary education must consider the specific needs of candidates with disabilities. The Committee noted that, although the Morelense Centre for the Arts was aware of the author's intellectual disability it did not initiate a dialogue with her when she applied for the Bachelor of Visual Arts to determine what reasonable accommodations she needed to participate in the assessments, such as granting her extra time and providing her with the support of a specialized professional to ensure that she correctly understood test expectations. The Committee therefore considered that the Centre did not ensure the author's participation on an equal basis with other candidates who did not have disabilities, resulting in her exclusion from tertiary education. The Committee concluded that the State party had

---

189

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhsuDB7cZN2XG1%2BfNkCvWHt2p7FtyR%2FPYSjCQqW1KUuxTOiiPOH09001nQkB%2FwWfeYjNk%2BtLVP8cWZGFoS%2BRUkra2RXtLj4V48nieQtr%2BTWv2zLaNdGKjYiZn5AMu0Q6w%3D%3D.

violated articles 5 and 24, read alone and in conjunction with articles 4 and 9 of the Convention. It also concluded that the State party had violated article 24 read alone and in conjunction with articles 4 and 8 of the Convention by failing to fulfil its obligation to combat stereotypes, prejudices and harmful practices regarding persons with intellectual disabilities in the sphere of education.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Çam v. Turkije, 23 februari 2016 (nr. 51500/08)¹⁹⁰

In feite

De eiseres, Ceyda Evrim Çam, is een blinde Turkse vrouw, geboren in 1989 en wonende in Istanbul. In 2004 neemt ze met succes deel aan een toegangsproof voor het Turks nationaal muziekconservatorium dat verbonden is met de technische universiteit van Istanbul. In het kader van haar inschrijvingsprocedure, stelt een ziekenhuiscommissie van Bakırköy een medisch rapport op met als conclusie dat ze instructies mag ontvangen in de afdelingen van het conservatorium waarvoor het zichtvermogen niet vereist is. Het Conservatorium verklaart dat geen enkele afdeling als dusdanig onder die categorie valt, waarop het aan de hoofdgeneesheer van het ziekenhuis vraagt om een nieuw rapport op te stellen zodat duidelijk werd of het jonge meisje al dan niet geschikt was om een opleiding aan het conservatorium te volgen. Daarenboven weigerde het conservatorium de inschrijvingsaanvraag van mevrouw Çam.

De ouders van mevrouw Çam stappen naar de administratieve rechtbank in Istanbul in naam van hun dochter. Ze stellen een vordering in tegen het decanaat van de technische universiteit van Istanbul om de vernietiging van die beslissing te verkrijgen. De rechtbank houdt de beslissing van de administratie aan, overwegende dat mevrouw Çam niet in de mogelijkheid was om een rapport voor van een openbaar en volledig uitgerust ziekenhuis

---

¹⁹⁰ [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161050#{"itemid":\["001-161050"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161050#{).

voor te leggen, dat stelde dat ze geschikt was als leerling voor het conservatorium. Mevrouw Çam en haar ouders tekenen cassatieberoep aan voor de Turkse Raad van State die hun voorziening verwerpt in 2008. Tegelijkertijd leggen ze bezwaarschriften neer met de vraag om de beslissing met betrekking tot hun inschrijvingsaanvraag te schorsen, dit evenwel zonder resultaat.

In rechte

Het Hof besluit dat er sprake is van schending van artikel 14 EVRM (discriminatieverbod) in samenhang met artikel 2 van het 1^e Protocol bij het Verdrag (recht op onderwijs).

Meer bepaald meent het Hof dat de uitsluiting van mevrouw Çam gebaseerd is op het reglement van het conservatorium. Hoewel mevrouw Çam alle kwaliteiten had om te integreren in het conservatorium, werd de weigering om haar in te schrijven louter ingegeven door haar blindheid. Het Hof overweegt eveneens dat discriminatie op basis van handicap de weigering om redelijke aanpassingen door te voeren omvat die bedoeld zijn om personen in gehandicapte toestand toegang tot onderwijs te verlenen en onontbeerlijk zijn in de realisatie van mensenrechten. Door de inschrijving van mevrouw Çam te weigeren zonder zulke aanpassingen ook maar te overwegen, hebben de nationale instanties zonder objectieve en redelijke verantwoording verhinderd dat ze een muzikale opleiding kon volgen, wat in strijd is met het Verdrag.

Aandachtpunt(en)

1. Wat het discriminatieverbod betreft, herhaalt het Hof dat discriminatie bestaat in het verschillend behandelen, zonder enige objectieve en redelijke verantwoording, van personen die zich in een gelijkaardige situaties bevinden en dat een verschillende behandeling geen redelijke en objectieve verantwoording in zich draagt wanneer ze geen “legitiem doel” nastreeft of wanneer er geen “redelijke band van proportionaliteit bestaat tussen de aangewende middelen en het vooropgestelde doel”. Artikel 14 verbiedt een lidstaat echter niet om groepen op verschillende wijze te behandelen om “feitelijke ongelijkheden tussen hen” te herstellen; in bepaalde omstandigheden dient de afwezigheid

van een verschillende behandeling daarentegen om een ongelijkheid te bestrijden die, zonder objectieve en redelijke verantwoording, een schending van de in het gedrang zijnde bepaling met zich mee kan brengen. De Verdragspartijen genieten een zekere appreciatiemarge om vast te stellen of en in welke mate de verschillen tussen situaties die in andere opzichten gelijkaardig zijn een onderscheid in behandeling rechtvaardigen.

2. Dit arrest bevat een link met artikel 24 van het VN-Verdrag Handicap

GL v. Italië, 10 september 2020 (nr. 59751/15)¹⁹¹

In het arrest in de zaak G.L. tegen Italië (verzoekschrift nr. 59751/15) heeft het Europees Hof voor de Rechten van de Mens unaniem geoordeeld dat er sprake was van een schending van artikel 14 (discriminatieverbod) van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, gecombineerd met artikel 2 van Protocol nr. 1 (recht op onderwijs) bij het Europees Verdrag. De zaak betrof het feit dat een niet-verbaal autistisch meisje (G.L.) tijdens haar eerste twee jaar op de basisschool (tussen 2010 en 2012) geen gespecialiseerde onderwijsondersteuning kreeg, hoewel de wet in dergelijke ondersteuning voorzag. De regering betoogde onder meer dat er een gebrek aan financiële middelen was. Het Hof stelde vast dat G.L. de lagere school niet had kunnen blijven bezoeken onder dezelfde voorwaarden als leerlingen zonder handicap en dat dit verschil in behandeling te wijten was aan de handicap. Het Hof stelt vast dat de autoriteiten niet hebben getracht de werkelijke behoeften van het meisje vast te stellen en de oplossingen die daaraan zouden kunnen beantwoorden, teneinde haar in staat te stellen de lagere school te bezoeken onder omstandigheden die zoveel mogelijk gelijkwaardig zijn aan die van andere kinderen. Met name hebben de nationale autoriteiten op geen enkel moment de mogelijkheid overwogen dat het gebrek aan middelen zou kunnen worden gecompenseerd door een vermindering van het onderwijsaanbod, gelijkmatig verdeeld over leerlingen met en zonder handicap. Het Hof wijst er tevens op dat de door het meisje ondervonden discriminatie des te ernstiger is

---

¹⁹¹ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-204322>.

omdat zij plaatsvond in het kader van het basisonderwijs, dat de basis vormt voor onderwijs en sociale integratie en de eerste ervaringen met samenleven.

T.H. v. Bulgarije, 11 april 2023 (nr. 46519/20)¹⁹²

Zie samenvatting onder artikel 2.

Europees Comité voor Sociale Rechten

Action Européenne des Handicapés (AEH) v. Frankrijk, 11 september 2013 (nr. 81/2012)¹⁹³

Zie samenvatting onder artikel 7.

Nationale rechtspraak

Rechtbank van eerste aanleg Brussel, 26 juni 2017¹⁹⁴

Zie samenvatting onder artikel 7.

Rechtbank van eerste aanleg Antwerpen, 7 november 2018¹⁹⁵

Zie samenvatting onder artikel 7.

---

¹⁹² <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-224076%22>].

¹⁹³ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/socialcharter/Complaints/CC81Merits_fr.pdf. Zie ook: <http://www.non-discrimination.net/content/media/FR-117-Autism.pdf>.

¹⁹⁴ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-brussel-26-juni-2017>.

¹⁹⁵ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-antwerpen-7-november-2018>.

Grondwettelijk Hof, 1 juni 2023¹⁹⁶

Zie samenvatting onder artikel 7.

---

¹⁹⁶ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/grondwettelijk-hof-1-juni-2023>.

Artikel 25 – Gezondheid

“De Staten die Partij zijn erkennen dat personen met een handicap zonder discriminatie op grond van hun handicap recht hebben op het genot van het hoogst haalbare niveau van gezondheid. De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om personen met een handicap de toegang te waarborgen tot diensten op het gebied van geslachtsspecifieke gezondheidszorg, met inbegrip van revalidatie. In het bijzonder zullen de Staten die Partij zijn:

- a. personen met een handicap voorzien van hetzelfde aanbod met dezelfde kwaliteit en volgens dezelfde normen voor gratis of betaalbare gezondheidszorg en –programma’s die aan anderen worden verstrekt, waaronder op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid, en aan de populatie aangepaste programma’s op het gebied van volksgezondheid;
- b. die diensten op het gebied van gezondheidszorg verschaffen die personen met een handicap in het bijzonder vanwege hun handicap behoeven, waaronder vroegtijdig opsporen en, zo nodig, ingrijpen, alsook diensten om het ontstaan van nieuwe handicaps te beperken en te voorkomen, ook onder kinderen en ouderen;
- c. deze gezondheidsdiensten zo dicht mogelijk bij de eigen gemeenschap van de mensen verschaffen, ook op het platteland;
- d. van vakspecialisten in de gezondheidszorg eisen dat zij aan personen met een handicap zorg van dezelfde kwaliteit verlenen als aan anderen, met name dat zij de vrij, op basis van goede informatie, gegeven toestemming verkrijgen van de betrokken persoon met een handicap, door onder andere de bewustwording bij het personeel van de mensenrechten, waardigheid, autonomie en behoeften van personen met een handicap te vergroten door middel van training en het vaststellen van ethische normen voor de publieke en private gezondheidszorg;
- e. In de verzekeringssector de discriminatie van personen met een handicap verbieden, zodat zij aan redelijke en billijke voorwaarden een ziektekostenverzekering en, indien een dergelijke verzekering is toegestaan volgens het nationale recht, een levensverzekering kunnen krijgen;
- f. voorkomen dat gezondheidszorg, gezondheidsdiensten, voedsel en vloeistoffen op discriminatoire gronden vanwege een handicap worden ontzegd.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

H.M. v. Zweden, 21 mei 2012 (CRPD/C/8/D/6/2011)¹⁹⁷

Zie samenvatting onder artikel 19.

Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)¹⁹⁸

Zie samenvatting onder artikel 9.

Munir Al Adam v. Saoedi Arabië, 20 september 2018 (CRPD/C/20/D/38/2016)¹⁹⁹

Zie samenvatting onder artikel 13.

V.L. c. France, 23 mars 2023 (CRPD/C/28/D/59/2019)²⁰⁰

Zie samenvatting onder artikel 15.

Mangisto en al-Sayed v. Palestina, 23 maart 2023 (CRPD/C/28/D/67-68/2019)²⁰¹

Zie samenvatting onder artikel 10.

---

¹⁹⁷

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f7%2fd%2f3%2f2011&Lang=en.

¹⁹⁸ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2394>.

¹⁹⁹ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2513>.

²⁰⁰

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2fPPRiCAqhKb7yhsuDB7cZN2XG1%2fBfNkCvWHt2pRnButOK92Eubjz4qyqLYiBJ5iZ%2fBSTWLzHk842LiVEhvBlej0vO8wYtiQe3VadLilzmUOdWZqlcHWQFDS3%2fBWFh70NV6NM4puDPTIXdS8cw%2fBQ%3D%3D

²⁰¹

tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f28%2fd%2f67-68%2f2019&Lang=en.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Enver Sahin v. Turkije, 30 januari 2018 (nr. 23065/12)²⁰²

In feite

This case concerned the impossibility for a paraplegic person to gain access to the university buildings for the purpose of his studies owing to the lack of suitable facilities. The applicant complained in particular that he had been obliged to give up his studies owing to the refusal of his request for the facilities to be adapted.

In rechte

The Court held that there had been a violation of Article 14 (prohibition of discrimination) of the Convention read in conjunction with Article 2 (right to education) of Protocol No. 1, finding that the Turkish Government had not demonstrated that the national authorities, and in particular the university and judicial authorities, had reacted with the requisite diligence in order to ensure that the applicant could continue to enjoy his right to education on an equal footing with other students. The Court noted in particular that a proposal by the rector's office to provide a person to assist him had not been made following an assessment of the applicant's actual needs and an honest appraisal of the potential impact on his safety, dignity and independence. Furthermore, the domestic courts had not ascertained whether a fair balance had been struck between the competing interests of the applicant (his educational needs) and of society as a whole. They had also omitted to look for possible solutions that would have enabled the applicant to resume his studies under conditions as close as possible to those provided to students with no disability, without imposing an undue or disproportionate burden on the administration.

202

<https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22languageisocode%22:%5B%22ENG%22%5D,%22appno%22:%5B%2223065/12%22%5D,%22documentcollectionid%22:%5B%22CHAMBER%22%5D,%22itemid%22:%5B%22001-180499%22%5D%7D>.

G.M. e.a. v. Republiek Moldavië, 22 november 2022 (nr. 44394/15)²⁰³

Zie samenvatting onder artikel 23.

Europees Comité voor Sociale Rechten

Validity Foundation – Mental Disability Advocacy Centre v. Tsjechië, 14 februari 2024 (nr. 188/2019)²⁰⁴

Zie samenvatting onder artikel 15.

Nationale rechtspraak

Arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Mechelen, 11 januari 2022²⁰⁵

In feite

Een vrouw is arbeidsongeschikt als gevolg van een depressie. Ze is begunstigde van een verzekering gewaarborgd inkomen. In de polis staat dat de waarborg beperkt wordt beperkt tot twee jaar in geval van psychische aandoeningen. Voor andere ziektes of aandoeningen is dat niet het geval.

In rechte

Volgens de arbeidsrechtbank is het irrelevant of de handicap of gezondheidstoestand het gevolg is van een lichamelijke of een psychische aandoening. In beide gevallen is de persoon

---

²⁰³ [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-220954%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-220954%22]}).

²⁰⁴

[https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{%22sort%22:\[%22escpublicationdate%20descending%22\],\[%22escdctype%22:\[%22FOND%22,%22Conclusion%22,%22Ob%22\],\[%22escdcidentifier%22:\[%22cc-188-2019-dmerits-en%22\]}](https://hudoc.esc.coe.int/eng/#{%22sort%22:[%22escpublicationdate%20descending%22],[%22escdctype%22:[%22FOND%22,%22Conclusion%22,%22Ob%22],[%22escdcidentifier%22:[%22cc-188-2019-dmerits-en%22]}).

²⁰⁵ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-antwerpen-afdeling-mechelen-11-januari-2022-1>.

beschermd tegen discriminatie. Een onderscheid tussen fysieke en psychische aandoeningen is bijgevolg enkel mogelijk wanneer dit onderscheid objectief kan worden gerechtvaardigd door een legitiem doel en de middelen voor het bereiken van dat doel passend en noodzakelijk zijn. De arbeidsrechtbank gaat na of het gemaakte onderscheid gerechtvaardigd kan worden en besluit dat dit niet het geval is. De bepaling uit de polis die een onderscheid maakt tussen psychische aandoeningen en andere ziektes of aandoeningen is bijgevolg strijdig met de Antidiscriminatiewet. Op grond van artikel 15 Antidiscriminatiewet is de bepaling nietig.

Arbeidshof Antwerpen, afdeling Antwerpen, 13 december 2023²⁰⁶

In een polis van een verzekering gewaarborgd inkomen wordt een uitzondering voorzien voor het geval waarin de arbeidsongeschiktheid voortvloeit uit een psychische aandoening van de verzekerde. Het arbeidshof oordeelt dat deze bepaling in strijd is met de Antidiscriminatiewet en bijgevolg nietig is. Het arbeidshof bevestigt hiermee een vonnis van de arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Mechelen van 11 januari 2022.

---

²⁰⁶ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-antwerpen-afdeling-antwerpen-13-december-2023>.

Artikel 26 - Habilitatie en revalidatie

“1. De Staten die Partij zijn nemen doeltreffende en passende maatregelen, onder andere via ondersteuning door lotgenoten, om personen met een handicap in staat te stellen de maximaal mogelijke onafhankelijkheid, fysieke, mentale, sociale en beroepsmatige vaardigheden te behouden en volledige opname en participatie in alle aspecten van het leven te bereiken. Daartoe organiseren en versterken de Staten die Partij zijn uitgebreide diensten en programma’s op het gebied van integratie en participatie en breiden zij deze uit, met name op het gebied van gezondheid, werkgelegenheid, onderwijs en sociale diensten en wel zodanig dat deze diensten en programma’s:

- a. in een zo vroeg mogelijk stadium beginnen en gebaseerd zijn op een multidisciplinaire inventarisatie van de behoeften en mogelijkheden van de persoon in kwestie;
- b. de participatie en opname in de gemeenschap en alle aspecten van de samenleving ondersteunen, vrijwillig zijn en beschikbaar zijn voor personen met een handicap, zo dicht mogelijk bij hun eigen gemeenschappen, ook op het platteland.

2. De Staten die Partij zijn stimuleren de ontwikkeling van basis- en vervoltrainingen voor vakspecialisten en personeel dat werkzaam is in de dienstverlening op het vlak van integratie en participatie.

3. De Staten die Partij zijn stimuleren de beschikbaarheid, kennis en het gebruik van ondersteunende apparaten en technologieën die zijn ontworpen voor personen met een handicap, voor zover zij betrekking hebben op integratie en participatie.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

H.M. v. Zweden, 21 mei 2012 (CRPD/C/8/D/6/2011)²⁰⁷

Zie samenvatting onder artikel 19.

207

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f7%2fD%2f3%2f2011&Lang=en.

A.F. v. Italië, 17 april 2015 (CRPD/C/13/D/9/2012)²⁰⁸

In feite

1.1 The author claims that the examination organized in 2006 by the University of Modena and Reggio Emilia did not comply with the 50 per cent quota to be reserved for persons with disabilities in accordance with Law No. 68/1999, thereby violating article 27 of the Convention. He considers that the interpretation made by the University, according to which the 50 per cent quota of one post equals 0.5 positions, prevents it from respecting the quota. The author claims that “the correct application of the quota should either have resulted in [his] recruitment, as [he was] ranked third and was the only person with disabilities to have taken part in the competition, or in the recruitment of both [himself] and the person that came in first”.

In rechte

7.3 The Committee notes the State party’s argument that the relevant facts referred to by the author took place in September 2006 and April and May 2007, before the entry into force of the Convention and the Optional Protocol in Italy on 15 June 2009, and that the Committee is therefore not competent *ratione temporis* to consider the communication.

7.4 The Committee recalls that, in accordance with the general rules of international law, a treaty does not have retroactive effect whereby it could bind a party with respect to any act or fact which took place, or any situation which ceased to exist, before its entry into force for the State party concerned, unless provided otherwise in the treaty.

8.5 In the present case, the Committee considers that the author did not provide any element which would enable the Committee to conclude that the provisions of the national legislation and its application amounted to a violation of his individual rights under the Convention. The Committee also considers that the Council of State thoroughly and objectively assessed all the elements submitted by the author and the University of Modena

---

²⁰⁸ <https://juris.ohchr.org/en/Search/Details/2008>.

and Reggio Emilia before reaching the conclusion that the non-selection of the author for the position for which he had applied was not discriminatory. The Committee considers that the author did not provide any evidence which would enable it to conclude that the decision of the Council of State was manifestly arbitrary or amounted to a denial of justice. In the circumstances, the Committee concludes that the decision made was based on objective and reasonable considerations. Consequently, the Committee is of the view that it cannot establish a violation of article 27 of the Convention.

Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)²⁰⁹

Zie samenvatting onder artikel 9.

---

²⁰⁹ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2394>.

Artikel 27 - Werk en werkgelegenheid

“1. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op werk, op voet van gelijkheid met anderen; dit omvat het recht op de mogelijkheid in het levensonderhoud te voorzien door middel van vrij gekozen of aanvaard werk op een open arbeidsmarkt en in een open werkomgeving, waar inclusie wordt bevorderd en die toegankelijk zijn voor personen met een handicap. De Staten die Partij zijn waarborgen en bevorderen de uitoefening van het recht op werk, met inbegrip van personen die een handicap verwierven tijdens de uitoefening van hun functie, door het nemen van passende maatregelen, onder meer door middel van wetgeving, teneinde onder andere:

a. discriminatie op grond van handicap te verbieden met betrekking tot alle aangelegenheden betreffende alle vormen van werkgelegenheid, waaronder voorwaarden voor de werving, aanstelling en indiensttreding, voortzetting van het dienstverband, carrièremogelijkheden en een veilige en gezonde werkomgeving;

b. het recht van personen met een handicap op rechtmatige en gunstige arbeidsomstandigheden op voet van gelijkheid met anderen te beschermen, met inbegrip van gelijke kansen en gelijke beloning voor werk van gelijke waarde, een veilige en gezonde werkomgeving, waaronder bescherming tegen intimidatie, alsmede de mogelijkheid tot rechtsherstel bij grieven;

c. te waarborgen dat personen met een handicap hun arbeids- en vakbondsrechten op voet van gelijkheid met anderen kunnen uitoefenen;

d. personen met een handicap in staat te stellen effectieve toegang te krijgen tot technische en algemene beroepskeuze voorlichtingsprogramma's, arbeidsbemiddeling, beroeps- en vervolgoopleidingen die openstaan voor het publiek;

e. de kans op werk en carrièremogelijkheden voor personen met een handicap op de arbeidsmarkt te bevorderen, alsmede hen te ondersteunen bij het vinden, verwerven en behouden van werk, dan wel de terugkeer naar tewerkstelling;

f. de kansen te bevorderen om te werken als zelfstandige, op het ondernemerschap, het ontwikkelen van samenwerkingsverbanden en een eigen bedrijf te beginnen;

g. personen met een handicap in dienst te nemen in de publieke sector;

h. de werkgelegenheid voor personen met een handicap in de private sector te bevorderen door middel van passend beleid en passende maatregelen, waaronder voorkeursbeleid, aanmoedigingspremies en andere maatregelen;

i. te waarborgen dat op de werkplek wordt voorzien in redelijke aanpassingen voor personen met een handicap;

j. te bevorderen dat personen met een handicap werkervaring kunnen opdoen op de open arbeidsmarkt;

2. De Staten die Partij zijn waarborgen dat personen met een handicap niet in slavernij worden gehouden of anderszins worden gedwongen tot het verrichten van arbeid en op voet van gelijkheid met anderen worden beschermd tegen gedwongen of verplichte arbeid.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Liliane Gröninger v. Duitsland, 4 april 2014 (CRPD/C/7/D/3/2011)²¹⁰

In feite

Deze zaak gaat over het bevorderen van het recht op werk van een jongeman met een handicap en het vergemakkelijken van zijn integratie in de arbeidsmarkt.

De Duitse Wet rond sociale zekerheid voorziet in het toekennen van subsidies aan werkgevers om personen met een handicap te integreren in de arbeidsmarkt. Deze integratiesubsidie staat enkel open voor personen met een handicap die binnen 36 maanden in hun volledige werkbekwaamheid kunnen worden hersteld. Om aanspraak te kunnen maken op de subsidie dient de werkgever op bindende wijze een job aan te bieden en de subsidie aan te vragen. Nadien dient het tewerkstellingsagentschap de situatie te waarderen en de duur en het bedrag van de subsidie te bepalen. De integratiesubsidie beoogt werkgevers aan te moedigen personen met een handicap in dienst te nemen.

De eiser, de moeder van de jongeman, haalt aan dat de Duitse wet discriminatoir is doordat ze enkel van toepassing is op personen die volledig hersteld kunnen worden in hun werkbekwaamheid. Vervolgens creëert ze geen rechten voor de persoon met een handicap zelf en kan enkel de werkgever de subsidie aanvragen. Ten slotte hebben de

---

210

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f11%2fD%2f2%2f2010&Lang=en.

tewerkstellingsagentschappen een grote discretie bij het implementeren van de bepalingen van de wet wat tot verdere discriminatie leidt.

Ook klaagt ze over de beperkte maatregelen die Duitsland heeft genomen om haar zoon te helpen bij zijn integratie in de arbeidsmarkt. Deze waren beperkt tot het geven van werkloosheidsvoordelen, advies, controleren of hij binnen het geografisch gebied blijft dat hem was toegewezen en of hij regelmatig op de vergaderingen verscheen. De overheid gaf de zoon verder informatie over vacatures, waarvan sommige gedateerd en andere niet geschikt waren voor zijn specifieke situatie. Verder leken de pogingen van de zoon om zijn kwalificaties te verbeteren via verdere opleiding en zijn deelname aan deeltijds werk de bijstand van de tewerkstellingsdiensten te beperken.

In rechte

1) Artikel 27 §1, h:

- Artikel 27 **verplicht staten om een open en bevorderlijke werkomgeving te creëren, ook in de privésector.**
- Het **bestaande model voor het toekennen van de subsidie** is niet doeltreffend en **werkt eerder demotiverend dan dat het de werkgevers aanmoedigt om personen met een handicap tewerk te stellen.** Het vereist werkgevers immers om een bijkomende applicatieprocedure te doorlopen waarvan de duur en de uitkomst onzeker zijn. Tegelijkertijd kan de persoon met een handicap zelf niet deelnemen aan de procedure. De aanvragers worden zo in een nadelige positie geplaatst wat kan leiden tot indirecte discriminatie.

Het beleid lijkt verder het medisch model van handicap aan te nemen aangezien handicap benaderd wordt als iets dat van voorbijgaande aard is en dat met verloop van tijd overwonnen of genezen kan worden.²¹¹

- Deze situatie is niet in overeenstemming met artikel 27 §1, h dat vereist dat **staten de werkgelegenheid voor personen met een handicap in de private sector bevorderen door middel van passend beleid en passende maatregelen**, waaronder voorkeursbeleid, aanmoedigingspremies en andere maatregelen.
- Duistland schendt de verplichtingen onder **artikel 27 §1, h** samen gelezen met **artikel 3, a)** (respect voor de inherente waardigheid, persoonlijke autonomie, met inbegrip van de vrijheid zelf keuzes te maken en de onafhankelijkheid van de persoon), **b)** (non-discriminatie), **c)** (volledige en daadwerkelijke participatie in, en opname in de samenleving) en **e)** (gelijke kansen), **artikel 4 § 1, a)** (staten zijn verplicht om alle relevante wetgevende, bestuurlijke en andere maatregelen aan te nemen voor de implementatie van de rechten van het Verdrag) en **artikel 5 §1** (staten erkennen dat eenieder gelijk is voor de wet en zonder aanzien des persoons recht heeft op dezelfde bescherming door, en hetzelfde voordeel van de wet).

2) Artikel 27 §1 (d) en (e):

- **Het aantal maatregelen dat werd aangewend om de zoon te helpen, was beperkt in vergelijking met de uitgebreide lijst van beschikbare maatregelen.**
- Artikel 27 §1 (d) en (e) omvat het recht om te genieten van passende maatregelen voor de bevordering van tewerkstellingsmogelijkheden zoals toegang tot de algemene beroepsvoorlichtingsprogramma's en hulp bij het vinden en verkrijgen van werk.

---

²¹¹ Het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ C-335/11 en C-337/11, *Jette Ring*, 11 april 2012) en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM n° 552/10, *I.B. v. Griekenland*, 3 oktober 2013) benaderden 'handicap' reeds vanuit een sociaal model in plaats van een medisch model.

- De maatregelen genomen door de Duitse overheid om de integratie van de zoon van de eiser in de arbeidsmarkt voldoen niet aan de vereisten onder **artikel 27 §1 (d) en (e)** samen gelezen met **artikel 3, (a)** (respect voor de inherente waardigheid, persoonlijke autonomie, met inbegrip van de vrijheid zelf keuzes te maken en de onafhankelijkheid van de persoon), **(b)** (non-discriminatie), **(c)** (volledige en daadwerkelijke participatie in, en opname in de samenleving) en **(e)** (gelijke kansen), **artikel 4 § 1 (a)** (staten zijn verplicht om alle relevante wetgevende, bestuurlijke en andere maatregelen aan te nemen voor de implementatie van de rechten van het Verdrag) en **(b)** (staten verplichten zich ertoe alle relevante maatregelen te nemen om bestaande wetten, voorschriften, gebruiken en praktijken aan te passen, of af te schaffen die discriminatie vormen van personen met een handicap) en **artikel 5 §1** (staten erkennen dat eenieder gelijk is voor de wet en zonder aanzien des persoons recht heeft op dezelfde bescherming door, en hetzelfde voordeel van de wet).

Het Comité oordeelt dat Duitsland:

- met betrekking tot de zoon van de eiser: de schending van zijn verplichtingen onder het Verdrag wegnemen door de zaak van de jongeman te herbekijken en alle beschikbare maatregelen te nemen om de werkgelegenheidskansen op doeltreffende wijze te bevorderen. Verder dient Duitsland passende compensatie voorzien, inbegrepen een vergoeding voor de kosten voor het Comité.
- in het algemeen: rekening houdend met het feit dat de wetgeving dateert van voor de ratificatie van het Verdrag, gelijkaardige schendingen in de toekomst dient te vermijden en dit onder andere door:
  - de inhoud en het functioneren van het model voor de toekenning van de integratiesubsidies aan individuen die op permanente wijze een handicap hebben, te herbekijken,
  - garanderen dat de principes van het Verdrag volledig worden nageleefd, en
  - ervoor zorgen dat potentiële werkgevers kunnen genieten van dit model in passende gevallen.

Aandachtspunt(en)

1) Artikel 27 §1, h:

- Artikel 27 §1, h verplicht staten om de werkgelegenheid voor personen met een handicap in de private sector te bevorderen door middel van passend beleid en passende maatregelen, waaronder voorkeursbeleid, aanmoedigingspremies en andere maatregelen.
- Een model voor het toekennen van een subsidie aan werkgevers indien ze personen met een handicap tewerkstellen, is niet doeltreffend en werkt eerder demotiverend dan dat het de werkgevers aanmoedigt om personen met een handicap tewerk te stellen. De aanvragers worden zo in een nadelige positie geplaatst wat kan leiden tot indirecte discriminatie.

Het beleid lijkt verder het medisch model van handicap aan te nemen aangezien handicap benaderd wordt als iets dat van voorbijgaande aard is en dat met verloop van tijd overwonnen of genezen kan worden.

⇒ een dergelijk model is in strijd met artikel 27 §1, h.

2) Artikel 27 §1, d en e:

- Artikel 27 §1 (d) en (e) omvatten het recht om te genieten van passende maatregelen voor de bevordering van tewerkstellingsmogelijkheden, zoals toegang tot de algemene beroepsvoorlichtingsprogramma's en hulp bij het vinden en verkrijgen van werk.
- Het assortiment van maatregelen die werden gebruikt om een persoon met een handicap te helpen, was beperkt in vergelijking met de uitgebreide lijst van beschikbare maatregelen.

⇒ Er is een schending van artikel 27 § 1, d en e.

A.F. v. Italië, 17 april 2015 (CRPD/C/13/D/9/2012)²¹²

In feite

Een persoon met een handicap neemt deel aan een examen voor een technische post bij een universiteit. Deze laatste is de verbintenis aangegaan volgens dewelke de helft van de jobs beschikbaar via een examen moet voorbehouden zijn voor een persoon met een handicap. Hij slaagt in het examen, behaalt de derde plaats, maar is niet weerhouden voor de job.

In rechte

Het Comité is de mening toegedaan dat de vraagsteller geen enkel bewijs geleverd heeft waaruit kan besloten worden dat de beslissing van de Raad van State manifest arbitrair zou zijn of dat er sprake is van rechtsweigering. In die omstandigheden besluit het Comité dat de beslissing berustte op objectieve en redelijke overwegingen. Het Comité meent dat er dus geen schending is van artikel 27 van het verdrag.

Aandachtspunt(en)

Op het ogenblik dat de feiten zich voordoen is het Verdrag nog niet in voege getreden in Italië. De Staat roept dienvolgens in dat het Comité niet *ratione temporis* bevoegd is.

Het Comité meent dat het niet *ratione temporis* gehinderd is om de vraag te onderzoeken aangezien bepaalde gerechtelijke en administratieve procedures ingesteld door de vraagsteller plaatsvonden nadat het Verdrag en bijhorend Protocol in Italië in voege waren getreden (nr. 7.5.).

---

²¹² <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G15/099/81/PDF/G1509981.pdf?OpenElement>.

M.R. i V. t. Spanje, 24 maart 2022 (CRPD/C/26/D/48/2018)²¹³

In feite

On 14 December 2004, the National Social Security Institute declared that the author's status was one of permanent total disability for the performance of his occupation within the Mossos d'Esquadra (Catalan autonomous police force). According to the medical report issued on 20 September 2004 by the Disability Medical Assessment Unit, the author's condition, an adjustment disorder with interpretative features, makes it inadvisable for him to use weapons. As a result of this declaration, the author lost his job as a civil servant in the Mossos d'Esquadra, since there were no regulations allowing for assignment to modified duty at the time.

The author claims that the State party violated his rights under article 27 (1) (a), (b) and (g)–(i), read alone and in conjunction with article 3 (a)–(d) and article 5 (1) and (2), of the Convention, by rejecting his application for a non-police post with generic support duties in the police force, thus denying him the opportunity of being assigned to modified duty and remaining active in the Mossos d'Esquadra.

In rechte

7.9. In the present case, the Committee notes that no steps were taken to assess the author's abilities or to identify the obstacles that might prevent him from taking up a non-police post with generic support duties in another office of the ministry in question, outside the Directorate General of the Police. The Committee also notes that the State party has failed to demonstrate that there were no other types of duties within the ministry responsible for public safety that the author would have been able to perform. The Committee notes that, according to the decision of 15 February 2010, the author's application for assignment to modified duty was rejected solely on the grounds that "the Health Surveillance Unit issued a medical report and proposed that the Mossos d'Esquadra officer, M.R. i V., should not perform support tasks on account of his health condition"

---

²¹³ <https://juris.ohchr.org/>.

7.10. In addition, with respect to article 27 of the Convention, the Committee finds that, in the present case, the fact that the State party authorities rejected the author's application for assignment to modified duty without seriously examining the possibility of providing reasonable accommodation in his case, through a dialogue with him, constitutes discrimination with regard to the continuance of employment. The Committee considers that it is clear from the application of article 27 to the author's case that the State party assessed his application for assignment to modified duty on the basis of the medical model of disability, without examining the possibility of providing reasonable accommodation in genuine dialogue with him. The Committee concludes that, although Decree No. 246/2008, regulating the option of modified duty for Mossos d'Esquadra officers in situations of disability, pursues a legitimate aim, the way in which it is applied by the authorities violates the rights of such officers under articles 5 and 27 of the Convention.

The Committee, acting under article 5 of the Optional Protocol, is of the view that the State party has failed to fulfil its obligations under article 27 (1) (a), (b), (g) and (i), read alone and in conjunction with article 3 (a)–(d) and article 5 (1) and (2), of the Convention.

*J.M.V.A. v. Spanje, 25 augustus 2023 (CRPD/C/29/D/47/2018)*²¹⁴

In feite

2.1 The author worked as an officer in the municipal police of L'Hospitalet de Llobregat, Catalonia. On 28 November 2008, he was involved in a traffic accident in which he acquired a physical disability. The author was in a situation of temporary incapacity for work until 4 February 2010.

2.2 On 10 March 2010, the Ministry of Labour and Immigration declared that the author's status was one of "total permanent disability for the performance of his occupation". As a

---

²¹⁴

docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsvFZptv2M%2BPnV9iV2F9Nkg704CqyMZg%2FFjGNIJFdCJ5SAEJ1BIO5XSOUkzk%2Fa188F9oZXadsZ8N499QwcdZkNae%2FW97sO%2BScHVWjPyPuwzBtmjblHkwIOYJQs70eu2x2A%3D%3D.

result of this declaration, he lost his job and was awarded a pension equivalent to 55 per cent of his salary.

3.1 The author claims that the State party violated his rights under article 27 (1) (a), (b), (e), (g), (i) and (k), read alone and in conjunction with article 3 (a)–(e), article 4 (1) (a), (b) and (d), article 5 (1)–(3) and article 13 (2) of the Convention, by directly depriving him of the possibility of continuing to work under modified duty, on the grounds that his status of total permanent disability rendered him unfit for work.

In rechte

9.11 The Committee therefore finds that the rules under which the author was prevented from undertaking modified duties or entering into a dialogue aimed at enabling him to carry out activities complementary to the usual tasks of police work contravene the rights enshrined in articles 5 and 27 of the Convention. The author was discriminated against with respect to the continuance of his public employment, in violation of article 5, which protects the right of persons with disabilities to equality and non-discrimination, and article 27, which protects their right to work and employment. With respect to article 5 of the Convention, the Committee finds that the facts of the present case disclose one of the forms of discrimination prohibited by the Convention, whether it is viewed as direct discrimination or as a denial of reasonable accommodation. In addition, with regard to article 27 of the Convention, the Committee finds that the present case discloses discrimination in relation to continuance of employment, stemming from the denial of any dialogue or opportunity for an assessment of fitness for alternative duties for persons who, like the author, have total permanent disability status. The Committee further holds that, although the State party's institutional rules governing the assignment of its employees or officials to modified duty pursue a legitimate aim, the law that was applied to the author in the absence of modified-duty regulations governing L'Hospitalet de Llobregat municipal police resulted in a violation of his rights under articles 5 and 27 of the Convention.

9.12 The Committee further notes that the State party has a wide variety of regulations in the different autonomous communities and even within the same municipality and that this

variety of approaches to similar situations gives rise to discrimination on the grounds of disability. The Committee is of the view, therefore, that the State party must comply with its general obligations, under article 4 of the Convention, to modify and harmonize all local, autonomous community and national provisions that bar individuals from being assigned to modified duty without providing for an assessment of the challenges and opportunities that persons with disabilities may have, and that thereby violate the right to work.

9.13 Accordingly, the Committee finds that the author's mandatory retirement as a result of a traffic accident that left him with a permanent disability constituted a violation of article 27 (1) (a), (b), (e), (g), (i) and (k), read alone and in conjunction with article 3 (a)–(e), article 4 (1) (a), (b) and (d) and (5) and article 5 (1)–(3) of the Convention.

Hof van Justitie van de Europese Unie

Wolfgang Glatzel v. Freistaat Bayern, 22 mei 2014 (C-356/12)²¹⁵

Zie samenvatting onder artikel 5.

Carlos Enrique Ruiz Conejero v. Ferroser Servicios Auxiliares SA en Ministerio Fiscal, 18 januari 2018 (c-270/16)²¹⁶

In feite

12 Ruiz Conejero werd op 2 juli 1993 aangeworven om als schoonmaker te werken in een ziekenhuis te Cuenca (Spanje), dat onder de regio Castilla-La Mancha (Spanje) valt. Hij werd voor het laatst in deze functie tewerkgesteld door het schoonmaakbedrijf Ferroser Servicios Auxiliares.

---

²¹⁵

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=152650&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=469707>.

²¹⁶

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=198527&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=551724>.

- 13 Het werk van Ruiz Conejero is steeds probleemloos verlopen, zowel bij dit bedrijf als bij de bedrijven die hem voorheen hadden tewerkgesteld. Hij heeft op het werk nooit problemen gehad of sancties gekregen.
- 14 Uit de bewoordingen van de verwijzingsbeslissing blijkt dat Ruiz Conejero bij besluit van 15 september 2014 van de afdeling Cuenca van het Consejería de Salud y Asuntos Sociales de la Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha (ministerie van Gezondheid en Sociale zaken van de gemeenschapsregering van Castilla-La Mancha) werd erkend als persoon met een handicap. Zijn invaliditeitspercentage werd daarbij vastgesteld op 37 %, waarvan 32 % wegens lichamelijke beperkingen, gekenmerkt door een endocriene en stofwisselingsstoornis (zwaarlijvigheid) en een functiebeperking van de wervelkolom, en 5 % wegens bijkomende sociale factoren.
- 15 In 2014 en 2015 was Ruiz Conejero arbeidsongeschikt gedurende de volgende perioden:
  - van 1 tot en met 17 maart 2014 wegens acute pijn, waarvoor hij in het ziekenhuis moest worden opgenomen van 26 februari tot en met 1 maart 2014;
  - van 26 tot en met 31 maart 2014 wegens duizeligheid/misselijkheid;
  - van 26 juni tot en met 11 juli 2014 wegens een lumbago;
  - van 9 tot en met 12 maart 2015 wegens een lumbago;
  - van 24 maart tot en met 7 april 2015 wegens een lumbago;
  - van 20 tot en met 23 april 2015 wegens duizeligheid/misselijkheid.
- 16 Volgens de diagnose van de Servicios Médicos de la Sanidad Pública (publieke medische dienst, Spanje) werden die gezondheidsproblemen veroorzaakt door een degeneratieve gewrichtsaandoening en een polyartrose, die werden verergerd door de zwaarlijvigheid van Ruiz Conejero. Deze dienst is dan ook tot de slotsom gekomen dat de voornoemde problemen werden veroorzaakt door de aandoeningen die hadden geleid tot de erkende handicap van Ruiz Conejero.
- 17 Deze laatste heeft zijn werkgever steeds tijdig en naar behoren op de hoogte gebracht van de in punt 15 van dit arrest vermelde afwezigheden door overlegging van de medische certificaten die de reden en duur van zijn afwezigheid aanduiden.

18 Ruiz Conejero is bij brief van 7 juli 2015 door Ferroser Servicios Auxiliares in kennis gesteld van zijn ontslag met toepassing van artikel 52, onder d), van het werknemersstatuut, op grond dat de totale duur van zijn afwezigheden, ook al waren deze gerechtvaardigd, het in die bepaling neergelegde maximum had overschreden, te weten 20 % van de werkdagen in maart en april 2015 en 5 % van de werkdagen in de twaalf voorafgaande maanden.

In rechte

Artikel 2, lid 2, onder b), i), van richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, moet aldus worden uitgelegd dat het zich verzet tegen een nationale wettelijke bepaling op grond waarvan een werkgever een werknemer kan ontslaan wegens periodieke – zelfs gerechtvaardigde – afwezigheden op zijn werk, wanneer die afwezigheden worden veroorzaakt door ziekten die toe te schrijven zijn aan de handicap van de werknemer, behalve indien die regeling het legitieme doel nastreeft om absenteïsme te bestrijden en niet verder gaat dan noodzakelijk is om dit doel te bereiken, hetgeen ter beoordeling van de verwijzende rechter staat.

D.W. v. Nobel Plásticos Ibérica, 11 september 2019 (C-397/18)²¹⁷

Zie samenvatting onder artikel 1.

XXXX v. HR Rail, 10 februari 2022 (C-485/20)²¹⁸

Zie samenvatting onder artikel 2.

---

²¹⁷

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=217624&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=428775>.

²¹⁸

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?mode=lst&pageIndex=0&docid=253723&part=1&doclang=NL&text=&dir=&occ=first&cid=306813>.

J.M.A.R. v. Ca Na Negreta SA, 18 januari 2024 (C-631/22)²¹⁹

Zie samenvatting onder artikel 2.

Nationale rechtspraak

Arbeidsrechtbank Brugge, 10 december 2012²²⁰

In feite

De heer B. lijdt aan congenitale syndactylie, een aangeboren vergroeiing van de vingers. Hij werkte als uitzendkracht op proef voor een computerspecialzaak toen de zaakvoerder hem een vast contract beloofde indien hij zijn andere job onmiddellijk opzegde. Nadat hij dit had gedaan, liet de zaakvoerder hem weten dat hij toch geen vast contract kreeg en dat ook zijn uitzendcontract werd beëindigd.

In rechte

Op basis van een opname van een gesprek tussen de ouders van de heer B. en de zaakvoerder blijkt dat de beslissing om de heer B. niet aan te werven was ingegeven door de congenitale syndactylie. Dat leidt tot een vermoeden van discriminatie in hoofde van de zaakvoerder.

De rechtbank besluit dat de zaakvoerder er niet in slaagt het tegenbewijs te leveren voor het vermoeden van discriminatie. Het uitsluiten van een persoon met congenitale syndactylie beantwoordt immers niet aan een objectief, noch een legitiem doel.

Het **tegemoetkomen aan wensen van andere werknemers en/of aan wensen van het cliënteel is geen rechtvaardiging** voor een direct onderscheid op grond van fysieke of

---

²¹⁹

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=281797&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2633200>.

²²⁰ Niet gepubliceerd (ref. 12/2552/A en 12/2596/A).

genetische eigenschap en/of handicap. Dit argument vormt ook **geen wezenlijke en bepalende beroepsvereiste**.

Er werden ook geen redelijke aanpassingen getroffen om een indiensttreding mogelijk te maken.

De zaakvoerster maakt zich schuldig aan een directe discriminatie op grond van fysieke of genetische eigenschap en/of handicap in strijd met artikel 14 van de antidiscriminatiewet van 10 mei 2007.

De heer B. heeft recht op een forfaitaire schadevergoeding gelijk aan een bruto beloning van zes maanden.

Aandachtspunt(en)

- 1) Het tegemoetkomen aan wensen van andere werknemers en/of aan wensen van het cliënteel is geen rechtvaardiging voor een direct onderscheid op grond van fysieke of genetische eigenschap en/of handicap.
- 2) Dat argument vormt ook geen wezenlijke en bepalende beroepsvereiste.

Arbeidsrechtbank Gent, 31 mei 2017²²¹

Een man met een fysieke handicap werd tijdens een besparingsronde als eerste ontslagen door een OCMW met als argument dat "elke werknemer optimaal dient te renderen". Hij werd wel halftijds opnieuw in dienst genomen. De man trok samen met Unia naar de rechtbank.

De arbeidsrechtbank in Gent stelde een discriminatie op grond van handicap vast, aangezien het OCMW zelf het verband maakte tussen de aanwezigheid van deze handicap en het onvoldoende rendement dat de betrokkene hierdoor zou behalen. Verdere oordeelde de rechtbank dat het OCMW nogal licht over de mogelijke andere oplossingen ging en niet voldoende de andere mogelijke opties verder had onderzocht of uitgediept. Ook vroeg het OCMW geen subsidie aan voor de tewerkstelling van de melder.

---

²²¹ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-gent-31-mei-2017>.

De arbeidsrechtbank veroordeelde het OCMW tot de betaling van een schadevergoeding van zes maanden brutoloon aan de man. Ook beval de rechtbank de aanplakking van de beslissing omdat het aangewezen is dat alle “medewerkers van het OCMW geïnformeerd worden over het verbod op discriminatie op basis van handicap op het domein van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst, zodat betrokkenen eventuele overtredingen onmiddellijk kunnen melden bij de daartoe bevoegde instanties.”

Arbeidsrechtbank Charleroi, 7 januari 2020²²²

Een bediende die bij een administratie van het Waals Gewest werkt, ondergaat een knieoperatie. Haar gezondheid gaat er niet op vooruit en ze herneemt het werk in het kader van een halftijds uurrooster en telewerk. Daarna is ze lange tijd volledig arbeidsongeschikt en hervat ze het werk niet meer tot ze ontslagen wordt. De werkgever toont niet aan in welke mate de afwezigheden problematisch waren voor de verdeling van de werklust. Het gaat dus wel degelijk om een discriminatoir ontslag op grond van handicap.

Arbeidsrechtbank Antwerpen, 29 september 2020 en Arbeidshof Antwerpen, 28 juni 2021²²³

Een dame met gehoorproblemen postuleert voor een job. Ze is ook zwanger en wordt niet weerhouden voor de job. De rechtbank besluit tot een discriminatie zowel op grond van handicap als op grond van de genderwet. De vrouw mag aanspraak maken op de vergoeding voorzien door beide wetgevingen. Er wordt tevens een dwangsom opgelegd aan het bedrijf.

---

²²² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-charleroi-7-januari-2020-1>.

²²³ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/tribunal-du-travail-danvers-29-septembre-2020>.

Arbeidshof Brussel, 15 juni 2021²²⁴

Een professionele basketbalspeler verzwijgt bij de ondertekening van zijn contract dat hij de ziekte van Crohn heeft. Hij wordt ontslagen en stelt een vordering in o.m. op grond van discriminatie omwille van handicap. In eerste aanleg wordt zijn vordering afgewezen.

Het Arbeidshof bevestigt de uitspraak geveld in eerste aanleg. De handicap heeft immers tot gevolg dat er niet voldaan is aan de wezenlijke en bepalende beroepsvereiste, namelijk topprestaties neerzetten.

Arbeidshof Brussel, 4 januari 2022²²⁵

Een man is sinds 2006 via zijn BVBA A. werkzaam voor een bedrijf. In 2017 kondigt de man aan dat hij voortaan in een rolstoel naar het werk zal komen. Niet veel later zegt het bedrijf de samenwerkingsovereenkomst op. In zijn advies stelt de arbeidsauditeur vast dat de man het slachtoffer is geworden van een ongunstige behandeling omwille van zijn handicap, maar hij past de antidiscriminatiewet niet toe omdat de dienstverleningsovereenkomst werd afgesloten tussen twee vennootschappen. Bij vonnis van 3 september 2019 verklaart de arbeidsrechtbank te Brussel de vordering van de man gegrond. De chronologie van de feiten brengt de rechtbank ertoe om te besluiten dat er een vermoeden van discriminatie op basis van handicap is. De rechter wijst er verder op dat het bedrijf er niet in slaagt om het tegenbewijs te leveren dat de samenwerking op basis van andere criteria dan de handicap is beëindigd. Dat de samenwerking tussen het bedrijf en de man plaatsvond via een dienstverleningsovereenkomst doet volgens de rechter geen afbreuk aan de bescherming van de Antidiscriminatiewet. De bescherming van die wet is van openbare orde, ongeacht in welke juridische vorm de arbeid wordt verricht. Het arbeidshof bevestigt de uitspraak geveld in eerste aanleg.

---

²²⁴ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-brussel-15-juni-2021> en Arbeidshof Antwerpen, afdeling Antwerpen, 28 juni 2021 | Unia.

²²⁵ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-brussel-4-januari-2022>.

Arbeidsrechtbank Antwerpen, afdeling Antwerpen, 15 februari 2022²²⁶

Zie samenvatting onder artikel 2.

Arbeidshof Luik, afdeling Luik, 26 september 2022²²⁷

Een vrouw solliciteert voor een functie op de luchthaven. Ze komt als eerste uit de selectie, maar omwille van een afwijking aan één van haar handen mag ze niet deelnemen aan de opleiding die voor deze functie is vereist. Het arbeidshof bevestigt dat er sprake is van directe discriminatie op basis van handicap.

Hof van Cassatie, 3 oktober 2022²²⁸

Jonge werknemers met een blijvende arbeidsongeschiktheid van ten minste 33% kunnen aanspraak maken op een inschakelingsuitkering wanneer ze positief meewerken in een aangepast traject. Wanneer de VDAB geen aangepast traject kan aanbieden, kan hier niet uit worden afgeleid dat de betrokkene niet positief wil meewerken in een dergelijk traject.

Arbeidshof Brussel, 26 juli 2023²²⁹

Een OCMW beslist dat een man die getroffen is door een handicap niet langer in aanmerking komt voor het combineren van deeltijds werk en deeltijdse beschikbaarheid. Het arbeidshof vernietigt de beslissing van het OCMW, die volgens haar discriminerend is, en kent aan de man onder meer een forfaitaire schadevergoeding toe van 1.300 euro.

---

²²⁶ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidsrechtbank-antwerpen-afdeling-antwerpen-15-februari-2022>.

²²⁷ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-luik-afdeling-luik-26-september-2022>.

²²⁸ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak>.

²²⁹ <https://www.unia.be/fr/jurisprudence-alternatives/jurisprudence/cour-du-travail-de-bruxelles-neerlandophone-26-juillet-2023>.

Artikel 28 - Behoorlijke levensstandaard en sociale bescherming

“1. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op een behoorlijke levensstandaard voor henzelf en voor hun gezinnen, met inbegrip van voldoende voeding, kleding en huisvesting en op de voortdurende verbetering van hun levensomstandigheden, en nemen passende maatregelen om de uitoefening van dit recht zonder discriminatie op grond van handicap te beschermen en te bevorderen.

2. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap op sociale bescherming en op het genot van dat recht zonder discriminatie op grond van handicap, en nemen passende maatregelen om de verwezenlijking van dat recht te waarborgen en te stimuleren, met inbegrip van maatregelen om:

- a. de gelijke toegang voor personen met een handicap tot voorzieningen op het gebied van zuiver water te waarborgen, alsmede toegang te waarborgen tot passende en betaalbare diensten, instrumenten en andere vormen van ondersteuning voor aan de handicap gerelateerde behoeften;
- b. de toegang voor personen met een handicap, in het bijzonder voor vrouwen, meisjes en ouderen, tot programma's voor sociale bescherming en het terugdringen van de armoede te waarborgen;
- c. voor personen met een handicap en hun gezinnen die in armoede leven de toegang tot hulp van de overheid te waarborgen, voor aan de handicap gerelateerde kosten, met inbegrip van adequate training, advisering, financiële hulp en mantelzorgondersteunende zorg;
- d. de toegang voor personen met een handicap te waarborgen tot sociale huisvestingsprogramma's;
- e. de toegang voor personen met een handicap te waarborgen tot pensioenuitkeringen en -programma's.”

VN-Comité voor de rechten van personen met een Handicap

Simon Bacher v. Oostenrijk, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/26/2014)²³⁰

Zie samenvatting onder artikel 9.

---

²³⁰ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2394>.

Bellini e.a. v. Italië, 26 augustus 2022 (CRPD/C/27/D/51/2018)²³¹

Zie samenvatting onder artikel 19.

Hof van justitie van de Europese Unie

Johann Odar v. Baxter Deutschland, 6 december 2012 (C-152/11)²³²

In feite

Een werknemer, Odar, geboren in 1950 met een zware handicap (erkende invaliditeitsgraad van 50%), verliest zijn job als hij 59 is. In Duitsland is de pensioengerechtigde leeftijd vastgesteld op 65 jaar, 60 jaar voor personen met een zware handicap.

Het bedrijf waar hij was tewerk gesteld voorzag, in het kader van een collectieve arbeidsovereenkomst, in een systeem gebonden aan leeftijd en anciënniteit voor werknemers die het bedrijf wensen te verlaten. Er wordt ook een alternatieve formule voorzien voor werknemers ouder dan 54 jaar. Het bedrijf past op de situatie van Odar de alternatieve formule toe rekening houdend met het feit dat hij vanaf 60 jaar aanspraak kan maken op een pensioen voor personen met een handicap. Het bedrag dat daaruit voortvloeit ligt merkkelijk lager dan wanneer men de alternatieve formule toepast rekening houdend met de algemene leeftijd voor het pensioen (65 jaar).

In rechte

- 1) De artikelen 2, lid 2, en 6, lid 1, van richtlijn 2000/78²³³ verzetten zich niet tegen een ondernemings- of sectorale regeling inzake sociale zekerheid die bepaalt dat de

---

²³¹

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/treaty-bodies/2022-11-17/TB-Jurisprudence-Highlights-Oct22.pdf>.

²³²

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=131494&pageIndex=0&doclang=NL&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=525425>.

vergoeding voor medewerkers van die onderneming die ouder zijn dan 54 jaar en om bedrijfseconomische redenen worden ontslagen, wordt berekend op basis van de vroegst mogelijke pensioendatum, zodat de vergoeding lager is dan het volgens de standaardformule berekende bedrag, dat in het bijzonder gebaseerd is op het aantal dienstjaren bij de onderneming, met dien verstande dat zij ten minste de helft daarvan bedraagt.

- 2) Artikel 2, lid 2, van richtlijn 2000/78 verzet zich tegen een ondernemings- of sectorale regeling inzake sociale zekerheid die bepaalt dat de vergoeding voor medewerkers van die onderneming die ouder zijn dan 54 jaar en om bedrijfseconomische redenen worden ontslagen, wordt berekend op basis van de vroegst mogelijke pensioendatum, zodat de vergoeding lager is dan het volgens de standaardformule berekende bedrag, dat in het bijzonder gebaseerd is op het aantal dienstjaren bij de onderneming, met dien verstande dat zij ten minste de helft daarvan bedraagt, en dat bij die andere berekeningswijze rekening wordt gehouden met de mogelijkheid wegens een handicap vervroegd met pensioen te gaan.

Aandachtspunt(en)

- 1) Het Hof analyseert afzonderlijk de leeftijd en de handicap:

Inzake leeftijd meent het Hof dat het onderscheid stoelt op een legitiem doel bestaande uit:

- Bescherming van jongere werknemers en hulp bij hun herintrede in de beroepswereld.
- Rekening houdend met de noodzaak van een juiste verdeling van beperkte middelen binnen een sociaal plan.
- Vermijden dat een ontslagvergoeding ten gunste komt van personen die geen nieuwe job zoeken maar die een vervangingsinkomen gaan ontvangen onder de vorm van een ouderdomspensioen.

---

²³³ Richtlijn 2000/78/EG van de Raad van 27 november 2000 tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep, Pb.L. 2 december 2000, afl. 303, 16-22.

Inzake de handicap, zelfs als het doel legitiem is, doorstaat het niet de proportionaliteitstoetsing aangezien:

- Personen met een zware handicap meer moeite hebben dan valide mensen om opnieuw een job te vinden.
  - Te meer daar dit probleem toeneemt naarmate de pensioenleeftijd nadert.
  - Ze hebben specifieke behoeften en hun toestand gaat er meestal niet op vooruit.
  - De 'voordelen' verbonden aan hun situatie worden teniet gedaan door de genomen maatregelen.
- 2) Dit arrest kan in verband worden gebracht met artikel 28 §2 (e) VN-Verdrag Handicap dat bepaalt dat staten het recht van personen met een handicap op sociale bescherming en op het genot van dat recht zonder discriminatie op grond van handicap erkennen, en passende maatregelen nemen om de verwezenlijking van dat recht te waarborgen en te stimuleren, met inbegrip van maatregelen om: e) de toegang voor personen met een handicap te waarborgen tot pensioenuitkeringen en -programma's.

Nationale rechtspraak

Arbeidshof Brussel, 8 juli 2022²³⁴

Zie samenvatting onder artikel 5.

Grondwettelijk Hof, 9 november 2023²³⁵

Zie samenvatting onder artikel 5.

---

²³⁴ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/arbeidshof-brussel-8-juli-2022>.

²³⁵ <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/grondwettelijk-hof-9-november-2023>.

Artikel 29 – Participatie in het politieke en openbare leven

“De Staten die Partij zijn garanderen personen met een handicap politieke rechten en de mogelijkheid deze op voet van gelijkheid met anderen uit te oefenen, en verplichten zich:

a. te waarborgen dat personen met een handicap daadwerkelijk en ten volle kunnen participeren in het politieke en openbare leven, hetzij rechtstreeks, hetzij via vrij gekozen vertegenwoordigers, met inbegrip van het recht, en de gelegenheid, voor personen met een handicap hun stem uit te brengen en gekozen te worden, onder andere door:

i. te waarborgen dat de stemprocedures, -faciliteiten en voorzieningen adequaat, toegankelijk en gemakkelijk te begrijpen en te gebruiken zijn;

ii. het recht van personen met een handicap te beschermen om in het geheim hun stem uit te brengen bij verkiezingen en publieksreferenda zonder intimidatie en om zich verkiesbaar te stellen, op alle niveaus van de overheid een functie te bekleden en alle openbare taken uit te oefenen, waarbij het gebruik van ondersteunende en nieuwe technologieën, indien van toepassing, wordt vergemakkelijkt;

iii. de vrije wilsuiting van personen met een handicap als kiezers te waarborgen en daartoe, waar nodig, op hun verzoek ondersteuning toe te staan bij het uitbrengen van hun stem door een persoon van hun eigen keuze;

b. actief een omgeving te bevorderen waarin personen met een handicap daadwerkelijk en ten volle kunnen participeren in de uitoefening van openbare functies, zonder discriminatie en op voet van gelijkheid met anderen en hun participatie in publieke aangelegenheden aan te moedigen, waaronder:

i. de participatie in non-gouvernementele organisaties en verenigingen die zich bezighouden met het openbare en politieke leven in het land en in de activiteiten en het bestuur van politieke partijen;

ii. het oprichten en zich aansluiten bij organisaties van personen met een handicap die hen vertegenwoordigen op internationaal, nationaal, regionaal en lokaal niveau.”

VN-Comité voor de rechten van personen met een Handicap

Zsolt Bujdosó e.a. v. Hongarije, 9 september 2013 (CRPD/C/109/D/4/2011)²³⁶

Zie samenvatting onder artikel 12.

Fiona Given v. Australië, 16 februari 2018 (CRPD/C/19/D/19/2014)²³⁷

Zie samenvatting onder artikel 5.

Europees Hof voor de Rechten van de Mens

Kiss v. Hongarije, 20 mei 2010 (nr. 38832/06)²³⁸

Zie samenvatting onder artikel 12.

Strøbye en Rosenlind v. Denemarken, 2 februari 2021 (nr. 25802/18 en 27338/18)²³⁹

In today's Chamber judgment in the case of Strøbye and Rosenlind v. Denmark (applications nos. 25802/18 and 27338/18) the European Court of Human Rights held, unanimously, that there had been: no violation of Article 3 of Protocol No. 1 (right to free elections) to the European Convention on Human Rights, and no violation of Article 14 (prohibition of discrimination). The case concerned the disenfranchisement of the applicants as a result of their having had their legal capacity removed. The Court found that the Danish authorities had assessed and evolved the legal response to situations like the applicants' and that the

---

²³⁶

http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2f10%2fD%2f4%2f2011&Lang=en.

²³⁷ <https://juris.ohchr.org/Search/Details/2393>.

²³⁸

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98800#{"itemid":\["001-98800"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-98800#{).

²³⁹ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207667>.

applicants had not been treated in a disproportionate manner, concluding that there had been no violation of their rights.

Caamaño Valle v. Spanje, 11 mei 2021 (nr. 43564/17)²⁴⁰

In today's Chamber judgment¹ in the case of Caamaño Valle v. Spain (application no. 43564/17) the European Court of Human Rights held, by 6 votes to 1, that there had been: no violation of Article 3 of Protocol No. 1 (right to free elections) to the European Convention on Human Rights, and no violation of Article 14 (prohibition of discrimination) read in conjunction with Article 3 of Protocol No. 1 or of Article 1 of Protocol No. 12 (general prohibition of discrimination) The case concerned the disenfranchisement of the applicant's daughter, M., who was mentally disabled. The Court found in particular that "ensuring that only citizens capable of assessing the consequences of their decisions and making conscious and judicious decisions should participate in public affairs" was a legitimate aim that had informed the domestic courts' judgments in respect of M. It found that the disenfranchisement decision had been individualised and proportionate to that aim. And it found that her disenfranchisement did not thwart "the free expression of the opinion of the people". The Court found that the domestic authorities had taken into account M.'s special status and had not discriminated against her.

Anatoliy Marinov v. Bulgarije, 15 februari 2022 (nr. 26081/17)²⁴¹

In feite

Verzoeker werd gediagnosticeerd met psychiatrische stoornissen en onder gedeeltelijke voogdij geplaatst. Daardoor verloor hij automatisch zijn stemrecht. Hij had tevergeefs verzocht om herstel van zijn handelingsbekwaamheid en kon dus niet stemmen bij de parlementsverkiezingen van 2017. Vervolgens werd, in het kader van een nieuwe procedure, zijn handelingsbekwaamheid hersteld en de voogdij opgeheven.

²⁴⁰ <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-210089>.

²⁴¹ <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-215603%22>).

In rechte

Artikel 1 van Protocol nr. 3 : De beperking was voorzien in de wet en had tot legitiem doel ervoor te zorgen dat enkel personen die in staat zijn om geïnformeerde en beredeneerde beslissingen te nemen kunnen deelnemen aan de verkiezingen. Er werd evenwel geen onderscheid gemaakt tussen personen onder volledige voogdij en personen onder gedeeltelijke voogdij want het ging over burgers "die onder voogdij zijn geplaatst" in het algemeen. De beperking kon pas worden opgeheven nadat de voogdij een einde had genomen.

De betrokkene had zijn stemrecht verloren door een automatische algemene beperking van het kiesrecht voor personen die onder gedeeltelijke voogdij staan (zonder mogelijkheid tot een geïndividualiseerde rechterlijke beoordeling van zijn geschiktheid om dit stemrecht uit te oefenen). Daardoor was hij in een gelijkaardige situatie terechtgekomen als de verzoeker in de zaak Alajos Kiss tegen Hongarije.

Het behandelen van personen met een verstandelijke of geestelijke handicap als één categorie was aanvechtbaar en de beknotting van hun rechten moest aan een strenge toetsing onderworpen worden. Het systematisch ontnemen van het stemrecht, zonder geïndividualiseerde rechterlijke beoordeling, enkel op grond van een geestelijke handicap die een gedeeltelijke voogdij noodzakelijk maakte, kan niet worden beschouwd als evenredig tot het nagestreefde legitieme doel.

Besluit: schending (unaniem).

Nationale rechtspraak

Rechtbank eerste aanleg Luik, 10 december 2018²⁴²

Een dierenpark verbiedt de toegang voor personen met een beperking wanneer ze vergezeld zijn van een assistentiehond. Ondanks talrijke pogingen kan er geen minnelijke oplossingen gevonden worden en houdt het dierenpark vast aan dit standpunt.

De rechtbank beslist dat het wel degelijk om een indirecte discriminatie op grond van handicap gaat. De toegang weigeren van assistentiehonden, betekent dat personen met een beperking aan autonomie inboeten. Het doet ze opnieuw afhangen van derden voor activiteiten die voor iedereen toegankelijk zouden moeten zijn, of die activiteiten ontzeggen.

---

²⁴² <https://www.unia.be/nl/rechtspraak-alternatieven/rechtspraak/rechtbank-van-eerste-aanleg-luik-10-december-2018>.

Artikel 30 – Participatie in het culturele en sportieve leven

“1. De Staten die Partij zijn erkennen het recht van personen met een handicap om op voet van gelijkheid met anderen deel te nemen aan het culturele leven en nemen alle passende maatregelen om te waarborgen dat personen met een handicap :

- a) toegang hebben tot cultuur in toegankelijke vorm;
- b) toegang hebben tot televisieprogramma's, films, theater en andere culturele activiteiten in toegankelijke vorm;
- c) toegang hebben tot plaatsen voor culturele activiteiten, zoals theaters, musea, bioscopen, bibliotheken en dienstverlening op het gebied van toerisme en zo veel als mogelijk toegang hebben tot monumenten en plaatsen van nationaal cultureel belang.

2. De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om personen met een handicap de kans te bieden hun creatieve, artistieke en intellectuele mogelijkheden te ontwikkelen en gebruiken, niet alleen ten eigen bate maar ook ter verrijking van de maatschappij.

3. De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen in overeenstemming met het internationale recht om te waarborgen dat wetgeving ter bescherming van de intellectuele eigendom geen onredelijke of discriminatoire belemmering vormt voor de toegang van personen met een handicap tot cultuur.

4. Personen met een handicap hebben op voet van gelijkheid met anderen recht op erkenning en ondersteuning van hun specifieke culturele en taalkundige identiteit, met inbegrip van gebarentalen en dovencultuur.

5. Teneinde personen met een handicap in staat te stellen op voet van gelijkheid met anderen deel te nemen aan recreatie, vrijetijdsbesteding en sportactiviteiten, nemen de Staten die Partij zijn passende maatregelen om :

- a) de deelname van personen met een handicap aan algemene sportactiviteiten op alle niveaus zo veel mogelijk aan te moedigen en te bevorderen;
- b) te waarborgen dat personen met een handicap de kans krijgen handicap-specifieke sport- en recreatieactiviteiten te organiseren, ontwikkelen en daaraan deel te nemen en daartoe te bevorderen dat hen op voet van gelijkheid met anderen aangepaste training, instructieprogramma's en middelen worden verschaft;
- c) te waarborgen dat personen met een handicap toegang hebben tot sport-, recreatie- en toeristische locaties;
- d) te waarborgen dat kinderen met een handicap op voet van gelijkheid met andere kinderen kunnen deelnemen aan spel-, recreatie-, vrije tijds- en sportactiviteiten, met inbegrip van activiteiten in schoolverband;
- e) te waarborgen dat personen met een handicap toegang hebben tot diensten van degenen die betrokken zijn bij de organisatie van recreatie-, toeristische, vrijetijds- en sportactiviteiten.”

VN-Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap

Lauren Henley v. Australië, 26 augustus 2022 (CRPD/C/27/D/56/2018)²⁴³

Zie samenvatting onder artikel 9.

Hof van justitie van de Europese Unie

Negovanović e.a. v. Servië, 25 januari 2022 (nr. 29907/16)²⁴⁴

In feite

Deze zaak betreft vier kandidaten die de Servische nationaliteit hebben. Zij zijn blinde schaakspelers en voormalige leden van het Joegoslavische nationale team. Tussen 1961 en 1992 hebben zij voor Joegoslavië verschillende medailles gewonnen, onder meer op de olympiade voor blinde schaakspelers. Voor het Hof stelden zij dat ze werden gediscrimineerd door de Servische autoriteiten omdat die had geweigerd om aan hen bepaalde financiële prijzen toe te kennen – namelijk een levenslange maandelijkse toelage en een éénmalige uitkering – zoals voorzien in een Servisch decreet uit 2006 over de erkenning en beloning van sportprestaties. De prijzen werden wel toegekend aan alle andere atleten en schaakspelers die vergelijkbare internationale titels hadden behaald, waaronder schaakspelers en atleten zonder visuele of andere handicap. De betrokkenen hadden bij de nationale rechtbanken vorderingen wegens discriminatie ingeleid, maar die werden afgewezen.

---

²⁴³

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/hrbodies/treaty-bodies/2022-11-17/TB-Jurisprudence-Highlights-Oct22.pdf>.

²⁴⁴ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-215183%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-215183%22]}).

In rechte

Het nationale recht, zoals uitgelegd door de nationale rechter, bepaalde dat alleen schaakspelers die een medaille hadden gewonnen in de olympiade – een competitie die enkel openstaat voor zienden – recht hadden op bepaalde financiële beloningen. Dat leidde er in de praktijk toe dat alle andere schakers, zoals de betrokkenen die medailles hadden gewonnen in de olympiade voor blinde schaakspelers, werden uitgesloten van de beloningen. De Servische autoriteiten hebben bij het vastleggen van de regeling duidelijk hun discretionaire bevoegdheid uitgeoefend om ziende en blinde schakers verschillend te behandelen, hoewel de door beiden behaalde internationale titels vergelijkbaar zijn. Het Hof is daarom van oordeel dat het verzoek van de betrokkenen valt onder categorie iii van potentiële discriminatie zoals gedefinieerd in de toelichting bij Protocol nr. 12. Het Hof besluit dat de betrokkenen, althans gedeeltelijk, verschillend werden behandeld op grond van hun handicap

Met betrekking tot de vraag of de twee groepen personen zich in vergelijkbare situaties bevonden – Blinde schaakspelers die een medaille winnen in de olympiade voor blinde schaakspelers en ziende schaakspelers die een medaille winnen in de olympiade voor schaakspelers bevinden zich in een vergelijkbare situatie. Het zijn twee groepen mensen die eenzelfde activiteit uitoefenen – schaken – en die zich dus in een gelijke of vergelijkbare situatie bevinden.

Met betrekking tot de vraag of er een objectieve en redelijke rechtvaardiging was voor het verschil in behandeling – De Servische autoriteiten mochten zich richten op de meest opmerkelijke sportprestaties en de belangrijkste wedstrijden. Zij hebben echter niet aangetoond hoe de prestigieuze titels van de blinde schaakspelers minder ‘populair’ of minder ‘internationaal belangrijk’ zouden zijn geweest dan vergelijkbare titels van ziende schaakspelers. De International Braille Chess Association heeft de Servische autoriteiten immers meegedeeld dat blinde schaakspelers volgens hun resultaten "op dezelfde basis als visueel gehandicapte schakers op de enige officiële lijst van de Internationale Schaakbond zijn geplaatst", en heeft hen verzocht blinde schaakspelers te behandelen "overeenkomstig

de basisbeginselen van ethiek en fair play in de sport". Het is hoe dan ook ondenkbaar dat het "prestige" van een spel of sport zelf, waaronder bijvoorbeeld enkele van de populairste sporten zoals voetbal, basketbal of tennis, alleen maar afhangt van het feit of de spelers ervan al dan niet een handicap hebben. In de Servische regelgeving zelf worden de Olympische Spelen en de Paralympische Spelen op gelijke voet geplaatst, waarmee tot uitdrukking wordt gebracht dat sportprestaties van gehandicapte sporters evenveel erkenning verdienen. Bovendien had de gelijke behandeling van ziende en blinde schakers voor vergelijkbare prestaties, zowel in de wetgeving als in de praktijk, de internationale reputatie van Servië alleen maar kunnen versterken en de nationale integratie kunnen bevorderen. Ten slotte is van de ongeveer 400 mensen die in de loop der jaren medailles of wedstrijden hebben gewonnen alleen aan blinde schaakspelers de nationale prijs voor sportieve prestaties onthouden. Uiteraard zou de toekenning van de prijs aan nog vier personen de financiële stabiliteit van het land niet in gevaar hebben gebracht.

Hoewel Servië in het onderhavige geval over een beoordelingsmarge beschikte, was deze in de bijzondere omstandigheden van het geval aanzienlijk beperkt en was er geen "objectieve en redelijke rechtvaardiging" om verzoekers op grond van hun handicap anders te behandelen dan personen in een vergelijkbare situatie.

Besluit: schending (vijf tegen twee stemmen).

[Arnar Helgi Lárusson v. IJsland, 31 mei 2022 \(nr. 23077/19\)](#)²⁴⁵

Zie samenvatting onder artikel 2.

---

²⁴⁵ [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-217436%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-217436%22]}).